

IPA STRATEJİK CEVAP BELGESİ 2021-2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

İçindekiler Tablosu

KISALTMALAR LİSTESİ.....	4
GİRİŞ	5
PENCERELER ARASINDA ÖNCELİKLERİN BELİRLENMESİ VE SIRALAMA YAPILMASI	5
STRATEJİK ÇERÇEVE ANALİZİ.....	5
PENCERE 1 – HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ, TEMEL HAKLAR VE DEMOKRASİ.....	8
BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASIYLA İLGİLİLİĞİ.....	8
1. İstişare Süreci.....	8
2. Faydalancı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesine Uyumu	9
3. Faydalancı Stratejilerinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı	21
1. Sektörel Analiz.....	24
5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı	28
BÖLÜM 2 – IPA II YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE AKSİYONLAR.....	30
1. İstişare Süreci.....	30
2. Kilit Tematik Öncelikler	31
3. IPA III Desteği 2021-2024 için Önerilen Eylemlerin Listesi	33
4. Endikatif Bütçe ve 2021-2024 Uygulama Planı	35
PENCERE 2 – İYİ YÖNETİŞİM, MÜKTESEBAT UYUMU, İYİ KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE STRATEJİK İLETİŞİM	38
BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ	38
1. İstişare Süreci.....	38
2. Faydalancı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesine Uyumu	39
3. Faydalancı stratejilerinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı	43
4. Sektörel Analiz.....	44
5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı	45
BÖLÜM 2 – IPA II YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE AKSİYONLAR.....	45
1. İstişare Süreci.....	45
2. Kilit Tematik Öncelikler	46
3. 2021-2024 IPA III Desteği için Önerilen Eylem Listesi	46
4. Endikatif Bütçe ve Uygulama Planı 2021-2024.....	47
PENCERE 3 – YEŞİL GÜNDEM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BAĞLANTISALLIK.....	1
BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ	49
1. İstişare Süreci.....	49
2. Faydalancı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesine Uyumu	50
3. Faydalancı stratejilerinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı	57
4. Sektörel Analiz.....	58
5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı	59
BÖLÜM 2 – IPA III YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE AKSİYONLAR.....	60
1. İstişare Süreci.....	60
2. Kilit Tematik Öncelikler	60
3. 2021-2024 IPA III desteği için önerilen eylemler listesi	64
4. Endikatif Bütçe ve Uygulama Planı 2021-2024.....	68

<u>PENCERE 4 – REKABET GÜCÜ VE KAPSAYICI BÜYÜME</u>	74
<u>BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMINI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ</u>	74
<u>1. İstisare Süreci</u>	74
<u>2. Faydalanıcı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesi ile Uyumlu Hale Getirilmesi</u>	74
<u>3. Faydalanıcı stratejisinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı</u>	87
<u>4. Sektörel Analiz</u>	89
<u>5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı</u>	91
<u>BÖLÜM 2 – IPA II YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE AKSİYONLAR</u>	92
<u>1. İstisare Süreci</u>	92
<u>2. Kilit Tematik Öncelikler</u>	93
<u>3. 2021-2024 IPA III Desteğine İlişkin Önerilen Eylemlerin Listesi</u>	95
<u>4. Endikatif Bütçe ve Uygulama Planı 2021-2024</u>	97
<u>PENCERE 5 – BÖLGESEL VE SINIR ÖTESİ İŞ BİRLİĞİ</u>	102

Kısaltmalar Listesi

EB	Eylem Belgesi
OTP	Ortak Tarım Politikası
OBP	Ortak Balıkçılık Politikası
OPO	Ortak Pazar Organizasyonu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STİGM	Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
ABB	Avrupa Birliği Başkanlığı
CBDDO	Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ERP	Ekonomik Reform Programı
AUBHS	Avrupa Ulusal ve Bölgesel Hesaplar Sistemi
ABİ	Avrupa Bölgesel İş Birliği
AB	Avrupa Birliği
GKİ	Gıda Kaybı ve İsrafı
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
EYKS	Entegre Yönetim ve Kontrol Sistemi
ESY	Entegre Sınır Yönetimi
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
ÇYMÇ	Çok Yıllı Mali Çerçeve
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
UEP	AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (2021-2023)
UKP	Ulusal Kalkınma Planı
HDK	Hükümet Dışı Kuruluş
NIPAC	Ulusal IPA Koordinatörü
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
PH	Politika Hedefi
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi
TÖ	Tematik Öncelik
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği'nin en önemli dış ekonomik ve güvenlik ortaklarından biridir. Türkiye'ye AB aday ülke statüsü 1999 yılında verilmiş ve 2005 yılı, AB Zirvesinin Aralık 2004'te aldığı kararı müteakiben, üyelik müzakerelerinin başlangıcına damga vurmuştur.

Türkiye de diğer aday ülkeler gibi, AB katılım öncesi yardımlarından yararlanmaktadır. IPA imkânı, katılım öncesi destek araçları üzerinde gerçekleştirilen çeşitli reformların ardından, AB Uyum Politikasını ve bu Politikanın her ÇYMÇ için belirlenen hedeflerini yansıtarak sürekli olarak gelişme göstermektedir. ÇYMÇ 2021-2027 döneminin başlamasıyla birlikte IPA imkânı bir dönüşüm daha geçirmiş olup, bu Stratejik Cevap, Türkiye'nin, IPA III Programlama Çerçevesi'nde tanımlanmış genel ve belirli hedeflere katkıda bulunmak amacıyla IPA III Mali Yardımını kullanmaya yönelik planını açıklamaktadır. Stratejik Cevap, özellikle, beş tematik Pencerenin her birinde yer alan temel tematik öncelikler üzerinden planlanan eylemlerin eklemlenmesini temin etmektedir.

Pencereler Arasında Önceliklerin Belirlenmesi ve Sıralama Yapılması

Türkiye, AB katılım öncesi yardımını yönetme konusunda pek çok deneyim kazanmıştır. Nitekim Türkiye, AB fonlarının dolaylı yönetimi için yönetim ve kontrol sisteminin kurulması bağlamında (en yeni Üye Devlet) Hırvatistan ile eşit seviyede yer almış ve hem i) bölünmüş taahhütlere sahip çok yıllık programlar hem de ii) yıllık programlar kapsamında sağlanan mali yardımlardan yararlanma fırsatını değerlendirmiştir.

Çok yıllık programlama imkânları kapsamında kazanılan deneyim, proje önceliklendirmesinde ve ilgili paydaş ağlarının kurulmasında, her bir operasyonun (eylemi) eklemlenme ve oluşturulma şeklini büyük ölçüde yansıtan önemli bir performans kaydını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca, çok yıllık planlama ve programlama, ilgili proje havuzunun oluşturulması için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Türkiye, yakın zamanda IPA II mali zarfında yapılan bütçe kesintileriyle karşılaşmış ve örneğin, 2018, 2019 ve 2020 bütçe tahsisleri kapsamında finanse edilmesi hedeflenen projelerin bir kısmı finanse edilemez hale gelmiştir. Bu (çok yıllık programların yönetiminde kazanılan engin deneyimi içeren) önemli faktörler, IPA 2021-2027 programlama döneminin planlanmasına yönelik olarak Komisyon tarafından belirlenmiş olan kısıtlı süreler karşısında IPA III Pencereleri genelinde önceliklendirmenin nasıl yapıldığını belirlemektedir. Bu amaçla Türkiye, programlamanın ilk yıllarında Pencere 3-4'e odaklanmayı planlarken, ülke, Müktesebata uyum bağlamındaki de dâhil olmak üzere, geniş bir yelpazede yer alan ekonomik ve düzenleyici reformları kabul etme ve uygulama beklentisi içinde olduğundan, sonraki yıllarda Pencere 1-2'ye daha fazla dikkat atfedilecektir; bu reformların hepsi ilgili her bir Pencereye ilişkin bölümlerde sıralanmıştır. IPA III'teki bölgesel ve sınır ötesi iş birliğiyle alakalı olan Pencere 5 çoğunlukla IPA-IPA CBC Programlarıyla ilgilidir. Buna rağmen, Türkiye'nin 2021-2027 döneminde iştirak edeceği CBC Programları Interreg ve ABİ tüzüklerine tabi olup, ilgili öncelikler ve belgeler katılımcı ülkeler tarafından belirlenmekte ve Avrupa Komisyonu Bölgesel ve Kentsel Politikalar Genel Müdürlüğü'nün (DG REGIO) onayına tabi tutulmaktadır.

Stratejik Çerçeve Analizi

Türkiye hâlihazırda temel stratejik kalkınma politikası belgesi olarak **11. Ulusal Kalkınma Planını**¹ (2019-2023) (UKP) uygulamaktadır. UKP, normalde 5 yıllık bir süreyi kapsar ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına tabidir. 11. UKP, 18 Temmuz 2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanmıştır. IPA III kapsamındaki tüm politika ve programların UKP ile koordineli olması beklenmektedir. 11. Ulusal Kalkınma Planı, 3 yıllık dönemler halinde hazırlanan Orta Vadeli Programlar², Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları ve Yıllık Yatırım Programları vasıtasıyla

¹ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/06/Eleventh_Development_Plan-2019-2023.pdf

² https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/Medium_Term_Programme_2022-2024.pdf

uygulanmaktadır. 2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı³ 25 Ekim 2021 tarihinde yayımlanmıştır ve yargı, kadın hakları, çocuk koruma, gençlik ve engelli bireyler gibi sektörlerde ve alt sektörlerde IPA III Programlama Çerçevesi doğrultusunda geniş yelpazedeki konuları kapsamaktadır. Kalkınma Planı, diğer politika belgelerinin ve stratejik planların hazırlanmasına ilişkin önceliklerin belirlenmesinde tüm kurumlara rehberlik edecek bir dizi politika sunmaktadır.

Kalkınma Planı, Cumhurbaşkanlığı Programı, Orta Vadeli Programlar (OVP), Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları, bölgesel kalkınma ve sektörel stratejilerde öngörülen politika ve tedbirlerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla Kalkınma Planını esas alan kurumsal stratejik planlar hazırlanacaktır. 11. UKP, 5 sütunu hedeflemektedir:

- “İstikrarlı ve güçlü ekonomi” sütunu kapsamında Plan, mali politikalar ile para, gelir ve dış ticaret politikalarını düzenleyen temel çerçeve ve ilkelerin yanısıra bu politikaları güçlendirmeye yönelik makroekonomik hedefleri ortaya koymaktadır.
- 2. sütun olan “rekabetçi üretim ve verimlilik”, ekonomide rekabet gücünün ve verimliliğin artırılmasını sağlamaya ve üretimde yapısal dönüşümün yanı sıra refahta iyileşmeyi desteklemeye yönelik politikaları kapsamaktadır.
- 3. sütun olan “nitelikli insan ve güçlü toplum” kapsamında Plan, beşerî sermayeyi güçlendirme, kapsayıcı büyüme yaklaşımını açıkça uygulama ve refahı toplumun tüm kesimlerine yayma politikalarını ortaya koymaktadır.
- 4. sütun olan “yaşanabilir kentler ve sürdürülebilir çevre” kapsamında Plan, güçlendirilmiş ekonomik ve sosyal fayda hedefi doğrultusunda çevreyi korumaya, kentsel ve kırsal alanlarda yaşam kalitesini artırmaya ve bölgesel kalkınma eşitsizliklerini azaltmaya yönelik hedef ve politikaları içermektedir.
- 5. sütun olan “hukukun üstünlüğü, demokratikleşme ve iyi yönetim”, devleti oluşturan tüm kurum ve kuruluşlar genelinde hukukun üstünlüğü ve demokratikleşme ilkelerinin uygulanmasını pekiştirmeyi, kamu yönetiminin her düzeyinde sivil toplumu, kapsayıcılığı, şeffaflığı ve hesap verebilirliği güçlendirmeye yönelik hedef ve politikaları kapsamaktadır.

Kalkınma Planı, uygulanacak tüm politika ve tedbirlerin bütçesel yönlerini özellikle değerlendirmiştir. Kamu kurumları; politikalarını, yatırım ve cari harcamalarını, kurumsal ve yasal düzenlemelerini Plan’da öngörülen hedef ve kaynaklara uygun şekilde belirlemektedir. Bu nedenle, IPA fonlarının Plan ve ulusal bütçe ile olan bağlantılarının, tamamlayıcılığı ve tutarlılığı sağlayacak şekilde güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Mevcut Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı (ERP) 2021-2023 yıllarını kapsamaktadır. ERP, Türkiye’nin ülkeyi AB’ye yaklaştırma stratejisidir ve 2001’den bu yana hazırlanmaktadır. Mevcut Program, paydaşlarla istişare edildikten sonra ilgili Bakanlıklar ve diğer kamu kurumlarının katkılarıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı koordinasyonunda ayrıntılı bir şekilde hazırlanmıştır

Her iki belge de ülke bütçesine, makroekonomik politikaya ve IPA dâhil uluslararası yardıma, diğer bağış kuruluşlarına ve uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan fonlara yönelik planlanma yapılması için temel teşkil etmektedir. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, Türkiye’ye yönelik katılım öncesi yardım fonlarının genel yönetimi ve koordinasyonundan sorumludur ve aynı zamanda NIPAC destek ofisi olarak görev yapmaktadırlar. NIPAC, 2019/20 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yönetilen AB katılım öncesi yardımının yürütülmesi için kurulan daha geniş bir yönetim ve kontrol sisteminin bir parçasıdır. Bu husus ışığında paydaşlarla istişare, uygun görülen şekliyle, ilgili Bakanlıklarla fikir alışverişi, sivil toplum kuruluşları, ticaret odaları, il valileri, sendikalar, Türkiye belediyeler birliği ve diğer ilgili kuruluşlarla diyalogu içerir. Paydaşlar, IPA İzleme Komitesi ve Sektörel İzleme Komitelerine iştirak ederler.

³ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/2022-Yili-Cumhurbaşkanligi-Yillik-Programi-26102021.pdf>

2014-2020 döneminde, programlamanın daha katılımcı bir hale getirilmesi için birkaç sektör planlama grubu kurulmuş olup, paydaşlarla etkileşim şekli Kovid-19 küresel salgını nedeniyle farklılık gösterse de benzer bir mekanizmanın ÇYMÇ 2021-2027 dönemi için de devam etmesi beklenmektedir. Bununla birlikte nihai yasal çerçeve ancak IPA III konusundailgili bütün AB Düzenlemeleri kabul edildikten sonra oluşturulacaktır.

Türkiye hali hazırda, AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planını (UEP) (2021-2023) yürütmektedir. UEP, önümüzdeki dönemde Türkiye için yol gösterici bir belgedir ve IPA III Programlama Çerçevesinde belirlenen temel önceliklerle uyumludur.

UEP, kurumsal ve idari tedbirlerin yanı sıra mevzuat uyumu çerçevesinde AB müktesebatı ile uyumlaştırma konusunda sağlam bir temel teşkil etmektedir. Plan tüm icracı Bakanlıklarının katkısıyla hazırlanmış olup, AB müktesebatıyla uyumlu bir şekilde 204 yasal düzenlemenin yanı sıra 126 idari tedbirin yürürlüğe konmasını öngörmektedir.

Pencere 1 – Hukukun Üstünlüğü, Temel Haklar ve Demokrasi

BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ

1. İstişare Süreci

Pencere 1 çerçevesi ile ilgili IPA III programlamasına ilişkin istişare süreci aşağıdaki süreçleri içermiştir:

- Taslak IPA III Tüzüğü, paydaşların önemli yeniliklere ve gözden geçirilmiş önceliklere aşına olmalarına olanak sağlamak amacıyla 2018 ortalarında tüm IPA kurumlarıyla paylaşılmıştır,
- Tüzük'te yer alan ve Tematik Önceliklerin eşlik ettiği Pencere konsepti bir bütün olarak, Nisan 2020'nin sonlarında ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına tanıtılmıştır,
- Kamu kurum ve kuruluşları (IPA II kapsamındaki Lider Kurumlar ve Nihai Faydalanıcılar), yeni IPA Programı mimarisi hakkında bilgi vermek üzere Mayıs-Haziran 2020'de ilgili paydaşlarla (diğer kamu aktörleri ve sivil toplum aktörleri) münferit çevrim içi toplantılarını gerçekleştirmiştir,
- 2021-2022 yılları ve sonraki dönem için kapsama dâhil edilecek Tematik Öncelikler üzerinde anlaşma sağlamak üzere Mayıs 2020-Şubat 2021 döneminde uygun çevrim içi istişare toplantıları yapılmış; süreç ayrıca proje fikirlerinin toplanmasını da içermiştir,
- IPA III müdahale mantığının temelini teşkil eden Eylem Fişleri hazırlanmış ve kısıtlı süreler içinde (programlama çerçevesi olmaksızın) Komisyona sunulmuştur,
- Taslak Stratejik Cevap Belgesi uygun şekilde hazırlanmış ve 26 Şubat 2021 tarihinde paylaşarak ilgili paydaşlar yorumlarını Mart 2021'de iletmiştir,
- Nihai taslak belge, 15 Mart 2021 tarihinde tamamlanmış olup, bu versiyon Komisyondan gelen yorumlardan sonraki ikinci taslaktır.
- İlgili her IPA kurumunun, Taslak Eylem Fişleri ve Taslak Eylem Belgelerini hazırlarken sektör düzeyinde yürüttüğü sektörel kamu istişarelerine ilâve olarak, NIPAC ofisi 25 Temmuz 2021 tarihinde Ankara'da düzenlenen halka açık bir etkinlikte Stratejik Cevap Belgesi'nin ilk taslağı üzerinde kendi kamu istişaresini başlatmıştır. Paydaşların geri bildirimleri, çevrim içi bir anket vasıtasıyla toplanmıştır. Toplamda, 568 kişi verilen son tarihine kadar anket çalışmasını doldurmuştur. Ankete katılanların toplam sayısının yaklaşık %29'unu bakanlıklar, valilikler, belediyeler ve kalkınma ajansları ile bakanlıklara bağlı kuruluşlar gibi kamu kurumları oluşturmuştur. Ankete katılanların %15'i devlet ve özel eğitim ve araştırma kurumlarını, %21'i sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve diğer devlet dışı aktörlerin yanı sıra meslek kuruluşlarını temsil etmiştir. Ankete katılanların %10'u, yukarıda belirtilen kategorilerin hiçbirine uymayan bazı kurumları temsil etmiştir ve katılımcıların %25'i ise belirli bir kurumla bağlantısı olmayan kişilerden oluşmuştur.
- Ankete katılanların toplamının %45'i, IPA III – Pencere I “Hukukun üstünlüğü, temel haklar ve demokrasi”nin AB'ye katılım bağlamında Türkiye için en önemli pencere olduğunu değerlendirmiştir. Ankete katılanlara göre, ikinci en önemli IPA III penceresi %25 ile Pencere III “Yeşil gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık” olup, bunu %22 ile IPA III – Pencere IV “Rekabet Gücü ve Kapsayıcı Büyüme” ve %8 ile IPA III – Pencere II “İyi yönetim, müktesebata uyum, iyi komşuluk ilişkileri ve stratejik iletişim” takip etmiştir.

2017'de STK'larla kapsamlı bir istişare mekanizmasının tesis edildiği ve bu mekanizmanın, ABB tarafından toplantılar, çalıştaylar, odak grup toplantıları, çevrim içi anketler ve sivil toplum temsilcileriyle birebir temaslar yoluyla düzenli olarak kullanılmakta olduğu da unutulmamalıdır. ABB, Temmuz 2020'de IPA III'ün genel yapısının ve Türkiye'nin sivil toplum alanındaki eylem önerilerinin STK temsilcilerine sunulduğu bir çevrim içi istişare toplantısı düzenlemiştir. Sonrasında, STK'lardan genel sektörel ihtiyaçların yanı sıra faaliyet önerileri hakkındaki yorumlarını çevrim içi anketler ve diğer yazışma araçları vasıtasıyla sunmaları talep edilmiştir. 85 farklı STK'dan, ağırlıklı olarak aşağıda

belirtilen ihtiyaçlara işaret eden 194 yanıt alınmıştır: i) STK'larda kapasiteyi artırmaya yönelik daha geniş ve çeşitlendirilmiş girişimler gereklidir. ii) AB-Türkiye sivil toplum diyaloguna destek sürdürülmeli, daha esnek ve hızlı destek araçlarıyla daha da kolaylaştırılmalıdır. iii) STK'ların karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmek amacıyla kamu sektörü ile STK'lar arasındaki diyalog ve iş birliğinin geliştirilmesine yönelik ulusal ve bütünlük bir strateji geliştirilmelidir. iv) Daha elverişli bir ortamın sağlanmasına yönelik bir yasal çerçeve geliştirilmelidir. STK'ların neredeyse %75'i ilk iki maddeyi IPA III dönemi için yüksek öncelikli konular olarak sıralamış olup, bu da Türk STK'larının, kapasite geliştirme ve sivil toplum diyaloguna ilişkin eylemlerin sürdürülmesine son derece önem verdiği işaret etmektedir.⁴

2. Faydalanıcı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesine Uyumu

Kapsayıcı politika belgesi, Pencere 1'in yedi tematik önceliği de dâhil olmak üzere yeni IPA Pencereleri ile tamamen ilişkili olan 11. Ulusal Kalkınma Planıdır. Türkiye'nin ulusal stratejik çerçevesi, bu bağlamda, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı konularına odaklanan IPA III Pencere 1'e karşılık gelen çeşitli strateji, program ve politika belgelerinden oluşmaktadır. 11. Ulusal Kalkınma Planı, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları vasıtasıyla yürütülmektedir. 2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı⁵ 25 Ekim 2021 tarihinde yayınlanmış olup, bu Pencere bağlamında - çoğunlukla kadın, çocuk, genç ve engellilerin haklarıyla ilgili veçheleri kapsamamaktadır.

Türkiye, AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (2021-2023) doğrultusunda reform sürecini sürdürmektedir.⁶ Eylem Planı, mevzuat uyumu yanında kurumsal ve idari tedbirlerle ilgili olarak önümüzdeki dönem için atılacak adımları kapsamaktadır. Hedefler, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, adalete erişim, AİHS'de tanımlanan hakların korunması, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ile Kamu Denetçiliği Kurumu dâhil olmak üzere, insan haklarının korunmasına ilişkin kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, mağdur hakları, ifade özgürlüğü, Veri Koruma Kurumunun ve kolluğun kapasitesinin artırılması gibi temel haklarla ilgili bir dizi veçheyi kapsamaktadır. Eylem Planı; kadın hakları, çocuk hakları, engelli hakları, yaşlı hakları ve kırılgan grupların korunmasından sorumlu kurumların kapasitelerinin artırılmasının yanı sıra temel haklar konusunda hâkim, savcı ve kolluğun eğitilmesi ve farkındalık yaratılması ihtiyacını da ele almaktadır. Planda yer alan eylemler, IPA III kapsamında yürütülecek yargı ve temel haklara ilişkin projelerle tamamlanacaktır.

Özel sektöre ve sivil topluma katılıma, vatandaş memnuniyetine ve toplumsal potansiyeli hızla harekete geçirmeye dayanan şeffaf, etkili ve hesap verebilir bir demokratik yönetim yaklaşımıyla kamuda demokratik kurum ve usullerin güçlendirilmesi 11. Kalkınma Planı'nın temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Hukukun üstünlüğü ve hukukun üstünlüğüne ilişkin gerekliliklere uygun olarak temel hedefler, hızlı, adil, etkin ve öngörülebilir yargılamalar, adalete erişimin kolaylaştırılması ve adalete güvenin artırılmasıdır.

Bu kapsamda, iletişim teknolojilerinin etkili kullanımı sayesinde hesap verebilirlik, şeffaflık ve katılım güçlendirilecektir ve vatandaşın karar alma, uygulama ve denetleme süreçlerine katılımını artırmak ve etkili kamu denetimini sağlamak amacıyla BİT projeleri geliştirilmektedir.

Tematik Öncelik 1 - Yargı

⁴ İstişare raporuna <http://siviltoplumsektoru.org/wp-content/uploads/2020/12/IPA-III-Do%CC%88neminde-Sivil-Toplum-Dan%C4%B1s%CC%A7ma-raporu-ENG.pdf> adresinden erişilebilir.

⁵ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/11/2022_Yili_Cumhurbaskanligi_Yillik_Programi.pdf

⁶ https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/uep/21_23_UEP_EN.pdf

UKP, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, kurumsallaşması ve pekiştirilmesi gibi kavramları bir dizi önceliği arasında belirlemiştir. Plan'da aynı zamanda idarenin işlemleri üzerindeki yargı denetiminin, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının, kanun karşısında eşitliğin, vatandaşlara etkin hak arama yollarının sağlanmasının önemini de vurgulanmaktadır (Par. 731). Plan'da yer alan politika ve tedbirler, yargılama sürecinin hızlı, adil, etkin şekilde işlenmesini, öngörülebilir olmasını, adalete erişimin kolaylaştırılmasını ve adalet sistemine duyulan güvenin artırılmasını (Par. 746); adli ve idari yargının etkinliğinin artırılması ve vatandaşların adalet hizmetlerinden memnuniyetinin artırılmasını (Par. 747); “Yargıda Hedef Süre” uygulaması vasıtasıyla adalet sisteminin şeffaflığının artırılması ve makul sürede yargılanma hakkının daha etkin korunmasını (Par. 748); adli ve idari yargıda faaliyet raporlarının kapsamının genişletilmesini ve nu konuda kamuoyunun bilinçlendirilmesini (Par. 751); hâkimlik, savcılık, avukatlık ve noterlik mesleklerinde mesleğe giriş için yeni bir model ve sınav sisteminin geliştirilmesini (Par. 753); yargıdaki iş yükünü azaltmak amacıyla alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve uyuşmazlıkların uygun maliyetli, hızlı ve dostane yollarla çözüme kavuşturulmasını (Par. 762); noter onayı gerektiren işlemlerin sayısını ve maliyetlerini azaltmak için mevzuatta değişiklik yapılmasını ve noterlere, bazı çekişmesiz yargı işleri ile henüz davanın açılmamış olduğu dönemle sınırlı olmak üzere delil tespiti işlerini yapabilmeleri için yetki verilmesini (Par. 318.4.); sulh ceza hâkimliklerinin ihtisaslaşmalarının sağlanmasını (Par. 456.2.) öngörmektedir. Ulusal Kalkınma Planı'nda ayrıca, IPA III Programlama Çerçevesinde (PÇ) tanımlanmış önceliklere uygun olarak belirlenmiş çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesi, adli yardım sisteminin kırılan gruplara odaklanacak şekilde iyileştirilmesi, mağdurlara yönelik destek hizmetlerinin iyileştirilmesi, adalete erişimin, kadınların, gençlerin, engellilerin haklarının iyileştirilmesi ve adalet hizmetlerinin kalitesinin ve etkinliğinin artırılması gibi çeşitli hedefler vardır.

3. Yargı Reformu Stratejisi⁷ (YRS) 2019 ila 2023 yılları arasında yürürlüktedir. Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı, 5 Ekim 2020 tarihinde yayımlanmış olup, sorumlu kurumlar, takvim ve alınacak tedbirlere ilişkin bütçe ile performans göstergelerini içermektedir. İlgili AB metodolojisi (AB Adalet Puan Tablosu 2019) ve Avrupa Konseyi (CEPEJ) metodolojisi doğrultusunda hazırlanmıştır. Ayrıca, Yargı Reformu Stratejisinin yürütülmesi çevrim içi araçlarla izlenecektir. Bu konuda (<https://yargireformu.adalet.gov.tr>) adresinde bir internet sitesi kurulmuş ve elektronik bir izleme sistemi devreye alınmıştır. Vatandaşlar, bu araçlar yardımıyla görüş ve önerilerini iletebilmektedirler. Yargı Reformu Stratejisi, yargı bağımsızlığının, tarafsızlığının ve şeffaflığının geliştirilmesi, insan kaynaklarının nitelik ve niceliğinin artırılması, performans ve verimliliğin artırılması, hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi, savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması ve adalete erişimin sağlanması ve hizmetlerden memnuniyetin artırılması, ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması, hukuk yargılaması ve idari yargılamasının sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması ile alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması da dâhil olmak üzere 9 amaç etrafında yapılandırılmıştır. Her bir amaç kapsamındaki tedbirler ve faaliyetler, *Müktesebatın* 23. faslına (Yargı ve Temel Haklar) ilişkin önemli alanlardaki iyileştirmeleri de içermektedir ve stratejide AB üyeliğine yönelik açık atıflar bulunmaktadır.

Özellikle, Yargı Reformu Stratejisi kapsamında 9 amaç, 63 hedef ve 256 faaliyet ve İnsan Hakları Eylem Planı kapsamında ise 9 amaç, 50 hedef ve 393 faaliyet bulunmaktadır. Her iki politika belgesinin yürütülmesine ilişkin çalışmalar, ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla yürütülmektedir. Yargı Reformu Stratejisi'nde yer alan 256 faaliyetin 133'ü hayata geçirilmiştir. Belgenin yürütme oranı %50 seviyesini aşmıştır. Yargı Reformu Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı bir bütünün parçalarını teşkil etmektedir. Her iki belgede de hak ve özgürlüklerin iyileştirilmesi ve adalet sisteminin daha etkin işleyişine ilişkin somut politikalar öngörülmüştür. Politikaların, AB belgeleri ve değerlendirmeleri ile uyumu göz önüne alınmıştır. Yargıdaki paydaşların beklentileri analiz edilmiş ve Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin değerlendirmeleri ile birlikte politikalara yansıtılmıştır.

Belgede yer alan ana başlıkların listesini şu şekilde sunmak mümkündür: “hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, hak ve özgürlüklerin daha etkin korunması ve geliştirilmesi, yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve şeffaflığının geliştirilmesi, hukuk yargılaması ve idari yargılamasının sadeleştirilmesi ve

⁷ https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/23122019162949YRS_ENG.pdf

etkinliğinin artırılması, adalete erişimin kolaylaştırılması, savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması ve makul sürede yargılanma hakkının daha etkin şekilde korunması”.

Buna ilaveten, YRS Belgesi’nde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihadı ve Avrupa Birliği’nin insan hakları alanındaki müktesebatının “Avrupa insan hakları hukukunu” oluşturduğu ve Türkiye’nin bu ortak hukuk sisteminin bir parçası olduğu ortaya konmuştur. Bu kapsamda, dört yargı paketi yasalaşmıştır: i. 7188 sayılı Kanun (Birinci Yargı Paketi-2019), ii. 7342 sayılı Kanun (İkinci Yargı Paketi-2020), III. 7251 sayılı Kanun (Üçüncü Yargı Paketi-2020) ve iv. 7331 sayılı Kanun (Dördüncü Yargı Paketi-2021).

YRS’nin ilk paketi vasıtasıyla ifade özgürlüğünü güçlendiren ve ceza adaletini geliştiren adımlar atılmıştır:

- İfade özgürlüğü ile ilgili olarak, eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı ifade eden düzenlemeye yer verilmiştir.
- Eleştiri ve haber verme sınırlarında kalındığında, terör propagandası suçunun oluşmayacağına dair değişiklik yapılmıştır.
- İfade özgürlüğü ile ilgili mahkeme kararlarının, bölge adliye mahkemelerinden sonra bir kez de Yargıtay tarafından incelenmesi sağlanmıştır.
- Erişimin engellenmesine ilişkin kararların, internet sitesinin genelinde değil yalnızca ihlalin gerçekleştiği kamuya açık kısmı için uygulanması sağlanmıştır.
- Soruşturma aşamasına ilişkin olarak azami tutukluluk süresi uygulaması getirilmiştir.
- Suça sürüklenen çocuklar için daha kısa tutukluluk süreleri belirlenmiştir.
- Hâkim ve savcı adaylarının alımında görev yapan mülakat kurulu genişletilmiştir. Hâkimler ve Savcılar Kurulu Genel Sekreteri ve Türkiye Adalet Akademisi Danışma Kurulundan seçilen bir kişinin kurulda yer alması sağlanmıştır.

İkinci ve üçüncü yargı paketleri ile ceza adaleti ve infaz sisteminin iyileştirilmesine ilişkin düzenlemeler uygulamaya konulmuştur.

Dördüncü yargı paketi ile de mağdurlara öncelik veren ve hak arama yollarına/ kanun yollarına hukuki yollara başvuru hakkını güçlendiren adımlar atılmıştır. Bu kapsamda:

- Kadına yönelik şiddete sıfır tolerans ilkesi gereği, bu suçların boşanılan eşe karşı işlenmesi de bu suçun nitelikli hali olarak düzenlenmiştir.
- Hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi amacıyla, katalog suçların işlenmesine bağlı olarak tutuklama yapılması için somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin varlığı şart haline getirilmiştir.
- Adli kontrol uygulamasının tutuklama için yetersiz kalacağını gösteren sarih bir açıklama gerektiren yeni bir düzenleme getirilmiştir.
- 08/07/2021 tarihli ve 7331 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 24. maddesi vasıtasıyla 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 268 (3/b) maddesinde yapılan değişiklik sayesinde, sulh ceza hâkimliğinin tutuklama ve adli kontrole ilişkin verdiği kararlara karşı “dikey itiraz usulü” getirilmiş ve bu kararların asliye ceza mahkemesi tarafından incelenmesini sağlanmıştır.
- Mağdurların bilgilendirilmesinee yönelik yeni bir usul getirilmiştir.

YRS kapsamında HSK tarafından gerçekleştirilen uygulamalar da mevcuttu. Türk Yargı Etiği Bildirgesi 11 Mart 2019 tarihinde kamuoyuna açıklanmış ve uygulamanın takibi sağlanmıştır. HSK Genel Kurulunun 4 Aralık 2019 tarihli kararı ile hâkim ve savcılarının verdiği kararların Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarına uygunluğunun meslekte terfi ve denetimleri için kriter haline getirilmesi sağlanmıştır.

Yargı Reformu Stratejisi'nin hazırlık sürecinde çok geniş çaplı durum analizleri yapılmıştır. Durum analizinde benimsenen yöntemler arasında paydaşların görüşlerinin alınması, istatistiklerin değerlendirilmesi, akademik çalışmaların gözden geçirilmesi ve kamuoyu araştırmaları yer almaktadır. Bununla birlikte, başta Avrupa Birliği olmak üzere, uluslararası kuruluşların değerlendirmeleri de incelenmiştir.

YRS'de yer alan her bir amaç, analiz sonucunda tespit edilmiş eksikliklerin telafi edilmesine yöneliktir. Bu amaçlar şunlardır:

- 1- Hak ve özgürlüklerin iyileştirilmesi
- 2- Tutuklamanın istisnai bir tedbir olarak niteliğinin güçlendirilmesi
- 3- Tutuklamanın zorunlu hallerde ve ölçülü bir tedbir olarak uygulanması
- 4- Tutuklulukta geçen sürenin makul hale getirilmesi
- 5- Adil yargılanma hakkına ilişkin güvencelerin artırılması
- 6- Makul sürede yargılanma hakkının güçlendirilmesi
- 7- Hukuki dinlenilme hakkının iyileştirilmesi
- 8- Adalete erişimin güçlendirilmesi
- 9- Kovuşturma öncesinde alternatif uyuşmazlık çözüm araçlarının güçlendirilmesi

Türkiye, Kopenhag Kriterleri ile uyumlu olarak bugüne kadar gerçekleştirdiği reform ve uyum çalışmalarıyla daha özgürlükçü ve katılımcı bir demokrasiye ulaşma iradesini ortaya koymuştur.

Benzer şekilde, 2004'te bir Anayasa değişikliği yapılmıştır. Bu değişiklik uyarınca, temel hak ve özgürlüklere ilişkin olarak usulüne uygun yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar ile kanunların aynı konudaki hükümlerinin farklılıklar içermesi nedeniyle uyuşmazlıkların ortaya çıkması halinde, uluslararası anlaşmaların hükümleri esas alınır.

Ayrıca, YRS'de (2019) belirtildiği üzere, (mevcut 11 bölge adliye mahkemesine ilâve olarak) dört istinaf mahkemesi daha faaliyete geçecektir. Hâlihazırda, on beş bölge adliye mahkemesi faaliyet halindedir. Aynı zamanda YRS, bölgeadliye mahkemeleriyle ilgili olarak iki özel hedefi uygulamaya koymaktadır:

- 1) Yargıda, dolayısıyla bölge adliye mahkemelerinde, "Hedef Süre" uygulamasını kullanmak suretiyle makul sürede yargılanma hakkını korumak,
- 2) Mahkeme, hukuk dairesi, hâkim, savcı ve personel sayısını arttırmak, yargılamaların uzamasını önlemek için gerekli adımları atmak, bölge adliye mahkemeleri bünyesindeki ceza dairelerinin istinaf usulündeki kararı bozmaya ilişkin yetkilerini yeniden düzenlemek ve benzer davalarda farklı istinaf mahkemelerinin nihai kararları arasındaki farkları giderecek bir sistem kurmak suretiyle istinaf mahkemelerini güçlendirmek.

- **İnsan Hakları Eylem Planı ile ilgili olarak:**

"Özgür Birey, Güçlü Toplum: Daha Demokratik Bir Türkiye" vizyonu doğrultusunda insan hakları standartlarının kalitesini yükseltmeyi amaçlayan İnsan Hakları Eylem Planı (İHAP) 2 Mart 2021 tarihinde kamuoyuna duyurulmuştur. Bu vizyon doğrultusunda Eylem Planı 11 temel ilke altında 9 amaç, 50 hedef ve 393 faaliyetten oluşmaktadır. Plan, yargı bağımsızlığı, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, mağdur hakları, kadın hakları, çocuk hakları ve çevre hakları ile ilgili kapsamlı faaliyetleri kapsamaktadır.

Plan, mevzuatın ayrıntılı bir şekilde gözden geçirilmesi vasıtasıyla erişilebilir, hesap verebilir, eşit, şeffaf ve adil bir şekilde hizmet verilecek kamu hizmetlerine ilişkin standartların artırılmasını hedeflemektedir. Bu Eylem Planı, insan haklarının geliştirilmesi konusunda Türkiye'nin 2 yıldır kullandığı temel politika belgesidir.

Eylem Planı, işkence ve kötü muameleyle sıfır tolerans politikasının titizlikle uygulanmaya devam edilmesi, soruşturmaların etkili bir şekilde yürütülmesinin sağlanması, bireylerin özgürlük ve güvenliği ile ilgili standartların yükseltilmesi, makul sürede yargılanma hakkının güçlendirilmesi, adalete erişimin güçlendirilmesi, savunmanın güçlendirilmesi ve avukatlık hizmetlerinde kalitenin artırılması, gerekçeli karar hakkının güçlendirilmesi, adli işlemler ve süreçlerde bireylerin onur ve haysiyetleri ile özel hayatlarının korunması, ifade ve basın özgürlüğüne ilişkin standartların yükseltilmesi, din ve vicdan özgürlüğünün en geniş anlamda güvence altına alınmasının sağlanması, toplantı ve örgütlenme hakkının güçlendirilmesi ve idari uygulamaların neden olduğu mülkiyet hakkı ihlallerinin önlenmesi gibi hedefleri kapsamaktadır.

Eylem Planı'nın izleme ve değerlendirilmesi, Cumhurbaşkanı başkanlığında oluşturulan "İnsan Hakları Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Kurulu" tarafından gerçekleştirilecektir. Kurul, Eylem Planı'nın etkili bir şekilde uygulanması ve şeffaf bir şekilde izlenmesi amacıyla kamu kurumlarının çalışmalarını koordine edecek ve izleyecektir. Kurul'un sekretarya hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir. Eylem Planı'nın öngördüğü faaliyetlerden sorumlu olan bakanlıklar ve kurumlar, dört aylık dönemlerde uygulamaya ilişkin raporlarını hazırlayarak Adalet Bakanlığına göndereceklerdir. Adalet Bakanlığı, Eylem Planı'nın "Yıllık Uygulama Raporu"nu hazırlayarak İzleme ve Değerlendirme Kurulunun onayına sunacaktır.

İHAP, ayrıca, hâkim ve savcılar için coğrafi teminatı öngören düzenlemeyi, disiplin mevzuatındaki güvencelerin artırılmasına yönelik düzenlemeyi, disiplin hükümlerinin gözden geçirilmesini, sulh ceza hâkimliklerinin verdiği kararlara karşı dikey itirazı ve Türkiye Adalet Akademisinin yapılandırılmasını (bağımsızlığının güçlendirilmesi) içermektedir. Buteminat kapsamında, belli bir kıdemdeki hâkim ve savcılarının, mesleki başarılarının da gözetilmesi suretiyle istekleri olmaksızın görev yerleri değiştirilmeyecektir.

Türkiye, kadın hâkim ve savcı sayısını artırma politikasını yerleşik bir politika olarak benimsemiştir. Bu konu aynı zamanda, CEPEJ ve OECD (Bir Bakışta Hükümet 2021 Raporu) tarafından hazırlanan raporlarda da ele alınmıştır. Türkiye, meslek bünyesinde kadın temsil oranında en fazla artış gösteren ülke olmuştur.

Tematik Öncelik 2 – Yolsuzlukla Mücadele

Türkiye, 2009'dan bu yana BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi doğrultusunda yolsuzlukla mücadele konusunda tamamen kararlıdır. Türkiye ayrıca, Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk ve Ceza Hukuku Sözleşmelerini onaylamış ve 2004'te Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubunun üyesi olmuştur. Türkiye 2004'te Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni (1990) onaylamış olup, Mali Eylem Görev Gücüne üye, Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi'ne taraf ve OECD Rüşvetle Mücadele Çalışma Grubuna üye olmuştur.

Yolsuzlukla mücadele esasen, çeşitli mevzuat (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 567 sayılı Devlet Memurları hakkında Kanunu, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu vb.) temelinde, çok sayıda ulusal kurum ve kuruluş tarafından yürütülmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar şunlardır: Mali Suçlar Araştırma Kurulu, Mali Suçlarla Mücadele Koordinasyon Kurulu, Kamu Görevlileri Etik Kurulu ve T.C. Sayıştay Başkanlığı. Hâlihazırdaki mevzuat bünyesinde yer alan mevcut tedbirler, kamu yönetiminin etkinliğinin pekiştirilmesini ve şeffaflığın, yapısal reformların, yargı bağımsızlığının, yolsuzlukla mücadelenin ve her düzeyde iyi yönetişimin desteklenmesini amaçlayan IPA III Özel Hedefi ile uyumludur.

Kamu yönetiminin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırmak amacıyla, İnsan Hakları Eylem Planı, Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi ve Eylem Planının güncellenmesini taahhüt etmekte ve Strateji ve Bütçe Başkanlığını, Strateji ve Eylem Planının hazırlanması ve izlenmesinden sorumlu kurum olarak görevlendirmektedir. Bu bağlamda, uygulanacak yolsuzlukla mücadele tedbirlerine rehberlik edecek bir çerçeve ortaya koyan Taslak Strateji, çok sayıda

bakanlık ve kamu kurum kuruluşuyla iş birliği içinde hazırlanmıştır. Taslak Strateji ve Eylem Planının son halinin 2022'nin ilk çeyreğinde kabul edilmesi planlanmaktadır.

Tematik Öncelik 3 – Organize suçla mücadele/güvenlik

Organize suçla mücadele ve güvenliği sağlama stratejileri, öncelikleri ve planlanan eylemler de kaynağını 11. Ulusal Kalkınma Planı'ndan almaktadır. Plan'ın *Fasıl 2.5.1.2. Güvenlik Hizmetleri Bölümü* ile *2.2.3.10 Gümrük Hizmetleri Bölümü*, Tematik Öncelik 3 ile ilgili temel politika ve tedbirlerin ana hatlarını ortaya koymaktadır. Bu politikalar ve tedbirler, güvenlik konularında kolluk birimleri arasında iş birliği (Madde 770) ve adli iş birliği, kolluk kurumlarının uzmanlaşmasının teşvik edilmesi (Madde 770), siber güvenlik alanında kapasite geliştirme ve siber suçlarla mücadele (Madde 770), terörle mücadelenin yanı sıra şiddete varan aşırıçılık ve radikalleşmenin her türlüşünün önlenmesi ve bunlarla mücadele (Madde 771), her türlü uyuşturucu (Madde 772) ve gümrük kontrollerinin etkinliği ve kaçakçılıkla mücadelenin artırılması (Madde 529) gibi IPA III Programlama Çerçevesinde yer alan konular doğrultusunda benzer bakış açılarına sahiptir.

Türkiye tarafından hazırlanan AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (UEP) (2021-2023), IPA III Programlama Çerçevesinde vurgulanan kaçakçılıkla mücadele, siber suçlarla mücadele, terörizmin finansmanı ve kara para aklama ile mücadele, şiddete varan aşırıçılık ve radikalleşmenin her türlüşüyle mücadele ve güvenlik konularında kolluk birimlerinde iş birliği ile adli iş birliği gibi önemli adımları içermektedir. Bu hususlar, AB'nin temel önceliklerine dayanmaktadır ve bu tematik önceliğin temel stratejisi olması nedeniyle, Organize Suçlarla Mücadele Ulusal Strateji Belgesi'nin (2016-2021) kilit hükümler doğrultusunda önceliklendirilmektedir. Strateji Belgesi, kurumsal iş birliği ve koordinasyonun sağlanması, kanıta dayalı analizlerin geliştirilmesi, terörizmin finansmanının ve kara para aklamının önlenmesi, uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi, kapasite geliştirme ve kamu farkındalığının artırılması olmak üzere altı stratejik hedefi içermektedir. Organize Suçlarla Mücadele Eylem Planı (2019-2021), İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık, İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı (KİHBİ) koordinasyonunda hazırlanarak tamamlanmıştır.

Taslak Organize Suçlarla Mücadele Ulusal Strateji Belgesi (2022-2027) ve Taslak Organize Suçlarla Mücadele Eylem Planı (2022-2024), AB Stratejisi doğrultusunda hazırlanmıştır. Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Cumhurbaşkanlığının onayını müteakip uygulanacaktır.

AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın (2021-2023) amaçlarından biri, bir Projenin yürütülmesi suretiyle kolluğun, terörizmin finansmanı ve kara para aklama ile mücadele kapasitesinin etkinliğini artırmaktır. IPA-III Programlama Çerçevesi kapsamında, IPA III fonlarının aynı zamanda, terörizmle mücadelenin yanısıra şiddete varan aşırıçılık ve radikalleşmenin her türlüşünün önlenmesine ve bunlarla mücadele edilmesine odaklandığı belirtilmiştir.

Buna ilaveten, uyuşturucu arzının önlenmesi, uyuşturucuya olan talebin önlenmesi ve farkındalık yaratılması suretiyle uyuşturucu ve yasadışı maddelerle mücadele etmek amacıyla Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) hazırlanmıştır. Sağlık Bakanlığı, Eylem Planı ve faaliyetlerin uygulanması hususunda ana koordinatör olarak görev yapmaktadır.

Türkiye'de Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele ve Müsadere Uygulamalarında Etkinliğin Artırılması Strateji Belgesi'nin (2021-2025), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından kabul edildiği ve 17.07.2021 tarihli ve 31544 sayılı Resmî Gazete'de 2021/16 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi olarak yayımlandığı da kayda alınmalıdır. Bu Strateji Belgesi, Türkiye'de aklama ve terörizmin finansmanı suçlarına ilişkin adli ve idari süreçlerin etkili bir şekilde yürütülmesi, mali istihbaratın elde edilmesinde ve kullanılmasında başarının artırılması ve dolayısıyla suçluların suç gelirlerinden mahrum bırakılmasına ilişkin tedbirlerin koordineli bir şekilde uygulanması için hazırlanmıştır. Bu Strateji Belgesi yardımıyla, farklı şekillerde işlenebilen aklama ve terörizmin finansmanı suçları ve bu suçlarla bağlantılı suç gelirleri ile mücadelede Türkiye'nin önceliklerinin belirlenmesi, kurumlar arası iş birliğinin, görev ve sorumluluk paylaşımının öneminin ve kapsamının ortaya konması ve bu suçlarla mücadelede ulusal risk değerlendirmesinin revize edilmesi

amaçlanmaktadır. Strateji Belgesi kapsamında belirlenen stratejik amaç, hedef ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde sorumlu olan başlıca kamu kurumları Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı), Ticaret Bakanlığı (Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü), Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) ve diğerleridir.

Tematik Öncelik 4 – Göç ve sınır yönetimi

Göç ve sınır yönetimi, Türkiye sınırlarını ve toprak bütünlüğünü doğrudan etkileyen, bölgedeki daha geniş siyasi bağlam ve barış istikrarsızlığı nedeniyle Türkiye'nin önemli politika önceliklerinden birisidir. IPA III Programlama Çerçevesi ve bu Tematik Önceliğe uyum açısından, Türkiye'nin **11. Ulusal Kalkınma Planı (2019-2023)**, AB'nin gelişmekte olan göç müktesebatı ve politikası ile uluslararası standartlar doğrultusunda koruma kapasitesinin ve kadına duyarlı göç politikalarının güçlendirilmesi ve yasal ve kurumsal çerçevelerin oluşturulması (Madde 661), geri dönen vatandaşların yeniden uyumlarına yardımcı olacak teşvikler dâhil olmak üzere, hem bölgeye hem de bölgeden destekli gönüllü geri dönüşün ve gönüllü olmayan geri dönüşün kolaylaştırılması (Madde 661 ve 662), mülteci ve sığınmacı statüsü tanınanlar için topluma uyum stratejilerinin geliştirilmesi, bilgilendirme kampanyaları ve göçmen ve mültecilere yönelik olarak halk arasındaki olumsuz tutumunun ele alınması (Madde 662), sınır gözetiminin ve sınır geçiş noktalarındaki kontrollerin iyileştirilmesi (Madde 773) ile ulusal ve uluslararası kurumlar arasında ve bölgede, Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı gibi AB ajanslarıyla iş birliğine yönelik mekanizmaların daha da geliştirilmesi ve uygulanması ile operasyonel kapasitelerin artırılması (Madde 771), kolluk kurumlarının hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim ilkelerine daha fazla uyum sağlamasının teşvik edilmesi ve uluslararası polis iş birliğinin artırılması (Madde 771-773) gibi yatay öncelikleri içeren 2.3.12 Dış Göç Bölümü ile 2.5.1.2. Güvenlik Hizmetleri Bölümü'nde politika ve tedbirleri ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin (2021-2025) **Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı**,⁸ göç konusundaki temel politika belgelerinden birisidir. Strateji Belgesi ve Eylem Planı, düzensiz göçün azaltılmasını, bölgede ve AB Üye Devletleri ile insan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla mücadelede işbirliğini, AB üyeleriyle daha fazla yük paylaşımı ve diğer uygun mekanizma ve araçlarla yeniden yerleştirme ile geri dönen vatandaşların topluma uyum sağlamasına yardımcı olacak teşvikler de dahil olmak üzere, geri dönüş politikalarını ve bölgeye, bölgeden gönüllü ve gönüllü olmayan geri dönüşü kolaylaştırmanın geliştirilmesini içeren IPA III Programlama Çerçevesine atıfta bulunmak suretiyle konuları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Göçün doğru yönetimi, Fası 24'te (Adalet, Özgürlük ve Güvenlik) temel öncelikler ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'na (2021-2025) yansıtılmıştır. Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'de göç politikalarının uygulanması ve koordinasyonundan sorumlu tek yetkili makamdır. Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın, ilgili AB düzenlemeleri ve güncel gelişmeler doğrultusunda güncellenmesi beklenmektedir.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (2018-2023),⁹ 2018'de yürürlüğe girmiştir. 2018-2023 yılları arasında uygulanması öngörülmektedir ve icracı Bakanlıklara, belediyelere, STK'lara ve uluslararası kuruluşlara görevler de vermektedir. Strateji Belgesi, sosyal katılım ve içermenin yanı sıra karşılama, oryantasyon ve bilgilendirme, eğitim, sağlık, iş gücü piyasası, sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin altı bölümden oluşmaktadır. Bu tedbirler, mülteci ve sığınmacı statüsü tanınanlar için topluma uyum stratejilerinin geliştirilmesini, bilgilendirme kampanyalarını ve halkın göçmenlere ve mültecilere yönelik olumsuz tutumlarının ele alınmasını öngören IPA III Programlama Çerçevesiyle uyumludur.

Buna ilâve olarak, entegre sınır yönetimi ile ilgili konularda halihazırdaki temel strateji belgesi olan Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, sınır gözetiminin ve sınır geçiş noktalarında kontrollerin iyileştirilmesi, bölgede ve AB ajanslarıyla iş birliği mekanizmalarının daha da geliştirilmesi ve uygulanması ile operasyonel kapasitelerin artırılması, kolluk kurumlarının hukukun üstünlüğü ve iyi

⁸ Bu belge www.goc.gov.tr adresine yüklenecektir.

⁹ <https://www.goc.gov.tr/uyum-strateji-belgesi-ve-ulusal-eylem-planı>

yönetişim ilkelerine daha fazla uyum sağlamanın teşvik edilmesi ve uluslararası polis iş birliğinin artırılması gibi IPA III Programlama Çerçevesiyle uyumlu konuları içermektedir. Bu düzenleme, ilgili kurumlar arasında koordinasyona yönelik amaçları ve mekanizmayı da ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ESY Stratejisinin uygulanmasına yönelik Ulusal Entegre Sınır Yönetimi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2019 İçişleri Eylem Programı kapsamında finanse edilen bir IPA II projesinin çıktısı olarak güncellenecektir. Ulusal ESY Strateji Belgesi ve revize edilen Eylem Planı, Türkiye'de yeniden düzenlenmiş bir sınır yönetim sisteminin siyasi, kurumsal ve mevzuata ilişkin yönlerinin geliştirilmesinde ve uygulanmasında yol gösterecektir. Ulusal ESY Stratejisi Belgesi'nin ve revize edilen Eylem Planının geliştirilmesine yönelik yol haritası ile ilgili hazırlık çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmış olup, eylemin uygulanmasına yakın gelecekte, İçişleri Bakanlığı ve UGPGM ile iş birliği içerisinde başlanacağı öngörülmektedir.¹⁰

Tematik Öncelik 5 – Temel haklar

Türkiye, uluslararası insan hakları standartlarına uyum konusunda çeşitli uluslararası sözleşmelere, anlaşmalara, antlaşmalara ve protokollere taraftır. Aday ülke olarak Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHM) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarının yanı sıra Avrupa Konseyi (AK) ve Birleşmiş Milletler (BM) insan hakları sözleşmeleri ile Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) belgeleri ve Avrupa Birliği (AB) müktesebatı vasıtasıyla belirlenen Avrupa standartlarına uyumlu çok sayıda yasa ve Anayasa değişikliği sayesinde, yasal çerçevesini Türk vatandaşlarının demokratik hak ve temel özgürlüklerinin güçlendirilmesi amacıyla geliştirmiştir. Anayasanın 90. maddesi uyarınca, aynı konuya ilişkin ulusal mevzuatla çelişmesi halinde temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalar geçerli olacaktır.

Türkiye'de temel haklara ilişkin temel stratejik belgeler aşağıda sıralanmıştır:

- (2019-2023) 11. Ulusal Kalkınma Planı¹¹
- (2021-2023) AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı¹²
- (2019-2023) Yargı Reformu Stratejisi ve Eylem Planı¹³
- (2021-2023) İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi¹⁴
- (2018-2023) Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı¹⁵
- (2020-2021) Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı¹⁶
- (2021-2025) Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı¹⁷
- (2019-2021) Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) ve İkinci Aşama Eylem Planı¹⁸
- (2017-2023) Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı ve Eylem Planı¹⁹
- Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu²⁰

Taslak aşamasındaki strateji/eylem planları:

- Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı
- Engelsiz Vizyon Belgesi ve Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı

¹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20168520.pdf>

¹¹ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/06/Eleventh_Development_Plan-2019-2023.pdf

¹² <https://www.ab.gov.tr/52660.html>

¹³ https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/23122019162949YRS_ENG.pdf

¹⁴ https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/Action_Plan_on_Human_Rights_and_Implementation_Schedule.pdf

¹⁵ <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023/>

¹⁶ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/33061/koordinasyon-planlari-v13-1.pdf>

¹⁷ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planlari-2021-2025.pdf>

¹⁸ <https://ailevecalisma.gov.tr/media/30906/roman-vatandaslara-yonelik-ii-asama-eylem-pl.pdf>

¹⁹ https://www.csge.gov.tr/cgm/dokumanlar/cocuk_isciligi_ile_mucadele_ulusal_programii_eylem_planlari/

²⁰ http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_VIZYON_ENG.pdf

Türkiye'nin yatay 1 ve sektörel stratejileri, Programlama Çerçevesi (PÇ) kapsamındaki temel haklara ilişkin alanları ele almaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin genel olarak belirlediği önceliklere ilişkin hedefler ile özel strateji ve faaliyetler IPA III hedeflerine tamamen uyumludur.

Temel haklara saygı **11. Ulusal Kalkınma Planına** dâhil edilmiştir ve bu nedenle, insan haklarına saygının güçlendirilmesi yönündeki IPA III hedefiyle doğrudan bağlantılıdır. Plan, kalkınma çabalarının temel sütunları olarak hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve desteklenmesi ilkelerini benimsemektedir. Planın hedefleri arasında, öngörülebilirliği yüksek kamu politikalarıyla, fırsat eşitliğine dayalı, kolay erişilebilir ve vatandaş odaklı kamu hizmetleri sunulmasının yanı sıra temel hak ve özgürlüklerin korunması ve adil bir hukuk sistemi yer almaktadır (Par.165). Plan; ilke olarak bireysel hakları gözeten bir yönetim yaklaşımını güçlendirmeyi, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını ve iyileştirilmesini, hak ihlallerinin önlenmesinin yanı sıra insan hakları konusunda bilinçlendirmeyi, çocuk adaleti sisteminin güçlendirilmesini, kırılgan gruplara odaklanarak hukuki yardımın iyileştirilmesini, mağdur hizmetlerinin iyileştirilmesi ile adalete erişimi iyileştirmeyi, hak ve özgürlükler ile güvenlik arasındaki kritik dengenin muhafaza edilmesi de dâhil olmak üzere güvenlik hizmetlerinin kalitesinin ve etkinliğinin iyileştirilmesini ve kolluk birimlerinin kapasitesinin artırılmasını hedeflemektedir. Kadın haklarıyla ilgili olarak Plan ayrıca, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi, her türlü ayrımcılığın önlenmesini ve karar alma mekanizmaları da dâhil olmak üzere toplumsal yaşamın her alanında kadının güçlendirilmesini ve eşit hak ve fırsatların sağlanmasını da öngörmektedir. 11. UKP aynı zamanda çocuk hizmetlerinin ve çocuk korumanın geliştirilmesini, çocuğun yüksek yararının korunmasını, çocukları etkileyen eşitsizliklerin azaltılmasını, eğitim kalitesinin ve okula kayıt oranlarının artırılmasını, engelli kişilerin haklarının iyileştirilmesini, gençlerin temel haklar ve evrensel değerler konusunda eğitim ve farkındalıkla donatılmasını öngörmektedir. Buna ilâve olarak, kamu kurumlarının hak ve özgürlükleri koruma ve geliştirme kapasiteleri geliştirilecek ve etkin koordinasyon sağlanacaktır. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına çalışılacaktır.

Türkiye'nin (2021-2023) AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (UEP) hâlihazırda yürürlüktedir. Temel haklarla ilgili olarak UEP, BM Paris İlkeleri uyarınca İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu, Anayasa Mahkemesi ile IPA III PÇ ile uyumlu hale gelen İl/İlçe İnsan Hakları Kurullarına bireysel başvuru mekanizması gibi insan hakları kurumlarının etkinliğinin artırılmasına yönelik faaliyetleri kapsamaktadır. Türkiye'nin işkence ve kötü muamelele karşı sıfır tolerans politikası doğrultusunda, Kolluk Gözetim Komisyonunun etkin işleyişini geliştirmek için belirli bir faaliyet öngörülmektedir. Diğerlerinin yanı sıra UEP, PÇ kapsamı dâhilinde öncelik olarak tanımlanan toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve adli yardım sistemi ve mağdur hakları ile ilgili özel faaliyetleri barındırmaktadır. Şiddetle mücadele konusunda, kolluğa, aile içi şiddetle mücadele konusundaki kapasitelerinin artırılması ve çocuğun yüksek yararını gözeterek daha iyi hizmet sunulmasına ilişkin eğitim verilmesinin yanı sıra kadın sığınma evleri ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM) geliştirilmesi öngörülmektedir. Çocuk hakları ve çocuk adaleti ile ilgili faaliyetler IPA III PÇ ile uyumludur. Engelli hakları ile ilgili olarak, Engelsiz Vizyon Belgesi ve Ulusal Engelli Hakları Eylem Planının kabulü planlanmaktadır. UEP'nin IPA III PÇ ile uyumlu diğer hedefleri arasında yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının iyileştirilmesi, adalete erişimin iyileştirilmesi, adil yargılanmanın iyileştirilmesi, yargı kalitesinin artırılması, yargı hizmetlerinin işleyişi, usulî haklarının iyileştirilmesi, cezaevi koşullarının ve hizmetlerinin iyileştirilmesi yer almaktadır.

Birinci nesil haklardan üçüncü nesil haklara kadar tüm temel hakları ele alan ve 2 Mart 2021 tarihinde kamuoyuna açıklanmış olan **İnsan Hakları Eylem Planı temel hakların korunması ve iyileştirilmesine yönelik temel stratejidir**²¹. Eylem Planı, Avrupa Konseyi tavsiyeleri ile AB müktesebatı ve AİHM içtihatı da dâhil olmak üzere diğer uluslararası standartlar göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Eylem Planı, Planın omurgasını teşkil eden 11 ana ilke ve toplam 9 ana hedef, 50 hedef ve 393 faaliyet etrafında tasarlanmıştır. Eylem Planının ana hedefleri, insan haklarının korunmasına yönelik daha güçlü bir sistem, yargı bağımsızlığının ve adil yargılanma hakkının güçlendirilmesi, yasal öngörülebilirlik ve şeffaflık, ifade özgürlüğünün, örgütlenme ve din özgürlüğünün korunması ve teşvik

²¹ <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insan-haklari-ep-eng02-03-202115-16.pdf>

edilmesi, kişisel özgürlük ve güvenliğin güçlendirilmesi, bireyin özel yaşamının korunması, kırılgan grupların korunması ve mülkiyet hakkının daha etkin korunması ile insan hakları konusunda üst düzey idari ve sosyal farkındalıktan oluşmaktadır. Bu alanlar IPA III çerçevesinde tanımlanan hedeflerle uyumludur.

İnsan Hakları Eylem Planı, uzun vadeli ve sürdürülebilir sonuçlarıyla birlikte, insan haklarının geliştirilmesi ile alakalı olarak Türkiye'nin önümüzdeki iki yıl boyunca ana politika belgesi olacaktır. Dolayısıyla, uygulama süresi IPA III süresiyle çakışmakta olup Eylem Planının devam eden faaliyetlerini destekleme fırsatı da yaratmaktadır. Genel anlamda, IPA III kapsamındaki eylemler Eylem Planının uygulanma sürecindeki politikaları tamamlayacak ve destekleyecektir.

Eylem Planı, yasal çerçevenin AB ve uluslararası standartlarla uyumlu olmasını sağlamak ve temel haklara saygı bakımından sağlam bir performans kaydı temin etmek olan IPA III'ün özel hedefiyle uyumludur. Eylem Planı, insan hakları kurumuna yönelik yapıların etkin ve bağımsız işleyişini desteklemek, AB'nin eşit muameleye ilişkin müktesebatına uygun olarak Roman vatandaşları aleyhine olanlar da dâhil olmak üzere kadınlara, çocuklara, engellilere, yaşlılara ve diğer kırılgan gruplara yönelik ayrımcılığı önlemek amacıyla IPA III hedefleriyle doğrudan bağlantılıdır. İfade ve örgütlenme özgürlüğü, PÇ doğrultusunda Eylem Planında yer alan önemli önceliklerdir. Bununla birlikte, İnsan Hakları Eylem Planında Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun AB standartlarıyla uyumlu hale getirilmesine yönelik faaliyet IPA-III önceliği ile uyumludur.

Yargı Reformu Stratejisi, Pencere 1'in tamamı açısından bir başka önemli stratejik belge olup, IPA III çerçevesine ait hedeflere karşılık gelen; ifade özgürlüğü, usulî haklar, özgürlük ve güvenlik hakkı gibi hak ve özgürlükler konusunda standartlarının yükseltilmesi, Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun etkinliğinin artırılması, kişisel verilerin korunması mevzuatının AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi, makul bir sürede yargılanma yoluyla adil yargılanmanın iyileştirilmesi, engelli dostu uygulamaların benimsenmesi, kadın haklarının daha iyi korunmasına yönelik uygulamaların benimsenmesi, çocuk adaleti sisteminin ve mağdur haklarının iyileştirilmesi ve cezaevi koşullarının iyileştirilmesi gibi önemli tedbirleri içerir.

Ayrıca, destekleyici bir belge olarak Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı yürürlüktedir. Eylem Planı, sorumlu kurumları, tedbirlere ilişkin takvim ve bütçe ile performans göstergelerini içerir. Plan AB (AB Adalet Puan Tablosu 2019) ve Avrupa Konseyi (CEPEJ) metodolojisi doğrultusunda hazırlanmıştır. Bununla birlikte, Yargı Reformu Stratejisi çevrim içi araçlarla vasıtasıyla uygulanacaktır. (<https://yargireformu.adalet.gov.tr>) adresinde bir web sitesi kurulmuş olup, elektronik izleme sistemi devreye alınmıştır. Vatandaşlar bu araçlar yardımıyla görüş ve önerilerini iletebilmektedir. Uygulama süreci Yargı Reformu Stratejisi İzleme ve Değerlendirme Kurulu tarafından da düzenli olarak izlenmektedir. 15 Eylül 2021 tarihi itibarıyla 256 faaliyetin 133'ü gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen faaliyetlerin kapsamı tarafların adli işlemlerdeki haklarının güçlendirilmesinden herkes için adalete erişimin kolaylaştırılmasına kadar uzanmaktadır. Kurul tarafından hazırlanan raporlar resmî internet sitesinde (<https://yargireformu.adalet.gov.tr>) kamuoyuna açıklanacaktır.

Kırılgan grupların haklarının korunması, Türkiye'nin temel haklar konusundaki gösterdiği çabaların önemli bir unsurudur. Bu anlamda, kadın ve çocuk hakları ve engellilerin hakları hâlâ önemli gündem maddeleridir. Bir dizi politika belgesi mevcut olup, bazıları için de hazırlıklar devam etmektedir.

Kadın hakları ile ilgili olarak, (2018-2023) Kadının Güçlendirilmesi Stratejisi ve Eylem Planının²² eğitim, ekonomi ve istihdam, sağlık, medya ve karar alma mekanizmalarına katılım konusunda 5 temel sütunu bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddete sıfır toleransın simgesi olarak, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Eylem Planı²³ yakın bir zaman olan Temmuz 2021'de kabul edilmiştir. Bu kapsamda, söz konusu tüm bu belgeler, programlama çerçevesi kapsamında kilit öncelikler olarak sıralanan kadın-

²² <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>

²³ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>

erkek eşitliğinin sağlanmasına, kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetin önlenmesine katkı sağlayacak başlıca kaynaklar olacaktır.

Roman vatandaşlarıyla ilgili olarak, Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) ve İkinci Aşama Eylem Planı (2019-2021)²⁴ Roman vatandaşların haklarına ilişkin ana belgelerdir. İkinci Aşama Eylem Planı, eğitim, istihdam, sağlık, barınma, sosyal hizmetler ve yardımlar, izleme ve değerlendirme ve genel politikalar politika alanlarına ilişkin bir dizi faaliyeti kapsamaktadır. Eylem Planının ikinci aşamasının uygulanması, Programlama Çerçevesinde ortaya konan Roman vatandaşlarıyla ilgili hedeflere ulaşılabilmesini sağlayacaktır.

Kişisel verilerin korunmasıyla ilgili olarak, İnsan Hakları Eylem Planı ve Yargı Reformu Stratejisi'nde Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun AB standartlarına uyumlu hale getirilmesine ve kurumun idari ve teknik altyapısını güçlendirmesine yönelik çalışmalar öngörülmektedir.

Çocuk hakları ile ilgili olarak, çocuk adaleti, çocuğun korunması ve ebeveynleri cezaevlerinde bulunan çocuklara verilen hizmetlerle ilgili çeşitli eylemler, Türkiye'nin AB'ye Katılım için yeni Ulusal Eylem Planı vasıtasıyla öngörülmüştür. Bununla birlikte, Yargı Reformu Stratejisi, çocuk haklarına ilişkin Programlama Çerçevesi önceliklerine tamamen uygun biçimde, çocuk adaleti sisteminin iyileştirilmesine yönelik kapsamlı faaliyetler öngörmektedir. İnsan Hakları Eylem Planı ayrıca, çocuk dostu adalet konusunda Avrupa Konseyi Kılavuz İlkeleri doğrultusunda çocuk adaleti ile ilgili bazı tedbirler de öngörmektedir. UEP ve ilgili stratejilere göre, fırsat eşitliği ilkesi esas alınarak her düzeyde eğitime erişim sağlanacaktır. Okula devamsızlık oranının azaltılması, okullaşma ve mezuniyet oranlarının ve eğitim kalitesinin artırılmasının yanı sıra insan hakları eğitiminin artırılması hedeflenmektedir.

Engelli haklarıyla ilgili olarak, Engelsiz Vizyon Belgesi ve Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı da Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ışığında taslak aşamasındadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilen bu belgeler, IPA III PÇ doğrultusunda engelli haklarının iyileştirilmesini sağlayacak ve bu kişilere yönelik ayrımcılıkla mücadelede katkıda bulunacaktır. Engelsiz Vizyon Belgesi ve Engelli Hakları Ulusal Eylem Planının kabul edilmesinin yanı sıra "Engelli ve Yaşlı Bakım Hizmetlerine İlişkin Değerlendirme ve Kalitenin İyileştirilmesi Programı"nın uygulanması ve engelli vatandaşlar için TİHEK Erişilebilirlik Standartlarının iyileştirilmesine yönelik bir kapasite geliştirme eylemi UEP kapsamında öngörülmektedir.

Yukarıda belirtilen stratejiler, insan haklarını ana akımlaştırır ve insan hakları ile uluslararası hukuka saygıyı güçlendirmeye yönelik IPA III kapsamındaki Pencere 1'in hedefi ve Programlama Çerçevesinde tanımlanan aşağıdaki Özel Hedeflerle uyumludur.

- Yasal çerçevenin AB standartları ve uluslararası standartlarla uyumlu olmasını sağlamanın yanında temel haklara saygı bakımından sağlam bir performans kaydı oluşturmak.
- İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumu da dâhil olmak üzere insan haklarının desteklenmesi ve korunmasına yönelik ilgili tüm yapıların etkin ve bağımsız işleyişi.
- Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi,
- Kadına yönelik şiddetle mücadele,
- (Kadınlara, çocuklara, engellilere, azınlıklara ve diğer kırılgan gruplara karşı) Ayrımcılıkla mücadele²⁵
- İfade özgürlüğünü teşvik etme ve koruma
- Mağdurların ve şüphelilerin usulî haklarının artırılması
- Çocukların korunması

²⁴ <https://ailevecalisma.gov.tr/media/30906/roman-vatandaslara-yonelik-ii-asama-eylem-pl.pdf>

²⁵ Türkiye açısından, Türkiye'nin Anayasal Sistemine göre yukarıda ve belgenin tümünde geçen azınlık kelimesi Lozan Antlaşması'nda tanımlandığı gibi sadece belirli dini grupları kapsamaktadır.

- AB Müktesebatına uygun şekilde verilerin korunması²⁶

Tematik Öncelik 7 – Sivil toplum

11. Ulusal Kalkınma Planı, ülkedeki toplumsal sorunların çözümünde ve kalkınma çabalarının desteklenmesinde sivil toplumun artan rolüne işaret etmektedir. Fası 2.5.1.3, sektörün pekiştirilmesi konusunu üstlenir ve kuruluşların şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uymalarının ve kamuda karar alma süreçlerine etkin katılımlarının sağlanmasını şart koşar. Özellikle 776. paragraf, “demokratik, katılımcı, çoğulcu, şeffaf ve hesap verebilir örgütlü bir sivil toplumun gelişimini güçlendirecek düzenlemeler yapılacağını” belirtmektedir. Plan aynı zamanda, toplumun geniş bir kesimine yönelik sosyal ve ekonomik faydaları artırmak amacıyla gerçek veya tüzel kişilerin STK'lara desteğine ilişkin vergi düzenlemelerinin yeniden değerlendirilmesini öngörmektedir. Plan dâhilinde (i) sivil toplum-kamu-özel sektör arasındaki iş birliğinin artırılması, (ii) STK'ların karar alma ve yasama süreçlerine katılımının ve etkinliğinin artırılması ve (iii) hem erken yaşta ihtiyaç duyulan yasal taban ve uygulamalar hem de yükseköğretim öğrencileri açısından gönüllülüğün geliştirilmesini hedefleyen belirli odak noktaları bulunmaktadır.

Türkiye, 2004, 2008 ve 2011 yıllarında sırasıyla Medeni Kanun, Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu konusunda birçok yasal reform geçirmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve uluslararası standartlar doğrultusunda enerjik ve aktif bir sivil toplumun oluşmasına imkân sağlayan ortamın iyileştirilmesi için daha fazla ilerleme hedeflenmektedir.

Bu gereklilikler doğrultusunda, 2018'de Türkiye, İçişleri Bakanlığı bünyesinde Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünü kurmuş ve diğer görevlerin yanı sıra Müdürlüğe şu görevler tevdi edilmiştir: ulusal kalkınma planlarına uygun olarak sivil topluma yönelik orta ve uzun vadeli politika ve stratejiler geliştirmek, STK'ların sorunlarına çözüm üretmek, STK'ların kurumsal yapılarını ve faaliyetlerini geliştirmek amacıyla üniversiteler, ilgili kurumlar ve STK'lar ile iş birliği yapmak, araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürüterek sivil toplum politikalarına yönelik eylem planları hazırlamak ve izlemek. STİGM bünyesinde sivil toplum faaliyetlerine ilişkin politikaları belirleyecek ve geliştirecek, kamu kuruluşları ve STK'lar arasında koordinasyon ve iş birliği sağlayacak, STK'ların etkinliğini artıracak, sektördeki hizmet kalitesini, güven oluşturulmasını, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artıracak Sivil Toplum İstişare Kurulu da bulunmaktadır.

Genel olarak, yukarıda belirtilen kilit sektörel stratejiler aşağıdaki Özel Hedeflerle uyumludur:

- Hukukun üstünlüğünün, yargının, insan haklarına saygının, kadın-erkek eşitliğinin, temel hakların ve uluslararası hukukun, sivil toplumun, AB-Türkiye sivil toplum diyalogunun ve kültürel alışverişlerin, akademik özgürlüğün, barış ve güvenliğin, kültürel çeşitliliğe saygının, ayrımcılık mücadelenin ve hoşgörünün güçlendirilmesi ve
- Zorla yerinden edilme ve düzensiz göçün ele alınması, göçün güvenli, usule uygun ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması ve uluslararası korumaya erişimin güvence altına alınması.

²⁶ 95/46/AT sayılı Direktif'i yürürlükten kaldıran ve kişisel verilerin işlenmesiyle ilgili olarak gerçek kişilerin korunmasına ve bu tür verilerin serbest dolaşımına ilişkin (AB) 2016/679 sayılı Tüzük (Genel Veri Koruma Tüzüğü) ile 2008/977/Aİİ sayılı Konsey Çerçeve Kararı'nı yürürlükten kaldıran ve suçun önlenmesi, soruşturulması, tespiti veya kovuşturulması veya cezaların infaz edilmesi amacıyla kişisel verilerin yetkili makamlar tarafından işlenmesiyle ilgili olarak gerçek kişilerin korunması ve bu tür verilerin serbest dolaşımına ilişkin (AB) 2016/680 sayılı Direktif

3. Faydalanıcı Stratejilerinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı

Türkiye'nin Pencere 1 ile ilgili kilit stratejileri ve politika belgeleri 2. bölümde ele alınmıştır. Bunlar sektörel ve yatay niteliğe sahip olup yeni AB Genişleme Stratejisi (Ekim 2020) ile uyumludur.²⁷ Örneğin, Yargı Reformu Stratejisinin sunum aşaması devam edecektir. Türkiye, katılım politikasına ilişkin daha net hedefler ve yeni taahhütler belirleyen AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planını (2021-2023) uygulamaktadır. 11. UEP, özellikle yargı, örgütlü suçla mücadele/güvenlik, göç ve sınır yönetimi ve Temel Haklara ilişkin olarak Pencere 1 kapsamındaki tüm Tematik Önceliklere ilişkin varsayımlarla uyumlu olan tedbirlerin ve faaliyetlerin ana hatlarını ortaya koymaktadır. Ulusal Kalkınma Planı, Yargı Reformu Stratejisi ve Yeni İnsan Hakları Eylem Planı ile birlikte Türkiye'nin AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı, mevzuat ve uygulamanın Avrupa Konseyi standartları ve AB Müktesebatı doğrultusunda uyumlu hale getirilmesi gibi en son Genişleme Paketindeki önerileri kapsayacak şekilde kabul edilmiştir. Göç ve sınır yönetimi konusunun ele alınması Türkiye için özellikle önem arz etmektedir ve bu konuya ilişkin özel tedbirler **Düzensiz Göç Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planına (2021-2025)** dâhil edilmiştir. AB Genişleme Stratejisi, mülteci krizini yönetmenin yanı sıra düzensiz göçü ele almanın AB, Batı Balkanlar ve özellikle dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye açısından kilit zorluklar teşkil ettiğini belirtmektedir.

Türkiye, özellikle ilerlemenin sınırlı olduğunun veya neredeyse hiçbir ilerlemenin olmadığını gözlemlendiği alanlarda AB Genişleme Paketinde dile getirilen mütalaa ve tavsiyeleri ciddi şekilde dikkate almaktadır. Örnekler arasında şunlar yer almaktadır: Europol ve Türkiye arasında kişisel verilerin alışverişine ilişkin amaçlanan operasyonel iş birliği anlaşması, toplumsal gerginliklerin önlenmesi amacıyla etkin topluma kazandırma tedbirlerini gerektiren ülkedeki uzun süreli mülteci varlığı, bağımsız, kaliteli ve verimli olan daha etkin bir yargı sistemi. Ülke aynı zamanda hem ulusal hem de IPA fonlarından (2020 Eylem Belgesi) faydalanarak sivil toplumu desteklemeyi amaçlamaktadır.

2021-2023 Ekonomik Reform Programı, vasıtasıyla sosyal politikalar ve kapsayıcılık bağlamında, özellikle hedef gruplarının genişletilmesi ve aile odaklı sosyal hizmet modellerinin yaygınlaştırılmasını sağlayan tedbirler vasıtasıyla temel hakları desteklemektedir.²⁸

Temel haklar konusundaki tematik öncelik ile ilgili olarak, 2020 Raporu'nda "*temel hak ve özgürlüklere tam olarak riayet edilmesinin etkin olarak sağlanması ve ağır insan hakları ihlallerinin etkin bir biçimde ele alınması amacıyla insan hakları alanında güvenilir, kapsamlı ve anlamlı bir eylem planını kabul etmesi*" tavsiye edilmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye, 2021 Türkiye Raporu'nda da belirtildiği üzere, İnsan Hakları Eylem Planını kabul etmiştir. 2020 ve 2021 Türkiye Raporları "*yasal çerçeve, insan haklarına ve temel haklara riayet edilmesine ilişkin genel güvenceleri içermektedir*" diyerek bazı mevzuatın ve uygulamaların "*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı ile uyumlu hale getirilmesi*"nin de altını çizmektedir. 11. Ulusal Kalkınma Planı, AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı, İnsan Hakları Eylem Planı ve Yargı Reformu Stratejisi kapsamında, uygulamanın yanı sıra mevzuatın Türkiye'nin taraf olduğu diğer sözleşmelerle birlikte AİHS ve AB müktesebatına uygun olarak iyileştirilmesine yönelik sayısız faaliyet tanımlanmıştır.

2020 ve 2021 Raporları aynı zamanda "*Türkiye'nin çoğu uluslararası insan hakları belgesine taraf olduğunun*" da altını çizmektedir. Buna rağmen, temel hakların belirli alanlarında daha fazla iyileştirmeye ihtiyaç olduğu hususunun da altı çizilmiştir. İnsan haklarının teşvik edilmesi ve uygulanması bakımından insan hakları kurumları çerçevesinin ve bu kurumların işlevlerinin geliştirilmesi temel gereklilikler olarak işaret edilmiş ve Raporlar, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun Paris İlkeleri uyarınca hâlâ akredite olmadığına dikkat çekmiştir. Bu tavsiyeleri ele almak

²⁷ COM (2020) 660 nihai

²⁸ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/03/PRE-Accession-Economic-Reform-Program-2021-2023.pdf>

için, UEP ve İnsan Hakları Eylem Planı, İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun yanı sıra Kamu Denetçiliği Kurumu ile ilgili faaliyetler öngörmektedir. İnsan Hakları Eylem Planı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun yapısının Ulusal Kurumların Statüsü ile ilgili BM İlkelerine uyumlu olacak şekilde revize edilmesini ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağı'na akreditasyonunu öngörmektedir.

Alanlar arasında, 2020 ve 2021 Türkiye Raporlarına göre daha fazla iyileştirmeye ihtiyaç duyulan konular arasında usulî haklar, cezaevi koşulları, nefret söylemi dâhil olmak üzere ayrımcılıkla mücadele, kadın ve erkek eşitliği, çocuk hakları ve engelli hakları konuları yer almaktadır. Usulî haklar ve cezaevi koşulları, İnsan Hakları Eylem Planının özel hedefleri olarak ele alınmış olup, bunlar; Hedef 2.1: Yargının Bağımsızlığını ve Tarafsızlığının Güçlendirilmesi ve Hedef 6.4: Cezaların İnfazında Bireylerin Onur ve Haysiyetleri il Özel Hayatlarının Korunmasıdır. Bununla birlikte, İnsan Hakları Eylem Planı, Hedef 4.4: “Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadelede Etkinliğin Artırılması” kapsamında, hem yasal değişiklikleri hem de kolluk dâhil olmak üzere ilgili kurumlar tarafından ayrımcılıkla ve nefret söylemi ile etkin mücadeleyi içeren bir dizi faaliyeti öngörmektedir.

Ayrıca, 2020 ve 2021 Türkiye Raporları, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, ayrımcılıkla mücadeleyi daha fazla iyileştirilmeye ihtiyaç duyulan alanlar olarak vurgulanmaktadır. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile ilgili olarak Rapor, ibadet özgürlüğünün genel olarak saygı görmeye devam ettiğine vurgu yapmaktadır. Belirtilen bu alanlar hem UEP hem de İnsan Hakları Eylem Planında ele alınmaktadır. İnsan Hakları Eylem Planı, ilgili mevzuatın gözden geçirilmesini, valiler ve kolluk dâhil olmak üzere ilgili personele yönelik farkındalık faaliyetlerini kapsayan Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğünün Güçlendirilmesi özel hedefine sahiptir. Din özgürlüğü ile ilgili olarak, İnsan Hakları Eylem Planının 4.3. hedefi kapsamında belirli faaliyetleri vardır: Din özgürlüğü ile ilgili olarak, İnsan Hakları Eylem Planı kapsamında Hedef 4.3: En Geniş Ölçüde Din ve Vicdan Özgürlüğünün En Geniş Anlamda Sağlanması kapsamında belirli faaliyetler yer almaktadır.

Kadın ve erkek eşitliği ile ilgili olarak, 2020 ve 2021 raporları, yürütme, kurumlar arasındaki koordinasyon ile kadına yönelik şiddetin nasıl ele alınacağı konusunda kolluk görevlilerinin farkındalığı ve kararlılığının daha etkin şekilde ele alınmasının hâlâ gerekli olduğunun altını çizmektedir. Bunları ele alan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), 5 ana dayanak olan “adalete erişim ve mevzuat”, “politika ve koordinasyon”, “koruyucu ve önleyici hizmetler”, “toplumsal farkındalık” ve “veri ve istatistik” esas alınarak tasarlanmıştır. Bu hususa yönelik olarak, İnsan Hakları Eylem Planı, Hedef 6.3 “Aile İçi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelenin Etkinliğinin Artırılması” kapsamında kadın hakları ile kadın ve erkek eşitliğini kapsamaktadır. Çocuk hakları ile ilgili olarak, Türkiye 2021 Raporu, “mahkemelerdeki görüşme odalarının iyileştirilmesine rağmen, çocuk adaleti sistemindeki sorunlar devam etmektedir.” tespitini yapmaktadır. İnsan Hakları Eylem Planı, çocukları destekleme ve koruma amaçlı faaliyetler de dâhil olmak üzere çocuk adaleti konusunda bütüncül bir yaklaşımı benimsemektedir. 2020 Türkiye Raporu, “2013-2017 ulusal çocuk hakları stratejisi ve eylem planı ile çocuğa karşı şiddetin önlenmesine yönelik mek için ulusal stratejiyi henüz güncellenmemiş.” olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanacaktır. Engelli hakları açısından, kamu hizmetlerini daha erişilebilir hale getirirken toplum temelli destek hizmetlerini teşvik etme ihtiyacına vurgu yapan 2020 ve 2021 Türkiye raporları doğrultusunda, İnsan Hakları Eylem Planı yaşlıların ve engellilerin kamu hizmetlerine erişiminin iyileştirilmesini içermektedir. Roman vatandaşlarıyla ilgili olarak, 2020 ve 2021 Türkiye raporları Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi'nin Eylem Planının 2. fazında ele alınan eğitim, barınma ve istihdam gibi kamu hizmetlerine erişim açısından yetersizlikleri ortaya koymaktadır. 2020 ve 2021 Raporlarında “En dezavantajlı grupların ve azınlık mensuplarının haklarının daha iyi şekilde korunması gerekmektedir” ifadesi yer almaktadır. Kırılgan grupların korunması ve toplumsal refahın güçlendirilmesi, İnsan Hakları Eylem Planının temel dokuz amacından birisidir ve geniş kapsamlı faaliyetler öngörmektedir. Azınlık hakları kapsamında, İnsan Hakları Eylem Planı, sorunları tespit edip,

çözümler geliştirmek amacıyla gayrimüslim toplulukların temsilcileriyle düzenli toplantılar yapılmasını öngörmektedir.

2020 ve 2021 Raporları, Kişisel Verileri Koruma Kurumunun (KVKK) işler halde olduğunu belirtmekle birlikte, veri koruma yasasının AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesini sağlayacak değişikliklerin öneminin altını çizmektedir. Bu husus hem İnsan Hakları Eylem Planı hem de Yargı Reformu Stratejisi vasıtasıyla öngörülen özel tedbirler vasıtasıyla ele alınmaktadır.

Temel haklarla ilgili yukarıda belirtilen tüm alanlar, 2020 ve 2021 Türkiye Raporlarında IPA III çerçevesiyle birlikte vurgulanan alanlarla uyumlu olup bunların tamamı yukarıda belirtildiği gibi mevcut strateji ve eylem planlarına dâhil edilmiştir.

2021 Türkiye Raporu, STK'ların bazı temel zorluklara yaptığı katkının öneminin altını çizmektedir: *“Güçlü ve çeşitlilik içeren bir sivil toplum demokratik sistemin çok önemli bir bileşenidir ve devlet kurumları tarafından bu şekilde kabul edilmeli ve muamele edilmelidir. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları, özellikle eğitim, ayrımcılıkla mücadele, kadınların iş gücüne katılımı, etnik ve sosyal hoşgörü konusunda farkındalık yaratma, nefret suçlarını izleme ve mültecilere destek alanlarında olmak üzere, ülkenin karşı karşıya olduğu temel zorluklara ilişkin önemli katkılar sağlamaya devam etmiştir.”*. Rapor'da ayrıca, Türkiye'deki yasal, mali ve idari ortam, sivil toplumun gelişmesine daha fazla olanak sağlaması gerektiği hususu vurgulanmış ve bu, 11. UKP'ye uygun şekilde yansıtılmıştır. Bununla birlikte, ilerlemenin ülke düzeyinde ölçülmesini sağlamak için, Avrupa Komisyonu DG NEAR'ın 2021-2027 Genişleme Ülkelerinde Sivil Toplum AB Desteği Yönergelerinde belirtilen hedefler, sonuçlar ve göstergeler kümesi, sivil toplum eylemlerinin programlanması ve izlenmesi için kullanılacaktır.

Türkiye, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezinin bir üyesidir ve Adalet, Haklar ve Değerler, Dolandırıcılıkla Mücadele programları ile İltica ve Göç Fonu gibi bu Pencereyle ilgili yaklaşan Birlik Programlarına ve kurumlarına katılmaktadır. Bu programlar ve AB ajansları, Türkiye'nin özellikle temel haklar, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik, ırkçılıkla mücadele ve hoşgörü, insan onuruna saygı, hukukun üstünlüğü ve yargının bağımsızlığı, kırılgan grupların ve göçmenlerin ve sığınmacıların korunması, aktif bir sivil toplum, ifade özgürlüğü ve vatandaşın demokratik yaşama katılımını kapsayan AB değerleriyle uyumuna katkıda bulunacaktır.

2020 ve 2021 Türkiye Raporları, Türkiye'nin göç konusundaki rolünün öneminin altını çizmektedir. Raporlarda, Türkiye üzerindeki göçmen baskısının rapor dönemi boyunca önemli ölçüde artmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Türkiye, insan ticareti konusunda önemli bir transit ve hedef ülke olmaya devam etmektedir. Hem On Birinci Kalkınma Planı hem de AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (2021-2023), kolluk birimlerinin göç yönetimi ve göçmen kaçakçılığı konusundaki kapasitesinin artırılmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, 2021 Türkiye Raporu'nda, *“Türkiye'nin, örgütlü suçlarla mücadele alanında belirli düzeyde hazırlıklı olduğu ve sınırlı ilerleme kaydettiği”* belirtilmektedir. Rapor'da ayrıca, *“Türkiye'nin tehdit değerlendirmesini, politika oluşturulmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla uygun toplu istatistikleri toplaması ve kullanması; suç şebekelerinin çökertilmesine ve suçtan kaynaklanan mal varlıklarına el konulmasına ilişkin izleme mekanizmasını iyileştirmesi; kara para aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadeleyi düzenleyen yasal çerçeveyi iyileştirmesi; siber suçlar ve tanık korumaya ilişkin mevzuatını iyileştirmesi; AB müktesebatı ile uyumlu bir Mal Varlığı Geri Alım Birimi kurması ve Eurojust ile işbirliğine yönelik uluslararası bir anlaşma akdetmesi gerektiği”* ifadeleri de yer almaktadır.

Hem AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (2021-2023) hem de 11. Ulusal Kalkınma Planında, örgütlü suç ve göçmen kaçakçılığıyla mücadelede kolluk birimlerinin kapasitelerini iyileştirmeye yönelik benzer hedefler bulunmaktadır.

1. Sektörel Analiz

Tematik Öncelik 1 – Yargı

Adalet Bakanlığı, ilgili sektöre ilişkin Lider Kurumdur ve adalet hizmetlerinin hukukun üstünlüğü, bağımsızlık, tarafsızlık ve yargının etkinliği ile insan hakları ilkelerine uygun şekilde adil, hızlı ve etkin bir şekilde sağlanması amacıyla politikalar geliştirmek ve yürütmekle görevlendirilmiştir. Bakanlık, yeni Yargı Reformu Stratejisini koordine edilmesi ve uygulanmasından sorumlu ana kurumdur ve IPA II döneminde kapsayıcı sektör temelli bir yaklaşım tasarlamak amacıyla bir araya getirilen diğer paydaşlarla birlikte çalışır: Anayasa Mahkemesi, Sayıştay ve Danıştay, IPA destekli projelerin uygulanması açısından önemli paydaşlardır. Anayasa Mahkemesi, yasama çerçevesinin Anayasa’da tanımlanan ilkelere uygun olmasını da sağlamaktadır. Yargıtay ve Danıştay, yüksek yargı organlarının içtihatları doğrultusunda ilk derece ve bölge istinaf mahkemelerinin uygulamalarının ve kararlarının birbiriyle uyumlu hale getirilmesinde büyük rol üstlenmektedirler. Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Noterler Birliği sektörün, belirli rol ve sorumluluklara sahip diğer önemli kurumları olup, Nihai Faydalanıcıların rolünü üstlenmektedirler.

Türk Hukuk Sisteminde HSK, yapısı ve görevleri Anayasa’da ifade edilen anayasal bir kurumdur. Bu konudaki değişiklikler ancak bir anayasasal değişiklikle mümkün olduğundan, konu Türkiye Büyük Millet Meclisinde anayasal değişiklik prosedürü (bu bakımdan oy çoğunluğu gereklidir) çerçevesinde ele alınmalıdır.

Yargı mensuplarının mesleğe kabulü, atama-nakil, disiplin gibi personel konuları Anayasa’nın 159. maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) tarafından yürütülmektedir.

Kurulun mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerine uygun olarak kurulması ve işlemesi konusu, yukarıda belirtilen maddede açıkça düzenlenmiş ve özellikle 6087 sayılı Kanun’un 3. maddesinde vurgulanmıştır:

“(6) Kurul, görevlerini yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Kurula emir ve talimat veremez.

(7) Kurul, mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik ve savcılık teminatı esaslarını gözeterek adalet, tarafsızlık, doğruluk ve dürüstlük, tutarlılık, eşitlik, ehliyet ve liyakat ilkeleri çerçevesinde görev yapar.”

HSK, her biri altı üyeden oluşan iki hukuk dairesiyle çalışmaktadır. Her bir hukuk dairesi oyların salt çoğunluğu ile toplanır ve karar alır. Yargı mensuplarının personel konuları hukuk dairesinin kararlarıyla yürütülmektedir; herhangi bir anlaşmazlık durumunda, ilgili kişi hukuk dairesinin kararlarının gözden geçirilmesini talep etme ve bu talebin reddedilmesi durumunda Genel Kurul nezdinde itiraz etme hakkına sahiptir. Adalet Bakanı hukuk dairesinin çalışmalarına katılmaz ve Adalet Bakanlığı Bakan Yardımcısı Birinci Hukuk Dairesinin altı üyesinden biridir ve oylamada tek bir oy kullanma hakkına sahiptir.

Avrupa Konseyine Üye Devletlerin yüksek yargı konseylerinin yapıları incelendiğinde, farklı oluşum türlerinin mevcut olduğu ve her ülkenin kendi hukuki yapısına, adli uygulamalarına ve ihtiyaçlarına göre yüksek yargı konseyi yapısını tesis ettiği görülmektedir. Türkiye’de, ilgili anayasal düzenlemeye uygun olarak, HSK’nın yapısı, önceki yüksek yargı kurumlarının yapılarıyla ilgili deneyim ve ihtiyaçlar esas alınarak referandum yoluyla kabul edilmiştir.

16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandumla kabul edilen anayasa değişiklikleri Kurulun bağımsızlığını etkilememiştir. Bu değişiklikler üye sayısı, seçim ve çalışma prosedürleri ile ilgilidir. Kurulun görevleri değişmemiştir. Üye ve hukuk dairesi sayısındaki azalma dışında örgütsel yapısında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Buna ilâve olarak, yapılan değişiklikler Kurulun işleyişini kolaylaştırmıştır. Sonuç olarak bağımsız ve tarafsız niteliği ile HSK siyasi etkiye maruz değildir.

HSK'nın yapısının siyasi olmamasının yanı sıra, Türkiye'deki mahkemeler de bağımsız ve tarafsızdır. Anayasa'nın "yargı yetkisi" başlıklı 9. maddesinde; yargı yetkisinin Türk Milleti adına kullanılacağı öngörülmektedir. Buna ilâve olarak, Anayasa'nın "Mahkemelerin bağımsızlığı" başlıklı 138. maddesinde, "hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, yasalara ve yasalara uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler." hükmü yer almaktadır. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez ya da tavsiye ve telkinde bulunamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yargılama safhasında olan bir davaya ilişkin yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik ve savcılık teminatının birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğu yaklaşımıyla, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun "Bağımsızlık, teminat ve ödevler" başlıklı 4. maddesinde; hâkimlerin görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin teminatı esaslarına uygun olarak yürüttükleri vurgulanmış olup, hiçbir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı, Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine uygun hüküm vereceği belirtilmektedir.

Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde, iddia edilen bir suça ilişkin delillerin takdiri ve olayın niteliği de dâhil olmak üzere, soruşturmaya, koruyucu tedbir başvurusunda bulunmaya ve sonuçlara göre kamu davası açmaya ilişkin tüm yetki ve sorumluluk adli makamlara aittir. Ayrıca, açılan davalara ilişkin işlemler, Anayasa'nın 9. ve 138. maddelerinde belirtilen yetki ve güvenceye dayanarak, görevlerini yerine getiren bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından yürütülerek sonuçlandırılmaktadır.

COVID-19 salgını sürecinde tüketici hakem heyetlerine başvuruların e-devlet üzerinden alınması süreci aralıksız devam etmiştir. E-Devlet kapısı üzerinden 7/24 hizmet veren Tüketici Bilgi Sistemi (TÜBİS) üzerinden tüketici hakem heyetlerine kolayca başvuru yapmak mümkündür. TÜBİS'in 2021 Türkiye Raporu'nda tüketici şikâyetlerinin işleme süresini önemli ölçüde kısalttığı değerlendirilmektedir.

Adalet Bakanlığınca zorunlu eğitim programları yoluyla yeminli bilirkişilik faaliyetinin kurumsallaştırılması, uygulamalarda yeknesaklık ve tarafsızlığın sağlanması amacıyla hazırlanan (2020) Tüketici Hakem Heyetleri Bilirkişilik Yönetmeliği, Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 2020 Türkiye Raporu'nda yer alan ifadenin aksine, bilirkişiye başvurma oranı son üç yılda yüzde 25 seviyelerinde kalmıştır.

Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (ADR) sistemi son zamanlarda Türkiye'de tüketicinin korunması gündeminin öncelikleri arasında yer almakta olup, geçmişte Tüketici Hakem Heyetleri Yıllık Değerlendirme Raporlarına ADR etkinliği ile ilgili bir rapor eşlik etmektedir. Sektörel bazda yıllık değerlendirme raporları hazırlanmış olup, bulgular her sektörün önde gelen üyeleriyle tartışılmıştır. Komite üyeleri, akademisyenler, tüketici örgütleri, kamu kurum kuruluşları ve yargı mensuplarının katılımıyla gerçekleştirilen çalıştaylarda tüketici hakem heyeti yapısı analiz edilmiştir. Söz konusu komiteler tarafından son dönemde alınan 5000 karar uzmanlar ve paydaşlar tarafından değerlendirilmiş ve usule uygun şekilde IPA-II projesinde rapor edilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda, daha iyi işleyen bir ADR sistemi için yeni bir model kullanılacağı önerilmiştir. Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü (TKPGGM) bu istişare ve çıktılardan yararlanma konusuna özel önem vermiş, bu nedenle bu raporlar ve yapılan alan yeniden araştırması, önümüzdeki dönemde tahkim heyetlerinin yapısında reform yapmaya hazırlanırken birincil kılavuz olarak kabul edilmiştir.

Yakın zamanda kabul edilen tüketici hakem heyetlerine atanan bilirkişilerin temel sorumluluklarının ve etik ilkelerinin belirlenmesine ilişkin yönetmelik, Komisyon tarafından 2021 Türkiye Raporu'nda daha yetkin ve tarafsız bir alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmasına ulaşılması yönünde atılmış olumlu bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Tematik Öncelik 3 – Organize suçla mücadele/güvenlik

Bu Tematik Öncelik kapsamında, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu uyarınca Türkiye’de dört kolluk birimi yer almaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlı olan kurumlardır. Gümrük muhafaza görevi için, Ticaret Bakanlığına bağlı olan kurum Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğüdür. Ana strateji Organize Suçlarla Mücadele Ulusal Stratejisi olup, bu strateji İçişleri Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir. İlgili kamu kurumlarının tamamı, söz konusu Ulusal Eylem Planında öngörülen şekilde faaliyetlere dâhil olurlar. Faaliyetlerin bazıları birbiriyle tutarlıdır ve Türkiye’nin AB *Müktesebatıyla* uyumunu desteklemektedir. Mevcut Eylem Planı 2019-2021 yıllarını kapsamaktadır. (2021-2025) Türkiye’de Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede ve Müsadere Uygulamalarında Etkinliğin Artırılması Strateji Belgesi yakın zamanda yayımlanan bir diğer önemli belgedir. Belgede, ulusal bütçeden finanse edilecek hedefler ve faaliyetler yer almakta olup bunlar, her türlü organize suçla karşı yürütülen çabaları destekleyecektir.

Faaliyetlerin çoğu Türkiye’nin milli bütçesinden finanse edilmekle birlikte AB fonları ile ortaklaşa finanse edilen tamamlayıcı projeler de bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık, İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı, Eylem Planı kapsamındaki faaliyetlerin koordinasyonu ve raporlanmasından sorumludur.

Siber suçların tespiti, siber suçlara karışan kişilerin gerçek kimliklerinin belirlenmesi ve dijital materyallerin incelenmesi ve rapor edilmesi soruşturma ve kovuşturma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, geleceğe yönelik bir anlayışa sahip personelin eğitimi için AB standartları ve Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesi ile dijital bir rehber ve çevrim içi eğitim platformu kurulmalıdır.

Tematik Öncelik 4 – Göç ve sınır yönetimi

Bu Tematik Öncelik, Fası 24 (Adalet, Özgürlük ve Güvenlik) kapsamına girmektedir.

Göç açısından bakıldığında, 2018’de yeniden yapılanma süreci geçiren Göç Kurulu, takip uygulama tedbirleri ile diğer ilgili sektörlerle ara bağlantının sağlanması da dâhil olmak üzere Türkiye’nin göç politikası ve stratejilerini belirlemektedir.

2021 Türkiye Raporu’na göre, *“Türkiye, geçici koruma altındaki 3,7 milyon Suriyeli ve uluslararası koruma statüsüne sahip olanlar veya başvuruda bulunanlar da dâhil olmak üzere 320.000’den fazla Suriyeli olmayan kişi ile dünyanın en büyük mülteci topluluğuna ev sahipliği yapmaya devam etmiştir.”* Türkiye, Irak, Afganistan, İran ve Somali gibi diğer ülkelerden gelen Suriyelileri ve sığınmacıları desteklemek için olağanüstü çabalar sarf etmeye devam etmektedir. Türkiye Göç İdaresi Başkanlığına göre, Türkiye geçici koruma statüsüne sahip 3.721.057 Suriyeliye, oturma iznine sahip yaklaşık 100.000 Suriyeliye ve vatandaşlık verilen 93.000 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.

Türkiye, 2013’ten 2021’e kadar düzensiz göçmen yakalamaları açısından önemli bir artışa tanıklık etmiştir. 2013’te yakalanan düzensiz göçmen sayısı 39.890 iken, 2019’da 454.662 düzensiz göçmen yakalanmıştır. Kovid-19 kaynaklı ağır koşullara rağmen, 2020’de 122.302 düzensiz göçmen, 14 Ekim 2021 tarihi itibarıyla ise 116.005 düzensiz göçmen yakalanmıştır. Varışlardaki artış, altyapı ve yetkililerin hizmet sunumu üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu bağlamda, zaten haddini aşmış olan kapasiteyi desteklemeye devam etmeye yönelik aşikâr bir ihtiyaç söz konusudur. Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, Afganistan, Suriye ve Pakistan’dan gelen düzensiz göçmenler en çok yakalanan uyrukları teşkil etmektedir. Türk Sahil Güvenliği, 2019’daki 60.802 kişi ile kıyaslandığında, rapor döneminde denizlerde 20.380 düzensiz göçmeni kurtarmıştır.

Yukarıda belirtilen hususların ilâve olarak, göç yolları Jandarma Genel Komutanlığı birimlerinin sorumluluğunda bulunmaktadır. Bu sebeple, Jandarma Genel Komutanlığının düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadeledeki rolü büyük önem arz etmektedir. Bu alanda çalışan kolluk birimlerinin kapasitesi artırılarak, düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığı ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir.

Sınır yönetimi konularında, Sınır Yönetimi için Kurumlar Arası İşbirliği Hakkındaki Kanun kapsamında 2016'da Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu oluşturulmuştur. Kurul, bakanlıklar ve kamu kurumları arasında ortaya çıkan sorun ve tereddütlerin giderilmesi amacıyla sivil havaalanları, limanlar ve sınır kapıları ile ilgili mevzuatın yürütülmesini koordine etmek amacıyla düzenli olarak toplanmaktadır. Kurul, bölgede ulusal bütçe ve AB fonları ile finanse edilen faaliyet ve projelerin koordinasyonu ve izlenmesinden sorumludur. İçişleri Bakanlığına bağlı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Kurulun sekreteryası olarak görev yapmakta olup, Avrupa Birliği kurumları, üçüncü ülkeler veya uluslararası kuruluşlarla Ulusal İrtibat Noktasıdır.

2021 Türkiye Raporu'nda şu ifade yer almaktadır: “Ülkenin sınır yönetim sistemini AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmek için, Türkiye'nin hizmetler arası ve uluslararası iş birliğini daha da geliştirmesi, Entegre Sınır Yönetimi (ESY) stratejisinin kabulünü hızlandırması ve 2006 ESY Stratejisini Uygulamak için Ulusal Eylem Planını güncellemesi gerekmektedir.” Türkiye, yakın bir gelecekte Entegre Sınır Yönetimi (ESY) stratejisini kabul edecek ve Ulusal Eylem Planını revize edecektir. Bununla birlikte, sınır güvenliğine ilişkin verilerin toplanması, değişimi ve işlenmesi için bir platform sağlayacak ve farklı sınır makamları arasında ortak risk analizi gerçekleştirecek bir Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi (UKORAM) kurulmuş olup, yakında faaliyete geçecektir.

İlave olarak, AB standartlarına uygun olarak sınır kapılarında sahte belgelere yönelik kapasite geliştirici müdahaleler, etkin sınır güvenliğinin sağlanması ve düzensiz göçle mücadele edilmesi açısından önemini korumaktadır.

Tematik Öncelik 5 – Temel Haklar

Yargı Reformu Stratejisi ve Eylem Planı, İnsan Hakları Eylem Planı dâhil olmak üzere mevcut stratejiler ve eylem planları, uluslararası referanslara ve 11. UKP (2019-2023) ile uyumludur. Bu sayede, farklı ulusal belgeler arasında uygunluk ve tamamlayıcılık güçlü bir biçimde sağlanmıştır.

Temel haklar konusundaki tematik önceliğe ilişkin olarak aşağıdaki ana zorluklar tanımlanmıştır: IPA II döneminde, Temel Haklara ilişkin bir sektör yaklaşımı geliştirilmiş olup, ABB bu sektör için Lider Kurum rolünü oynamaktadır. Yatay özellikteki yapısı, kesişen ve tamamlayıcı rol ve sorumluluklara sahip çeşitli aktörleri içeren parçalanmış kurumsal yapısının yanı sıra hâlihazırda yürürlükte olan çeşitli strateji ve eylem planlarının kapsadığı konuların geniş ve yatay yönü göz önüne alındığında, sektör tanımı en başından bu yana büyük bir zorluk olmuştur.

Teşkilat ve kurumsal yapı ile ilgili olarak, Temel Haklar konusunda birçok kurum faaliyet göstermektedir. Örneğin, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları ve Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planının uygulanmasından sorumluyken, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve İkinci Aşama Eylem Planı, Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı ve Engelsiz Vizyon Belgesi Strateji ve Eylem Belgesi'nin yanı sıra taslak aşamada bulunan Engelli Hakları Ulusal Eylem Planının uygulanmasından sorumludur. İçişleri Bakanlığı, kolluğun izlenmesinden sorumludur ve İnsan Hakları Eylem Planı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı ile Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planının uygulanmasında önemli rol almaktadır. Eğitim hakkının kullanılmasında bileşen makam olarak Millî Eğitim Bakanlığı, Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ulusal Programın uygulanmasında ve Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanmasında önemli roller oynamaktadır. Aynı zamanda, Covid-19 salgını bireysel sağlığın korunması gereken temel bir hak olduğunu bir kez daha kanıtlamış olduğundan, Sağlık Bakanlığının halk sağlığı sisteminin uygulanmasındaki rolü önemli olacaktır.

Diğer ana paydaşlar, İnsan Hakları, Eşitlik Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumudur. Bu iki kurum bağımsız insan hakları çözüm mekanizmaları olarak hizmet vermektedir. Kişisel verilerin korunmasıyla ilgili olarak, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Anayasa'da yer alan özel hayata ilişkin temel haklar ve özgürlükler doğrultusunda kişisel verilerin korunmasını sağlayan ve farkındalık yaratan bağımsız bir

kuruluşur. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay dâhil olmak üzere yargı organları, AİHS'nin tüm yönlerini kapsayan yetkileri göz önüne alındığında ilgili temel kurumlardır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Belediyeler Birliği gibi diğer kurumlar temel haklar alanındaki önemli paydaşlardır.

Temel haklar alanında Reform Eylem Grubu (RAG) ve Siyasi İşler Alt Komitesi gibi bazı koordinasyon mekanizmaları bulunmaktadır. Bakanlıklar arası bir mekanizma olarak görev yapan RAG, dört Bakanın katılımıyla, siyasi reform sürecinde önemli bir ivme faktörü teşkil etmektedir. RAG toplantıları, çocuk ve kadın haklarından insan haklarının kurumsallaşmasına, kırılğan grupların haklarından kolluk personelinin görevlerine kadar geniş bir yelpazede konuların ele alındığı platformlardır. Siyasi İşler Alt Komitesi, hazırlıklara katkıda bulunmak ve RAG toplantılarının sonuçlarını takip etmek amacıyla RAG toplantıları öncesinde bir araya gelen icracı Bakanlıklar ve ilgili kurumlardan üst düzey temsilcilerden oluşmaktadır.

Avrupa Birliği Koordinasyon Kurulu (ABKK), 17 Ekim 2019 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur ve temel olarak katılım müzakerelerinin koordinasyonundan ve Türkiye'nin AB müktesebatına uyumunun yönlendirilmesinden, izlenmesinden ve değerlendirilmesinden sorumludur.

Diğer taraftan, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, Kadının Güçlenmesi Eylem Planı, Roman Vatandaşlara Yönelik Ulusal Strateji Belgesi gibi çeşitli tematik Ulusal Eylem Planlarının İzleme ve Değerlendirme Kurulları gibi diğer platformlar da üst düzey kamu görevlileri ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin bir araya geldiği önemli mekanizmalar olarak hizmet vermektedir. Ayrıca, İnsan Hakları Eylem Planı ve Yargı Reformu Stratejisinin izleme mekanizmaları da oluşturulmuş olup bunlar, İnsan Hakları Kurumlarına atfedilen özel bir rol ile düzenli bir şekilde faaliyet göstermektedir.

Lider Kurum, sektördeki gelişmeleri ve bu tematik öncelik kapsamında finanse edilen projelerin başarılarını tartışmak üzere düzenli olarak sektör koordinasyon toplantıları gerçekleştirmektedir. Ayrıca, Lider Kurum olarak ABB, RAG ve EUCEB'nin sekretarya rolleri ve görevleri nedeniyle Temel Haklar alt alanında kayda değer tecrübe sahibi olmuştur.

Tematik Öncelik 7 – Sivil toplum

IPA II döneminde, **sivil toplum** daha geniş Demokrasi ve Yönetişim sektörü altında bir alt sektör olarak tanımlanmıştır. ABB, IPA II sivil toplum alt sektörü için Lider Kurum olarak belirlenmiş olmasına rağmen politika açısından rolü sınırlı kalmıştır. Nitekim 11. UKP'de sivil toplumun belirli bir politika alanı olarak ele alınması ve STİGM'nin ulusal kalkınma planları çerçevesinde sivil toplum için orta ve uzun vadeli politika ve stratejiler geliştirmekten sorumlu kurum olarak belirlenmesi, sivil toplumun daha tam teşekküllü olmasına da olgun bir sektöre doğru evrilmesi sürecindeki en dikkat çekici adımlara işaret etmektedir. Bu Tematik Öncelik, STK'ların faaliyet gösterdiği çeşitli sektörlerde koordinasyon ve önceliklendirme olmak üzere özel bir zorlukla karşı karşıyadır.

5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı

11. UKP, UNDP ile istişare halinde hazırlanmış olduğu için Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) çoğunu yansıtmaktadır. Söz konusu Plan detaylandırılırken SKH'nin mantığını takip etmek amacıyla tüm çabalar göz önünde bulundurulmuştur. Batı Balkanların aksine, Türkiye herhangi bir bölgesel stratejinin parçası değildir ve bunun için politika eylemleri ve tedbirleri arasındaki ana nedensel ilişki, Birleşmiş Milletlerin SKH'lerde yer alan önceliklerle ilişkilendirilmelidir.

SKH 16, "Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar" ile bu kapsamda planlanan tedbirlere atıfta bulunmaktadır ve Tematik Öncelikler 1 ve 2 "Yargı" ve "Yolsuzlukla Mücadele" bu özel Hedefle uyumludur. Adalet unsuru, herkes için adalete adil erişim sağlama ihtiyacını savunmaktadır. Türkiye, adalet reformlarını Avrupa Konseyinin tavsiyelerine atfen uyumlu hale getirmiştir. Türkiye'nin stratejileri, her türlü şiddeti

ve buna bağlı ölüm oranlarını azaltmayı, kötüye kullanma, istismar, kaçakçılık ve çocuklara yönelik her türlü şiddeti sona erdirmeyi, hukukun üstünlüğünü teşvik etmeyi, yolsuzluk ve rüşveti azaltmayı amaçlamaktadır (buna rağmen, kurumlar arası koordinasyonu güçlendirecek uygun eylem planları yürürlüğe konulmalıdır).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Mayıs 2019'da kamuoyuna açıklanan Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin "Hak ve Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesi" başlıklı 1 No'lu Amacı kapsamında şu husus belirtilmiştir: "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu AB müktesebatı çerçevesinde gözden geçirilecek ve uyum çalışmaları tamamlanacaktır."

Aynı şekilde, Cumhurbaşkanımız tarafından Mart 2021'de kamuoyuna açıklanan İnsan Hakları Eylem Planı'nın "Kişinin Fiziksel ve Psikolojik Bütünlüğünün ve Özel Hayatının Korunması" başlıklı 6 No'lu Amacı kapsamında şu husus belirtilmiştir: "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirilecektir."

Tüm bu hususlar, 6698 sayılı Kanun'un gözden geçirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, Yargı Reformu Strateji Belgesi ve İnsan Hakları Eylem Planı'nda yer alan hedefler doğrultusunda ve AB müktesebatı çerçevesinde 2016'dan bu yana yürürlükte olan 6698 sayılı Kanun'un gözden geçirilmesi ve gelişen teknolojinin getirdiği yenilikler, uluslararası platformlarda benimsenen yeni yaklaşımlar ve beş yıllık uygulama sonuçları doğrultusunda güncellenmesi için mevzuat hazırlık çalışmaları yapılması amacıyla Bakanın 16/6/2021 tarihli oluru ile bir Bilim Kurulu kurulmuştur.

Öte yandan Türkiye, yargı sektöründe çalışan personelin eğitimine büyük önem vermektedir. Bu farkındalık çerçevesinde, Mart 2021'de açıklanan İnsan Hakları Eylem Planı'nın 3.3. maddesinde belirtilen hedefle yargının kalitesinde iyileştirme sağlanacaktır. "Hukuk mesleklerine giriş sınavının; yani, hâkim, savcı, avukat ve noterlik pozisyonlarına giriş için asgari yeterlilik sınavının etkin bir şekilde uygulanması için hazırlıklar tamamlanacaktır."

Verilen eğitimlerde (hâkim ve savcılar hariç olmak üzere) tüm yargı personelinin insan hakları konusundaki duyarlılık ve farkındalığını artırmak amacıyla hak ve özgürlüklere ilişkin dersler de verilmektedir. Bu bağlamda, Yargı Reformu Stratejisi ve İnsan Hakları Eylem Planı doğrultusunda yargı personeline farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Benzer şekilde, Avrupa Konseyi'nin eğitim platformu olan "Hukukçular için İnsan Hakları Eğitimi Avrupa Programı (HELP)" kullanılması suretiyle uzaktan eğitim sistemi üzerinden tüm yargı personeline (hâkim ve savcılar hariç olmak üzere) "AİHM Modülü" eğitimleri verilmiştir ve verilmeye devam etmektedir.

Aile Destek Programı, AB Komisyonunun resmî yazısında (NEAR.4.4 ARES-2021/4999118) belirtilen eşitlik, kadına yönelik şiddet, aile gelişimi ve aile içi iletişim konularında hizmet içi eğitim programları kapsamında uygulanmaktadır. Programa ilişkin müfredat, azami fayda sağlayacak yeterli içeriğe sahiptir. Bu doğrultuda, ders içerikleri ve uygulamaları, eşitlik, kadına yönelik şiddet, aile gelişimi ve aile içi iletişim konularında farkındalık yaratmak amacıyla yürütülmektedir.

Ayrıca, Avrupa Konseyi'nin eğitim platformu olan "Hukukçular için İnsan Hakları Eğitimi Avrupa Programı (HELP)" kullanılarak kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddete ilişkin eğitim modülleri uzaktan eğitim sistemi üzerinden verilmiş ve verilmeye devam etmektedir.

Türkiye'nin stratejileri ve politika belgeleri, SDK 16'ya da tekabül eden, kaçakçılıkla ilgili her türlü şiddet ve ölüm oranları ile yasa dışı faaliyetlerin azaltılmasını, çalınan varlıkların geri kazanılmasının ve iadesinin güçlendirilmesini ve organize suçun her türlüyle mücadele edilmesini teşvik ederek Öncelik 3 "Organize suçla mücadele/güvenlik" ve Öncelik 4 "Göç ve sınır yönetimi" ile ilgili tedbirleri ve eylemleri ciddiyetle dikkate almaktadır. Türkiye, AB ile göçmenlerin korunması ve yaşanabilir ve sürdürülebilir koşullarda tutulmaları konusunda bir anlaşma imzalamıştır.

“Temel haklar” ve “Sivil toplum” konusundaki Tematik Öncelikler 5 ve kadın erkek eşitliği- SKH 5’e ve eşitsizliklerin azaltılması-SKH 10’a katkıda bulunması beklenmektedir. Ayrıca, Avrupa Konseyi’nin kurucu üyesi olarak, Konsey’in stratejileri ve eylem planları referans alınmıştır. Bu kapsamda Türkiye, 2018-2023 Avrupa Konseyi Cinsiyet Eşitliği Stratejisi hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunan faaliyetleri ve tedbirleri ulusal düzeyde yürütmeye devam etmektedir.

Türk Anayasası, kadın ve erkeklere eşit muameleyi güvence altına almaktadır. Bu bakımdan, IPA III yardımı kapsamında finanse edilen eylemler, her türlü ayrımcılığı önleme ve pozitif ayrımcılığı teşvik etme ilkelerine uyularak gerçekleştirilecektir. Özellikle hem proje hem de Eylem düzeyinde istihdama yönelik rekabette fırsat eşitliği yaratılacaktır. Söz konusu haklar, ilgili Kamu Hizmetleri Komisyonu tarafından düzenli olarak izlenmeye devam edilecektir.

Sivil toplum, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH’leri) yerelleştirilmesinde çok etkilidir. Şehirler ve bölgeler, kapsamlı ve soyut 2030 Gündemi’ni somut hedeflere dönüştürmek, bu hedefleri yerel bağlamlarına uyarlamak ve halkın bunları anlamasına ve bunlara tam olarak bağlı olmasına yardımcı olmak için ayrıcalıklı bir konumdadır. İnsanların Gündem’i sahiplenmesi için sivil katılım teşvik edilmelidir. Toplumun en yoksul ve en marjinalize edilmiş üyelerinin sesi olan STK’lar, hizmet sunumundan sorumlu kuruluşlar ve veri toplayıcı, raportör ve gözlemciler olarak SKH’lerin yerelleştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, IPA III sivil toplum hedefleri (özellikle kapasite geliştirme ve kamu-STK iş birliği hedefleri) ve eylemler (büyük ölçüde hibeler) SKH’lerin başarısına katkıda bulunacaktır.

BÖLÜM 2 – IPA II YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE EYLEMLER

1. İstişare Süreci

IPA III Tematik Öncelikleri ve hedeflerinin seçimine ilişkin istişare süreci, Komisyon tarafından talep edilen son tarihler doğrultusunda yürütülmüştür. Önceliklerin ve hedeflerin seçimi, tüm potansiyel yararlanıcıların, taslak eylem önerilerini Taslak Eylem Fişi biçiminde her bir Lider Kuruma sunmalarının istendiği aşağıdan yukarıya doğru bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Bu öneriler, daha sonra Tematik Hedefler ve Pencereler etrafında kümelenmiş olup ilgililik kontrolleri için NIPAC’a ve Strateji ve Bütçe Başkanlığına sunulmuştur. Bunlar, daha sonra ön onay için Komisyon birimlerine iletilmiş; yalnızca Aralık 2020’nin sonlarında NIPAC’a gönderilmiştir. Sonuç, IPA III’ün kalan yıllar için Tematik Öncelikler kapsamında proje önceliklendirmesi ve ilgili proje fikirlerinin geliştirilmesi amacıyla kamuyla daha fazla istişare edilmesi bakımından temel teşkil etmiştir.

Ayrıca, ABB Temmuz 2020’de, sivil toplum sektörü için gelecekteki destek biçimlerine (IPA fonları dâhil olmak üzere) odaklanan “Sözünü Söyle (Have Your Say)” reklam sloganıyla STK’larla bir istişare süreci başlatmıştır. Her bir Eylem önerisi için ayrı ayrı sağlanan geri bildirimler, projelere tasarımın güçlü noktalarının yanı sıra iyileştirilmesi ve/veya güçlendirilmesi gereken yönlerin anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

Taslak Stratejik Cevap Belgesi uygun şekilde hazırlanmış, 26 Şubat 2021 tarihinde paylaşılmış ve Mart 2021’de ilgili paydaşların belge ile ilgili yorumları alınmıştır.

Nihai taslak, 15 Mart 2021 tarihinde tamamlanmış olup bu versiyon Komisyondan gelen yorumlardan sonraki ikinci taslaktır. Bu ikinci taslak, Stratejik Cevap Belgesi’nin tamamı hakkında alınan geri bildirimleri takiben Temmuz-Ağustos 2021’de ifade edilen geniş toplumdaki gelen geri bildirimleri göz önüne almaktadır.

2. Kilit tematik öncelikler

2021-2024 yılları için aşağıdaki Tematik Öncelikler seçilmiştir:

- Tematik Öncelik 1 – Yargı
- Tematik Öncelik 3 – Organize suçla mücadele/güvenlik
- Tematik Öncelik 4 – Göç ve sınır yönetimi
- Tematik Öncelik 5 – Temel Haklar
- Tematik Öncelik 7 – Sivil toplum

Tematik Öncelik 1 – Yargı

Bu TÖ kapsamındaki eylemler, aşağıdaki operasyonları desteklemeyi amaçlamaktadır:

- AB standartlarına uyum sağlamak için yargının bağımsızlığını, tarafsızlığını ve şeffaflığını temin etmek amacıyla yargı organlarının kurumsal ve insan kaynakları kapasitesinin kalitesini iyileştirmek,
- Vatandaşların adalet hizmetleri konusundaki memnuniyetini artırmak amacıyla etkin olağan ve idari yargıya ilişkin adalet hizmetlerini iyileştirmek ve basitleştirmek,
- Adalet sisteminin şeffaflığını artırmak ve vatandaşların haklarını, özellikle adalete erişim hakkını daha etkin bir şekilde korumak,
- Yargıdaki iş yükünü azaltmak ve uyuşmazlıkların maliyet etkin, hızlı ve barışçıl bir şekilde çözümü için alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini ve e-adalet hizmetlerini yaygınlaştırmak,
- Ceza adaleti ve ceza infaz sistemini ve usule ilişkin hakları iyileştirmek.

Tematik Öncelik 3 – Organize suçla mücadele/güvenlik

IPA III müdahalelerinin bu alandaki temel hedefi, organize suça yönelik proaktif soruşturma, kovuşturma ve mahkûmiyetin yanı sıra terörle mücadele, radikalleşme ile mücadele ve her türlü şiddet içeren aşırılıkla mücadeleye ilişkin etkin sistemler kurmak ve mevcut performans kayıtlarını güçlendirmek olacaktır. IPA III çerçevesi ile uyumlu olarak, bu tematik öncelik kapsamındaki eylemler, yetkililerin çeşitli organize suç biçimleri ve terörle mücadeleye yönelik daha stratejik bir yaklaşım geliştirmelerine yardımcı olmanın yanı sıra, daha iyi bir öncelik belirleme ve buna göre yeterli araçların tahsisi de dâhil olmak üzere, her türlü şiddet içeren aşırılık ve radikalleşmeyi önleme ve bunlarla mücadele etmeye odaklanacaktır.

Tematik Öncelik 4 – Göç ve sınır yönetimi

IPA III'de yer alan bu TÖ kapsamında Türkiye'nin müdahalesi, düzensiz göç, sınır yönetimi, uluslararası koruma ve yasal göç gibi farklı sütunlarda göç konusuna ilişkin stratejik ve operasyonel iş birliğini daha da sürdürmeye devam edecektir. IPA III, göçün dış ve iç boyutları konusunda AB standartlarına ve uluslararası standartlara uyum sağlarken, AB ülkeleriyle daha fazla yük paylaşımı ve diğer uygun mekanizmalarla yeniden yerleştirme dâhil olmak üzere, göçü tüm yönleriyle yönetmek için gerekli kurumsal çerçeve ve kapasitelerin geliştirilmesinde yararlanıcıları desteklemeye devam edecektir.

Tematik Öncelik 5 – Temel haklar

Bu TÖ'nün aşağıdaki alanlarda katkı sağlaması beklenmektedir:

- Kurumsal kapasitenin artırılması: AİHM ve içtihatları doğrultusunda temel hakların korunması ve iyileştirilmesini amaçlayan kurumsal kapasitenin artırılması; AB standartlarına uyum, temel

hakların etkin bir şekilde korunması, kolluğun ve ceza infaz kurumlarının temel hakların korunmasına ilişkin kapasitelerinin iyileştirilmesi, ceza infaz kurumlarının iyileştirilmesi, usule ilişkin hakların iyileştirilmesi, insan haklarının iyileştirilmesi ve korunmasına ilişkin tüm insan hakları kurumlarının etkin işleyişi ve sektördeki paydaşların kurumsal olarak iyileştirilmesi.

- Kırılgan grupların korunması: kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın ve önyargının ortadan kaldırılması dâhil olmak üzere kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadın haklarının geliştirilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele, engelli bireyler ve diğer kırılgan gruplar dâhil olmak üzere ayrımcılıkla mücadele, çocuk haklarının korunması, engelli bireylerin desteklenmesi, erken yaşlardan itibaren eğitim yoluyla özellikle ayrımcılıkla mücadele konusunda farkındalık yaratılmasını hedefleyen eylemler.
- Sektör koordinasyonunun desteklenmesi ve temel hakların geliştirilmesi: farkındalık yaratmak dâhil olmak üzere sektör koordinasyonunun geliştirilmesini ve temel hakların teşvik edilmesini hedefleyen operasyonlar ve temel haklar konusunda çoklu sektör koordinasyonunu artıran eylemler.

IPA III dönemindeki eylemler, sahada gerçekleştirilen IPA II eylemlerini tamamlayacaktır. Eylemler vasıtasıyla elde edilen kazanımlar, özellikle AB müktesebatına ve uluslararası standartlara uyum konusundakiler başta olmak üzere, IPA III döneminde de sürdürülebilecektir.

Tematik Öncelik 7 – Sivil toplum

11. UKP ve IPA III Programlama Çerçevesi'nde açıklanan ihtiyaç ve hedefler, 2020 Türkiye Raporu'nda yer alan bulgular ve istişare sürecinin sonuçları, sivil toplum tematik önceliği altında izlenecek hedefler uyarınca sivil toplum tematik önceliği kapsamında takip edilecek amaçlar arasında yasal ve politika ortamının sağlanmasını güçlendirmek, STK'ların temel ihtiyaçlarını desteklemek, güven ve tarafların birbirini karşılıklı tanımalarını esas alarak ve ortak çıkarlar doğrultusunda kamu makamlarıyla ortaklaşa karar almak ve politika oluşturmak, STK'ların beceri ve kapasitelerini güçlendirmek, Türkiye ve AB'deki sivil toplumlar arasındaki sivil toplum diyalogu ve kültürler arası alışverişi geliştirmek ve Türkiye'de sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik ekosistemi için gelişen bir ortam sağlamak konuları yer almaktadır.

IPA III'ün ilk iki yılında, sivil toplum eylemlerinin tematik odağında gençlik, kadın, iş diyalogu, kişilerarası iletişim, sosyal girişimcilik ve yaratıcı endüstriler konuları olacaktır. Eylemler, kapasite geliştirme ve diyalog hedeflerini ele alacaktır. Ayrıca, kurumsal sosyal sorumluluk da dâhil olmak üzere, gönüllülük, sivil toplum-kamu-özel sektör işbirliğini teşvik etmeye yönelik projeler ile sosyal inovasyon, sosyal girişimcilik ve STK'ların karar alma ve yasama süreçlerine katılımı ve etkinliği konuları ele alınacaktır.

2005'te Avrupa Komisyonu, AB ile Aday Ülkeler arasında sivil toplum diyalogunun daha da geliştirilmesine yönelik hedefleri ve öncelikleri belirleyen bir Bilgilendirme'yi²⁹ kabul etmiştir. Bu Bilgilendirme, bilgi açığını kapatmak, karşılıklı bilgi birikimini elde etmek, böylece gelecekteki katılımların zorlukları kadar fırsatları konusunda da daha güçlü bir farkındalık sağlamak amacıyla vatandaşları ve farklı kültürleri, siyasi ve ekonomik sistemleri yakınlaştırmayı amaçlamaktadır. Bilgilendirme'de belirtildiği üzere, “... sivil toplum diyalogunun geliştirilmesi, gelecekteki katılım müzakerelerine eşlik edecek uzun vadeli bir süreçtir. Sonuç olarak, sivil toplumun dile getirdiği ihtiyaç ve öneriler doğrultusunda gelişmek zorunda olduğundan, kapsamı tam olarak önceden tanımlanamaz.” Temmuz 2020'de sivil toplum istişare sürecinde alınan geri bildirimlerle kanıtlandığı üzere, Türkiye'deki STK'lar, çeşitli kuruluşların katılımıyla ve çeşitli tematik alanlarda 2008'den bu yana Türkiye'de yürütülen diyalog faaliyetlerine katılmaya son derece isteklidir. Ayrıca, sivil toplum diyalogu, Türkiye ile AB arasındaki pozitif gündemin önemli bir bileşeni olmaya devam etmektedir.

²⁹ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/civil_society_conference/civil-society-dialogue-between-the-eu-and-candidate-countries_2005-06-29_en.pdf

Dolayısıyla, sivil toplum diyalogunun sivil toplum tematik öncelik hedeflerinden biri olarak sürdürülmesi büyük önem arz etmektedir.

2018’de yayımlanan Yeni Bir Kültür Gündemi³⁰ kapsamında şu ifade yer almaktadır: “Avrupa’nın zengin kültürel mirası ve dinamik kültürel ve yaratıcı sektörleri aidiyet duygusu yaratarak Avrupa kimliğini güçlendirmektedir. Kültür, Avrupa’da ve dünya genelinde aktif vatandaşlığı, ortak değerleri, kapsayıcılığı ve kültürlerarası diyalogu teşvik etmektedir.” Bu, aynı zamanda, Avrupa ortak mirasını, “i) birlikte ortak bir hatıra, anlayış, kimlik ve uyum kaynağı oluşturan Avrupa’daki her türlü kültürel miras biçimleri ve ii) insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygı üzerine kurulu, barışçıl ve istikrarlı bir toplumun gelişimini teşvik eden, ilerleme ve geçmiş çatışmalar yoluyla deneyimlerden elde edilen idealler, ilkeler ve değerler olarak tanımlayan FARO Sözleşmesi’nin 3. maddesi³¹ ile de uyumludur.” Kültürel mirasın tanımı ile aktif vatandaşlık ve kültürlerarası diyalogun teşvikindeki rolü, IPA III kapsamındaki sivil toplum tematik önceliği amaçlarından biri olarak kültürel mirasın korunması ve muhafaza edilmesi ile kültürel ve yaratıcı endüstrilerin desteklenmesi gibi AB değerlerinin kültürlerarası değişimini ve tanıtımını sürdürmek açısından sağlam bir temel teşkil etmektedir.

3. IPA III desteği 2021-2024 için önerilen eylemlerin listesi

2021 PROGRAMLAMA YILI

2021 Sivil Toplum Eylemi: Bu Eylem iki faaliyetten oluşmaktadır. “Kadın Dostu Kentler (WFC) -III” başlıklı faaliyet, “kadın dostu” olma yolunda ilerlemeleri için belediyelerin kurumsal kapasitesini geliştirmeyi ve demokratik bir toplum için birincil öneme sahip hak temelli yaklaşım ve yerel politikalarda kadın-erkek eşitliği ile ilgili olarak belediyelerle kapsayıcılık ve daha iyi iş birliği sağlamak amacıyla STK’ların kurumsal kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır. “Türkiye-AB İş Diyalogu (TAID) II” faaliyeti, Türkiye’deki ticaret odalarının kapasite geliştirme ihtiyaçlarının yanı sıra hem AB hem de Türk ticaret odalarının sadece üyelerinin ticari çıkarlarını ve Türkiye ile AB arasındaki ticareti değil, aynı zamanda genişleme politikası önceliklerini de destekleyen ilişkiler kurma ihtiyacını da ele alacaktır. Dolayısıyla, ticaret odalarının kapasite gelişimi ve iş diyalogu bu faaliyetin iki temel stratejik hedefini oluşturmaktadır.

2022 PROGRAMLAMA YILI

Jean Monnet Burs Programı: Bu Eylem, kamu sektörü, özel sektör ve akademik dünyanın, eğitim ve mesleki alışveriş yoluyla AB entegrasyon gündemine yakınlaştırılmasını amaçlayan, son yıllarda AB kurumlarıyla yürütülen oldukça başarılı bir iş birliği dizisinin devamıdır. Bu bakımdan, eylem öncelikle diyalog hedefine katkıda bulunmaktadır.

İstanbul’da Kültürü Değiştirmeye Yönelik Yaratıcı Ekonomi Merkezinin kurulması: Eylem kapsamında, salgının kültürel ve yaratıcı endüstriler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması için kamu sektörü ile STK’lar arasındaki iş birliği güçlendirilecek, kapasite geliştirme suretiyle tasarım, kültürel miras ve yaratıcı sektörlerde faaliyet gösteren STK’ların kapasiteleri arttırılacak hem ulusal düzeyde hem de Avrupa düzeyinde ağ oluşturma ve sivil toplum diyalogu arttırılacaktır.

Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Desteklenmesi: Eylem kapsamında, Türkiye’de sosyal inovasyon ve sosyal girişimciliğin geliştirilmesi sayesinde Türkiye’de sivil toplum için daha elverişli ve sürdürülebilir bir ortam sağlanacaktır.

³⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>

³¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083746>

2023 VE 2024 PROGRAMLAMA YILLARI

TÖ1 kapsamında 2023-2024 dönemine yönelik olarak aşağıda belirtilen eylemler öngörülmektedir:

Türk Noterlik Sisteminin İyileştirilmesi: Bu Eylem Belgesi, noterlik sisteminin etkinliğini ve işleyişini artırmayı amaçlayan sadece 1 adet Eylem Fişini içermektedir. Proje, ülke sistemini AB ve denizaşırı ülkelerdeki iyi uygulamalara yaklaştırmayı amaçlamaktadır. Mahkemeler tarafından verilen mevcut yetkinin bir kısmının noterliğe devredilmesi ve ayrıca, noterlik hizmetleri konusunda vatandaşların daha iyi korunmasını sağlamak için danışmanlık ve kapasite geliştirme imkânı sağlanacaktır. Eylem, ayrıca yeterlilik, sertifikasyon, sigorta kapsamı vb. konusunda tavsiyeler temin edecektir.

TÖ3 kapsamında 2023-2024 dönemine yönelik olarak aşağıda belirtilen eylemler öngörülmektedir:

- Jandarma Genel Komutanlığının Siber Suçlarla Mücadele Yöntemlerinin AB Standartlarıyla Uyumlu Hale Getirilmesi

Bu eylem, siber suçlarla mücadele konusunda kurumsal strateji ve kavramın belirlenmesine yönelik faaliyetler ile eğitim ve eğitim araçları için kapasite geliştirme bileşenlerini de içeren AB normları ve iyi uygulamalar doğrultusunda siber suçlarla daha etkin bir şekilde mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

- Gümrük Muhafaza Adli Laboratuvarının Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Eylemin genel amacı, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün (GMGM) kaçakçılık ve organize suçla mücadele kapasitesini güçlendirmektir. Bu eylem, laboratuvarın Narkotik ve Psikotropik Analiz Biriminin insan kaynakları kapasitesini ve laboratuvarın teknik kapasitesini iyileştirmeye, etkin adli soruşturmalar uygulamaya, AUUBİM'ye sunulan verilerin niteliğini ve niceliğini iyileştirmeye ve erken uyarı mekanizmasının daha iyi işlemesini geliştirmeye yönelik faaliyetleri içerir.

- Kolluk Birimi Olarak Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi

Eylem, (i) Teknik şartnameler hazırlanırken GMGM'nin teknik kapasitesi ile gümrük tespit ekipmanlarının test ve kabulü, bakım prosedürü, ekipmanların performans ölçümü vb. konuları standart hale getirmeyi ve iyileştirmeyi, (ii) personelin işe alınması, eğitimi, performans ölçümü vb. prosedürlerinin standart hale getirilmesiyle insan kaynağı kapasitesini güçlendirmeyi ve (iii) kamuoyunda GMGM'nin imajını ve görünürlüğünü güçlendirmek suretiyle GMGM'nin kaçakçılık ve organize suçla mücadele kapasitesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

- Risk Esaslı AML/CFT Gözetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi

TÖ4 kapsamında 2023-2024 dönemine yönelik olarak aşağıdaki eylemler öngörülmektedir:

- Kayıp ve Refakatsiz Göçmen Çocuklar için Veri Tabanı Kurulması

Bu eylem, refakatsiz göçmen çocukların suç mağduru olmalarını önleyen, Türkiye ile AB arasında kurumlar arası düzeyde refakatsiz göçmen çocukların takibi için ortak ağ mekanizması geliştirmeyi amaçlamaktadır.

- Düzensiz Göçle Mücadelede Jandarma Genel Komutanlığının Etkinliğinin Artırılması

Bu eylem, Jandarma Genel Komutanlığının düzensiz göçle mücadelede etkinliğini ve kapasitesini artırmayı, güvenlik hizmetlerini daha etkin bir şekilde yönetmeyi ve yabancıların transferini kontrollü ve güvenli bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

TÖ7 kapsamında 2023-2024 dönemine yönelik olarak aşağıda belirtilen eylemler öngörülmektedir:

- Jean Monnet Burs Programı
- Sosyal Etki Yatırım Fonu
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünün Yasal Ortamının İyileştirilmesi ve Kurumsal Kapasitesinin Artırılması
- Vakıflar Genel Müdürlüğünün Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi ve Kamu-STK İş Birliğinin Desteklenmesi
- Türkiye ile AB Arasındaki Sivil Toplum Diyalogu: Ortak Bir Geleceğe Doğru Hep Birlikte
- Sivil Toplum Destek Programı IV
- Kovid-19 Salgınından Etkilenen Kırılgan Grup Dirençliliğine Katkıda Bulunmak İçin Yerel STK'ların Kapasitesinin Güçlendirilmesi
- Sivil Toplum Sektörü Koordinasyonunu ile Kamu-STK İş Birliğinin Güçlendirilmesi
- Gençlerin Gönüllülük Kültürünün Güçlendirilmesi ve Gençlik STK'larının Kapasitelerinin Desteklenmesi
- Spor Federasyonlarının Kurumsal ve Personel Kapasitesinin İyileştirilmesi
- Sivil Yaşa, Sivil Düşün, Sivil Üret
- Türkiye'de Belediyeler ve Sivil Toplum Kuruluşları arasındaki İş Birliği Mekanizmalarının ve Yeni Şehircilik Kapasitelerinin Güçlendirilmesi (Sivil Katılım Programı-II)
- AB Türkiye Kültürlerarası Diyalogu II
- Sivil Toplumun Güçlendirilmesi- Yeşil Mutabakat ve Hak Temelli Yaklaşım Yoluyla Piyasa Uyumlaştırması Konusunda AB ile Diyalogu Güçlendirmeye Yönelik Türkiye'de Özel Sektör Katılımı

4. Endikatif Bütçe ve 2021-2024 Uygulama Planı

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 1 – Yargı		
2023-2024		
Türk Noterlik Sisteminin İyileştirilmesi	2.640.000	Hizmet sözleşmesi (TA)
Toplam Tematik Öncelik 1 (2023-2024)	2.640.000	
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021-2024)	2.640.000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 3 – Organize suçla mücadele/güvenlik		
2023/2024		
Jandarma Genel Komutanlığının Siber Suçlarla Mücadele Yöntemlerinin AB Standartlarıyla Uyumlu Hale Getirilmesi	1.700.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: Eşleştirme
Gümrük Muhafaza Adli Laboratuvarı Kapasitesinin Güçlendirilmesi	1.750.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: Eşleştirme ve Tedarik
Kolluk Birimi Olarak Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğünün Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi	2.000.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: Hizmet (TA)
Risk Esaslı AML/CFT Gözetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi	3.000.000	
Toplam Tematik Öncelik 3 (2023-2024)	8.450.000	

Toplam Tematik Öncelik 3 (2021-2024)	8.450.000
---	------------------

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 4 – Göç ve sınır yönetimi		
2023/2024		
Kayıp ve Refakatsiz Göçmen Çocuklar için Veri Tabanı Kurulması	3.000.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: Eşleştirme ve Hizmet (TA)
Düzensiz Göçle Mücadelede Jandarma Genel Komutanlığının Etkinliğinin Artırılması	5.500.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: Eşleştirme ve Tedarik
Toplam Tematik Öncelik 4 (2023-2024)	8.500.000	
Toplam Tematik Öncelik 4 (2021-2024)	8.500.000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 7 – Sivil toplum diyalogu		
2021		
Türkiye-AB İş Diyalogu II	6.000.000	İlan gönderme tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: Hibeler: EUROCHAMBERS ile 2.500.000 Doğrudan hibe: 3.500.000
Kadın Dostu Kentler III	5.000.000	İlan gönderme tarihi: Mart 2021 Sütun değerlendirmeli organizasyon (UNFPA) ile Dolaylı Yönetim: doğrudan hibe (5.000.000)
Toplam Tematik Öncelik 7 (2021)	11.000.000	
2022		
Jean Monnet Burs Programı	15.600.000	İlan gönderme tarihi: Kasım 2021 Dolaylı Yönetim: hibeler (14.000.000) ve hizmet (1.600.000)
Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Desteklenmesi	6.000.000	İlan gönderme tarihi: Kasım 2021 Dolaylı Yönetim: Hibeler (4.000.000) ve Hizmet (2.000.000)
İstanbul’da Kültürü Değiştirmeye Yönelik Yaratıcı Ekonomi Merkezinin kurulması	18.000.000	İlan gönderme tarihi: Kasım 2021 Dolaylı Yönetim: Hizmet
Toplam Tematik Öncelik 7 (2022)	39.600.000	
2023 / 2024		
Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünün (STİGM) Yasal Ortamının İyileştirilmesi ve Kurumsal Kapasitesinin Artırılması	3.000.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: hizmet (TA)
Vakıflar Genel Müdürlüğünün Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi ve Kamu-STK İşbirliğinin Desteklenmesi	2.000.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: hizmet (TA)
Türkiye ile AB Arasında Sivil Toplum Diyalogu: Ortak Bir Geleceğe Doğru Hep Birlikte	7.000.000	Dolaylı Yönetim 2 hibe programı (1. Yeşil Mutabakat Hibe Programı: EUR 3,000,000; 2. AB-Türkiye İlişkilerinin Geleceği için STK’nın Katkısı hibe programı: 1.000.000 Euro) ve hizmet (TA): 3.000.000)
Sivil Toplum Destek Programı IV	5.500.000	Dolaylı yönetim: 3 hibe programı (4.000.000) ve hizmet (TA): 1.500.000
Kovid-19 Salgınından Etkilenen Kırılgan Grup Dirençliliğine Katkıda Bulunmak için Yerel STK’ların Kapasitesinin Güçlendirilmesi	4.000.000	Dolaylı yönetim: Türk Kızılay’ına verilen doğrudan hibe - Bütçenin en az %50’si alt hibe yoluyla STK'lara dağıtılacak

Sivil Toplum Sektörü Koordinasyonunu ve Kamu-STK İş birliğinin Güçlendirilmesi	3.000.000	Dolaylı yönetim: hizmet (TA)
Jean Monnet Burs Programı	15.600.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: hizmet (TA) ve hibe programları (1.600.000 + 14.000.000)
Gençlerin Gönüllülük Kültürünün Güçlendirilmesi ve Gençlik STK'larının Kapasitelerinin Desteklenmesi	8.500.000	İlan gönderim tarihi: TBC Dolaylı Yönetim: hizmet (TA) ve hibe programı (4.500.000 + 4.000.000)
Spor Federasyonlarının Kurumsal ve Personel Kapasitesinin İyileştirilmesi	3.250.000	Dolaylı Yönetim: hizmet (TA) ve tedarik
Sivil Yaşa, Sivil Düşün, Sivil Üret	3.000.000	Dolaylı yönetim: hizmet (TA)
Türkiye'de Belediyeler ve Sivil Toplum Kuruluşları arasındaki İş birliği Mekanizmalarının ve Yeni Şehircilik Kapasitelerinin Güçlendirilmesi (Sivil Katılım Programı-II)	6.000.000	Sütun değerlendirmeli örgüt (UNDP) vasıtasıyla dolaylı yönetim
AB Türkiye Kültürlerarası Diyalogu II	7.000.000	Dolaylı yönetim: hizmet (TA): 2.000.000 ve hibe programı (5.000.000)
Sivil Toplumun Güçlendirilmesi - Yeşil Mutabakat ve Hak Temelli Yaklaşım Yoluyla Piyasa Uyumlaştırması Konusunda AB ile Diyalogu Güçlendirmeye Yönelik Türkiye'de Özel Sektör Katılımı	3.000.000	UNDP ile Dolaylı Yönetim Doğrudan hibe (üçüncü şahıslara sağlanan finansal destek yoluyla STK'lara en az 1.500.000 € tahsis edilecektir)
Sosyal Etki Yatırım Fonu	20.000.000	UNDP ile Dolaylı Yönetim
Toplam Tematik Öncelik 7 (2023/2024)	90.850.000	
Toplam Tematik Öncelik 7 (2021-2024)	141.450.000	

Pencere 2 – İyi Yönetişim, Müktesebat Uyumu, İyi Komşuluk İlişkileri ve Stratejik İletişim

BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ

1. İstişare Süreci

Bu Pencere ile ilgili IPA III programlamasına ilişkin istişare süreci aşağıdaki süreçleri içermiştir:

- Taslak IPA III Tüzüğü, paydaşların önemli yeniliklere ve gözden geçirilmiş önceliklere aşına olmalarına olanak sağlamak amacıyla 2018 ortalarında tüm IPA kurumlarıyla paylaşılmıştır,
- Tüzük'te yer alan ve Tematik Önceliklerin eşlik ettiği Pencere konsepti bir bütün olarak, Nisan 2020'nin sonlarında ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına tanıtılmıştır,
- Kamu kurum ve kuruluşları (IPA II kapsamındaki Lider Kurumlar ve Nihai Faydalanıcılar), yeni IPA Programı mimarisi hakkında bilgi vermek üzere Mayıs-Haziran 2020'de ilgili paydaşlarla (diğer kamu aktörleri ve sivil toplum aktörleri) münferit çevrim içi toplantılarını gerçekleştirmiştir,
- 2021-2022 yılları ve sonraki dönem için kapsama dâhil edilecek Tematik Öncelikler üzerinde anlaşma sağlamak üzere Mayıs 2020-Şubat 2021 döneminde uygun çevrim içi istişare toplantıları yapılmıştır; süreç ayrıca IPA III desteği için proje fikirlerinin toplanmasını da içermiştir,
- IPA III müdahale mantığının temelini teşkil eden Eylem Fişleri hazırlanmış ve kısıtlı süreler içinde (programlama çerçevesi olmaksızın) Komisyona sunulmuştur,
- Taslak Stratejik Cevap Belgesi uygun şekilde hazırlanmış ve 26 Şubat 2021 tarihinde paylaşarak ilgili paydaşlar yorumlarını Mart 2021'de iletmıştır,
- Nihai taslak belge 15 Mart 2021 tarihinde tamamlanmış olup, bu versiyon Komisyondan gelen yorumlardan sonraki ikinci taslaktır.
- İlgili her IPA kurumunun, Taslak Eylem Fişleri ve Taslak Eylem Belgelerini hazırlarken sektör düzeyinde yürüttüğü sektörel kamu istişarelerine ilave olarak, NIPAC ofisi 25 Temmuz 2021 tarihinde Ankara'da düzenlenen halka açık bir etkinlikte Stratejik Cevap Belgesi'nin ilk taslağı üzerinde kendi kamu istişaresini başlatmıştır. Paydaşların geri bildirimleri, çevrim içi bir anket vasıtasıyla toplanmıştır. Toplamda 568 kişi verilen son tarihe kadar anket çalışmasını doldurmuştur. Ankete katılanların toplam sayısının yaklaşık %29'unu bakanlıklar, valilikler, belediyeler ve kalkınma ajansları ile bakanlıklara bağlı kuruluşlar gibi kamu kurumları oluşturmuştur. Ankete katılanların %15'i devlet ve özel eğitim ve araştırma kurumlarını, %21'i sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve diğer devlet dışı aktörlerin yanı sıra meslek kuruluşlarını temsil etmiştir. Ankete katılanların %10'u, yukarıda belirtilen kategorilerin hiçbirine uymayan bazı kurumları temsil etmiştir ve katılımcıların %25'i ise belirli bir kurumla bağlantısı olmayan kişilerden oluşmuştur.
- Ankete katılanların toplamının %45'i, IPA III – Pencere I “Hukukun üstünlüğü, temel haklar ve demokrasi”nin AB'ye katılım bağlamında Türkiye için en önemli pencere olduğunu değerlendirmiştir. Ankete katılanlara göre, ikinci en önemli IPA III penceresi %25 ile Pencere III “Yeşil gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık” olup, bunu %22 ile IPA III – Pencere IV “Rekabet Gücü ve Kapsayıcı Büyüme” ve %8 ile IPA III – Pencere II “İyi yönetişim, müktesebata uyum, iyi komşuluk ilişkileri ve stratejik iletişim” takip etmiştir.

2. Faydalanıcı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesine Uyumu

Pencere 2 açısından, Türkiye'nin temel politika belgesi, ülkenin stratejik politika çerçevesini oluşturan ve sektörel, yatay ve bölgesel politika ve programlara zemin hazırlayan **11. Ulusal Kalkınma Planı'dır**.

11. Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş olup, **Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları** vasıtasıyla uygulanmaktadır. Planın 2.5.2. *İyi Yönetişim Faslı*, Türkiye'nin kamu sektöründe sağlam yönetişimi nasıl artıracığı ve ana Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin yerine getirilmesi de dâhil olmak üzere uluslararası iş birliğinde nasıl yer alacağı konusundaki temel rehberdir. İyi yönetim şeffaflık, hesap verebilirlik, idari yapılar, politika oluşturma, kamuda stratejik yönetim, yerel yönetimler, e-devlet, diğer ülkelerle iş birliği kapasitelerinin (Türkiye Cumhuriyeti'nin Küresel Kalkınma Gündemindeki görünürlüğü dâhil olmak üzere) artırılması ve bölgesel iş birliği ile ilgilidir.

11. Ulusal Kalkınma Planı, kamu yönetiminde hesap verebilirliğin tesis edilmesi, katılımın güçlendirilmesi, kamu hizmeti verilmesinde eşit ve adil muamelenin güçlendirilmesi ve şeffaflığın artırılması hususlarını temel hedef olarak belirlemiştir.

2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı bu doğrultuda hazırlanmış olup, aşağıda belirtilen amaçlara yönelik çalışmaları kapsamaktadır:

- Vatandaşların ve ilgili tüm tarafların politika oluşturma süreçlerine aktif katılımını sağlamak,
- Kamu kaynaklarının tahsisini ve kullanımını, anlaşılır, izlenebilir ve karşılaştırılabilir bir şekilde kamunun erişebileceği hale getirmek ve

Demokrasi standartlarını artırmak için devlet-vatandaş ilişkisini güçlendirecek mekanizmaları hayata geçirmek.

UKP genel politika rehberliği sağlarken, ilgili kurumlar kendi münferit eylem planlarını oluşturmak ve UKP gündemini yerine getirmeye yönelik tedbirler geliştirmekle sorumludur. Örneğin, daha geniş kapsamlı Kamu Yönetimi Reformuna karşılık gelen belirli bir kapsayıcı kamu programı yoktur, ancak Başkanlık sisteminin yürürlüğe girmesinden sonra reformları hükümetin ve kamu yönetiminin farklı kademelerinde ayrı ayrı yönlendiren kılavuz ilkeler mevcuttur.

Tematik Öncelik 1 – İyi yönetim

UKP'nin İyi Yönetişim Faslı kapsamındaki temel hedeflerinden biri, kamu yönetiminde şeffaflığı artırmak ve hesap verebilirliği tesis etmek, vatandaş katılımını güçlendirmek ve kamu hizmetlerinin verilmesinde eşit ve adil muameleyi temin etmektir. Plan, ekonomik faaliyetlerin koordinasyonunun güçlendirilmesi, kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımının kamuya açık hale getirilmesi ve kamu ihale süreçlerinin çevrim içi yayınlanması da dâhil olmak üzere bu hedeflere ulaşılmasına yönelik çeşitli politikaları ve tedbirleri belirlemektedir. Yerel yönetim açısından, Kalkınma Planı doğrultusunda yönetişimi geliştirmek için planlanmış bazı önemli faaliyetler ve eylemler arasında, *diğerlerinin yanı sıra*, şunlar yer almaktadır: Performans Denetim Kılavuzu'nun güncellenmesi, daha etkin yerel stratejik planların detaylandırılmasına yönelik Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanacak kılavuz ilkeler, yerel yönetim hizmetlerine ilişkin standartlar, vatandaşların belediye karar alma süreçlerine katılımı ve denetim rollerinin güçlendirilmesi, vs. Hali hazırda, kamu yönetiminin farklı alanları tarafından sağlanan, vatandaşlara yönelik daha fazla hizmeti dâhil edecek e-Devlet Portalına özel önem verilmektedir. Ancak, stratejik yönetim, UKP aracılığıyla tanıtılan ve birincil amacın kamu sektöründe uygulama verimliliğini artırmak ve planlamadan izleme ve değerlendirmeye kadar yönetim döngüsünün tüm aşamalarında hesap verebilirlik anlayışını uygulamak olduğu bir diğer önemli konudur. Bu çerçevede, Strateji Geliştirme Birimlerinin kapasitesini artıracak ve Türk idaresinin tüm kademelerinde iç kontrol çerçevelerinin/sistemlerinin ve iç denetim uygulamalarının etkinliğini artıracak, ulusal finansman sağlanan eylemler de dâhil olmak üzere çeşitli politika ve önlemler belirlenmektedir. Son olarak, istatistik açısından, UKP, yeni teknolojilere ve uluslararası standartlara uygun olarak belirli alanlarda istatistik üretiminin önemine, dijital dönüşüm ve büyük veri alanında

araştırmalara yönelik ihtiyaca ve politika oluşturma ve karar alma süreçlerinin güçlendirilmesi için güncel istatistiklere duyulan ihtiyaca atıfta bulunmaktadır.

2022-2024 Orta Vadeli Program (OVP)³² kamu kaynaklarının etkin ve etkili kullanımına, karar alma mekanizmasının etkinleştirilmesine ve kamu finansmanı alanında şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılmasına vurgu yapmaktadır. OVP (2022-2024) aynı zamanda vergilendirme, denetim, vb. dâhil olmak üzere daha fazla dijitalleşmeye ilişkin ihtiyacın altını çizmektedir. Program, istatistiklerin iyileştirilmesini savunmakta ve bu bağlamda, ulusal ve uluslararası düzeyde gerek duyulan güncel, güvenilir, şeffaf ve tarafsız verilerin üretilmesinin önemine odaklanan ve Büyük Veri³³ kavramının yapılandırılmasını ve daha yaygın kullanımını amaçlayan 2017-2021 Resmî İstatistik Programı ile kesişmektedir. Dijitalleşme açısından, Dijital Denetim Projesi ve Vergi Denetleme Kurulunun Mükellef Portalı Projesi vergilendirme alanındaki örnekler olarak verilebilir. Bahse konu ilk proje açısından amaç, tüm vergi denetimlerinin elektronik ortama aktarılması ve vergi denetimlerinde emek yoğun süreçlerin teknoloji yoğun süreçlere dönüştürülmesidir. Diğer taraftan ikinci proje açısından amaç, vergi bilincinin ve mükellef hakları konusundaki farkındalığın vergi odaklı ve katılımcı bir yönetim anlayışı bağlamında artırılmasıdır.

Ekonomik Reform Paketi'nin (veya Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan tarafından Mart 2021'de açıklanan Ekonomik Reform Eylem Planı'nın) temel politika çerçevesi, makroekonomik istikrarı güçlendirmek, rekabet gücünü ve verimliliği artırmak ve şeffaflığı, öngörülebilirliği ve hesap verebilirliği iyileştirmek amacıyla salgın dönemindeki ekonomik gelişmeler ve sektörel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmiştir. Bu paketin makroekonomik politikalar ve yapısal reformlar olmak üzere iki ana politika boyutu vardır. Makroekonomik politikalar mali disiplini güçlendirmeyi, fiyat istikrarını sağlamayı, finans sektörünü güçlendirmeyi, cari işlemler dengesini iyileştirmeyi ve istihdamı artırmayı amaçlamaktadır. Paketin yapısal kısmı kurumsal yönetimin geliştirilmesi, yatırımların teşvik edilmesi, iç ticaretin kolaylaştırılması, rekabetin artırılması, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve iyi işleyen bir piyasa gözetimi ve denetiminin sağlanması konularını içermektedir. İlgili bakanlıklar, kurumlar ve hükümet dışı kuruluşlar, programın oluşturulma aşamasında olduğu gibi uygulama aşamasında da yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. Reform gündemi uyarınca kayda değer çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda, bütçe süreci basitleştirilmiş ve bütçe uygulamalarının şeffaflığı artırılmış, küçük ve orta ölçekli işletmelerin Alacak Sigortası Sistemi vasıtasıyla finansmana erişimi güçlendirilmiştir. Aynı zamanda, dezenflasyon süreci açısından risk teşkil eden şokları izlemek üzere Fiyat İstikrar Komitesi; ilgili kamu kurumları arasındaki iş birliğini geliştirmek üzere Finansal İstikrar Komitesi ve Ekonomi Koordinasyon Kurulu kurularak kurumsal yönetim güçlendirilmiştir.

Türk Kamu Yönetimi Sisteminde, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu marifetiyle büyük bir yeniden yapılanma gerçekleşmiştir. Kamu mali yönetimi alanını düzenleyen 5018 Sayılı Kanun, PAR hedeflerinin uygulandığı orta vadeli stratejik planlar, yıllık performans programları ve yıllık hesap verebilirlik raporlarına dayanan bir kurumsal planlama sistemini oluşturmaktadır. Bu yapısal reform sonrasında, birçok ikincil düzenleme hazırlanmıştır. Türkiye, Kalkınma Planları, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları, vb. gibi ana politika belgelerinde yer alan iç politika oluşturma süreci içinde gerektiğinde kamu yönetiminde yeni programlar uygulamaya devam etmektedir. Mart 2021'de yayımlanan son Ekonomik Reform Programı da uygulanacak eylemler hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.

İlave olarak, Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan (31 Ocak 2018 tarih ve 2018/1 sayılı) "e-İhracat Stratejisi ve Eylem Planı (2018-2020)" onaylanmıştır. Sınır ötesi e-ticarette ürün güvenliği ve kontrolünün sağlanması, Türkiye e-İhracat Stratejisi ve Eylem Planı'nın hedeflerinden biridir. Bu belgede ürün güvenliği ve uluslararası teknik standartların karşılanmasının stratejik öneme sahip olduğu belirtilmiştir.

³² https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/Medium_Term_Programme_2022-2024.pdf

³³ http://www.officialstatistics.gov.tr/media/files/2018/07/05/Official_Statistical_Programme_2017-2021.pdf

Sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik büyümenin sağlanması ve rekabet gücünün artırılması iyi ekonomik yönetim açısından büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla, yıllık ERP sürecinde yer alan kurumların daha da iyileştirilmesi, maliye ve para politikasının etkinliğinin ve ekonomi ve para politikasının oluşturulmasında rolü olan kurumların kapasitesinin iyileştirilmesi (Fasıl 17: Ekonomi ve Para Politikası), finan sektörünün güçlendirilmesi ve finan kurumlarının istikrarı (Fasıl 9: Mali Hizmetler) kapsayıcı ekonomik büyüme ve rekabet gücünün sağlanması açısından kilit önemi haizdir. Ekonomik Reform Programı (ERP 2021-23) kapsamında bu hedeflere ulaşmak için çeşitli faaliyetler planlanmaktadır. Bu bağlamda, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi ve kayıt dışılığın azaltılmasına yönelik faaliyetlere öncelik verilecektir. Avrupa Yeşil Mutabakatının gereklilikleri doğrultusunda, Covid-19 sonrası sosyo-ekonomik toparlanmaya katkıda bulunmak amacıyla endüstriyel altyapının gerekli dönüşümünü sağlayacak ve verimliliği artıracak Ar-Ge, inovasyon ve dijital dönüşüm projelerine öncelik verilecektir.

Tematik Öncelik 2 – İdari kapasite ve Müktesebat uyumu

Türkiye, Covid sonrası dönemde dengeli ve sürdürülebilir bir ekonomik toparlanma sağlarken ekonominin yeşil ve dijital dönüşümünü desteklemeyi hedeflemektedir. AB, Batı Balkanlar ve Türkiye arasındaki Ekonomik ve Mali Diyalogun Ortak Sonuçlarında, makroekonomik, bütçesel ve yapısal politikaların daha da iyileştirilmesi suretiyle güçlü bir toparlanmanın teşvik edilmesinin önemine vurguda bulunulmuştur. Dolayısıyla, ekonomik kriterler, sermayenin serbest dolaşımı (Fasıl 4), mali hizmetler (Fasıl 9), ekonomi ve para politikası (Fasıl 17) gibi ekonomi müktesebatının bazı unsurlarında reformların sürdürülmesine ihtiyaç vardır. Türkiye'nin AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı (2021-2023) bu fasillara ilişkin eylemleri içermektedir.

Daha kaliteli istatistikler ve güçlendirilmiş stratejik planlama, kanıt oluşturma politikasının iyileştirilmesine ve istatistiklerin EUROSTAT standartlarına uygun hale getirilmesine katkıda bulunacağı için, TÖ1'in açıklamasında öngörülen diğer politika belgeleri de bu Öncelik ile ilgilidir.

Diğer hususların yanı sıra, bu TÖ kapsamında, Komisyon, Türkiye'den piyasa gözetim tedbirlerinin kapsamını ve etkinliğini artırmasını ve e-ticarete ilişkin ürün güvenliği hükümlerinin yeni çerçeve mevzuata dâhil edilmesini beklemektedir (2020 Türkiye Raporu, s. 67-68, 102). Bununla birlikte, Türkiye'de yürürlükte olan piyasa gözetim ve denetim sisteminde değişen ve iyileşen koşullara ayak uydurmak amacıyla 2019-2021 Ulusal Kalkınma Planı ve Ulusal Piyasa Gözetimi Strateji Belgesi'nde bu konuya ilişkin özel hükümler zaten düzenlenmektedir.³⁴

Aynı zamanda, Türkiye'nin 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu 12 Mart 2020 tarihinde T.C. Resmî Gazetesi'nde yayımlanmış olup, yayımlanma tarihinden bir yıl sonra Mart 2021'de yürürlüğe girecektir. Kanun'un amacı, sistemin temel özelliklerini tanımlamak amacıyla genel bir çerçeve oluşturmak, uyulması gereken ana ilkeleri belirtmek ve bu ilkelere uymayanlar veya ihlaller için para cezaları belirlemektir.

7223 sayılı Kanun, ilgili AB mevzuatı doğrultusunda hazırlanmış olup, Türkiye'de daha iyi uygulanmasına yönelik olarak, idari para cezaları gibi hükümlere de sahiptir. Yasanın temeli ve çıkış noktası teknik düzenlemelerdir. İlgili Kanun uyarınca tüm ürünler güvenli ve ilgili teknik düzenlemeye uygun olmalıdır. Hakkında teknik düzenlemelerin olmadığı ürünler için genel ürün güvenliği ilkesi geçerlidir.

Bu kapsamda, Kanun'un amacı piyasaya sürülen, ithal edilen ve piyasada kullanıma arz edilen ürünlerin güvenli ve ilgili teknik düzenlemelere uygun olmasını sağlamaktır. Bunun yanında, Kanun, etkili bir piyasa gözetimi ve denetimi için kamu makamlarının sorumluluklarını güçlendirmekte ve bu amaçla tarafların izlenebilirlik gibi yükümlülüklerini açıkça belirterek kural ve usulleri ortaya koymaktadır. Kanun aynı zamanda mevcut AB mevzuatı doğrultusunda üretici, ithalatçı, distribütör ve yetkili temsilcinin sorumluluklarını ayrı ayrı belirtmektedir. Kanun vasıtasıyla, ürün geri çağırma

³⁴ <https://ticaret.gov.tr/data/5b88054b13b8761160fa1e70/2019-2021%20PGD%20Stratejisi.pdf>

mekanizması ve ürün sorumluluğu AB mevzuatına uygun olarak Türk hukuk sistemine dâhil edilmiştir. Ayrıca, Kanun, e-ticaret ve mesafeli satışlarda piyasa gözetimi ve denetimi açısından bir çerçeve oluşturmaktadır. 2021 Türkiye Raporu'nda, Türkiye'nin, tüketicinin ve sağlığın korunmasına ilişkin mevzuat uyumunda iyi düzeyde hazırlıklı olduğu kabul edilmiş ve daha iyi uygulama ve tüketici gruplarıyla daha iyi koordinasyon ve işbirliği yaparak tüketicilerin etkili şekilde korunmasını sağlamaya teşvik edilmiştir. AB müktesebatına daha fazla uyum sağlamak amacıyla, Türkiye, "Tüketiciler için Yeni Mutabakat"ın ((AB) 2019/2161 sayılı Direktif) temel unsurlarının entegre edilmesine yönelik hazırlık çalışmalarına başlamış ve haksız ticari uygulamalar ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yapılacak değişikliklere ilişkin bir mevzuat taslağı hazırlamıştır. Tüketicilere yönelik Yeni Mutabakat'ta olduğu gibi, Dijital İçerik ve Hizmetler hakkında 2019/770 sayılı Direktif ve Mal Satışı hakkında 2019/771 sayılı Direktif son mevzuat hazırlık çalışmaları sırasında göz önüne alınacaktır.

Tüketici grupları ile ilgili olarak, tüketicinin korunması alanında IPA-II projelerinin hayata geçirilmesiyle iş birliği seviyesi zirve noktasına ulaşmıştır. Tüketici örgütleri hükümetin kolaylaştırıcı rolü altında ilk konfederasyonu kurmuş olup, TKPGGM tüketici örgütlerine ilişkin ilk Strateji Planı'nı hazırlamışlardır. Strateji Planı, önceki IPA proje faaliyetlerinin girdilerinin yanı sıra tüketici örgütleriyle birlikte yürütülen envanter, saha araştırması ve istişare faaliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Strateji Planı'nda yer alan tavsiyeler doğrultusunda, 2021'de aynı GM bünyesinde "Tüketici Örgütleri Koordinasyon Şubesi" adında yeni bir hükümet birimi kurulmuş ve bu birim sadece tüketici örgütlerinin koordinasyonu ve iş birliği konusuna tahsis edilmiştir. 2021 Türkiye Raporu'nda söz konusu birimin kuruluşunun altı çizilmiştir. Rapor'da, tüketici STK'ları arasındaki diyalogun güçlendirilmesiyle ilk tüketici örgütleri konfederasyonunun kurulduğu vurgulanarak bu alandaki gelişmeler ele alınmıştır. Hâkimlere ve tüketici hakem heyeti üyelerine, tacirlere, kamu kurumlarına ve tüketici örgütlerine yönelik ülke çapında verilen eğitimler de tüketici koruma sistemi kapsamında paydaşların genel performansını artırmaya yönelik olumlu çabalar olarak değerlendirilmiştir.

Özellikle geçtiğimiz üç yıl içerisinde, tüketicinin korunması alanında kamu, sivil toplum, iş dünyası ve akademik çevrelerden paydaşlar arasındaki etkileşim büyük ölçüde artmıştır. Bu etkileşimin sıklığı, yoğunluğu ve kalitesinde yaşanan artışın temelinde yatan esas faktör, AB tarafından sağlanan kaynaklardan ve fırsatlardan yararlanma imkânıdır. Kamu makamlarından uzmanların, yargı mensuplarının, tüketici örgütlerinin ve akademisyenlerin katılımıyla yeni bir tüketici politikası belgesinin (elektronik kopyası TKPGGM'de mevcuttur) hazırlanması ve proje döngüsü yönetimi, finansal yönetim ve tüketici hukuku alanlarındaki eğitim programları bu iş birliğinin en belirgin örnekleri arasındadır.

Çeşitli politika alanlarıyla ilgili olarak, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin karşılıklı yarar ve iş birliği temelinde güncellenmesine yönelik çalışmalar da dikkatle yürütülecektir.

Tematik Öncelik 4 – Stratejik İletişim, İzleme ve Değerlendirme ve İletişim Faaliyetleri

Türkiye'nin AB İletişim Stratejisi, Türkiye'ye ilişkin doğru resmin yansıtılması ve ülkenin AB üyeliğine yönelik yurt içi ve yurt dışı desteğin artırılması amacıyla 2010'dan bu yana uygulanmaktadır.

Stratejinin iki boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlardan ilki, ulusal kamuoyunun AB'ye, kurumlarına ve AB üyelik sürecine ilişkin algısına katkıda bulunmayı amaçlayan yurtiçi iletişimi kapsamaktadır. Stratejinin ikinci boyutu ise, Türkiye'nin üyeliğinin AB gündeminde daha fazla yer almasını sağlamayı ve yanlış algıları ortadan kaldırmak üzere AB vatandaşlarına Türkiye'ye ilişkin doğru bilgiler vererek Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik desteği artırmayı amaçlamaktadır.

Özellikle COVID-19 salgını sürecinde, iletişimin rolü ve önemi (ve bu aktiviteyi destekleyen yeni araçlar) hızla artmaktadır. Stratejik iletişim, hızlı sosyo-kültürel değişimler doğrultusunda gelişmekte ve şekillenmekte olup, sıklıkla hem kamu hem de özel sektör açısından yönetim araçlarıyla bağlantılıdır.

Bu Öncelik, yatay konular ile izleme ve değerlendirme araçlarının kullanımı da dâhil olmak üzere AB değerlerinin desteklenmesi bağlamında Türkiye ile Komisyon arasındaki ve faydalanıcı ülke ile toplumun geniş kesimi arasındaki ikili alışverişe atıfta bulunmaktadır. Bu TÖ kapsamındaki eylemler, münferit eylemlerle ve (2023-2024 döneminde) büyük IPA III sektörlerindeki (çevre, rekabetedebilirlik, ulaştırma, vb.) yatay eylemlerden yararlanılarak finanse edilecektir.

İlgili tüm paydaşlarla AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğini tartışmak ve Türkiye’de ve AB’de P2P ilişkilerinin tamamlayıcısı olarak çeşitli etkinlikler düzenlemek amacıyla, IPA III tarafından finanse edilen yenilikçi projeler, karşılıklı iletişim anlayışı temelinde önümüzdeki dönemde hayata geçirilecektir. Bu bağlamda, 2023 finansman programlama dönemine proje sunulmasına yönelik hazırlık çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Stratejik iletişim ve bu Pencere kapsamındaki diğer unsurlar, ulusal yönetmelikler/mevzuat hiyerarşisine yansıtılan daha önceki IPA Düzenlemeleri doğrultusunda NIPAC ofisinin çalışma alanına girmektedir. Uygundurumlarda, diğer icracı Bakanlıklar da dâhil edilebilir.

Türkiye’nin bu Pencere kapsamındaki stratejik belgesi ve aktif katılımlı uygulamaları, aşağıda belirtilen konuya odaklanan iki IPA III Özel Hedefinin bölümlerine uyumludur:

- Kamu yönetiminin etkililiğinin pekiştirilmesi ve kamu ihaleleri, devlet desteği, rekabet, yabancı yatırımlar ve fikri mülkiyet alanı da dâhil olmak üzere her düzeyde şeffaflığın, yapısal reformların, yargı bağımsızlığının, yolsuzlukla mücadelenin ve iyi yönetişimin desteklenmesi (bu hedef Pencere 1 içeriğinin bir bölümüyle örtüşmektedir).

3. Faydalanıcı stratejilerinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı

COM (2020) 660 nihai kapsamında yer alan AB Genişleme Paketi, özellikle direnç oluşturma, siber güvenlik ve göç bağlamında stratejik iletişimin önemini vurgulamaktadır. Türkiye, aktif katılım yaklaşımıyla siber alandaki düzensizliklerle mücadele konusunda yeterli tedbirleri almıştır (kimi zaman politikalar kısıtlanmaktadır ve kamuya açık değildir). Türkiye, 2023-2024 eylem paketine yansıtacak farklı *Müktesebat* fasıllarında müzakerelere ilişkin yeni öneriler getiren AB’ye Katılım için Ulusal Eylem Planı’nı yakın zamanda güncellemiştir. Odak politika konularındaki stratejik iletişim hususları ve insanlar arası bütünleşik temaslar, Pencere 1 kapsamındaki proje tekliflerinde de ele alınmaktadır (diğer hususlar ilgili diğer sektörel Pencereelerde ele alınmaktadır).

2019-2023 yıllarını kapsayan 11. UKP, kurumsal planlama sistemi vasıtasıyla daha operasyonel adımlara dönüşmesi ve yıllık hesap verebilirlik raporları aracılığıyla izlenmesi beklenen, PAR’a yönelik genel kalkınma hedeflerini ve tedbirlerini belirlemektedir. 11. UKP’nin “*Hukukun Üstünlüğü, Demokratikleşme ve İyi Yönetişim*” başlıklı 2.5. faslı, diğer hususların yanı sıra, sivil toplumun katılımı, şeffaflık, hesap verebilirlik, idari yapı ve politika oluşturma, kamu sektöründe stratejik yönetim, insan kaynakları yönetimi ve kamu hizmetlerinin e-devlet üzerinden verilmesi konularına ilişkin reform gündemini ortaya koymaktadır.

Kamu mali yönetimi, Türk kamu yönetiminde, iyi ekonomik yönetişim ve sürdürülebilir sosyo-ekonomik ve yapısal reformları esas alan reform çabalarının ayrılmaz bir parçasını teşkil etmektedir. Kamu mali yönetim sistemi gelir idaresi, bütçe hazırlama, bütçe uygulama, kamu borcu, kamu alımları, muhasebe ve raporlama, kamu iç mali kontrolü ve dış denetim dâhil olmak üzere bir dizi alt sistemi kapsamına rağmen, Türkiye bugüne kadar çeşitli alt sistemlerde yapılan reformlar sayesinde kapsamlı bir kamu mali yönetim reformu gerçekleştirmiştir.

KMY alanında, IPA I ve II, gerekli yazılımların tasarlanması da dâhil olmak üzere stratejik yönetim ve planlamayı (politika ve bütçeyi daha iyi birbirine bağlamak amacıyla) geliştirmek; Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı gibi ilgili kamu idarelerinin kurumsal kapasitesini artırmak;

muhasabe sistemlerini ve raporlamayı güçlendirmek; dış denetimin bağımsızlığını ve etkililiğini artırmak; kamu mali yönetim sisteminin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini iyileştirmek ve yerel düzeyde de dâhil olmak üzere kamu yatırımlarının planlanmasını ve uygulanmasını iyileştirmek suretiyle Türkiye'deki kamu mali yönetimini güçlendirmeye odaklanmıştır. Dolayısıyla, kamu mali yönetimi kapsamında, IPA III'ün AB'de uygulandığı şekilde mali sürdürülebilirliği ve sağlam mali yönetimi sağlamak amacıyla Türkiye'nin reform stratejilerini uygulamasını ve geliştirmesini desteklemesi beklenmektedir.

2020 AB Genişleme Stratejisi'nde, sağlam kamu mali yönetimin yanı sıra şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılmasını da içeren kamu yönetimi reformunun yönetişimin tüm düzeylerde iyileştirilmesi bakımından zaruri olduğunu belirtilmektedir. Genel olarak, Türkiye'nin mevcut politika bildirimleri ve belgeleri (önceki Bölümde vurgulandığı şekilde), yönetişimin iyileştirilmesine (iç kontrol çerçeveleri/sistemleri), hesap verebilirliğin artırılmasına, program esaslı performans bütçelemesine, daha verimli vergilendirmeye, ulusal hesap göstergelerine (ESA 95) ve tarım sektörüne ilişkin istatistiklerin iyileştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. ERP 2021-2023 aynı zamanda veri toplama süreçlerinin iyileştirilmesi ve tarım istatistiklerinde değerlendirme kapasitesinin artırılması da dâhil olmak üzere yukarıda belirtilen alanlarda ele alınması gereken tedbirleri de içermektedir. ERP 2021-2023 Avrupa Ulusal ve Bölgesel Hesaplar Sistemine (ESA 2010) daha fazla uyum sağlanmasını da savunmaktadır. Bunun yanı sıra, ERP 2021-2023, kamu kaynakları ile kamu harcamaları arasındaki bağı güçlendirmeyi, şeffaflığa ve hesap verebilirliğe katkıda bulunmayı ve kamu idarelerinde performans bilgilerinin görünürlüğünü artırmayı amaçlayan program bütçe sisteminin geliştirilmesini de teşvik etmektedir.

Türkiye, onlarca yıldır AB'nin önemli bir ticaret ortağıdır ve ürün güvenliği, piyasa gözetimi ve denetimi ve e-ticaret her iki taraf için de önemli zaruri politika alanları haline gelmiştir. 2020 Türkiye Raporu'nda, ülkenin malların serbest dolaşımı alanında iyi düzeyde hazırlıklı olduğu belirtilmekte, ancak piyasa gözetimi ve denetimi alanında kapasitenin daha fazla artırılması vurgulanmaktadır (s.67-68, 102). 2019 Raporu'nda, e-ticaret aracılığıyla pazarlanan ürünlere yönelik piyasa gözetimi ve denetiminin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Birlik Programlarına ve ajanslarına katılım, üyelik sürecinin önemli bir unsurudur. Türkiye hali hazırda vergi sisteminin işleyişinin iyileştirilmesine yönelik Gümrük ve Fiscalis Programlarına katılım sağlamaktadır.

2021-2027 dönemi için Türkiye, Pencere 2 ile alakalı olan Gümrük, Fiscalis, Entegre Sınır Yönetimi Fonu gibi programlar dâhil, ancak bunlarla sınırlı kalmaksızın birlik programlarına ve ajanslarına katılım sağlayabilir.

4. Sektörel Analiz

Pencere 2; Komisyon, ilgili ülke (NIPAC) ve o ülkenin vatandaşları ile paydaş örgütler arasındaki yatay konulardan (iletişim dâhil) ve Avrupa Birliği'nin önceliklerinden bağımsız olarak uygulanabilecek, dış politikanın önemli kısımlarından (örn. başta Libya olmak üzere Kuzey Afrika'daki mevcut durumun nasıl ele alınacağına ilişkin AB bloğu içinde dahi fikir ayrılıkları söz konusudur) oluşan benzersiz bir IPA III sütunudur. İlgili öncelikle uyumlu Özel Hedefler, yukarıda öngörüldüğü üzere yatay bir özellik arz ettiğinden Pencere 2 kapsamındaki sektörleri net olarak tanımlamak neredeyse imkânsızdır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Sayıştay, Türkiye'deki KMY'nin farklı unsurlarından sorumludur. Hazine ve Maliye Bakanlığı mali ve ekonomik politikaların hazırlanmasında görev alır ve bunların uygulanmasından sorumludur. Bu sebeple, Bakanlık, Fasıl 5 Kamu Alımları, Fasıl 16 Vergilendirme, Fasıl 17 Ekonomik ve Parasal Politika, Fasıl 18 İstatistik ve Fasıl 32 Mali Kontrol ile ilgilidir.

Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki ABB, ilgili Program Otoriteleri ile birlikte büyük ölçüde stratejik iletişimden sorumludur. Pencere kapsamında yer alan bölgesel ve ikili alışveriş, daha büyük bir yapı

olan Dışişleri Bakanlığının yetkisindeyken, diğer kamu kuruluşları veya hükümet dışı kuruluşlar iyi yönetim konularının farklı unsurlarından, sorumludur. E-hizmetlerden, o konuyla ilgili icracı Bakanlık sorumludur, örneğin, e-sağlık hizmetleri konusunda Sağlık Bakanlığı, e-ticaret konusunda Ticaret Bakanlığı ve yerel yönetim alanında mükemmelliğin ve iyi uygulamaların geliştirilmesi konusunda Türkiye Belediyeler Birliği sorumludur. Bunun yanında bölgesel ve bölgeler üstü düzeyde hareket eden Vilayetler Birliği de vardır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı olan Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, yerel yönetimle ilgili hükümet politikaları konusunda genel koordinasyon birimidir. Bununla birlikte, ilgili kuruluşun kamu sektöründen olmadığı veya herhangi bir IPA II birincil veya ikincil sektörünün bazı kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgili olduğu durumlarda, IPA finansmanının daha iyi koordine edilebilmesi amacıyla Avrupa Birliği Başkanlığı Lider Kurum rolünü üstlenmektedir. Ticaret Bakanlığı, yetkisini uzmanlaşmış kuruluşlar, yani: i) Piyasa Gözetimi, Denetimi ve Ürün Güvenliği Değerlendirme Kurulu ve ii) Piyasa Gözetimi ve Denetimi Koordinasyon Kurulu aracılığıyla yerine getirmektedir.

5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı

Pencere 2 kapsamındaki önceliklerin büyük bir kısmı, her türlü yolsuzluğun ve rüşvetin önemli ölçüde azaltılması, her düzeyde etkili, hesap verebilir ve şeffaf kurumların geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma konusunda ayrımcı olmayan mevzuatın ve politikaların teşvik edilmesi ve uygulanması gibi hedefler başta olmak üzere SKH 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ile ilgilidir. Türkiye ayrıca bölgede de önemli bir rol oynamakta ve ülkenin kurumları, gelişmekte olan ülkelerin küresel yönetim kurumlarına katılımının genişletilmesi ve güçlendirilmesi hedefine katkıda bulunmaktadır. Bazı eylemler SKH 17 ve: vergi ve diğer gelir tahsilatı için yurtiçi kapasitenin geliştirilmesi amacıyla gelişmekte olan ülkelere uluslararası destek sağlanması yoluyla yurt içi kaynak seferberliğinin güçlendirilmesi hedefi ile uyumludur.

SKH 11 (Sürdürülebilir Kentler), yerel yönetimlerin küresel kalkınmadaki önemini altını çizmektedir. Ayrıca, 2016-2036 Kentleşme gündemi (bir diğer adıyla BM'nin Yeni Şehir Gündemi) de yerel makamlar düzeyinde kapasite geliştirme önemini vurgulamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası kadınlara ve erkeklere eşit muameleyi garanti altına almaktadır. Bu nedenle IPA III yardımı kapsamında finanse edilen eylemler, her türlü ayrımcılığı önleme ve pozitif ayrımcılığı teşvik etme ilkelerine uyulması suretiyle uygulanacaktır. Özellikle, hem proje hem de Eylem düzeyinde istihdama yönelik rekabette fırsat eşitliği sağlanacaktır. Söz konusu bu haklar, ilgili Kamu Hizmetleri Komisyonu tarafından düzenli olarak izlenmeye devam edecektir.

BÖLÜM 2 – IPA II YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE EYLEMLER

1. İstişare Süreci

IPA III Tematik Öncelikleri ve hedeflerinin seçimine ilişkin istişare süreci Komisyon tarafından istenen sürelerde yürütülmüştür. Önceliklerin ve hedeflerin seçimi, tüm potansiyel faydalanıcıların taslak eylem önerilerini Eylem Fişi formunda ilgili Lider Kuruma sunmalarını gerektiren aşağıdan yukarıya doğru bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Söz konusu öneriler daha sonra Tematik Hedefler ve Pencereler etrafında gruplandırılmış ve ilgililik düzeylerinin kontrol edilmesi için NIPAC ile Strateji ve Bütçe Başkanlığına sunulmuştur. Daha sonra ön onay için Komisyon birimlerine iletilmiş ve ön onay ancak Aralık 2020'nin sonlarına doğru NIPAC'a iletilmiştir. Elde edilen sonuç, IPA III'ün geriye kalan yılları için Tematik Öncelikler kapsamındaki projelerin önceliklendirmesine ve ilgili proje fikirlerinin geliştirilmesine yönelik daha fazla kamu istişaresi açısından temel teşkil etmiştir.

İlgili kamu kurumlarıyla istişare süreci Şubat 2021'de gerçekleştirilmiştir.

2. Kilit tematik öncelikler

2021-2022 yılları için seçilen Tematik Öncelikler şunlardır: TÖ1: İyi yönetim ve TÖ2 İdari kapasite ve *Müktesebat* uyumu.

Tematik Öncelik 1 – İyi yönetim

Bu alandaki müdahalelerin önemli bir kısmı yurt içi kaynaklardan finanse edilirken, Türkiye, birçok açıdan yerel yönetim alanında mükemmelliği teşvik etmek amacıyla AB düzeyinde ve uluslararası düzeyde en iyi uygulamaların paylaşılmasından faydalanmaya isteklidir.

Tematik Öncelik 2 – İdari kapasite ve Müktesebat uyumu

Dijitalleşme, 11. Ulusal Kalkınma Planı'nın ve Türkiye'deki birçok sektörel politikanın kilit hedeflerinden biridir. Bu alandaki müdahaleler, başta e-ticaret olmak üzere e-hizmetlerinin daha etkin gözetimiyle ilgili olacaktır. E-ticaret ihracatı ülkenin kilit politika hedeflerinden biri olduğundan, Türkiye, özellikle sınır ötesi e-ticaret yaparken ürün güvenliği ve tüketicinin korunması konularında kendi yasal çerçevesini AB'ninkine yaklaştırmayı hedeflemektedir. Bu TÖ önceliği, iç pazarla ilgili alanlarda (malların serbest dolaşımı, işçilerin serbest dolaşımı, iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi, şirketler hukuku, fikri mülkiyet hukuku, bilgi toplumu ve medya) ve Gümrük Birliği'nin daha iyi işleyişine ilişkin eylemlerin yanı sıra, IPA döneminin takip eden yıllarında ticaretin kolaylaştırılması ve gümrük unsurları da dâhil olmak üzere yardım sağlayabilir.

Bu TÖ kapsamındaki müdahalelerin aşağıda yer alan IPA III Özel Hedefine katkıda bulunması beklenmektedir: Kamu yönetiminin etkililiğinin pekiştirilmesi ve dış yatırımlar ve fikri mülkiyet alanı da dâhil olmak üzere her düzeyde şeffaflığın, yapısal reformların, yargı bağımsızlığının, yolsuzlukla mücadelenin ve iyi yönetimin desteklenmesi. Aynı zamanda, IPA III Programlama Çerçevesi kapsamında kamu yönetimi kapasitelerinin geliştirilmesi ve dijitalleşme çabalarına öncelik verilmektedir.

3. 2021-2024 IPA III Desteği için Önerilen Eylem Listesi

Bu Pencere kapsamına giren eylemler esas olarak bağımsız eylemler vasıtasıyla ele alınacaktır.

2021 PROGRAMLAMA YILI

Bu Pencere, kamu sektöründe iyi yönetimi desteklemeyi amaçlayan Eylemleri bir araya getirir:

Etkili bir e-ticaret gözetim sisteminin kurulması: Bu Eylem, AB müktesebatı ile uyumlu olarak malların serbest dolaşımı ve dijitalleşme açısından ülkenin hukuki ve idari kapasitesini geliştirerek Türkiye'nin üyelik yolunda ilerlemesini destekleyecektir. Aynı zamanda, İdari kapasite ve müktesebat uyumu tematik önceliğine de katkıda bulunur.

Bu eylem, Türk piyasa gözetimi ve denetimi makamlarının (PGDM) çevrim içi satılan ürünlere yönelik etkin piyasa gözetimi ve denetimi (PGD) faaliyetleri yürütme kapasitelerini güçlendirecek; e-ticaret gözetim ve denetim faaliyetleri ile ilgili etkili iş birliği mekanizmasının kurulmasını destekleyecek; çevrim içi satıcıların, kendi platformlarında satılan ürünlerin güvenliğine ilişkin yasal yükümlülükleri ile ilgilifarkındalık düzeylerini artıracak ve ayrıca, çevrim içi mal satın alan tüketicilerin farkındalık düzeyini artıracaktır.

Nihai olarak, Türkiye, ürün güvenliğine ilişkin AB mevzuatının uyumlaştırılmasından sorumlu olduğundan, Eylem 1995 tarihli Gümrük Birliği Kararı'nın daha iyi uygulanmasına da katkı sağlayacaktır.

2022 PROGRAMLAMA YILI

Yerel makamlarda mükemmelliğindesteklenmesi: müdahaleler, yerel yönetimlerde en iyi AB uygulamalarının çoğaltılması yoluyla daha iyi hizmet sunulmasına yönelik yerel makamların kapasitelerini artırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de Sonuç Odaklı İzleme – Faz IV: Sonuç Odaklı İzleme Faz IV projesi, ROM projelerinin önceki aşamalarının devamı niteliğindedir. Proje, IPA yardımı kapsamında uygulanmakta olup hâlihazırda devam eden ve ardıl müdahaleler arasından seçilmiş müdahalelerin performansına ilişkin nesnel ve tarafsız bir değerlendirme sağlamayı; müdahale mantıklarının kalitesinin, mantıksal çerçevelerin ve yanı sıra seçilmiş müdahalelerin izleme ve raporlama sistemlerinin iyileştirilmesine yönelik NIPAC ve LK/PO’lara destek sağlamayı; izleme ve değerlendirme ile ilgili konularda Türk kurumlarının kapasitesini geliştirmeyi ve tüm sektörler kapsamında IPA projeleri ile elde edilen sonuçların ve başarıların teşvik edilmesi suretiyle IPA yardımının görünürlüğünü ve kamuoyu algısını iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

2023 VE 2024 PROGRAMLAMA YILLARI

Şehir eşleştirmesi: yerel yönetimlerin, seçim bölgeleri dâhilinde herkes için yenilikçi, kapsayıcı ve sürdürülebilir hizmet sunma kapasitesini artırmaya yönelik, önceki iki başarılı faaliyetin devamı niteliğindedir. Üçüncü versiyon, daha fazla katılımı sağlamaya yönelik tamamlayıcı bir hibe bileşenini içerecektir.

2023-2024 dönemi için TÖ1 kapsamında aşağıdaki eylemler öngörülmektedir:

- Kamu Mali Yönetiminde İzleme, Değerlendirme ve Raporlama Süreçlerinde Kapasitenin Güçlendirilmesi

2023-2024 dönemi için TÖ2 kapsamında aşağıdaki eylemler öngörülmektedir:

- Vergi Okuryazarlığı Düzeyini Yükselterek Vergi Uyumunu Artırmak
- Yeni Veri Kaynakları ve Teknolojileri Kullanılarak Türkiye İstatistik Sisteminin Avrupa İstatistik Sistemine Uyumu
- Türk Noterlik Sisteminin İyileştirilmesi

TÖ4 kapsamında 2023-2024 dönemi için aşağıdaki eylem öngörülmektedir:

- AB’ye Katılım Sürecini Destekleyecek Stratejik İletişim İmkânı

4. Endikatif Bütçe ve Uygulama Planı 2021-2024

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 1 – İyi yönetim		
2021		
Yerel makamlarda mükemmelliği desteklemek - SELA	3,000,000	Eylem Belgesi’ni sunma tarihi: Mart 2021 Hizmet sözleşmesi (TA)
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021)	3,000,000	
2023-2024		
Türkiye ve AB arasında Şehir Eşleştirmesi Faz-III (TT-III: Sürdürülebilir Turizm için eşleştirme)	5,000,000	Eylem Belgesi’ni sunma tarihi: TBC Hizmet sözleşmesi (TA) ve hibeler (2.500.000 _ 2.500.000)
Kamu Mali Yönetiminde İzleme, Değerlendirme ve Raporlama Süreçlerinde Kapasitenin Güçlendirilmesi	1,500,000	Dolaylı yönetim Bu eylem kapsamında teknik destek için hizmet alımı yapılacaktır.

Toplam Tematik Öncelik 1 (2023-2024)	6,500,000	
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021-2024)	9,500,000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 2 – İdari kapasite ve Müktesebat uyumu		
2021		
Sürdürülebilir E-ticaret	2,250,000	Eylem Belgesi’ni sunma tarihi: Eylül 2021 Hizmet sözleşmesi (TA)
Toplam Tematik Öncelik 2 (2021)	2,250,000	
2022		
Türkiye’de Sonuç Odaklı İzleme – Faz IV	2,750,000	
Toplam Tematik Öncelik 2 (2022)	2,750,000	
2023-2024		
Yeni Veri Kaynakları ve Teknolojileri Kullanılarak Türkiye İstatistik Sisteminin Avrupa İstatistik Sistemine Uyumlaştırılması	840,000	Dolaylı Yönetim <i>ve/veya</i> Doğrudan Hibe <i>ve/veya</i> Teknik Destek
Vergi Okuryazarlığı Düzeyini Yükselterek Gönüllü Vergi Uyumunu Artırmak	4,000,000	Dolaylı Yönetim
Toplam Tematik Öncelik 2 (2023-2024)	4,840,000	
Toplam Tematik Öncelik 2 (2021-2024)	9,840,000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 4 – Stratejik iletişim, İzleme ve Değerlendirme ve iletişim faaliyetleri		
2021		
AB Üyelik Sürecini Destekleyecek Stratejik İletişim Aracı –(TD)	3,000,000	
Toplam Tematik Öncelik 4 (2023)	3,000,000	
Toplam Tematik Öncelik 4 (2021-2024)	3,000,000	

Pencere 3 – Yeşil Gündem ve Sürdürülebilir Bağlantısallık

BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ

1. İstişare Süreci

Bu Pencere ile ilgili IPA III programlamasına ilişkin istişare süreci aşağıdaki süreçleri içermiştir:

- Taslak IPA III Tüzüğü, paydaşların önemli yeniliklere ve gözden geçirilmiş önceliklere aşına olmalarına olanak sağlamak amacıyla 2018 ortalarında tüm IPA kurumlarıyla paylaşılmıştır,
- Tüzük'te yer alan ve Tematik Önceliklerin eşlik ettiği Pencere konsepti bir bütün olarak, Nisan 2020'nin sonlarında ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına tanıtılmıştır,
- Kamu kurum ve kuruluşları (IPA II kapsamındaki Lider Kurumlar ve Nihai Faydalanıcılar), yeni IPA Programı mimarisi hakkında bilgi vermek üzere Mayıs-Haziran 2020'de ilgili paydaşlarla (diğer kamu aktörleri ve sivil toplum aktörleri) münferit çevrim içi toplantılarını gerçekleştirmiştir,
- 2021-2022 yılları ve sonraki dönem için kapsama dâhil edilecek Tematik Öncelikler üzerinde anlaşma sağlamak üzere Mayıs 2020-Şubat 2021 döneminde uygun çevrim içi istişare toplantıları yapılmıştır; süreç ayrıca IPA III desteği için eylem önerilerinin toplanmasını da içermiştir,
- IPA III müdahale mantığının temelini teşkil eden Eylem Fişleri hazırlanmış ve kısıtlı süreler içinde (programlama çerçevesi olmaksızın) Komisyona sunulmuştur,
- Taslak Stratejik Cevap Belgesi uygun şekilde hazırlanmış ve 26 Şubat 2021 tarihinde paylaşarak ilgili paydaşlar yorumlarını Mart 2021'de iletmiştir,
- Nihai taslak belge 15 Mart 2021 tarihinde tamamlanmış olup, bu versiyon Komisyondan gelen yorumlardan sonraki ikinci taslaktır.
- İlgili her IPA kurumunun, Taslak Eylem Fişleri ve Taslak Eylem Belgelerini hazırlarken sektör düzeyinde yürüttüğü sektörel kamu istişarelerine ilâve olarak, NIPAC ofisi 25 Temmuz 2021 tarihinde Ankara'da düzenlenen halka açık bir etkinlikte Stratejik Cevap Belgesi'nin ilk taslağı üzerinde kendi kamu istişaresini başlatmıştır. Paydaşların geri bildirimleri, çevrim içi bir anket vasıtasıyla toplanmıştır. Toplamda 568 kişi verilen son tarihe kadar anket çalışmasını doldurmuştur. Ankete katılanların toplam sayısının yaklaşık %29'unu bakanlıklar, valilikler, belediyeler ve kalkınma ajansları ile bakanlıklara bağlı kuruluşlar gibi kamu kurumları oluşturmuştur. Ankete katılanların %15'i devlet ve özel eğitim ve araştırma kurumlarını, %21'i sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve diğer devlet dışı aktörlerin yanı sıra meslek kuruluşlarını temsil etmiştir. Ankete katılanların %10'u, yukarıda belirtilen kategorilerin hiçbirine uymayan bazı kurumları temsil etmiştir ve katılımcıların %25'i ise belirli bir kurumla bağlantısı olmayan kişilerden oluşmuştur.
- Ankete katılanların toplamının %45'i, IPA III – Pencere I “Hukukun üstünlüğü, temel haklar ve demokrasi”nin AB'ye katılım bağlamında Türkiye için en önemli pencere olduğunu değerlendirmiştir. Ankete katılanlara göre, ikinci en önemli IPA III penceresi %25 ile Pencere III “Yeşil gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık” olup, bunu %22 ile IPA III – Pencere IV “Rekabet Gücü ve Kapsayıcı Büyüme” ve %8 ile IPA III – Pencere II “İyi yönetim, müktesebata uyum, iyi komşuluk ilişkileri ve stratejik iletişim” takip etmiştir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB), mevzuat hazırlama ve politika oluşturma prosedürlerinde Fasıl 27: Çevrenin genelinden sorumlu lider kurumdur ve sorumluluğu diğer ilgili bakanlıklarla paylaşmaktadır. Çevre ve iklim değişikliği sektörleri doğaları gereği çok boyutlu olduğundan, ilgili tüm alt sektörlerin stratejileri, planları, amaçları ve hedefleri açısından katkıları istişare süreci için son derece önemlidir. Ayrıntılı istişare süreci, sonuçlarıyla birlikte Ek IV olarak belgeye eklenmiştir.

Enerji sektörüne özellikle dikkat çekilmiştir. Bu sektörde Lider Kurum olarak görev yapan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB), yakın zamanda i) politika yapıcı ve düzenleyici kurumlar, ii) enerji piyasası aktörleri ve iii) araştırma ve geliştirme merkezleri, enerji yeni işletmeleri, vb. gibi diğer paydaşlar dahil olmak üzere ilgili sektörel hedef gruplarla IPA III Enerji Diyalogu sürecini başlatmıştır. İlgili hedef gruplarla yapılan Diyalog toplantılarının sonucunda, ETKB Stratejik Cevabının hazırlanması ve yıllık eylemlerin programlanmasının değerlendirilmesi ile beslenen kendi ayrıntılı programlama çerçevesini oluşturmuştur. ETKB'nin IPA III enerji sektörü programlamasına yönelik stratejik ve teknik öncelikleri, müdahaleleri ve hedef grupları özetleyen Enerji Sektörü Stratejik Cevap Programlama Çerçevesi'nde (2021-2027), aşağıdaki tabloda özetlendiği gibi üç stratejik ve iki teknik öncelik, üç müdahale kümesi ve üç hedef grup esas alınmıştır.

Tablo 1: IPA III döneminde Enerji Sektörü Stratejik Cevap Programlama Çerçevesi.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, ulaştırma bölümünün hazırlanmasını ilgili bakanlık birimlerinin deneyimli uzmanlarının oluşturduğu bir çalışma grubu aracılığıyla koordine etmiştir. Aynı şekilde, resmî iletişim yoluyla Bakanlığın ilgili kurumlarından güncel bilgiler temin edilmiştir. İlgili hükümet/sivil toplum kuruluşlarının (toplam 70 sivil toplum kuruluşunun 22 tanesi) Stratejik Cevap Belgesi ile ilgili sözleri ve yorumları resmî/gayri resmî bir istişare süreci ile belgeye yansıtılmıştır.

2. Faydalanıcı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesi ile Uyumlaştırılması

11. Ulusal Kalkınma Planı, Türkiye'nin tüm sektörel ve bölgesel kalkınma stratejilerinin çıkış noktasını teşkil eden ana stratejik politika belgesidir. 11. Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiş olup, Cumhurbaşkanlığının Ara Programları ile Yıllık Programları vasıtasıyla uygulanmaktadır. İşbu IPA III Penceresi büyük ölçüde Planın birçok yönüyle bölgesel kalkınma, (su ve atık su yönetimi, kirlilik dâhil olmak üzere) kentleşme, konut, kentsel dönüşüm, kentsel altyapı, çevrenin korunması (biyolojik çeşitliliğin korunması, deniz ekosistemi, vb.) ve afet yönetimi ile ilgili konularını kapsayan *Bölüm 2.4 - Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre* ve bu Pencere ile uyumlu olan başlıkların enerji altyapısı, raylı sistem araçları, enerji, madencilik ve inşaat konuları ile ilgili olduğu *Bölüm 2.2 - Rekabetçi Üretim ve Verimlilik* ile kamu hizmetlerinde e-Devlet uygulamaları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri gibi konuları bünyesinde barındıran *Bölüm 2.5.2 - İyi Yönetişim* ile ilgilidir.

2022-2024 Orta Vadeli Program'da (OVP) yeşil ekonomiye geçişe ilişkin politika ve tedbirler vurgulanmaktadır. OVP, iklim değişikliğinin tüm dünyada hüküm süren daha sert etkisinin

sürdürülebilir bir şekilde yeşil ekonomiye geçişin önemini artırdığına dikkat çekmektedir. AB tarafından açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı gibi yaklaşımlarla, dünyada iklim değişikliğinin ekonomi politikalarındaki önemi gelişmiş ülkelerin öncülüğünde artacaktır. Bunun yanında, küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla enerji ve kaynakları etkin kullanan çevre dostu üretime yönelik yatırımlar desteklenecektir. Yeşil dönüşümün hızlandırılması konusunda Ar-Ge çalışmaları desteklenecek, yeşil üretim için gerekli teknolojiler geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

Yapısal reform önceliklerini vurgulayan **2021-2023 Ekonomik Reform Programı**, iklim değişikliğini göz önüne alarak stratejik üretim ve sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla çevre, tarım, sanayi sektörleri ve dijital dönüşümle ilgili yapısal politika ve tedbirleri vurgulayan ve ayrıca elektrik üretiminde yenilenebilir enerjinin payının artırılması, dijital dönüşüm merkezleri kurmanın yanı sıra çevreyoluumlu etkileyecek enerji verimliliğine yönelik finansal mekanizmaların geliştirilmesini içeren Pencere 3'te yer alan çeşitli hususlara da atıfta bulunmaktadır.

Tematik Öncelik 1 – Çevre ve iklim değişikliği

Ulusal Plan açısından daha özel olan tamamlayıcı unsur 2007-2023 AB Entegre Çevre Uyum Stratejisidir³⁵. Söz konusu strateji belgesinin temel amacı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal koşulları göz önüne alınarak sağlıklı ve yaşanabilir bir çevre oluşturmak ve Türk ulusal çevre mevzuatını AB Çevre Müktesebatına uyumlu hale getirerek uygulanmasını ve bu mevzuatın kontrolünü ve izlenmesini sağlamaktır. Strateji, yeni zorlukları, finansal ihtiyaçları ve sektörel gelişmeleri yansıtacak şekilde güncellenmiştir.

Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi (2010-2023)³⁶, yaklaşım planı açısından daha ayrıntılı bir yanıt teşkil ederken, 2010-2023 Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı³⁷, hızlı kentleşme ve işlevsel kentsel alanların geliştirilmesi bağlamında önemli çevre dostu ve daha sürdürülebilir altyapılara atıfta bulunmaktadır. İşbu IPA III Penceresinin içeriğine tekabül eden eylemlerin temelini belirlemek amacıyla Ulusal Su Planı (2019-2023)³⁸, Ulusal Atık Yönetimi Eylem Planı (2016-2023)³⁹ ve örneğin Çölleşme ile Mücadele Ulusal Strateji ve Eylem Planı (2019-2030)⁴⁰ devreye alınmıştır. Söz konusu temel politika belgeleri, ilgili Bakanlıklar tarafından geliştirilen ve yönetilen eylem planları ve spesifik münferit müdahaleleri uygulamaya yönelik diğer alt kademe düzenlemeler ile desteklenmektedir. Bu TÖ ile ilgili belgelerin tam listesi Ek I başlığı altında Stratejik Cevabın ekinde yer almaktadır.

Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023), Türkiye'nin özel koşulları göz önünde bulundurularak ulusal ve uluslararası belgelerin rehberliğinde geliştirilmiştir. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini en aza indirmek, kentsel alanlarda enerji tüketimini azaltmak, enerji verimliliğini artırmak ve biyolojik çeşitlilik, tarım arazileri, orman arazileri, korunan alanlar ve ekosistemler üzerindeki baskıları azaltmak önem arz etmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için, başlıca eylemlerden bazıları şu şekilde belirtilmiştir: Kentsel ulaşım planları çevresel, teknik, ekonomik ve sosyal değerler korunarak hazırlanacak ve uygulanacaktır; yaya ve bisiklet yollarını genişletmek için plan kararları geliştirilecek ve etkili bir şekilde uygulanacak ve bunun için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır; toplu taşıma sistemlerinde kullanılan yakıt ve araç türlerinin seçiminde çevre dostu teknolojiler benimsenerek bunlar çevreye duyarlı hale getirilecek; farklı inşaat türlerinde ve farklı bölgelerde gri su sistemlerinin kullanım fayda-maliyetinin belirlenmesine yönelik araştırma çalışmalarının yanı sıra yağmur sularının depolanmasının ve kullanımının genişletilmesine yönelik bir mevzuat çıkarılacaktır; şehirlerde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı yaygınlaştırılacaktır; kentsel ekosistemlerin ve ormanların korunması için araçlar geliştirilecektir; yerleşim yerleri için enerji etkin ve iklime duyarlı stratejiler hazırlanacaktır.

³⁵ <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/icerikler/uces-belges--20180125144313.pdf>

³⁶ [https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/iklim_degisikligi_stratejisi_EN\(2\).pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/iklim_degisikligi_stratejisi_EN(2).pdf)

³⁷ <https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/icerikler/kentges-en-20191223090807.pdf>

³⁸ <https://www.tarimorman.gov.tr/SYGM/Belgeler/NHYP%20DEN%C4%B0Z/ULUSAL%20SU%20PLANI.pdf>

³⁹ https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/haberler/ulusal_at-k_yonet-m--eylem_plan--20180328154824.pdf

⁴⁰ [http://cmusep.cem.gov.tr/Uploads/Documents/CMUSEP_baski_versiyonu-pdf\(evlemlani\).pdf](http://cmusep.cem.gov.tr/Uploads/Documents/CMUSEP_baski_versiyonu-pdf(evlemlani).pdf)

Türkiye, 16 Temmuz 2021 tarihli ve 2021/15 sayılı Resmî Gazete’de (2021) Yeşil Mutabakat Eylem Planını⁴¹ bir Cumhurbaşkanlığı Genelgesi olarak hazırlayıp yayımlamıştır. Eylem Planı, (1) sınırdaki karbon düzenlemesi, (2) yeşil ve dögüsel ekonomi, (3) yeşil finans, (4) temiz, uygun fiyatlı ve güvenli enerji temini, (5) sürdürülebilir tarım, (6) sürdürülebilir akıllı hareketlilik, (7) iklim değışikliğiyle mücadele, (8) diplomasi ve (9) Avrupa Yeşil Mutabakat bilgilendirme ve farkındalık oluşturma faaliyetleri başlıkları altında toplam 32 hedef ve 80 eylemi kapsamaktadır. Planın temel amaçlarından biri sürdürülebilir ve yeşil bir ekonominin benimsenmesidir. Planda, yeşil ekonominin çevre politikalarını öngördüğü ve ekonomi politikalarının birbiriyle uyumlu ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle eşgüdüm içinde tasarlandığı belirtilmektedir. Türkiye’nin kalkınma hedefleri doğrultusunda sürdürülebilir, kaynak verimli ve yeşil ekonomiye geçişi destekleyecek dönüşümün sağlanmasının önemi de vurgulanmaktadır. Yeşil ve dögüsel bir ekonominin kurulması amacıyla planda mevzuatın çeşitli çevre alanlarında AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi, AB Dögüsel Ekonomi Eylem Planı doğrultusunda ulusal Dögüsel ekonomi Eylem Planı hazırlanması, öncelikli sektörlerin belirlenmesi, etki ve ihtiyaç analizinin yapılması gibi bazı hedefler belirlenmesi, bazı bölgelerde kaynak verimliliği çalışmaları yapılması, su ve atık su kullanımlarında iyileştirmeler, vb. gibi bazı hedefler belirlenmektedir.

Bununla birlikte, Ek II: Çevreyle İlişkili Ulusal Stratejilerin IPA III Programlama Çerçevesine Uygun Hale getirilmesine yönelik İlgili Matrisinde gösterilen şekilde, IPA III Pencere 3, Tematik Öncelik 1 kapsamında Türkiye’nin genel hedefi, çevre koruma ve kalitesini artırarak Yeşil Gündemin teşvik edilmesine, etkilerin hafifletilmesine, iklim değışikliğine karşı dayanıklılığın ve adaptasyonun artırılmasına, düşük karbonlu ve dögüsel ekonomiye yönelik değışimin hızlandırılmasına ve AB’nin çevre ve iklim eylemi ile ilgili Müktesebatına gelişmiş seviyede uyum sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

Tematik Öncelik 2 – Ulaştırma, dijital ekonomi ve toplum, enerji

Ülkenin büyüklüğü nedeniyle, ulaştırma Türkiye için büyük önemi haiz olup, özellikle ulusal ekonomi, dış ticaret, turizm ve vatandaşların bağlantısallığı için kilit bir sektördür. Ulaşım altyapısının genel kalitesi iyi olmakla birlikte, daha güvenli, daha akıllı ve daha kapsayıcı bir ulaşım sistemi için ve ayrıca sektörden kaynaklanan emisyonları ve kirliliği azaltmak için daha fazla yatırıma ihtiyaç vardır. Başta AB ile olan bağlantılar olmak üzere Ulaştırma ağının küresel bağlantılarının iyileştirilmesi de zaruridir. Sektöre ilişkin ana strateji dokümanları arasında Ulaştırma ve Haberleşme Stratejisi: Vizyon 2023⁴², 2021-2030 Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve 2021-2023 Eylem Planı⁴³, Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Stratejisi ve 2020-2023 Eylem Planı⁴⁴, 2019-2023 TCDD Taşımacılık Stratejik Planı JSC⁴⁵ ve 2020-2023 Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı yer almaktadır. Ulaştırma sektörüyle ilgili bazı önemli tedbirler de Türkiye İklim Değışikliği Stratejisi 2010-2023 (ve ilgili eylem planı 2011-2023), 2017-2023 Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı ve 2019-2023 Milli Eğitim Stratejisi ve Eylem Planı’nda⁴⁶ yer almakta ve karayolu güvenliğinin artırılmasına ayrıca Müktesebatla ilgili olarak 2019 Türkiye Raporu 14. Fasılda (Taşımacılık Politikası) da yer verilmektedir (s. 86) yer verilmektedir. Ulaşımın çevreyi etkilemesinden dolayı, Ulusal İklim Değışikliği Eylem Planı da sektörle ilişkilidir.

Ulusal ve küresel bağlantılı ulaşım ağı: 11. Ulusal Kalkınma Planında tanımlandığı şekilde, lojistik sektöründeki temel hedefin bir parçası, intermodal ve multimodal taşımacılık uygulamalarının iyileştirilmesi, lojistik maliyetlerinin düşürülmesi, ticaretin kolaylaştırılması ve bütünleşik bir taşıma sistemi kurularak Türkiye’nin rekabet gücünün artırılmasıdır. Lojistik mevzuatının iyileştirilmesi, kombine taşımacılık mevzuatının kabulü ve kombine yük taşımacılığı hizmetleri ve terminallerine ilişkin idari ve mali teşvik programının uygulamaya konulması hedeflerinin yer aldığı planda, 2023

⁴¹ <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>

⁴² http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/93C5Y+Turkiye_Ulasim_velletisim_Stratejisi.pdf

⁴³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/02/20210203-10.pdf>

⁴⁴ <https://www.uab.gov.tr/uploads/announcements/ulusal-akilli-ulasim-sistemleri-strateji-belgesi-v/ulusal-akilli-ulas-im-sistemleri-strateji-belgesi-ve-2020-2023-eylem-planı-eng.pdf>

⁴⁵ <https://www.tcdtdasimacilik.gov.tr/uploads/images/Strateji/TCDD-Tasimacilik-2019-2023-Stratejik-Plan.pdf>

⁴⁶ https://sgb.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/2019_12/31105532_Milli_EYitim_BakanIYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY_31.12.pdf

yılına kadar Türkiye'nin Lojistik Performans Endeksinde 25. sıraya yükselmesi hedef olarak belirlenmiştir. 11. UKP, Türkiye Ulaştırma Politika Belgesi (UPB), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Stratejik Planı (UAB-SP) ve Ulaştırma ve Haberleşme Stratejisi - Vizyon 2023 (UHS-2023) belgelerinin tamamı ulaşım modları arasındaki entegrasyonu güçlendirmeyi ve yük taşımacılığını uygun mesafeler için demiryollarına ve deniz taşımacılığına kaydırmayı arzulamaktadır. UPB, verimli, yenilikçi ve çok modlu taşımacılık hizmetleri için çok modlu bir ana ulaşım koridoru yaklaşımını benimsemiştir. Türkiye'de lojistik sektörüne yönelik hedefler ortaya koyan "Lojistik Master Planı" da hazırlanmıştır.

Akıllı hareketlilik: 11. UKP, mevcut altyapıyı daha verimli kullanmak, trafik güvenliğini artırmak, ulaşım talebini doğru yönetmek ve planlamayı daha etkili hale getirmek için AUS uygulamalarının genişletilmesini amaçlamaktadır. Planda aynı zamanda akıllı kentsel hareketliliği artırmaya ve bağlantılı ve otonom araçlar geliştirmeye yönelik tedbirler de yer almaktadır. Navlun hareketliliğini izlemek, âtıl kapasiteyi kullanmak ve maliyetleri optimum hale getirmek amacıyla dinamik bir taşımacılık veri tabanı kurulması da plan dahilinde hedeflenmektedir. UKP, ulusal ve yerel kalkınmayı ve otonom sürüş, akıllı yollar ve Araç İnterneti (IoV) teknolojilerinin kullanımının teşvik edilmesini politika tedbirleri olarak tanımlamaktadır. Belge ayrıca AUS'un ve SESAR, ERTMS ve RIS gibi diğer akıllı sistemlerin yaygın kullanımına vurgu yapmaktadır. Türkiye, yeni "**AUS Strateji ve Eylem Planı**" ile sürdürülebilir ve akıllı hareketlilik, enerji ve zaman verimliliği için ihtiyaç duyulan altyapıyı daha güvenli bir ulaşım ağı üzerinde geliştirmeyi hedeflemektedir. Strateji ülke çapında bir AUS mimarisinin ve AUS teknolojilerinin dağıtımına ilişkin uyumlu düzenlemelere önyak olacaktır. "**Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı**"⁴⁹, özellikle şehirlerde AUS'u olgunlaştıracak eylemlerle akıllı hareketlilik politikasını desteklemektedir. UAB-SP ve bunları destekleyen belirli modların stratejik planları, dijitalleşme, akıllı teknolojilerin uygulanması ve denizcilik, karayolu, demiryolu taşımacılığı ve sivil havacılıkta bilgi sistemlerinin entegrasyonu gibi tedbirler vasıtasıyla bu amaç ve politikalarla uyumludur.

IPA III Programlama Çerçevesi kapsamında, **enerji** sektörüne ilişkin olarak, Pencere 3 kapsamındaki AB yardımının **genel hedefleri**, azaltıma katkıda bulunmak, iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı artırmak, düşük karbonlu ve döngüsel ekonomiye geçişi hızlandırarak yeşil gündemi teşvik etmek ve dijital ekonomiyi geliştirmektir. Pencere 3 aynı zamanda IPA III faydalanıcılarının hem kendi içlerindeki hem de AB'yle ve daha geniş küresel piyasayla olan bağlantısallıklarını arttırmalarına katkıda bulunacaktır.

Bu Tematik Önceliğin enerji sektörüyle ilişkili **özel hedefleri**, dijital teknolojilere ve hizmetlere erişimi iyileştirmek, düşük karbonlu, iklime dayanıklı bir ekonomiye geçişi hızlandırmak, temiz enerji geçişini ve Avrupa bütünleşik enerji pazarını teşvik etmektir. Türkiye'de hızla artan enerji tüketimi nedeniyle **enerji**, politika önceliği verilen sektörler arasında yer almaktadır. 10 ve 11. Ulusal Kalkınma Planları doğrultusunda, Türkiye, 2017'de açıkladığı ve üç ana sütunu esas alan Milli Enerji Stratejisini⁴⁷ uygulamaktadır. Bu sütunlar şunlardır: 1) Arz güvenliğinin sağlanması, 2) Yerli enerji kaynaklarının kullanımı ve yerli teknolojilerin geliştirilmesi ve 3) Öngörülebilir piyasa koşullarının geliştirilmesi. Türkiye UNFCC anlaşmasına taraf olup, Paris Sözleşmesi'ni onaylamıştır. Türkiye, Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkı Hedefi (UBKH) kapsamında, 2030 yılına kadar BAU seviyelerine göre GHG emisyonlarında %21'lik bir azaltım hedefini sunmuştur. Bu hedefler doğrultusunda, Türkiye'nin oluşturduğu ilgili tedbirler arasında mevcut güneş enerjisi kapasitesinin 2023 itibarıyla 10 GW'a ve rüzgar enerjisi kapasitesinin ise 16 GW'a çıkarılması, 2023 itibarıyla elektrik üretiminde %38,8 yenilenebilir enerji payına ulaşılması, tam hidroelektrik potansiyeline cevap vererek elektrik iletim ve dağıtım kayıplarının 2030 itibarıyla %15'e düşürülmesi, kamu elektrik üretim enerji santrallerinin rehabilitasyonu ve mikro üretimin kurulması ve elektrik üretiminde ortak üretim sistemleri ve yerinde

⁴⁷ https://sp.enerji.gov.tr/ETKB_2019_2023_Stratejik_Planı.pdf

üretim yer almaktadır. Bu çerçevede, (2019-2023) 11. Ulusal Kalkınma Planı⁴⁸ kapsamında enerji piyasalarını kapsayan, talep taraflı katılım, enerji santrallerinin rehabilitasyonu, karbon emisyon kontrolü, yenilenebilir enerjinin şebeke entegrasyonu, nükleer enerji, enerji depolama sistemleri, enerji verimliliği, akıllı şebeke uygulamaları, güç ve gaz şebekelerinin güçlendirilmesi ve esnekliği ile gaz depolama ve LNG kapasite arttırımı olarak 14 hedef belirlenmiştir. 2021-2023 Ekonomik Reform Paketinin 3. hedefi kapsamında, 3. Enerji Paketi doğrultusunda “doğal gaz piyasasının yeniden yapılandırılması yoluyla rekabetçi bir açık pazar geliştirileceğinin” ve “elektrik enerjisi depolama tesislerinin kurulmasına yönelik mevzuat altyapısının tamamlanacağı” hususunun altı çizilmiştir. İlâve olarak, 2010-2023 İklim Değişikliği Stratejisinde (İDS), başta yenilenebilir enerji ve nükleer enerji olmak üzere düşük ve sıfır sera gazı emisyonu teknolojilerinin kullanımı teşvik edilecektir. Dolayısıyla, teknik ve ekonomik hidroelektrik potansiyelinden tam olarak yararlanarak, rüzgâr elektriği üretim kapasitesini 20 GW’a, jeotermal elektrik üretim kapasitesini 600 MW’a çıkararak ve güneş enerjisinden elektrik üretimine destek vererek 2023 yılı itibarıyla yenilenebilir enerjinin toplam elektrik üretimindeki payını %30’a kadar artırma hedefi belirlenmiştir. Bu hedefler, örneğin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı, 2017-2023 Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (UEVEP)⁴⁹ ve İklim Değişikliği Eylem Planı (İDEP – 2011-2023)⁵⁰ gibi çeşitli eylem planlarında da takip edilmektedir.

ETKB Stratejik Planı, enerjide sürdürülebilir arz güvenliğini sağlamayı, enerji verimliliğini önceliklendirmeyi ve artırmayı, kurumsal ve sektörel kapasiteyi güçlendirmeyi, enerji ve doğal kaynaklarda teknoloji geliştirmeyi ve yerli kaynaklardan yararlanmayı, piyasalarda öngörülebilirliği artırmayı, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kurulu güç kapasitesi içindeki payını 2023 itibarıyla %65’e çıkarmayı, elektrik ve doğal gaz altyapısını güçlendirmeyi, nükleer enerjiyi Türkiye’nin arz portföyüne dâhil etmeyi ve nükleer enerjinin kurulu kapasite içindeki payını artırmak için çalışmalara devam etmeyi, nükleer enerji konusunda mevzuatı ve insan kaynağını geliştirmeyi, elektrik sektöründe teknolojik dönüşümü sağlamayı, elektrikli araçları enerji sistemiyle bütünleşik hale getirmeyi ve bulut, dijitalleşme ve yönetim sistemi altyapılarını bütünleşik bir şekilde geliştirmeyi amaçlamaktadır. UEVEP, bina ve hizmetler, enerji, ulaştırma, sanayi ve teknoloji, tarım ve ortak (yatay) alanlar olmak üzere 6 kategori altında tanımlanan 55 eylem içermektedir. 2023 itibarıyla 10,9 milyar ABD dolarlık yatırım yapılması suretiyle, enerji tasarrufunun kümülatif olarak 23,9 MTEP olması ve bunun da Türkiye’nin birincil enerji tüketiminin baz senaryosuna nazaran 2023 yılında %14 azalmasına eşit olması beklenmektedir. 2033 yılı itibarıyla beklenen tasarruf miktarı 30,2 milyar ABD dolarıdır. İDEP (İDS ile ilgili olarak) 2023 yılına kadar mevcut kömürlü termik santrallerin ortalama çevrim verimliliğini artırmayı, enerji verimliliği konusunda Ar-Ge faaliyetlerini desteklemeyi, yenilenebilir enerjinin elektrik üretimindeki payının artırılmasını sağlamayı ve 2023 itibarıyla ülke çapındaki elektrik dağıtım kayıplarını %8’e düşürmeyi hedeflemektedir.

Bu ulusal belgeler ve eylem planlarındabelirlenen stratejiler, hedefler ve öncelikler, AB’nin Avrupa Yeşil Mutabakatı ve IPA III Programlama Çerçevesi vasıtasıyla belirlenen stratejiler ve önceliklerle örtüşmekte ve bunları tamamlamaktadır.

AB ile başarılı bir ekonomik entegrasyon ancak yüksek hızlı internet ağlarının iyileştirilmesiyle, öncelikle elektronik haberleşme sektöründeki rekabetin iyileştirilmesiyle ve bölgesel eşitsizlikleri azaltılan tedbirlerin ülke çapında yaygınlaştırılmasına odaklanarak güçlendirilmiş bağlantıyla mümkün olacaktır. Bu amaçla, 2017-2020 Ulusal Geniş Bant Stratejisi ve Eylem Planı uygulanmıştır. 11. Ulusal Kalkınma Planı kapsamında, altyapı kurulumuna ilişkin süreçlerin kolaylaştırılması, elektronik haberleşme mevzuatı ve icrasının etkinleştirilmesi, altyapı kurulumunun desteklenmesi ve ayrıca bazı bölgelerde devlet eliyle kurulması gibi politikalar ve tedbirler de yer almaktadır. Bunlar rekabet gücünü ve hizmetlere erişimi artıracak, ekonomik büyümeyi destekleyecek ve bölgesel entegrasyonu

⁴⁸ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/06/Eleventh_Development_Plan-2019-2023.pdf

⁴⁹ <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/strategyplan.pdf>

sağlayacaktır. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları, ilgili kurumların bu hedeflere ulaşmasına yönelik faaliyetleri tanımlamaktadır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı, “ileri iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve bilgi toplumuna dönüşümün hızlandırılması” konusunu planın ana hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Bu kapsamda, elektronik haberleşme altyapı ve hizmetlerinin geliştirilmesi ve genişletilmesi, bilgi sistemleri aracılığıyla sağlanan her türlü hizmet, işlem, veri ve sistemlerin güvenliğinin sağlanması, BİT hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerine ve tüm bölgelere yaygınlaştırılması sağlanmaktadır. Bunun yanında, elektronik haberleşme teknolojilerinin milli kaynaklarla üretilmesinin desteklenmesi alt hedef olarak belirlenmiştir.

11. Ulusal Kalkınma Planı, ülkemizin insan kaynağını güçlendirme hedefiyle her düzeyde kapsamlı ve kaliteli eğitim inisiyatifi doğrultusunda, bilgiyi ekonomik ve sosyal faydaya dönüştüren, teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın nitelikli bireyler kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, tüm bireylerin yaşam boyu öğrenme olanaklarının yanı sıra kapsamlı ve kaliteli bir eğitime de erişmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin öğrenimle ilgili kazanımlarının değişimi ve artırılması için etkili bir ölçme, izleme ve değerlendirme sisteminin kurulması da hedefler arasındadır. Uygun teknolojilerin kullanılmasının, özellikle ulusal geniş bant stratejileri ve girişimleriyle birleştirildiğinde, toplumun daha büyük bir kısmına hizmet vermek açısından büyük bir fırsat sağlayacağına inanılmaktadır.

Dijital Ekonomi ve Toplum Endeksi (DETE)⁵¹, Avrupa'nın dijital performansına ilişkin ilgili göstergeleri özetleyen ve AB Üye Devletlerinin dijital rekabet gücündeki değişiklikleri izleyen bileşik bir endekstir. DETE, ülkemizin en iyi performans gösteren küresel ülkelerin seviyelerinin yakalanması için yatırım ve eylem gerektiren alanların belirlenmesine yardımcı olur.

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan 2022-2024 Orta Vadeli Programda⁵², dijitalleşme ve yeşil dönüşüm başta olmak üzere geleceğin işleri konusunda farkındalık yaratılacağı, mevcut istihdam durumu, yeni istihdam olanakları ve bu alanlar konusunda bölgesel ve sektörel dönüşüme ilişkin beceriler konusunda çalışmalar yapılacağı belirtilmektedir.

11. Ulusal Kalkınma Planı ve buna ilişkin olarak hazırlanan Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları, dijital ekonominin yapı taşları arasında yer alan büyük veri, yapay zekâ, yenilikçi teknolojiler, bulut bilişim, blok zinciri, nesnelerin interneti ve siber güvenlik alanlarına yönelik politika ve tedbirleri içermektedir.

11. Ulusal Kalkınma Planı'nda, kamunun etkinliğini, etkililiğini, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırmak amacıyla e-devlet hizmetlerinin sunumunda yeni teknoloji ve trendlerin kullanılacağı, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesinde yeni teknolojilerden yararlanabilmek amacıyla süreçlere ve teknolojik altyapıya ilişkin iyileştirmeler yapılacağı belirtilmiştir. Mobil hizmetler başta olmak üzere hizmet sağlama kanalları daha da çeşitli olacak ve dezavantajlı kişilerin erişimini artırmaya yönelik çalışmalara öncelik verilmektedir.

AB Komisyonunun 2019 Türkiye Raporu'nda, kişisel verilerin korunması mevzuatının AB müktesebatıyla uyumla hale getirilmesi şartına atıfta bulunmaktadır. Bu amaçla, 11. Ulusal Kalkınma planı “Rekabetçi Üretim ve Verimlilik, Bilgi ve İletişim Teknolojileri” başlığı altında aşağıdaki politikayı kapsamaktadır:

479 sayılı politika. Kişisel verilerin korunması hakkında düzenlemeler, teknolojinin getirdiği yenilikler ve uluslararası platformlarda benimsenen yeni yaklaşımlar doğrultusunda güncellenecek olup, bu alanda teknolojik gelişmeler teşvik edilecektir.

⁵¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>

⁵² https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/Medium_Term_Programme_2022-2024.pdf

Dijital hükümetin temel teşkil eden ana yardımcısı ulusal ortak altyapılar ve standartlar olacaktır. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (CBDDO), icracı bakanlıkların da yardımıyla ulusal veri sözlüğü oluşturmaya başlamıştır. Bu kapsamda, ulusal süreç haritaları geliştirilecek ve akıllı dijital altyapılar, süreç otomasyon teknolojileri ve yapay zekâ gibi teknolojilerin yardımıyla kamu hizmetleri otomatik hale getirilecektir. Bu çalışmaların tamamlayıcısı olan Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi hali hazırda kamu bulut kavramı ve ulusal veri stratejileri üzerinde çalışmaktadır. Benzer şekilde, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı da tüm coğrafi veri kümelerini ulusal olarak koordine etmek amacıyla ulusal bir coğrafi veri altyapısı hayata geçirmiştir. Tüm girişimler kamu hizmetlerinin derinlemesine analiz edilmesini sağlayacak ve paydaşlarla veri paylaşımı girişimleri kamu veri kümelerinden elde edilen faydayı artıracaktır.

Bunun yanı sıra, 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda, bilimsel araştırmalarda ve analizlerde girdi olarak kullanılabilecek ve kanıta dayalı politika oluşturmada kullanıma uygun, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayan verilerin üretilmesinin sağlanacağı belirtilmektedir.

Ayrıca, 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi⁵³ yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı iş birliğinde ve ilgili tüm paydaşların aktif katılımıyla hazırlanan “2021/2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi” konulu 2021/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi 20/08/2021 tarihli ve 31574 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ülkemizin yapay zekâ (YZ) konusundaki ilk ulusal strateji belgesi olan Ulusal Yapay Zekâ Stratejisinin (UYZS) yayımlanmasıyla birlikte, Türkiye, yapay zekâ stratejisine sahip ülkeler arasındaki yerini almıştır. UYZS, 11. Ulusal Kalkınma Planı ve Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları kapsamında, “Dijital Türkiye” vizyonu ve “Milli Teknoloji Girişimi” doğrultusunda hazırlanmıştır. Strateji katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Kamu kurumları, akademi, meslek örgütleri, özel sektör, STK’lar ve uluslararası kuruluşlar gibi birçok paydaşın katkılarıyla kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. “Müreffeh bir Türkiye için atık ve sürdürülebilir bir yapay zekâ ekosistemi ile küresel ölçekte değer yaratma” vizyonuna sahip olan Strateji, 6 stratejik öncelik etrafında tasarlanmıştır.

- Yapay Zekâ Uzmanlarının Eğitilmesi ve Etki Alanı Dâhilinde İstihdamın Artırılması
- Araştırma, Girişimcilik ve İnovasyonun Desteklenmesi
- Kaliteli Verilere ve Teknik Altyapıya Erişimin Kolaylaştırılması
- Sosyoekonomik Adaptasyonu Hızlandıracak Düzenleme
- Uluslararası İş Birliğinin Güçlendirilmesi
- Yapısal ve İş Gücü Dönüşümlerinin Hızlandırılması
- Bu stratejik öncelikler kapsamında 24 hedef ve 119 tedbir belirlenmiştir.

UYZS, ülkemizin 2021-2025 dönemine ilişkin çabalarını yapay zekâyla uyumlu hale getirecek tedbirleri belirlemektedir. Yapay zekâ alanının hızla dönüşüme uğrayan niteliği, Strateji açısından dinamik bir uygulama süreci gerektirmektedir. UYZS’nin yönetim mekanizması, tüm paydaşların katılımıyla ülkemiz için doğabilecek fırsatlara, risklere ve belirsizliklere hızlı bir şekilde cevap verilmesine olanak sağlayacaktır.

Verilerden yola çıkarak değer üretmeye odaklı teknolojileri yaygınlaştırmaya yönelik çalışmalar da yürüten CBDDO, ekonomik ve sosyal refahı artırmak amacıyla insan, teknoloji ve iş süreçlerinde bütüncül bir dönüşümü gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Bilgi Toplumu politikalarının çerçevesini belirleyen strateji planlarına ilâve olarak:

- Dijital Türkiye Yol Haritası,
- 2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı,
- 2023 Ulusal Sanayi ve Teknoloji Stratejisi,
- 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı,

⁵³ <https://cbddo.gov.tr/en/nais>

- Akıllı Ulaşım Sistemleri,
- 2017-2020 Ulusal Geniş Bant Stratejisi ve Eylem Planı,
- 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı,
- 2017-2019 Türkiye Yazılım Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı ve
- 2014-2023 Kritik Altyapı Koruma Yol Haritası Belgesi
- 2018-2020 e-İhracat Stratejisi ve Eylem Planı
- 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi

gibi strateji belgelerinin yayımlanması suretiyle BİT odaklı hedefler ve bu hedeflere yönelik politikalar ve eylemler belirlenmiştir.

Genel olarak, Pencere III Tematik Öncelikleri kapsamındaki planlı müdahaleler aşağıdaki Özel Amaca katkıda bulunacaktır: Çevre korumayı güçlendirmek, iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı artırmak, düşük karbonlu bir ekonomiye geçişi hızlandırmak ve dijital ekonomiyi ve toplumu geliştirmek, bu sayede özellikle gençler için iş fırsatları yaratmak.

3. Faydalanıcı stratejilerinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı

Pencere 3'e ilişkin AB genişleme politikasıyla bağlantılı olarak Türkiye'de benimsenen stratejiler şunlardır:

- Müzakere Çerçevesi: Çevre ve İklim Değişikliği hakkındaki 27. fasıl doğrultusunda, Türkiye, genel yasama ve kurumsal çerçevenin yanı sıra Yatay Mevzuat, Hava Kalitesi, Atık Yönetimi, Su Kalitesi, Doğa Koruma, Endüstriyel Kirlilik Kontrolü ve Risk Yönetimi, Kimyasallar, Yönetim, İklim Değişikliği, Gürültü ve Ormancılık alanlarında çeşitli Müktesebat kısımlarına ilişkin Yasama Çerçevesi ve İdari Kapasite hakkındaki ayrıntılı bilgileri içeren müzakere pozisyonunu temin etmiştir.
- Her yıl Ortak Sonuçlar kapsamında ERP ve politika yönergeleri konusunda mutabakat sağlanmıştır: Krizle başa çıkmak için alınan başlangıç tedbirleri, Mayıs 2020'de gerçekleştirilen AB ile Batı Balkanlar ve Türkiye arasındaki Ekonomik ve Mali Diyalog sırasında ortaklaşa kabul edilen politika rehberinehali hazırda yansıtılmış durumdadır. Bu bağlamda, 2021-2023 Ekonomik Reform Programı, bir yandan Kovid-19 sonrası toparlanmaya odaklanırken, diğer yandan bu toparlanmayı sürdürülebilir kılan ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayanan elektrik üretimindeki payın artırılması amacıyla gerekli yasama ile alakalı düzenlemeler yardımıyla YEKA benzeri modelleri uygulamak ve mevcut destek mekanizmalarını güncellemek suretiyle elektrik üretimine ilişkin yenilenebilir enerji payındaki artışı ve çevre üzerinde olumlu etkisi olacak enerji verimliliğini arttırmak amacıyla finansal mekanizmaların geliştirilmesi ve uygulanması ile ilgili yasal düzenlemeleri yapmak suretiyle enerji verimliliğine ilişkin finansal mekanizmaların geliştirilmesini içeren AB yeşil, dijital ve adil geçiş öncelikleri doğrultusunda ekonomik dayanıklılık oluşturan orta vadeli reformları bütünleşik hale getirmektedir. Diğer yandan, (2021-2023) Ekonomik Reform Paketinin 3. Hedefinde, 3. Enerji Paketi doğrultusunda “doğal gaz piyasasının yeniden yapılandırılması yoluyla rekabetçi bir açık piyasa geliştirileceğinin” ve “elektrik enerjisi depolama tesislerinin kurulmasına yönelik mevzuat altyapısının tamamlanacağı” altı çizilmektedir.
- Enerji kaynaklarının, yenilenebilir enerjinin, enerji verimliliğinin ve Trans-Avrupa ağlarının çeşitlendirilmesi ve güvenliği konularında kaydedilen ilerleme de dâhil olmak üzere yeşil geçiş ve bağlantısallık ile ilgili olarak 2020 AB Genişleme Politikası Bilgilendirmesi COM 660'tan gelen önerilerle bağlantılar.

Türkiye'nin çevre faslı kapsamındaki temel hedefi, AB çevre ve iklim değişikliği mevzuatını iç hukuka aktarmak, gerekli yatırım ve denetimlerle uygulamayı geliştirmek, gerekli idari kapasiteyi artırmak ve diğerleri kadar önemli olmak üzere son olarak, ülke içindeki tüm seviyelere odaklanarak gerekli koordinasyonu geliştirmeye devam etmektir.

Türkiye'nin AB'ye Katılım Ulusal Eylem Planı (UAP), mevzuat uyumunun yanı sıra çevre ve iklim faslındaki kurumsal ve idari tedbirlere ilişkin önümüzdeki dönemde atılacak adımları ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin çevrenin farklı alanlarında farklı ilerleme seviyelerindedir. Türkiye çevre faslında belirli düzeyde ilerleme kaydetmiş olsa da, AB standartlarının tam olarak uyarlanması ile mevzuat ve direktiflerin uyumlu hale getirilmesi konusunda daha fazla çabaya ihtiyaç vardır.

Özellikle, AB İklim Müktesebatının iç hukuka aktarılması ve uygulanması, iklim politikalarını tasarlama, uygulama ve izlemeye yönelik kurumsal kapasitenin güçlendirilmesini ve sektörde gerçekleştirilecek bir dizi eylemle düşük karbon ekonomisine geçiş kapasitesinin iyileştirilmesini gerektirecektir. Ulusal mevzuatın önemli bir kısmı Avrupa Birliği Müktesebatıyla uyumlu hale getirilmiş olup, geriye kalan kısma ilişkin uyumlaştırma çalışmaları devam etmektedir. AB Müktesebatının dinamik niteliğinden dolayı, uyumlaştırma çalışmaları birçok yeni AB mevzuatı da göz önüne alınarak yürütülmektedir.

Avrupa ve dünyada artan iklim değişikliği tehdidinin üstesinden gelebilmek için, Avrupa "2050 yılında sera gazı net emisyonlarının olmadığı ve ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrıştığı modern, kaynak-etkin ve rekabetçi bir ekonomi ile AB'yi adil ve müreffeh bir topluma dönüştürmek" amacıyla "Avrupa Yeşil Mutabakatı" isimli yeni bir büyüme stratejisini ortaya koymaktadır. İklim değişikliği ve sonuçlarının küresel nitelikte olmasından ötürü, dünyanın geri kalanının aktif katılımı son derece önemlidir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, sürdürülebilir ekonomik büyüme için iklim nötr ve döngüsel ekonominin yanı sıra yeşil ve mavi ekonominin önemini altını çizmektedir.

Belirtilen mutabakatta, atıkların azaltılması, atık yönetimi, yer altı ve yerüstü suyunun kalitesi ve işleyişi, hava kalitesi, kimyasalların yönetimi, endüstriyel kirlilik ve biyoçeşitliliğin korunması gibi hususların da altı çizilmiştir. Türkiye, ilgili paydaşların katılımıyla 16 Temmuz 2021 tarihinde "2021 Yeşil Mutabakat Eylem Planı"nı yayımlamıştır.

Türkiye'nin, işbu IPA III Penceresiyle ilgili girişimler olan Avrupa Çevre Ajansı ve Birlik Sivil Koruma Mekanizmasına katılması, ülkenin genişleme gündemine olan bağlılığını göstermektedir.

Türkiye, Yaşam, Dijital Avrupa ve Uzay (Kopernik, Galileo, EGNOS) programlarını içeren, ancak bunlarla sınırlı kalmayan programlar gibi birlik programlarına ve ajanslarına katılmayı amaçlamaktadır.

4. Sektörel Analiz

Türkiye, IPA III Pencere 3'ün bünyesinde yer alan temaların çoğu için sektör esasında etkin bir politika geliştirmiştir. Pencerenin kapsamı geniş olmakla beraber, mevcut ve gelecekteki müdahalelere ilişkin sahiplenme ve hesap verebilirliği sağlamaya yönelik etkin koordinasyon mekanizmaları mevcuttur:

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı hâlihazırda çevre ve iklim değişikliği sektörlerinin genelini planlanması, uygulanması ve yönetiminden sorumlu Lider Kurumdur. AB müktesebatına uyum konusunda, Bakanlık, mevzuat ve politika oluşturma usulleri açısından Çevre faslından ve İklim Değişikliğinden de sorumlu olup, ilgili tüm paydaşlarla birlikte çalışmaktadır. Bakanlığın Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 2014-2020 çok yıllık programını yönetmektedir.

- Enerji Sektörü çok sayıda kurum tarafından düzenlenmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Enerji sektörünün her alanında politika ve mevzuatın geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumlu ana kuruluş ve Lider Kurumdur. Bakanlıkta, Dünya Bankası ve EBRD de dâhil olmak üzere, diğer bağışçılarla koordineli olarak yıllık eylem programlarını oluşturmak, uygulamak, izlemek ve değerlendirmek amacıyla Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan özel bir IPA Destek Birimi bulunmaktadır.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, bu Pencerenin bir parçası olarak, özel sektörde dijitalleşmeyi içeren rekabet gücünden sorumlu Lider Kurumdur.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Ulaştırma konusunda Lider Kurumdur. Bakanlığın bu konudan sorumlu genel müdürlüğü, daha sürdürülebilir bir Ulaştırma sektörüne odaklanan çok yıllık programı yöneten İşletme Yapısı olarak hareket etmektedir.

Her Bakanlığın, IPA fonlarından finanse edilenlerle uyumlu, ulusal bütçeden finanse edilen tedbirleri uygulamaya yönelik kendi eylem planı vardır.

Ortak ilgi alanlarına sahip olması ve karmaşık yapısı nedeniyle, Çevre ve İklim Değişikliği sektöründe birçok paydaş bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu alanlardaki politika oluşturma ve uygulama işlemleri, sivil toplumun yanı sıra birçok kurumun koordinasyonunu ve ortak çalışmasını gerektirmektedir. Bu kurumsal çeşitliliğin bir sonucu olarak, sektörün zayıf yönlerinin verildiği aşağıdaki kısımda, karşılaşılan koordinasyon zorlukları da vurgulanmıştır. Bu Pencere kapsamında sektör yaklaşımının uygulanmasında karşılaşılan temel zorluklar şunlardır:

- Kurumsal çeşitliliğin bir sonucu olarak koordinasyon zorlukları,
- Yetersiz izleme, denetim ve uygulama ile (örneğin, hizmet sağlayıcıların performansını izlemeye yönelik) güvenilir veri eksikliği,
- Çevre politikalarının uygulanması sürecine dâhil olan merkezi ve yerel (belediye ve bölge) idarenin belirli bölümlerinin, ölçüm, izleme, planlama, gözetim, denetim, raporlamanın yanı sıra proje geliştirme ve uygulama için gerekli idari, mali ve teknik kabiliyet bakımından güçlendirilmesi gerekmektedir,
- Altyapı yatırımlarına ve ağır maliyetli yatırımlar olan çevre korumayı amaçlayan operasyonlara adanmış finansal kaynaklar talebi karşılamamaktadır.

5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı

Bu Pencere ve Türkiye stratejileri 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile uyumlu olup, aşağıdaki Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine atıfta bulunmaktadır: SKH 2: Açlığa Son – Açlığı bitirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenme imkânlarını geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı desteklemek, SKH 6: Temiz Su ve Sıhhi Koşullar – herkes için su ve sıhhi koşulların ulaşılabilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak, SKH 7: Uygun fiyatlı ve Temiz Enerji – herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak, SKH 11: Sürdürülebilir Kentler ve Topluluklar şehirleri ve yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmek, SKH 12: Sorumlu Tüketim ve Üretim – sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini temin etmek, SKH 13: İklim Eylemi – iklim değişikliği ve etkileriyle mücadele için acilen harekete geçmek, SKH 14: Suyun Altındaki Yaşam – sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak ve SKH 15: Karada Yaşam - karasal ekosistemleri korumak, yenilemek ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek, ormanları sürdürülebilir şekilde yönetmek, çölleşmeyle mücadele etmek, toprakların verimlilik kaybını durdurmak ve tersine çevirmek ve biyoçeşitlilik kaybını durdurmak.

Pencere 3, Özel Hedefler içermekte olup, Yeşil Mutabakat doğrultusunda tedbirleri teşvik etmektedir. Pencere 3 kapsamında, IPA III, faydalanicıların AB üyeliğinin avantajlarını anlamalarını daha iyi desteklemek, en iyi uygulamaların genişleme alanına aktarılmasını desteklemek ve özellikle aşağıda

belirtilen yeni Uyum Politikası Hedefleri bağlamında faydalanıcıları katılıma daha iyi hazırlamak hedefiyle genişleme bölgesi dâhilinde AB Uyum Politikasının yeni politika boyutlarını kademeli olarak bütünleşik hale getirecektir: PH1 – Yenilikçi ve akıllı ekonomik dönüşümü teşvik etmek suretiyle daha akıllı bir Avrupa’ya ulaşmak, PH2 – Net ve adil enerji geçişi, yeşil ve mavi yatırım, döngüsel ekonomi, iklim uyumu ve risk önleme ve yönetimini teşvik etmek suretiyle daha yeşil ve düşük karbonlu bir Avrupa ve PH3 - Daha bağlantılı bir Avrupa - hareketlilik ve bölgesel BİT bağlanabilirliği. Türkiye aynı zamanda 2004’ten bu yana Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin (UNFCCC), 2009’dan bu yana ise Kyoto Protokolünün bir tarafıdır. UNFCCC I. Ek kapsamında sıralanmasına rağmen, Türkiye 22 Nisan 2016 tarihinde Paris Sözleşmesi’ni imzalamış olup, gelişmekte olan bir ülke olarak Sözleşme’yi 2021’de onaylamıştır. Bu da iklim değişikliğiyle mücadelede ülkenin samimi kararlılığını göstermektedir. Türkiye’nin iklim değişikliğiyle küresel mücadele kapsamında öncelikli hedefi, insanlığın ortak kaygısı olan, ortak akılla, uluslararası taraflarla iş birliği yanında nesnel ve bilimsel kanıtlar ışığında, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve paylaşımlı ama farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi ve Türkiye’nin özel koşulları çerçevesinde belirlenen iklim değişikliğinin önlenmesine yönelik küresel çalışmalarda yer almaktır.

Türkiye Anayasası kadın ve erkeklere eşit muameleyi güvence altına alır. Dolayısıyla, IPA III yardımı kapsamında finanse edilen eylemler, her türlü ayrımcılığı önleme ve pozitif kadın sorunlarını teşvik etme ilkeleri doğrultusunda uygulanacaktır. Özellikle hem proje hem de eylem düzeyinde istihdama yönelik rekabette fırsat eşitliği sağlanacaktır. Bu haklar ilgili Kamu Hizmetleri Komisyonu tarafından düzenli olarak izlenmeye devam edilecektir.

BÖLÜM 2 – IPA III YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE AKSIYONLAR

1. İstişare Süreci

IPA III Tematik Öncelikler ve hedeflerin seçimine ilişkin istişare süreci, IPA II’nin programlama deneyimi esas alınarak tesis edilmiştir. Öncelikler ve hedeflerin seçimi, 2019-2020 yılları mevcut proje havuzuna dayanarak ve tüm potansiyel faydalanıcıların taslak eylem fişi şeklinde taslak eylem önerilerini Nisan 2020’de Komisyon tarafından talep edilen şekilde her bir Lider Kuruma sunmaları gereken aşağıdan yukarıya doğru bir yaklaşım sayesinde gerçekleştirilmiştir. İlgili Bakanlıklar ve yerel kuruluşlar ile çatı örgütleri (örneğin, Türkiye Belediyeler Birliği) ve ana Türkiye Kalkınma Bankası (İlbank) dâhil olmak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından öneriler toplanmıştır. Bu öneriler daha sonra Tematik Hedefler ve Pencereler etrafında kümelenmiş olup, ilgililik düzeyi kontrolleri için NIPAC ile Strateji ve Bütçe Başkanlığına sunulmuştur. Bunlar daha sonra ön onay alınmak üzere Komisyon birimlerine iletilmiş ve ancak Aralık 2020’nin sonlarında NIPAC’a sunulmuştur. Elde edilen sonuç, IPA II’nin geriye kalan yılları için Tematik Öncelikler kapsamında proje önceliklendirmesi ve ilgili proje fikirlerinin geliştirilmesi açısından daha fazla kamu istişaresine yönelik dayanak görevi görmüştür. Enerji sektörü kapsamında, KISIM I kapsamında değerlendirilen ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yürütülen, hazırdaki proje portföyünün kapsamını ve aralığını artıran ve istişare süreciyle belirlenen stratejik ve teknik öncelikler doğrultusunda potansiyel faydalanıcılardan proje tekliflerinin toplanması ve değerlendirilmesi süreçlerini içeren benzersiz bir Enerji Diyalogu girişimi yer almaktadır.

2. Kilit tematik öncelikler

Tematik Öncelik 1 – Çevre ve iklim değişikliği

Bu TÖ kapsamındaki eylemler iklim değişikliği, doğanın korunması, su, atık su, yeraltı suyu, deniz ekosistemi ve havza koruma eylemleri, atık yönetimi, döngüsel ekonomi, yeşil ekonomi, sıfır atık, hava yönetimi, hava kalitesinin izlenmesi ve iyileştirilmesi, sera gazı emisyonlarının azaltılması, endüstriyel ve kimyasal kirlilik eylemleri, afet yönetimi ve sivil koruma alanlarında teknik, kurumsal ve finansal kapasiteyi artırmayı amaçlamaktadır.

İklim değışikliği politikalarını AB gereklilikleri ve politika öncelikleriyle uyumla hale getirmek, doğayı ve karasal ve deniz ekosistemlerini korumak amacıyla, ulusal hazırlık ve dayanıklılık kapasitesini arttırmak suretiyle küresel iklim değışikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılmasına ve buna uyum sağlanmasına katkıda bulunmak, iklim değışikliğine duyarlı bir kentsel planlama yaklaşım geliştirmek, iklim değışikliği konusunda farkındalık yaratmak ve ulusal iklim değışikliği iletişim stratejisi ve planını uygulamak, Türkiye'nin ulusal iklim finansmanı politikasının, araçlarının ve stratejilerinin oluşturulmasını desteklemek ve afet yönetim sistemini geliştirerek afet dayanıklılığını arttırmak amacıyla eylemler tasarlanmıştır.

Bir diğer önemli konu ise ülke genelinde iklim değışikliğine ilişkin sağlık risklerinin belirlenmesi ve coğrafî çeşitlilik nedeniyle bölgesel ve yerel farklılıkların ortaya koyulması ve iklim değışikliğinin neden olduğu yeni hastalıklarla mücadele kapasitesinin artırılmasına ilişkin ihtiyaçtır. Bu risklerin farkında olmak, halk sağlığının korunmasında sağlık sektörü olarak hazırlık ve müdahale hızının artırılmasına ve başa çıkma yeteneğinin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Eş zamanlı olarak, bölgesel ve yerel risklerin kamuya açıklanması ve iklim değışikliğinin sağlık üzerindeki etkileri hakkında kamunun bilgilendirilmesi, öncelikle iklim değışikliğinden ve iklim değışikliğine karşı mevcut dirençlerden etkilenecek kırılgan grupların farkındalığını arttıracaktır.

Çevrenin iyileştirilmesi amacıyla, gelecek nesiller için korunmasının sağlanması ve doğal kaynakların verimli kullanılması amacı doğrultusunda, iyi su statüsüne kavuşulması için su kaynaklarının korunmasını, geliştirilmesini ve iyileştirilmesini, farklı yeniden kullanım alternatifleri için artırılmış kentsel atık suların etkili kullanımının artırılmasını, su kullanımı konusunda farkındalık yaratılmasını, vatandaşların çevre altyapısına erişiminin artırılmasını, deniz çevresinin korunması ve Türkiye'nin su mevzuatının AB'nin kilit su mevzuatıyla tam uyumlu hale getirilmesini sağlamak amacıyla su ile ilgili eylemler tasarlanmaktadır.

Atık yönetimi ve döngüsel ekonomiyle ilgisi ve yararları açısından, önerilen eylemlerin hedefleri şöyle sıralanabilir: Türkiye'nin ulusal döngüsel ekonomi politikasının, araçlarının ve stratejilerinin oluşturulmasını desteklemek, AB döngüsel ekonomi hedeflerine uygun bir strateji geliştirerek sıfır atık yönetimine yönelik çabaları desteklemek, belediye düzeyinde atık yönetimi altyapısını geliştiren sıfır atık girişimleri ve deniz çöplerinin yönetimi konusundaki kapasiteyi arttırmak.

Hava ve toprak kalitesinin artırılması için, hava kalitesinin artırılması, hava kirliliğinin azaltılması suretiyle temiz ve sağlıklı bir çevrenin oluşturulması, hava kalitesi ölçüm ve izleme sistemlerinde kurumsal kapasitenin artırılması, hava kalitesinin başta sanayi yoğun şehirlerde artırılması ve stratejik sektörlerde endüstriyel uçucu organik bileşik emisyonların kütle akış hızlarındaki düşüşün teşvik edilmesi amacıyla endüstriyel ve kimyasal kirlilik eylem fikirleri geliştirilmiştir.

Türkiye aynı zamanda, REACH⁵⁴ ve POP⁵⁵ Düzenlemelerinin önderlik ettiği daha güvenli kimyasalların kullanımını daha sonraki bir aşamada desteklemeyi ve Türkiye'yi AB Civa Tüzüğü ile uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Afet yönetimi alanında AB ile uyum açısından en önemli araçlardan biri Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Birliği Sivil Koruma Mekanizmasıdır (UCPM). İklim değışikliğine uyum, Türkiye'nin dayanıklılık oluşturmasını, afet risk yönetimi ve acil müdahale kapasitelerini güçlendirmesini ve sürdürülebilir kentleşme politikaları ve uygulamaları geliştirmesini gerektirmektedir. Sonuç olarak, afet yönetim sisteminin iyileştirilmesi yoluyla afet dayanıklılığının artırılması da eylemlerde göz önüne alınmaktadır.

Böylece, Türkiye'nin AB Sivil Koruma Mekanizması (UCPM) kapsamındaki iş birliği, özellikle Kovid-19 salgınıyla mücadele konusunda 2019'da artış göstermiştir. Türkiye Avrupa Sivil Koruma Havuzuna daha fazla müdahale kapasitesi taahhüt etmesi ve acil durumlarda Birlik Sivil Koruma Mekanizması

⁵⁴ Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması Hakkındaki Tüzük

⁵⁵ Kalıcı Organik Kirlenitçiler hakkındaki AB Tüzüğü

kapsamında yardım sunması konusunda teşvik edilmektedir. Bu anlamda, Türkiye’de daha iyi bir afet yönetim sistemi oluşturmaya ve afet dayanıklılığını artırmak amacıyla ilgili kurum ve kasaba/şehirleri güçlendirmeye odaklanan çeşitli Eylemler tasarlanmakta ve önerilmektedir.

Yukarıda belirtilen çevresel konular ve kavramlar ışığında ve çevre ve iklim değişikliği alanında uzun süredir devam eden eylem önerilerinin bir sonucu olarak, lider kurum tarafından bir önceliklendirme çalışması yapılmıştır. Çalışma sırasında ilgililik düzeyi ve olgunluk değerlendirmeleri ayrı ayrı yapılmıştır. İlgililik düzeyi değerlendirmelerinde, IPA III Çerçevesi, ulusal, bölgesel ve küresel stratejiler ile bağlantıların yanı sıra AK yorumları göz önüne alınmıştır. Olgunluk değerlendirmesinde, genel tasarım, taslak eylem fişi yapısı ve mantıksal çerçeve matris kalitesi farklı ağırlıklarla puanlanmıştır.

Ülke genelinde iklim değişikliğinin sağlık risklerinin belirlenmesine, coğrafi çeşitlilik nedeniyle bölgesel ve yerel farklılıkların ortaya konmasına ve iklim değişikliğinin neden olduğu yeni hastalıklarla mücadele kapasitesinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Bu risklerin farkında olmak, halk sağlığının korunmasında sağlık sektörü olarak hazırlık ve müdahale hızının artırılmasına ve başa çıkma kapasitesinin iyileştirilmesine olanak sağlayacaktır. Eş zamanlı olarak, bölgesel ve yerel risklerin kamuya açıklanması ve iklim değişikliğinin sağlığa etkileri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi, öncelikle iklim değişikliğinden ve iklim değişikliğine karşı söz konusu olan dirençlerden etkilenecek kırılgan grupların farkındalığını artıracaktır.

İç Pazar ve Tüketicinin Korunması Komitesinin “Sürdürülebilir Tüketim ve Tüketiciyi Koruma Mevzuatı” (Nisan 2020) ile talep ettiği derinlemesine analiz, tüketiciyi koruma mevzuatı ile sürdürülebilir tüketimin ve daha uzun ömürlü ürünlerin nasıl teşvik edilebileceğine ışık tutmaktadır. BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Döngüsel Ekonomi Eylem Planı ve Eko-Tasarım Direktifi doğrultusunda, belge ürünler için tasarım, pazarlama, sözleşme ve atık aşamaları olmak üzere dört özelliği tanımlamaktadır. Özellikle vatandaşların çevre farkındalığını artırmaya ve ilgili bilgileri kullanılabilir hale getirmeye büyük ölçüde bağlı olan pazarlama aşamasının yanı sıra, yaptırımı artırmak amacıyla yeşil iddiaları kanıtlayacak yöntemlerin kullanımı, (AB) 2019/771 sayılı Mal Satışı Direktifi ve 2011/83/AB sayılı Tüketici Hakları Direktifi tarafından idare edilen sözleşme aşaması ve bilgili tüketicilerin sistemle bütünleşik hale getiren atık aşamasının tamamı Türkiye’de “Yeşil Mutabakat Eylem Planı – 2021” hazırlanırken göz önünde bulundurulmuştur.

Tüketicinin korunması bakış açısından, gıda kayıp ve israfının azaltılmasına ilişkin (Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından koordine edilen) eyleminin 2021 yılı sonuna kadar sonuçlandırılması ve ilgili bakanlıklarla iş birliği içinde sürdürülebilir tüketime ilişkin (Ticaret Bakanlığı ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından koordine edilen) bir eylem planının yasal adımlarının atılmasını içeren bir eylem planının 2024 yılının üçüncü çeyreğine kadar tamamlanması öngörülmektedir.

2021 Türkiye Raporu, ikinci el ürünlerin yenilemesi, belgelendirilmesi ve pazarlanmasına yönelik mevzuatın uygulanmasının ve tüketici farkındalığını artıran ve bu alandaki tüketici şikâyetlerini önlemeyi amaçlayan yenileme merkezlerinin yetkilendirilmesi ile bu alanda tüketici şikâyetlerinin önlenmesinin Türkiye’deki tüketicinin korunması ortamının geliştirilmesine yönelik çalışmalar arasında olduğuna işaret etmektedir.

11. Ulusal Kalkınma Planı, Türkiye’yi ticaretin kolay ve güvenli olduğu, tüketici haklarının kalite odaklı, yenilikçi yaklaşım ve uygulamalarla korunduğu önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmeyi temel hedef olarak tanımlamaktadır. Plan uyarınca, tüketicinin korunmasına ilişkin mevzuat gözden geçirilecek, uygulamalar iyileştirilecek ve bilinçli tüketimi teşvik etmeye yönelik tanıtım ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilecektir. Tüketicilerin ve kamu alıcılarının güçlendirilmesi, karanlık kalıplar dâhil olmak üzere yeni tür adil olmayan ticari uygulamalar, çevresel yönlere ilişkin etiketleme uygulamaları, yenilenen ürünler, garanti konuları ve tüketici hakem heyetlerinin iyileştirilmesinin Ulusal Kalkınma Planı’nda belirtilen “gözden geçirme ve iyileştirme” sürecinin temel öncelikleri arasında yer alması beklenmektedir. Ulusal Kalkınma Planı’nda özellikle değinilen önemli

tüketici konularını ele alan Ticaret Bakanlığının mevcut Strateji Planı uyarınca, başta yeşil ve dijital dönüşüm olmak üzere tüketicilerde farkındalık yaratmaya ilişkin yasal otorite tarafından yapılacak işlemlere ilişkin yasal çerçeve çalışmaları devam etmektedir. Aynı zamanda, e-ticarete ürün güvenliği kontrollerini ve ilgili yasal düzenlemeleri sağlayan bir model, tanımlanan ana hedefe ulaşılmasına yardımcı olan kalan sütunlar olarak ortaya konmuştur.

Tematik Öncelik 2 – Ulaştırma, dijital ekonomi ve toplum, enerji

TÖ 2 kapsamındaki projeler (2021-2022 için önerilenler ve IPA III döneminin sonraki döneminde finansman için beklenenler) şunları hedeflemektedir:

- **Enerji sistemi genelinde temiz, sürdürülebilir ve verimli teknolojilerin kullanımının artırılması ve teşvik edilmesi**, yenilenebilir, nükleer, alternatif enerji kaynakları ve teknolojileri, enerji verimli teknolojiler ve uygulamalar, enerji depolama ve bataryalar, düşük karbonlu geçiş yakıtı olarak doğal gazın kullanımı, enerji taşıyıcılar olarak hidrojen ve borun kullanımı, verimlilik arttıran ekipmanlar, karbon yakalama gibi temiz enerji teknolojileri, depolama kullanımı, offshore enerji kaynakları, vb. dâhil olmak üzere enerji üretimini, dönüşümünü, tüketimini, iletimini/dağıtımını, teslimini, ticaretini, alışverişini, yönetimini ve pazarlamasını kamu kurum ve kuruluşlarının, belediyelerin, KOBİ'lerin, üniversitelerin/enstitülerin, yeni işletmelerin, araştırma merkezlerinin/bölemlerin, teknoparkların, organize sanayi bölgelerinin, teknoloji geliştirme bölgelerinin, hanehalklarının, üreten tüketicilerin, ESCO'ların ve STK'ların uygulamaya yönelik malzemeler vasıtasıyla desteklenmesi ve mevzuat uyumu, kapasite geliştirme, farkındalık oluşturma ve finansman mekanizmaları ile finansal yardım, konuşlandırma ve yayılması için hibelerle desteklenmesi yoluyla kapsama dâhil edilmesi.
- **Enerji piyasalarının entegrasyonunun güçlendirilmesi**, enerji piyasalarının, yönetim, şebekeler ve ağ altyapılarının güçlendirilmesi, yenilikçi teknolojilerin ve akıllı altyapıların artırılması, mevcut ağ ve altyapıların modernizasyonu ve kalitesinin iyileştirilmesi, elektrifikasyon, kaynak ve güzergâhların çeşitlendirilmesi ve politika oluşturan ve düzenleyici kurumların, enerji piyasası işletmecilerinin ve katılımcılarının, toptan/perakende şirketlerinin, iletim/dağıtım sistemi operatörlerinin, enerji üreticilerinin, üreten tüketicilerin, endüstriyel tüketicilerin ve hane halklarının; yeni teknolojilerin kullanımı ve güçlendirilmesine yönelik malzemeler, mevzuat uyumuna ilişkin teknik yardım, kapasite geliştirme, farkındalık oluşturma ve finansman mekanizmaları ile mali yardım, konuşlandırma ve yaygınlaştırmaya yönelik hibelerle desteklenmesi suretiyle AB ve Türkiye'nin piyasalarının ve uygulamalarının uyumlaştırılmasının desteklenmesi dâhil olmak üzere **enerji piyasalarının ve altyapılarının AB ve daha geniş küresel piyasalarla bütünleşik hale getirilmesi ve bağlantısallığının artırılması**.
- Yeni teknolojilerin uygulanması ve bunlardan yararlanılmasına ilişkin malzemeler, mevzuat uyumuna yönelik teknik yardım, kapasite geliştirme, farkındalık oluşturma ve finansman mekanizmaları ve mali yardım, geliştirme, konuşlandırma ve yaygınlaştırma hibeleri yardımıyla ve InvestEU ve Dijital Avrupa Programları ile işbirliği ve sinerji içinde üniversiteleri/enstitüleri, yeni işletmeleri, araştırma merkezlerini/bölemleri, teknoparkları, sanayi kuruluşlarını, teknoloji geliştirme bölgelerini ve KOBİ'leri hedef alan dijital dönüşüm ve inovasyon faaliyetleri, teknoloji geliştirme döngüsüne (araştırma, geliştirme, gösterim, konuşlandırma ve yaygınlaştırma) yapılan destek dahil olmak üzere **enerji sektöründe inovasyon, dijitalleşme, teknoloji transferi ve gelişiminin teşvik edilmesi**,
- Sürdürülebilir kentsel ulaşım mekanizmaları ve çözümleri, daha iyi bağlantısallık, daha az karbon emisyonu, vb. dâhil olmak üzere **akıllı ulaşım sistemlerinin tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması**. Kentsel hareketlilik de dâhil olmak üzere Akıllı Ulaşım Sistemi (AUS) sektör gelişimine daha geniş destek sağlamak amacıyla, Türkiye, yerel makamlarla iş birliği içinde yol ağında enerji ve zaman tasarrufu, trafik güvenliği ve otoyol kapasitesinin etkin

şekilde kullanılmasını sağlamaya yönelik gerekli mevzuatın oluşturulması ve ilgili mimarinin geliştirilmesine odaklanan (2019-2023) 11. Ulusal Kalkınma Planı ve Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Stratejisi ve 2020-2023 Eylem Planına devam etmektedir.

- **Daha fazla yol güvenliği ve daha verimli çok modlu merkezler.** Herkes için güvenli ve kapsayıcı taşımacılığın bir parçası olarak, ulusal stratejiler herkes için güvenli ve kapsayıcı ulaşım konusunda net hedefler ve hedef odaklı tedbirler temin etmektedir. Türkiye, 2020'ye ilişkin yol güvenliği hedeflerine ulaşmış olup, Stockholm Bildirisi ve yeni AB yol güvenliği stratejisine uygun yeni “(2021-2030) Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve (2021-2023) Eylem Planını” kabul etmiştir. 11. UKP'de, darboğazların ve kaza kör noktalarının ortadan kaldırılması, AUS'un kullanımı, yol güvenliğini tüm aktörlerin ortak sorumluluğu olarak kabul eden güvenli sistem yaklaşımının benimsenmesi ve yeni teknolojilerle daha iyi yaptırımların uygulanmasına daha güvenli yollara yönelik kilit tedbirler olarak yer verilmiştir.

Taşımacılık sektöründe büyük ölçekli ve daha fazla finansman kaynağı gerektiren projeler için harmanlama mekanizmalarından yararlanılacaktır.

Pencere III kapsamında önerilen eylemlerin aşağıdaki Özel Amaca katkıda bulunması beklenmektedir: Çevrenin korunmasını güçlendirmek, iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı artırmak, düşük karbonlu ekonomiye geçişi hızlandırmak ve dijital ekonomiyi ve toplumu geliştirmek, bu sayede, özellikle gençler için iş fırsatları yaratmak.

Bu Pencere kapsamındaki müdahalelerin karmaşıklığı sağlam planlamayı, eylemlerin tasarlanmasını, sermaye yatırımlarını ve sürdürülebilir yönetimi gerekli kılmıştır. Yeni bir garanti aracı olarak daha büyük yatırımları desteklemek amacıyla AB, Avrupa Takımı İnisyatiflerini ilan edilmiştir. Bunun için, ülkenin kendi ihtiyaç analizini yapması gerekmektedir. Belirtilen ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bu yaklaşım kapsamında farklı kaynaklar birleştirilecek ve ilgili ulusal makamlar ortak programlama anlamında uluslararası kuruluşlar ve finans kuruluşları ile iş birliği içinde çalışacaktır. Eş zamanlı olarak, EFSD+, altyapı yatırımları başta olmak üzere farklı bir finansman yaklaşımı kapsamında yeni bir finansal mekanizma olarak tasarlanmıştır. Bu yeni programlama yaklaşımı, sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi amaçlayan bir tür garanti mekanizması olarak da görev yapmaktadır.

3. 2021-2024 IPA III desteği için önerilen eylemler listesi

2021 PROGRAMLAMA YILI

ETKB'nin Ulusal Strateji ve Kılavuz İlkeleri Hazırlama ve Verimli Isıtma ve Soğutma Ölçme ve İzleme Kapasitesinin Geliştirilmesi eylemi ETKB'nin ulusal bir strateji ve kılavuz ilkeleri hazırlama ve verimli ısıtma ve soğutma sektöründe ölçüm ve izleme kapasitesini artırmayı amaçlamaktadır.

Sürdürülebilir Stratejiler Yardımıyla Kamu Yapı Stokunun Enerji Performansının Güçlendirilmesi eylemi, Kovid-19 sonrası süreçte enerji tüketimlerine yönelik kamu harcamalarını azaltmak amacıyla mevcut yapı stokunun enerji performansını artıracak bir enerji verimliliği stratejisi geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Denizin Karbonsuzlaştırılması ve Yeşil Denizcilik Programı eylemi, Türk Denizcilik Sektöründe limanlar, gemiler ve alternatif yakıt kullanımını içeren sürdürülebilir projeler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Yeşilleşmek (Going Green) I TÖ1'in çeşitli alanlarındaki faaliyetleri birleştiren kapsamlı bir Eylemdir: yerel düzeyde iklim değişikliğini azaltma ve uyum sağlama kapasitesi, afete daha verimli

dirençlilik oluşturma, artırılmış kentsel atık suların yeniden kullanımı. 2021 programlama yılı için TÖ1 kapsamında önerilen taslak eylem fişi kısa özetleri III. Ekte sunulmaktadır.

2022 PROGRAMLAMA YILI

2022 programlama yılı için AB Delegasyonu ile istişare edilerek ek eylemler sunulacaktır. 16 Kasım 2021 itibarıyla yapılan eylemlerin listesi aşağıda yer almaktadır:

Yeşilleşmek (Going Green) II TÖ1'in çeşitli alanlarındaki faaliyetlerini birleştiren kapsamlı bir Eylemdir: iklim değişikliğine karşı gösterilen çabaların teşviki ve iklim değişikliğinin iç sular üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi, yerüstü suyu kütleleri için iyi bir ekolojik ve kimyasal statüye ulaşılması, iklim değişikliğine yönelik finansman, ulusal durum tespiti sisteminin geliştirilmesi, deniz çöpleri yönetimi, deniz ekosistemlerinin yeniden canlandırılması ve deniz yaşam alanlarının korunması, inşaat ve yıkım atıklarına ilişkin strateji, sıfır atık, bölgesel temiz hava merkezlerinin izleme uygulamalarının iyileştirilmesi, BPR ile uyum sağlanması, vb.'dir. 2022 programlama yılı için TÖ1 kapsamında önerilen taslak eylem fişi kısa özetleri III. Ekte sunulmuştur.

İbank tarafından sunulan "Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğin geliştirilmesine destek (2021-2025)" başlıklı teklif mevcut hareketlilik yapılarının yenilikçi hareketlilik çözümleriyle daha bütünleşik hale getirilmesi yoluyla sürdürülebilir ve akıllı hareketlilik sistemlerinin geliştirilmesine yönelik müdahaleleri ve kentsel alanlardaki tedbirleri içermektedir. Bu şekilde, Eylem, kentsel hareketliliğin karbonsuzlaştırılması ve dijitalleşmesine yönelik belediye yatırımlarını destekleyecektir. Bu Eylem, kredilerle harmanlanmış AB hibe fonuyla birleştirilecektir.

2023 VE 2024 PROGRAMLAMA YILI

Türkiye Komisyon İç Çalışma Dokümanı 2020 Türkiye Raporu'nda, çevre ve iklim değişikliği alanında kaydedilen belirli düzeyde ilerlemeye ilâve olarak, iyileştirmeye duyulan ihtiyaç belirtilmiştir. 2023 ve 2024 için önerilen eylemler Rapor'da ele alınan konularla uyumlu olup, hava kalitesi, doğanın korunması, endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi, iklim değişikliği ve kimyasallar, vb. alanlarda hem mevzuat uyumu hem de uygulanması açısından arzu edilen seviyelere ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Çevre Önceliği kapsamında 2023-2024 programlama yılları için aşağıdaki faaliyetler öngörülmektedir:

- Türkiye'nin Karadeniz Ekobölgesindeki Potansiyel NATURA 2000 Alanlarının Tanımlanması
- Ekosistem Tabanlı Planlama Yaklaşımı ve Kapasite Geliştirme Yoluyla İklim Değişikliğinin Korunan Alanlar Üzerindeki Etkilerinin Yönetilmesi
- Toksik Olmayan Malzemeler Döngüsü için REACH ve POP Tüzüklerinin Uygulanması yoluyla Daha Güvenli Kimyasallar
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Özel Atık (RoHS, WEEE, ELV, Pil) Mevzuatının Uygulanmasına ilişkin Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik Teknik Yardım
- Çevresel Veri Yönetimi ve Raporlama Kapasitesini Geliştirme ve Ulusal Çevresel Veri Envanteri ve Sözlüğünün AB Politikasına uygun olarak Oluşturulması
- Ulusal Deniz Koruma Alanının (DKA) Oluşturulmasına İlişkin Teknik Yardım
- Yerel Makamlar için Kriz ve İklim Dayanıklılık Operasyonlarının Sürekliliği
- "Türkiye'nin Sıfır Atık Eylemini" Güçlendirmek ve İklim Değişikliğine Karşı Sürdürülebilir Tarımsal Gıda Üretimini Teşvik Etmek amacıyla Türkiye için Biyolojik Olarak Ayrışabilen Sıfır Atık Yönetimi Strateji Belgesi'nin Oluşturulması
- Türkiye'deki Kentlerde İklim Değişikliğine Uyum ve Dayanıklılık Oluşturmak Amacıyla Arazi Kullanımı Kararlarında Destek Araçlarına Yönelik Yol Haritası
- Türkiye'nin Batı Akdeniz Bölgesinde LULUCF ve Tarım Sektörlerinde Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve İklim Akıllı Arazi Yönetiminin Desteklenmesi

- İyi Çevre Statüsüne Ulaşmak İçin STK'larla İş Birliğinin Güçlendirilmesi
- Hava Kirliliğine Maruz Kalma Seviyelerinin Değerlendirilmesi Kapasitesinin (HKMS) Güçlendirilmesi (NEC Direktifi doğrultusunda)
- Sağlık Bakanlığının İklim Değişikliğinin Sağlık Üzerindeki Olumsuz Etkilerini Azaltma Kapasitesinin Güçlendirilmesi
- Türkiye'de Stratejik Sektörler için Uçucu Organik Bileşik Emisyonlarının Azaltılmasına İlişkin Yol Haritasının Belirlenmesine Yönelik Teknik Yardım
- Türkiye'de Uyum Ortamı Yanma Tesisi Direktifi Yardımıyla Hava Kalitesinin Artırılması
- Su Kalitesinin Arttırılması ve Sulak Alanların Doğal Fonksiyonlarının Yeniden Canlandırılması için Uygun Metodolojinin Geliştirilmesi
- Türkiye'de Cıva Tüzüğü'nün Uygulanması
- Konya ve Antalya Havzalarının Kuraklık Yönetim Planı Revizyon Çalışması ve Kuraklık Erken Uyarı Sisteminin Geliştirilmesi
- Türk Çevre Etiket Sisteminin Kapasitesini Güçlendirme Projesi
- Taşkın Risk Yönetimi Planlarının Revize Edilmesi ve Susurluk ve Doğu Karadeniz Havzaları İçin Taşkın Tahmin ve Erken Uyarı Sisteminin Geliştirilmesi
- Sürdürülebilir Tüketimin Geliştirilmesi
- Çok Taraflı Çevre Anlaşmaları Konusunda İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi ve Farklı Paydaşlar Arasındaki Sinerjinin Artırılması
- Doğa Tarihi Müzesi (DTM) ve Farkındalığı Kurumsal Yapısının Oluşturulmasına Yönelik Kapasitenin Geliştirilmesi
- Nitrat Eylem Planlarının Uygulanmasının Yaygınlaştırılması ve Güçlendirilmesi Projesi
- Nitrat Kirliliğinin Mekânsal Analizi ile Sürdürülebilir Hayvancılık İçin Yenilikçi Mekânsal Planlama Modelinin Hazırlanması (Küçük Menderes Nehri Havzası Örneği)
- Türkiye'nin Kuzeydoğusunda (Doğu Karadeniz Bölgesi) Sivil Koruma ve Mevcut Taşkın Riski Yönetim Planlarını Geliştirmeye Yönelik Gerçek Zamanlı Heyelan İzleme ve Erken Uyarı Sistemi Projesi
- Türk Sahil Güvenliğinin Deniz Çevresinin Korunmasına Yönelik Kapasitesinin Geliştirilmesi
- Kentsel Atıksuların Yeniden Kullanımı konusunda Belediyelerin Kapasitesinin Güçlendirilmesi
- Belediye ve Tarım Sektörlerine Yönelik Su Verimliliği Eylem Planları
- Ulusal Bütünleşik Kaynak Verimliliği Değerlendirme Merkezleri Ağı
- Türkiye'de Yeraltı Suyu Yönetimi Uygulamaları
- Türkiye'de Taşkın Riski Taşıyan Nehir Havzalarında İklim Değişikliğine Uyum Kapsamında, Uzaktan Algılama Verilerinin Toplanması ve Bunların Sistemle Bütünleşik Hale Getirilmesi ile Kentsel Alanlar Üzerindeki Etkilerinin Azaltılması
- Türk Denizlerinin Kirlilik ve Biyoçeşitlilik Bakış Açısından Güncel Durum Tespiti ve Korunma Yöntemlerinin Tavsiye Edilmesi
- İklim değişikliğine uyum sağlanması: Su Kullanıcılarının Bilinçlendirilmesi ve Uyum Faaliyetlerine İlişkin Ekonomik Değerlendirme
- AB Müktesebatına Uyum Sağlamak amacıyla Türk Su Mevzuatının Uygunluğunun Kontrolü
- Türkiye'de Nehir Havzası Yönetim Planları (NHYP) Kapsamında Fayda-Maliyet Analizi Çalışmalarına İlişkin Pazarlama Dışı Faydaların Belirlenmesi Metodolojisinin Oluşturulması
- Su Tahsisi ve Otomatik Kalibrasyon Araçlarının Geliştirilmesi Projesi
- Çevre ve İklim Dostu Okullar Projesi
- WINS (Topraktaki Atıklar): "Bozulan Arazilerin Rehabilitasyonunda Organik Atıkların Kullanılması ve İklim Değişikliği Dayanıklılığına Katkıda Bulunmak"
- Çevreyle Bütünleşik Binalar Sayesinde Enerji Tüketiminin Azaltılması Projesi
- Su Elçileri Eğitim ve Bilinçlendirme Projesi - Kısım II

- Türkiye’deki İçme Suyu Kaynakları ve İçme Suyu Arıtma Tesislerinin Değerlendirilmesi - Faz 2
- Türkiye için İklim Değişikliği İletişiminin İyileştirilmesi
- Mobil Atıksu Arıtma Uygulama Projesinin Hazırlanması
- Türkiye’de Tortu Yönetimi Kapasitesinin Oluşturulması
- Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele Konusunda Binalarında Alınacak Tedbirler
- İklim ve Sosyal Mesafeye Duyarlı Kentsel Planlama Kriterlerinin Belirlenmesine Yönelik Teknik Yardım
- Afetlerde Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi
- Yeni Normal Yaşam Döneminde Ulaşım Aracı Olarak Bisiklet Kullanımının Artırılması
- Tütün Kaçakçılığıyla Mücadelede Uygulama Kapasitesinin Güçlendirilmesi ve Bertaraf Sürecinin İyileştirilmesi
- Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Eğitim
- Havadan Fotogrametri Yardımıyla Kentsel Ortamda Güneş Potansiyelinin Belirlenmesi
- Hava Kalitesi için Kentsel Bisiklet Planlarının Geliştirilmesi Konusunda Kapasite Geliştirme
- Kovid-19’un Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkilerini Önlemek İçin Avrupa Birliği ile İş birliği Yapılması ve Mevzuatın Gözden Geçirilmesi
- 3D Standardizasyonunu Birleştirmeye Yönelik Bilgi Modellemesinin Oluşturulması (BIM23DUnion)
- Yeraltı Suyu ve Ekosistem İlişkileri/Etkileşimleri Metodolojisi/leri ve Uygulamaları
- Avrupa Birliğine Üye Devletlerin Uygulamalarını İnceleyerek Çevresel Etki Değerlendirmesine İlişkin Kararlara Esas Oluşturan Hukuki Görüşlerin Hazırlanmasında Hangi Kriterlerin Dikkate Alındığını Değerlendirerek Ülkemiz Mevzuatının ve Uygulamasının Geliştirilmesi
- Yerel Düzeyde TUMVA (Türk Ulusal Mekânsal Veri Altyapısı) Standartlarına Uygun Açık Veri Uygulamalarının Geliştirilmesine Yönelik Kapasite Oluşturulması
- Uzaktan Algılanan Verilerden Faydalanan Yarı Otomatik Yerleşik Alan Tanımlama Teknikleri ile Desteklenen Ülke Çapında Kentsel Arazi Kullanım İzleme Sisteminin Kurulması
- Çevre Dostu Gençlik Merkezi
- Spor Salonu, Gençlik Merkezleri, Stadyumlar ve Kamu Yurtlarında Su Tasarrufu ve Akıllı Tuvaletler
- Batı Karadeniz Havzasındaki Tortu Taşınmasının Rezervuarlara Etkisine İlişkin Kapasite Geliştirme Projesi

Bununla birlikte, AB tarafından altyapı projelerinin farklı garanti, kredi ve hibe araçlarının birleşimiyle finansmanına ilişkin EFSD+ adlı yeni bir finansman mekanizması tasarlanmıştır. Yeni mali mekanizma tekliflerinin kapsamı ve yapısının belirlenmesiyle çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunan önerilen altyapı eylem fikirleri ve eylemlerin hayata geçirilmesi beklenmektedir. Belediye altyapı projelerinin finansmanı konusunda özel uzmanlığa sahip yerel bir yatırım ve kalkınma bankası olarak İbank A.Ş. belediyelere verilen IFI kredilerinin kullanımına aracılık etmekte olup, uygulama süresi boyunca koordinasyon ve izleme işlevlerini üstlenecektir. Bu sebeple, bu belgeye hiçbir yatırım projesi dâhil edilmemiştir.

Enerji Önceliği kapsamında 2023-2024 programlama yıllarına ilişkin olarak aşağıdaki faaliyetler öngörülmektedir:

- KOBİ’lere ve Sanayi Kuruluşlarına Yönelik Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Desteği
- Belediyeler, Üniversiteler ve Kamu Kurumlarına Yönelik Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Desteği

- Temiz Enerji Teknolojisi Geliştirme Alanında Yeni İşletmelere ve Araştırma Merkezlerine Yönelik Destek
- Temiz Enerji Tanıtım ve İnovasyon Projelerine Destek

Ulaştırma sektöründeki proje önerilerine ilişkin olarak, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yürütülen paydaş istişare süreci, bir proje portföyü geliştirme istekliliğini ve IPA III fonlarından yararlanma potansiyelini yansıtmaktadır. Bu kapsamda, altyapı ve hizmet temininin çevre dostu hale getirilmesi, AB müktesebatının yanı sıra evrensel normlarla uyum sağlayıp, AB ile bağlantıya katkıda bulunurken her şeyin dâhil olduğu ve teknoloji yoğun araç/yöntemlerin geliştirilmesi olası proje önerilerine ilişkin detaylandırmaları ön plana çıkarmaktadır. Bu fikirlerden yola çıkarak olgun proje havuzu yardımıyla tasavvur edilecek çalışmalar IPA III sürecinde usulüne uygun olarak yürütülecektir. Bu arada, Komisyonun 2020’de sunulan tekliflere ilişkin değerlendirmelerinden yola çıkılarak, 2023-2024 programlama dönemi için sektörde aşağıdaki liste öngörülmektedir:

- Yavuz Sultan Selim Köprüsünü Halkalı-Kapıkule Demiryolu Hattına bağlayan demiryolunun yapımı
- Entegre Bir Ulaşım Planı Yaparak Bağlantısallık ve Sürdürülebilirliğin Geliştirilmesi
- Türkiye’deki Şehirlerinde Daha Güvenli Yollar Programı
- Esenler Akıllı Hareketlilik
- Kafkasya’nın Yükselen Varış Noktası Artvin’de Şehir İçi Ulaşımın geliştirilmesi
- Sürdürülebilir Hareketlilik ve Güvenilir Ulaşım Artı (SUMART+)
- Yeni Son Mil Demiryolu Bağlantıları inşa ederek Demiryolu BağlantısallığınınGüçlendirilmesi
- İç Su Yollarının Lojistik Sektörüne ve Ulaştırma Sektörüne Kazandırılması
- Faaliyet gösterdiğimiz havalimanları için beni takip et aracı olarak elektrikli araç satın alınması
- Toplam Kapasitesi 14.675,72 kWp Olan 6 Hava Deposu Üzerinde Şebeke İnteraktif, Yere Monte Edilen Güneş Fotovoltaik Enerji Santralleri
- Yayalaştırma Projelerinin Genel Konseptinin ve Uygulama Adımlarının Belirlenmesi
- Ticari Araçların Yol Kenarı Teknik Denetimleri
- Dinamik Spektrumlu Paylaşım Altyapısı Oluşturulması
- Sürücü ve trafik eğitimi

4. 2021-2024 Endikatif Bütçe ve Uygulama Planı

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 1 – Çevre ve iklim değişikliği		
2021		
Yerel Düzeydeki İklim Değişikliği Çalışmalarında Kapasitenin Artırılması	22.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: UNDP ve hibeler
Artırılmış Kentsel Atıksuyun Farklı Alternatifler İçin Yeniden Kullanımı	3.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: servis sözleşmesi (TA)
Afete Dayanıklı Bir Türkiye İnşa Edilmesi	4.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: servis sözleşmesi (TA)
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021)	29.000.000	
2022		
İklim Değişikliği Alanındaki Çabaların Arttırılması	3.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
İklim Değişikliği Konusunda Küresel Çabalara Yönelik Olarak Ulusal Durum Tespit Sisteminin Geliştirilmesi	2.500.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)

Ulusal İklim Finansmanı Kapasitesinin Güçlendirilmesi	3.500.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Türkiye’de İklim Değişikliğinin Pilot Göllere, Sulak Alanlara ve Kıyı Bölgelerine Etkilerinin Değerlendirilmesi	3.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmet sözleşmeleri (TA)
Deniz Yaşam Alanlarının ve Potansiyel Deniz NATURA 2000 Alanlarının Tanımlanması	8.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmet sözleşmeleri (TA)
İklim Değişikliği Dayanıklılığını Artıran Deniz Koruma Alanları Ağı ile Türkiye’nin Güney Batısında Deniz Ekosistemi Bağlantısallığının Yeniden Tesis Edilmesi	3.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: servis sözleşmesi (TA)
Yerel Sıfır Atık Girişimleri Programı	9.908.824	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmet sözleşmesi (TA), tedarik ve hibe programı
AB Döngüsel Ekonomi Paketi ve Uygulanmasına Göre İnşaat ve Yıkım Atıkları (İ&YA) Yönetimi Stratejisinin Geliştirilmesine Yönelik Teknik Yardım (StraCDW)	2.500.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Türkiye’de Deniz Çöpü Yönetimi Kapasitesinin Artırılması	4.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Katkı sözleşmesi Hibe programı Dayanak değerlendirmeli örgütlenme (UNDP) ile dolaylı yönetim
Ortam hava kalitesi ve deniz ortamında izleme uygulamalarının iyileştirilmesi (Cafe-Marda)	2.645.000	EB Teslim tarihi: Ekim 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA) ve tedarik
Türkiye’de Su Kalitesinin Ekobölge Bazlı Ekolojik Değerlendirme Sisteminin Kurulması	2.500.000	EB Teslim tarihi: Ekim 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Biyosidal ürünler hakkında 528/2012 sayılı Tüzüğün (BPR) Uyumlaştırılmasına Yönelik Teknik Yardım	1.705.000	EB Teslim tarihi: Ekim 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Toplam Tematik Öncelik 1 (2022)	46,258,824	
2023		
Türkiye’nin Karadeniz Ekobölgesindeki Potansiyel NATURA 2000 Alanlarının Tanımlanması	3.000.000	YOK
Ekosistem Tabanlı Planlama Yaklaşımı ve Kapasite Geliştirme Yoluyla İklim Değişikliğinin Korunan Alanlar Üzerindeki Etkilerinin Yönetilmesi	3.300.000	YOK
Toksik Olmayan Malzemeler Döngüsü için REACH ve POP Tüzüklerini Uygulamak suretiyle Daha Güvenli Kimyasallar	4.000.000	YOK
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının Özel Atık (RoHS, WEEE, ELV, Pil) Mevzuatının Uygulanmasına İlişkin Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik Teknik Yardım	4.000.000	YOK
Çevresel Veri Yönetimi ve Raporlama Kapasitesini Geliştirme ve Ulusal Çevresel Veri Envanteri ve Sözlüğünün AB Politikasına uygun olarak Oluşturulması	5.000.000	YOK
Ulusal Deniz Koruma Alanının (DKA) Yapımına Yönelik Teknik Yardım	3.000.000	YOK
Yerel Makamlar için Kriz ve İklim Dayanıklılık Operasyonlarının Sürekliliği	1.500.000	YOK
“Türkiye’nin Sıfır Atık Eylemini” Geliştirmek ve İklim Değişikliğine Karşı Sürdürülebilir Tarımsal Gıda Üretimini Teşvik Etmek amacıyla Türkiye için Biyolojik Olarak Ayrışabilen Sıfır Atık Yönetimi Strateji Belgesi’nin Oluşturulması.	5.000.000	YOK

Türkiye'deki Şehirlerde İklim Değişikliğine Uyum ve Dayanıklılık Oluşturmak İçin Arazi Kullanımı Kararlarında Destek Araçlarına Yönelik Yol Haritası	1.500.000	YOK
Türkiye'nin Batı Akdeniz Bölgesinde LULUCF ve Tarım Sektörlerinde Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve İklim Akıllı Arazi Yönetiminin Desteklenmesi	10.000.000	YOK
İyi Çevre Statüsüne Ulaşmak İçin STK'larla İş birliğinin Güçlendirilmesi	5.000.000	YOK
Hava Kirliliğine Maruz Kalma (HKMK) Seviyelerinin Değerlendirilmesi Kapasitesinin Güçlendirilmesi (NEC Direktifi doğrultusunda)	5.000.000	YOK
Sağlık Bakanlığının İklim Değişikliğinin Sağlık Üzerindeki Olumsuz Etkilerini Azaltma Kapasitesinin Güçlendirilmesi	4.777.000	YOK
Türkiye'de Stratejik Sektörler İçin Uçucu Organik Bileşik Emisyonların Azaltılmasına İlişkin Yol Haritasının Belirlenmesine Yönelik Teknik Yardım	3.000.000	YOK
Türkiye'de Uyum Ortamı Yanma Tesisi Direktifi ile Hava Kalitesinin Artırılması	4.000.000	YOK
Su Kalitesinin Artırılarak Sulak Alanların Doğal fonksiyonlarının Yeniden Canlandırılmasına Yönelik Uygun Metodolojinin Geliştirilmesi	5.000.000	YOK
Türkiye'de Cıva Tüzüğü'nün Uygulanması	2.000.000	YOK
Konya ve Antalya Havzalarının Kuraklık Yönetim Planı Revizyon Çalışması ve Kuraklık Erken Uyarı Sisteminin Geliştirilmesi	3.500.000	YOK
Türk Çevre Etiket Sistemi Kapasitesini Güçlendirme Projesi	1.500.000	YOK
Taşkın Risk Yönetimi Planlarının Revize Edilmesi ve Susurluk ve Doğu Karadeniz Havzaları İçin Taşkın Tahmin ve Erken Uyarı Sisteminin Geliştirilmesi	6.000.000	YOK
Sürdürülebilir Tüketimin Geliştirilmesi	1.850.000	YOK
Çok Taraflı Çevre Anlaşmaları Konusunda İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi ve Farklı Paydaşlar Arasındaki Sinerjinin Artırılması	1.000.000	YOK
Doğa Tarihi Müzesi (DTM) ve Farkındalığı Kurumsal Yapısının Oluşturulmasına Yönelik Kapasitenin Geliştirilmesi	300.000	YOK
Nitrat Eylem Planlarının Uygulanmasının Yaygınlaştırılması ve Güçlendirilmesi Projesi	4,000,000	YOK
Nitrat Kirliliğinin Mekânsal Analizi ile Sürdürülebilir Hayvancılık İçin Yenilikçi Mekânsal Planlama Modelinin Hazırlanması (Küçük Menderes Nehri Havzası Örneği)	4.000.000	YOK
Türkiye'nin Kuzeydoğusunda (Doğu Karadeniz Bölgesi) Sivil Koruma ve Mevcut Taşkın Riski Yönetim Planlarını Geliştirmek için Gerçek Zamanlı Heyelan İzleme ve Erken Uyarı Sistemi Projesi	900.000	YOK
Türk Sahil Güvenliğinin Deniz Çevresinin Korunmasına Yönelik Kapasitesinin Geliştirilmesi	396.400	YOK
Kentsel Atıksuların Yeniden Kullanımı konusunda Belediyelerin Kapasitesinin Güçlendirilmesi	2.000.000	YOK
Belediye ve Tarım Sektörlerine Yönelik Su Verimliliği Eylem Planları	3.000.000	YOK
Ulusal Bütünleşik Kaynak Verimliliği Değerlendirme Merkezleri Ağı	7.000.000	YOK
Türkiye'de Yeraltı Suyu Yönetimi Uygulamaları	5.000.000	YOK
Türkiye'de Taşkın Riski Taşıyan Nehir Havzalarında İklim Değişikliğine Uyum Kapsamında, Uzaktan Algılama Verilerinin Toplanması ve Sistemle Bütünleşik	8.500.000	YOK

Hale Getirilmesi ile Kentsel Alanlara Etkilerinin Azaltılması		
Türk Denizlerinin Kirlilik ve Biyoçeşitlilik Perspektifinden Güncel Durum Tespiti ve Korunma Yöntemlerinin Tavsiye Edilmesi	3.000.000	YOK
İklim değişikliğine uyum sağlanması: Su Kullanıcılarının Bilinçlendirilmesi ve Uyum Faaliyetlerine İlişkin Ekonomik Değerlendirme	3.000.000	YOK
AB Müktesebatına Uyum Sağlamak amacıyla Türk Su Mevzuatının Uygunluk Kontrolü	1.500.000	YOK
Türkiye’de Nehir Havzası Yönetim Planları (NHYP) Kapsamında Fayda-Maliyet Analizi Çalışmaları için Pazarlama Dışı Faydaların Belirlenmesi Metodolojisinin Oluşturulması	2.900.000	YOK
Su Tahsisi ve Otomatik Kalibrasyon Araçlarının Geliştirilmesi Projesi	2.500.000	YOK
Çevre ve İklim Dostu Okullar Projesi	1.200.000	YOK
Toplam Tematik Öncelik 1 (2023)	132.123.400	
2024		
WINS (Topraktaki Atıklar): “Bozulan Arazilerin Rehabilitasyonu Organik Atıkların Kullanılması ve İklim Değişikliği Dayanıklılığına Katkıda Bulunmak”	1.673.080	YOK
Çevreyle Bütünleşik Binalarla Enerji Tüketiminin Azaltılması Projesi	3.500.000	YOK
Su Elçileri Eğitim ve Bilinçlendirme Projesi - Bölüm II	5.050.000	YOK
Türkiye’deki İçme Suyu Kaynakları ve İçme Suyu Arıtma Tesislerinin Değerlendirilmesi - Faz 2	5.000.000	YOK
Türkiye için İklim Değişikliği İletişiminin İyileştirilmesi	4.000.000	YOK
Mobil Atıksu Arıtma Uygulama Projesinin Hazırlanması	3.000.000	YOK
Türkiye’de Tortu Yönetimi Kapasitesinin Oluşturulması	4.500.000	YOK
Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele Binalarında Alınacak Tedbirler	1.500.000	YOK
İklim ve Sosyal Mesafeye Duyarlı Kentsel Planlama Kriterlerinin Belirlenmesine Yönelik Teknik Yardım	3.750.000	YOK
Afetlerde Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi	4.761.000	YOK
Yeni Normal Yaşam Döneminde Ulaşım Aracı Olarak Bisiklet Kullanımının Artırılması	9.000.000	YOK
Tütün Kaçakçılığıyla Mücadelede Uygulama Kapasitesinin Güçlendirilmesi ve Bertaraf Sürecinin İyileştirilmesi	3.818.000	YOK
Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Eğitim	4.000.000	YOK
Havadan Fotogrametri Yardımıyla Kentsel Ortamda Güneş Potansiyelinin Belirlenmesi	11.000.000	YOK
Hava Kalitesi için Kentsel Bisiklet Planlarının Geliştirilmesinde Kapasite Geliştirme	3.000.000	YOK
Kovid-19’un Çevreye Olumsuz Etkilerini Önlemek İçin Avrupa Birliği ile İş Birliği Yapılması ve Mevzuatın Gözden Geçirilmesi	4.000.000	YOK
3D Standardizasyonunun Birleştirmek için Bilgi Modellemesinin Oluşturulması (BIM23DUnion)	8.500.000	YOK
Yeraltı Suyu ve Ekosistem İlişkileri/Etkileşimleri Metodolojisi/leri ve Uygulamaları	1.000.000	YOK
Avrupa Birliğine Üye Devletlerin Uygulamalarını İnceleyerek Çevresel Etki Değerlendirmesine İlişkin Kararlara Esas Oluşturan Hukuki Görüşlerin Hazırlanmasında Hangi Kriterlerin Dikkate Alındığını Değerlendirerek Ülkemiz Mevzuatının ve Uygulamasının Geliştirilmesi	650.000	YOK

Yerel Düzeyde TUMVA (Türk Ulusal Mekânsal Veri Altyapısı) Standartlarına Uygun Açık Veri Uygulamalarının Geliştirilmesine Yönelik Kapasite Oluşturulması	7.500.000	YOK
Uzaktan Algılanan Verilerden Faydalanarak Yarı Otomatik Yerleşik Alan Tanımlama Teknikleri ile Desteklenen Ülke Çapında Kentsel Arazi Kullanım İzleme Sisteminin Kurulması	5.500.000	YOK
Çevre Dostu Gençlik Merkezi	2.000.000	YOK
Spor Salonu, Gençlik Merkezleri, Stadyumlar ve Kamu Yurtlarında Su Tasarrufu ve Akıllı Tuvaletler	10.000.000	YOK
Batı Karadeniz Havzasındaki Tortu Taşınmasının Rezervuarlara Etkisine Yönelik Kapasite Geliştirme Projesi	3.000.000	YOK
Toplam Tematik Öncelik 1 (2024)	109.702.080	
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021-2024)	317.084.304	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 2 – Ulaştırma, dijital ekonomi ve toplum, enerji		
2021		
ETKB'nin Ulusal Strateji ve Kılavuz İlkeleri Hazırlama ve Verimli Isıtma ve Soğutma Ölçme ve İzleme Kapasitesinin Geliştirilmesi	2.500.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: servis sözleşmesi (TA)
Denizin karbonsuzlaşmatırılması ve yeşil denizcilik	60.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmet sözleşmesi (TA), tedarik ve hibe programı
Mevcut kamu binalarının enerji verimliliği performansının güçlendirilmesi	5.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmet sözleşmeleri (TA)
Toplam Tematik Öncelik 2 (2021)	67.500.000	
2022		
Türkiye büyükşehir belediyelerinde sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğin geliştirilmesinin İbank tarafından desteklenmesi (2021-2025)	50.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: sütun değerlendirmeli kuruluş (AFD) tarafından: kredilerle harmanlanmış hibe
Toplam Tematik Öncelik 2 (2022)	50.000.000	
2023-2024		
Devlet Mülkiyetindeki İşletmelerin İzleme Sisteminin (KIVI) İyileştirilmesi	1.250.000	Dolaylı Yönetim
Yavuz Sultan Selim Köprüsünü Halkalı-Kapıkule Demiryolu Hattına bağlayan demiryolunun yapımı	3.000.000.000	Çalışılacak
Bütünleşik Bir Ulaşım Planı Yaparak Bağlantısallığın ve Sürdürülebilirliğin Geliştirilmesi	8.000.000	Çalışılacak
Türkiye'deki Şehirlerinde Daha Güvenli Yollar Programı	3.000.000	Çalışılacak
Esenler Akıllı Hareketlilik	9.000.000	Çalışılacak
Kafkasya'nın Yükselen Varış Noktası Artvin'de Şehir İçi Ulaşımın geliştirilmesi	29.700.000	Çalışılacak

Sürdürülebilir H ve Güvenilir Ulaşım Artı (SUMART+)	490.000.000	Çalışılacak
Yeni Son Mil Demiryolu Bağlantıları İnşa Ederek Demiryolu Bağlantıssallığını Güçlendirme	300.000.000	Çalışılacak
İç Su Yollarının Lojistik Sektörüne ve Ulaştırma Sektörüne Kazandırılması	9.500.000	Çalışılacak
Faaliyet gösterdiğimiz havalimanları için beni takip et aracı olarak kullanılmak üzere elektrikli araç satın alınması	4.000.000	Çalışılacak
Toplam Kapasitesi 14.675,72 kWp Olan 6 Hava Deposunda Şebeke İnteraktif, Yere Monte Edilen Güneş Fotovoltaik Enerji Santralleri	11.500.000	Çalışılacak
Yayalaştırma Projelerinin Genel Konsept ve Uygulama Adımlarının Belirlenmesi	225.000	Çalışılacak
Ticari Araçların Yol Kenarı Teknik Denetimleri	5.200.000	Çalışılacak
Dinamik Spektrumlu Paylaşım Altyapısının Oluşturulması	2.000.000	Çalışılacak
Sürücü ve trafik eğitimi	5.000.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021
Toplam Tematik Öncelik 2/Ulaşım (2023-2024)	3.878.375.000⁵⁶	Çalışılacak

⁵⁶ Proje bütçelerinde ön teknik değerlendirme esas alınmış olup, bu nedenle rakamlar gösterge niteliğindedir.

Pencere 4 – Rekabet Gücü ve Kapsayıcı Büyüme

BÖLÜM 1 – SEKTÖR BAĞLAMI VE GENİŞLEME POLİTİKASI İLE İLGİLİLİĞİ

1. İstişare Süreci

Bu Pencere ile ilgili IPA III programlamasına ilişkin istişare süreci aşağıdaki süreçleri içermiştir:

- Taslak IPA III Tüzüğü, paydaşların önemli yeniliklere ve gözden geçirilmiş önceliklere aşına olmalarına olanak sağlamak amacıyla 2018 ortalarında tüm IPA kurumlarıyla paylaşılmıştır,
- Tüzük'te yer alan ve Tematik Önceliklerin eşlik ettiği Pencere konsepti bir bütün olarak, Komisyon Birimleri ve Genel Merkezden alınan rehberlik yazısından sonra, Nisan 2020'nin sonlarında ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarına tanıtılmıştır,
- Kamu kurum ve kuruluşları (IPA II kapsamındaki Lider Kurumlar ve Nihai Faydalanıcılar), yeni IPA Programı mimarisi hakkında bilgi vermek üzere Mayıs-Haziran 2020'de ilgili paydaşlarla (iş üyesi kuruluşlar da dâhil olmak üzere diğer kamu ve sivil toplum aktörleri) münferit çevrim içi toplantılarını gerçekleştirmiştir,
- 2021-2022 yılları ve sonraki dönem için kapsama dâhil edilecek Tematik Öncelikler üzerinde anlaşma sağlamak üzere Mayıs 2020-Şubat 2021 döneminde uygun çevrim içi istişare toplantıları yapılmıştır; süreç ayrıca IPA III desteği için proje fikirlerinin toplanmasını da içermiştir,
- IPA III müdahale mantığının temelini teşkil eden Eylem Fişleri hazırlanmış ve kısıtlı süreler içinde (programlama çerçevesi olmaksızın) Komisyona sunulmuştur.
- Taslak Stratejik Cevap Belgesi uygun şekilde hazırlanmış ve 26 Şubat 2021 tarihinde paylaşarak ilgili paydaşlar yorumlarını Mart 2021'de iletmiştir,
- Nihai taslak belge 15 Mart 2021 tarihinde tamamlanmış olup, bu versiyon Komisyondan gelen yorumlardan sonraki ikinci taslaktır.
- İlgili her IPA kurumunun, Taslak Eylem Fişleri ve Taslak Eylem Belgelerini hazırlarken sektör düzeyinde yürüttüğü sektörel kamu istişarelerine ilâve olarak, NIPAC ofisi 25 Temmuz 2021 tarihinde Ankara'da düzenlenen halka açık bir etkinlikte Stratejik Cevap Belgesi'nin ilk taslağı üzerinde kendi kamu istişaresini başlatmıştır. Paydaşların geri bildirimleri çevrim içi bir anket vasıtasıyla toplanmıştır. Toplamda 568 kişi verilen son tarihe kadar anket çalışmasını doldurmuştur. Ankete katılanların toplam sayısının yaklaşık %29'unu bakanlıklar, valilikler, belediyeler ve kalkınma ajansları ile bakanlıklara bağlı kuruluşlar gibi kamu kurumları oluşturmuştur. Ankete katılanların %15'i devlet ve özel eğitim ve araştırma kurumlarını, %21'i sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve diğer devlet dışı aktörlerin yanı sıra meslek kuruluşlarını temsil etmiştir. Ankete katılanların %10'u, yukarıda belirtilen kategorilerin hiçbirine uymayan bazı kurumları temsil etmiştir ve katılımcıların %25'i ise belirli bir kurumla bağlantısı olmayan kişilerden oluşmuştur.
- Ankete katılanların toplamının %45'i, IPA III – Pencere I “Hukukun üstünlüğü, temel haklar ve demokrasi”nin AB'ye katılım bağlamında Türkiye için en önemli pencere olduğunu değerlendirmiştir. Ankete katılanlara göre, ikinci en önemli IPA III penceresi %25 ile Pencere III “Yeşil gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık” olup bunu %22 ile IPA III – Pencere IV “Rekabet Gücü ve Kapsayıcı Büyüme” ve %8 ile IPA III – Pencere II “İyi yönetim, müktesebata uyum, iyi komşuluk ilişkileri ve stratejik iletişim” takip etmiştir.

2. Faydalanıcı Stratejilerinin IPA III Programlama Çerçevesi ile Uyumlu Hale Getirilmesi

11. Ulusal Kalkınma Planı, Türkiye için ana kalkınma vizyonunu belirleyen kapsayıcı bir belgedir. *Bölüm 2.2 Rekabetçi Üretim ve Verimlilik* ile *Bölüm 2.3 Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum* IPA III'ün Pencere 4 için ana referans noktaları olup, bunlar; örneğin, iş ve yatırım ortamı, üretken sektörlerdeki insan kaynakları, dijital dönüşüm, araştırma ve inovasyon, kritik teknolojiler, öncelikli sektörler ve diğer imalat endüstrileri, öncelikli geliştirme alanları (tarım, savunma ve turizm), kilit sektörel

politikalara ve kapsayıcı topluma destek (eğitim, istihdam ve çalışma hayatı, sağlık, aile meseleleri, kadın, gençlik, ocuk, gençlik, sosyal hizmetler, nüfus ve yaşlanma, vb.) gibi endüstriyel politikalarla ilgili öncelikleri içerir ve ayrıca, iş teftiş kurulları da dahil olmak üzere iş gücü piyasası kurumlarının gclendirilmesi, kayıt dışı istihdam edilenlerin oranının azaltılması, eşitlik ve ayrımcılık yapmama çabalarının devamı, kadın ve erkek eşitliği, sosyal diyalog, genç istihdamı, engelli ve diğer kırılğan grupların iş gücü piyasası yönetimine sosyal ve ekonomik katılımı, işyeri uyumu ve Türkiye’deki tüm kadınlar ve erkekler için insana yaraşır çalışma ortamı ile öncelikleri kapsar.

11. Ulusal Kalkınma Planı’nın “rekabet gücü, üretim ve verimlilik” ekseninde, ekonomide rekabet gücü ve verimlilik artışı sağlanması suretiyle üretimde amaçlanan yapısal dönüşümü ve refah artışını destekleyecek politikalar tanımlanmıştır.

Temel hedef sürdürülebilir, teknoloji odaklı ve kapsayıcı büyüme sağlamaktır. Bu çerçevede, makroekonomik dengelerle de uyumlu artan teknoloji yoğunluğu ile yatırımlara ve ihracata dayalı evre dostu bir büyüme ile istihdam ve refahta artış sağlanması hedeflenmektedir. Covid-19 salgını sonrası ekonomik toparlanmayı destekleyen ve esnek iş gücü piyasasının gelişimini teşvik eden politikalar uygulanmaya devam etmektedir.

En önemli yapısal reform önceliklerine vurgu yapan **2021-2023 Ekonomik Reform Programı**, endüstri, hizmet sektörü ve tarımın geliştirilmesi, dijital ekonomi yardımıyla araştırma, geliştirme ve inovasyon, istihdam ve iş gücü piyasalarının yanı sıra daha iyi eğitim ve beceriler ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere sosyal korumayı ve sosyal içermeyi içeren Pencere 4’te yer alan çeşitli yönlere de atıfta bulunmaktadır.

Tematik ncelik 1 – Eğitim, istihdam, sosyal koruma ve içerme politikaları, sağlık

İstihdamın tematik önceliğine ilişkin olarak, (2019-2023) 11. Kalkınma Planı’nda istihdam ve çalışma hayatına ilişkin temel amaç “toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş olanakları sağlamak, başta kadın ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamını artırmak” olarak vurgulanmıştır. Söz konusu hedef, Tedbir 20’de belirtildiği şekilde IPA III Programlama çerçevesinde ortaya konulan kaliteli istihdamın ve iş gücü piyasasına erişimin artırılması, sosyal diyalogun geliştirilmesi, eşitliğin ve ayrımcılık yapılmamasının teşvik edilmesi, sosyal koruma ve içerme ve yoksullukla mücadele ve ERP 2021-2023 gibi konularla tamamen aynı doğrudur. Plan kapsamında şu ifade yer almıştır: “Kadınların iş gücü piyasasına katılımını ve istihdamını kolaylaştıracak uygulamalar geliştirilecektir”. Özellikle yerel düzeyden başlayarak, kadınların ekonomik, sosyal, kültürel hayata ve her düzeydeki karar alma mekanizmalarına aktif katılımları, haklar açısından kadın-erkek fırsat eşitliğini gclendirecek şekilde teşvik edilecektir”. 11. Ulusal Kalkınma Planı, aynı zamanda kayıt dışı istihdam, beyan edilmeyen ücretler, esnek çalışma yöntemleri, çalışma saatleri ve ocuk işçiliği ile ilgili çeşitli alanlarda 81 Sayılı ILO İş Teftişi Sözleşmesi ve ilgili ulusal mevzuatı esas alarak, iş teftişlerine atıfta bulunmaktadır. Plan ayrıca, para cezaları uygulamak dışında farkındalık faaliyetleri ve rehberlik gibi yollarla İş Kanunu’na uyum sağlanmasını önermektedir. Plan aynı zamanda doğrudan olduğu kadar dolaylı olarak da işçiler, işverenler ve temsilcileri de dahil olmak üzere sosyal taraflara atıfta bulunur ve ulusal çalışma mevzuatının uygulanmasını, Uluslararası alışma Standartlarının uygulanmasını ve iş gücü piyasasında her düzeyde sosyal diyalogun teşvik edilmesini sağlamak amaçıyla farkındalık faaliyetleri ve rehberlik yoluyla sosyal tarafların kapasitesini artırmayı amaçlamaktadır. Benzer şekilde, Türkiye’nin Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023) de kayıt dışı istihdamın yanında iş gücü piyasasında güvenlik ve esneklik de dahil olmak üzere çeşitli bölümler altında denetimlerin etkinliğini artırma gereğine vurgu yapmaktadır. Türkiye’nin ocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) da çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ocuk işçiliği ile mücadele alanındaki kurumsal kapasitesini gclendirmeyi ve hizmet içi eğitimlerle iş teftişi kapasitesini artırmayı amaçlamaktadır.

Programlama erevesiyle aynı doğrudur, Plan dijital dönüşümün ve teknolojik gelişmelerin iş gücü piyasasına etkileri çerçevesinde yeni beceri ihtiyaçlarının belirlenmesini, yeni beceri ihtiyaçlarının belirlenmesi için aktif iş gücü programlarının gclendirilmesini, eğitimden istihdama geçişin

güçlendirilmesini, kadınların iş gücü piyasasına katılımının kolaylaştırılmasını, gençlerin iş gücü piyasasına aktif katılımının desteklenmesini, engellilerin iş gücüne katılımının ve istihdamının artırılmasını, uzun süreli işsizlerin istihdam edilebilirliğinin artırılması amacıyla yeni programlar geliştirilmesini, kayıt dışı istihdamla etkin mücadele için sosyal girişimciliğin düzenlenmesini ve desteklenmesini ve farkındalık faaliyetlerinin ve denetimlerin artırılmasını da öngörmektedir.

Hem Plan, IPA III Programlama Çerçevesi hem de ERP 2021-2023'te ele alınan bir diğer nokta da geleceğin meslekleri hakkında olmalıdır. Tüm bu belgeler, dijitalleşen endüstride nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyacın altını çizmektedir. Geleceğin Mesleklerinde İşbaşı Eğitim Programından yararlanan 18-29 yaş arası gençlerin sayısı için hedef ERP Tedbiri 24'te 2.000 olarak sıralanmıştır.

İstihdama ilişkin 11. Kalkınma Planı Hedefleri

	2018	2023
İstihdam Oranı	%47,4	%50,8
Kadın İstihdam Oranı	%29,4	%34,0
İşgücüne Katılım Oranı	%53,2	%56,4
Kadının İşgücüne Katılım Oranı	%34,2	%38,5
Kayıt Dışı İstihdam Oranı	%33,4	%28,5
Serbest Çalışan Kadın Oranı	%17,8	%20,0
İşverenlerde Kadın Oranı	%8,7	%10,0
Genç İşsizlik Oranı	%20,3	%17,8

Planın yanı sıra istihdamla ilişkili olarak, ana politika belgesi aynı zamanda çalışma hayatının tüm paydaşlarının katkılarıyla hazırlanan ve ÇSGB tarafından yürütülen Ulusal İstihdam Stratejisi'dir (2014-2023). Strateji, Avrupa İstihdam Stratejisi ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sözleşmelerine dayanarak hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur. Hedefler eğitim ve istihdam arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi iş gücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanması, özel grupların istihdamının artırılması, eğitim ve sosyal koruma arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi olarak sıralanmış olduğu için Strateji, Programlama Çerçevesine de uygundur. Ulusal Eylem Planı, 11. Ulusal Kalkınma Planı'na benzer şekilde istihdam oranı, işsizlik oranı ve kayıt dışı ekonomi ile ilgili hedefler de belirlemektedir. Ulusal İstihdam Stratejisi'nin (2014-2023) ana politika eksenlerinden biri olan "Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Artırılması" çerçevesinde, kadın istihdam olanaklarının artırılmasının önemi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda, kadınların iş gücüne ve istihdama katılımının önündeki engellerin kaldırılması, iş gücüne ve istihdama katılımlarını artırmaya yönelik politikalar ve kayıt dışı istihdamla mücadele temel hedefi de belirlenmiştir.

Diğer taraftan, ÇSGB tarafından genç istihdamını artırmak için Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı (2021-2023) hazırlanmış ve 2 Ekim 2021 tarihinde onaylanmıştır. Bu Strateji, iş gücü piyasasının ihtiyaç, sorun ve beklentileri göz önüne alınarak hazırlanmış olup, gençlerin istihdamının önündeki engelleri kaldırmayı ve mevcut ve gelecekteki iş gücü piyasasına katılmak için gençlerin kapsamlı bir beceri ve bilgi yelpazesi geliştirmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Stratejinin ana politika eksenleri "Eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi", "Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin istihdamının artırılması" ve "Geleceğin işleri" olarak sıralanmıştır. Yeni planda, ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerle (NEET) ilgili bazı eylemler ve hedefler yer almaktadır. Bu eylemlerin NEET oranının azaltılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. TÜİK'e göre 15-24 yaş grubunda ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfusun oranı 2021'in ikinci çeyreğinde %23,5'tir. NEET sayısı 2 milyon 805 bin kişiye ulaşmıştır⁵⁷. Bu meselenin üstesinden gelmek için özellikle 11. Kalkınma Planı, 2021-2023 Ekonomik Reform Programı, Millî Eğitim Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı gibi politika belgelerinde çokça vurgulanan mesleki eğitim ve öğretim (VET) yoluyla eğitim-istihdam-

⁵⁷ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-Quarter-II:-April-June,-2021-37546>

üretim ilişkisi güçlendirilmelidir. (2021-2023) Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planının 2023 yılı temel hedefleri arasında genç işsizlik oranının %17,8'e düşürülmesi, gençlerin iş gücüne katılım oranının %46'ya çıkarılması ve NEET oranının %20'ye düşürülmesi yer almaktadır.⁵⁸

İstihdam sektöründe önemli bir aktör olan İŞKUR da belirtilen bu tedbirler doğrultusunda kamu istihdam hizmeti vermektedir. İş Kulüpleri uygulaması, kadın, genç, engelli, uzun süreli işsiz ve eski hükümlüler gibi özel politikalar gerektiren gruplar için yoğun bir iş ve meslek danışmanlığı programıdır. NEET'ler için İş Arama 15 ila 24 yaş arasındaki NEET'ler için özel bir danışmanlık modeli teşkil etmektedir. NEET'ler İŞKUR'a kayıtlarını yaptırdıktan sonra AİPP'lere ve/veya kendilerine uygun işlere yönlendirilirler. Diğer yandan, engelli bireylerin sosyal entegrasyonuna katkı sağlamak ve becerilerine yoğunlaşarak işe yerleştirme sürecini desteklemek için Engelliler için İş Koçluğu uygulamasına başlanmıştır.

Ayrıca, 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda 2.2. Rekabetçi Üretim ve Verimlilik kapsamında mesleki yeterlilik belgesi almak için öncelikli sektörlerde çalışan iş gücünün desteklenmesine yönelik hedefler de ortaya konmuştur. Plan aynı zamanda, "2.3. Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" kapsamında mesleki eğitim programları ile sınav ve belgelendirme faaliyetlerinin temelini teşkil eden ulusal meslek standartları ve niteliklerinin güncellenmesi ve sayılarının artırılması amacını da kapsamaktadır. Ayrıca, "2.3.2. İstihdam ve Çalışma Hayatı" kapsamında, Plan eğitim programlarının temelini teşkil eden meslek standartları ve niteliklerinin oluşturulacağını, iş gücünün sertifikalandırılacağını, iş kazalarının azaltılacağını ve iş gücünün niteliğinin artırılacağını da belirtmektedir. IPA III'ün eğitim ve istihdam arasındaki ilişkinin geliştirilmesi, HBÖ'nün desteklenmesi ve Ulusal Yeterlilikler Sistemi ve Çerçevesinin uygulanması yoluyla iş gücünün becerilerinin geliştirilmesini destekleme hedefi doğrultusunda, ulusal meslek standartlarının ve ulusal yeterliliklerin geliştirilmesini desteklemek, HBÖ programlarının ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin uygulanmasını, gözden geçirilmesini, geliştirilmesini ve erişilebilirliğini desteklemek, bireylerin mesleki yeterlilik belgesi almasını desteklemek ve MYK tarafından yetkilendirilmiş ek belgelendirme kuruluşlarının kurulmasını teşvik etmek gibi çeşitli eylemler gerçekleştirilebilir.

Sosyal politikalara ilişkin ana strateji belgeleri şunlardır: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (2019-2023) Stratejik Planı⁵⁹, Roman Vatandaşlara Yönelik 2016-2021 Strateji Belgesi⁶⁰, 2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı⁶¹, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025) ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı⁶².

11. Ulusal Kalkınma Planı'nın sosyal hizmetler başlığı altında temel amacı "ekonomik ve sosyal hayata katılımın artırılması, fırsatlara daha kolay erişimin sağlanarak yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki grupların yaşam kalitesinin artırılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması"dır. Bu amaç, Aile Sosyal Destek Programının (ASDP) kapasitesinin artırılması, sosyal yardım ve sosyal hizmetler arasındaki bağın güçlendirilmesi, sosyal yardım programlarının etkinliğinin artırılması ile IPA III Programlama Çerçevesine uygun olan sosyal hizmet modellerinin genişletilmesi gibi tedbirleri içermektedir. Bakanlığın (2019-2023) Stratejik Planı, nitelikli insan, güçlü toplum ve rekabetçi üretim ve verimlilik başlıkları altında sıralanan ilgili hedeflerin ve politika tedbirlerinin önemini de altını çizmektedir.

Yoksulluğa İlişkin 11. Kalkınma Planı Hedefleri

	2018	2023
--	------	------

⁵⁸ https://sgb.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2019_12/31105532_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY__31.12.pdf

⁵⁹ https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf

⁶⁰ <https://www.rcc.int/romaintegration2020/docs/8/the-strategy-paper-on-roma-peoplern2016-2021--turkey>

⁶¹ <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5262/women-in-turkey-2019.docx>

⁶² https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1321/cocukisciligimucadele_2017_2023_en.pdf

P80/P20	7,5	6,5
Göreceli Yoksulluk	20,1	18,0

11. Ulusal Kalkınma Planı, IPA III Programlama Çerçevesinde belirlenen öncelikler doğrultusunda çocuk işçiliği ile mücadele ve kadınların güçlenmesine yönelik hedefler de ortaya koymaktadır. (2017-2023) Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programında özellikle çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olmak üzere çocuk işçiliği ile mücadeleye yönelik hedefler, çocukların çalışma hayatında yer almasının temel nedenleri olan yoksulluğun ortadan kaldırılması, eğitim ve erişilebilirliğin kalitesinin artırılması, toplumsal bilincin ve duyarlılığın artırılması gibi kapsamlı tedbirlere odaklanılarak belirlenmiştir. (2018-2023) Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planının temel amacı kadınların çalışma hayatının her alanına tam ve etkin katılımını ve değişen iş gücü piyasası dinamikleri doğrultusunda ekonomik hayatta söz sahibi olmalarını sağlamaktır. 2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planında ayrıca IPA III Programlama Çerçevesi doğrultusunda eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya olmak üzere kadınların güçlenmesine yönelik 5 ana politika sütunu yer almaktadır.

Genel anlamda, (özellikle kadınlar, uzun süreli işsizler ve özel politika gerektiren grupların) istihdam oranındaki artış, eğitimden istihdama geçişin artırılması, yeni beceri ihtiyaçlarının dijital dönüşüm vasıtasıyla analizi ile iş gücü piyasasının güçlendirilmesi ve bu yeni becerilere yönelik eğitimlerin hazırlanması, sosyal hizmetlere yönelik sistemlerin güçlendirilmesi konularına ulusal belgelerde olduğu gibi IPA III Programlama Çerçevesi kapsamında yer verilmiştir.

Covid-19 salgını son zamanlarda tüm dünyayı olduğu gibi Türk iş gücü piyasasını da etkilemiş ve çeşitli sektörlerdeki işçiler ve işletmeler ve çeşitli kırılgan gruplar da dahil olmak üzere ekonomilerde eşî benzeri görülmemiş aksamalara neden olmuştur. Aynı zamanda, bu salgın birçok işletme ve işçinin pandemi sonucunda mağdur olmasıyla mevcut zorlukları daha da kötü hale getirmiştir. Buna cevaben, Türk hükümeti, işveren ve işçi örgütleri ve diğer paydaşlar; işletmeleri ve geçim kaynaklarını korumak üzere salgının etkisini azaltmak amacıyla, sosyal diyalog yoluyla ve kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği, normalleşme prim desteği, işsizlik ödeneğinden oluşan sosyal koruma kalkını benzeri diğer tedbirler ve pandemi sosyal destek programı, Biz Bize Yeteriz Türkiyem Kampanyası ve Tam Kapanma Sosyal Yardım Programı gibi programlar yoluyla iş birliği yapmaya başlamışlardır. IPA III Programlama Çerçevesinde de belirtildiği üzere, istihdam ve sosyal sektörlerle ilgili politikalar pandeminin getirdiği zorlukları ele almaktadır.

11. Ulusal Kalkınma Planı aynı zamanda sağlıkla ilgili politika ve tedbirleri kapsamaktadır. Bu bölümde, sağlık konusundaki temel amaç, bireylerin yaşam kalitesini artırmak, ekonomik ve sosyal hayata aktif ve sağlıklı katılımlarını sağlamak ve bu sayede, hizmetlerin bölgesel dağılımının yanında fiziksel altyapı ve insan kaynağının kalitesini artırmak için kanıta dayalı politikalarla desteklenen yüksek kaliteli, güvenilir, etkin ve finansal açıdan sürdürülebilir sağlık hizmetleri sunulmasını sağlamaktır. Bu kapsamda, yaşam kalitelerini artırarak ekonomik ve sosyal hayata daha aktif ve sağlıklı katılımlarını sağlamak amacıyla bireylerin fiziksel, sosyal ve zihinsel refahının sağlanması ve kaliteli sağlık hizmeti sunumu 11. Ulusal Kalkınma Planı'nın hedefleri arasındadır. Bu doğrultuda, bireylerin yaşam kalitesini artırmak, ekonomik ve sosyal hayata daha aktif ve sağlıklı katılımlarını sağlamak amacıyla kanıta dayalı politikalarla desteklenen nitelikli, güvenilir, etkin ve finansal açıdan sürdürülebilir bir sağlık hizmeti sunumu ile bölgeler arası dağılımın ve fiziksel altyapının iyileştirilmesi ve insan kaynağının kalitesinin artırılması temel hedef olarak belirlenmiştir.

Diğer taraftan, son yıllarda diğer alanlarda olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de hızlı bir dijitalleşme süreci gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda, Sağlık Bakanlığının stratejilerinin uygulanmasında sağlık bilgi sistemlerinin merkezi sorumluluğu giderek artmaktadır.⁶³

Bu noktada, yeni dönem stratejisi sağlık bilgi sistemleri şu şekilde açıklanabilir:

- Bilgi teknolojileri hizmet modeli, sağlık bilgi sistemleri ve uygulamalarının erişilebilirliğini, kullanılabilirliğini, güvenilirliğini ve kalitesini pekiştirmek amacıyla geliştirilecektir.
- Sağlık hizmeti sunumunun sürdürülebilirliğini sağlamak ve vatandaş temelli sağlık hizmetleri temin etmek amacıyla yenilikçi e-sağlık uygulamalarının geliştirilmesi planlanmaktadır. Bu uygulamalar, verilerin etkin kullanımını ve farklı sistemler arasında entegrasyonu mümkün kılacaktır.

Bilgi teknolojileri altyapısı kullanılması suretiyle sağlık yönetimi süreci iyileştirilecek ve güçlendirilecektir. Bilgi teknolojileri altyapısı, sistem genelinde CQDSS gibi kanıta dayalı sağlık yönetimi yetkinliklerinin kullanıma sunulması amacıyla kullanılacaktır.

Özellikle yaşlılar için, akıllı cihazlar, sağlık hizmetlerinde memnuniyeti artırırken sağlık maliyetlerini düşürmek açısından büyük bir fırsat sağlamaktadır. Bu tür araçlardan yararlanılarak, sağlık hizmetleri herhangi bir zaman ve yer kısıtlaması olmaksızın verilebilir. Türkiye, sağlık hizmetleri “nesnelerin interneti” hizmet ve teknolojilerinin yararları konusunda güçlü bir inanca sahiptir.

Eğitim sektöründe, gelişen teknolojinin bir sonucu olarak sektörün değişen ihtiyaçları nedeniyle yetenekli ve iyi yetişmiş iş gücü olarak karşılık bulan iş gücü gereksinimlerini karşılamak ve çocukları, gençleri ve yetişkinleri tam potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olacak değerler, tutumlar, bilgi ve becerilerle donatmak amacıyla eğitimin temel haklardan ve en önemli araçlardan biri olduğunun altını çizmek önem arz etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) önceliklerinden biri mesleki eğitim ve öğretim kalitesinin geliştirilmesidir. MEB’in 2019-2023 Stratejik Planında belirlenen hususlardan biri “Mesleki ve teknik eğitim ile yaşam boyu öğrenme sistemlerinin toplumun ihtiyaçlarına iş gücü piyasasının gereksinimlerine ve bilgi çağına uygun olarak düzenlenecektir” ifadesidir. Bununla birlikte, 11. Ulusal Kalkınma Planı’nda, “Staj, girişimcilik ve işbaşı eğitim programları yoluyla gençlerin işe geçişleri kolaylaştırılacaktır” denilmektedir. İşbaşı eğitim imkânlarının iyileştirilmesi sadece mesleki ve teknik eğitimin kalitesini artırmak için gerekli olmayıp, aynı zamanda okuldan iş gücü piyasasına kolay geçiş de katkıda bulunabilir. Yukarıda da belirtildiği şekilde, ne eğitimde ne istihdamda olan (NEET) 15-24 yaş grubundaki genç nüfusun payı 2021’in ikinci çeyreğinde %23,5’tir. Bu meselenin üstesinden gelinmesi için, özellikle VET üzerinden eğitim-istihdam-üretim bağı güçlendirilmeli, iş eğitimi konusunda gelişmiş kaliteli VET’in en önemli unsurlarından biri olmalıdır. Programlama Çerçevesinde de belirtilen Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımına katılımın artırılması hedefi sayesinde, 5 yaş için erken çocukluk eğitiminin zorunlu hale getirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, Türkiye’nin 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde açıkça belirtildiği üzere, Milli Eğitim Bakanlığının yetki ve koordinasyonunda, çeşitli kurumlar tarafından sunulan erken çocukluk eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla ortak kalite standartları geliştirilecek ve uygulanacaktır. Aynı zamanda, kırsal ve düşük nüfuslu yerleşim alanlarındaki çocuklara yönelik olarak esnek zamanlama düzenlemelerinin olduğu alternatif bir erken çocukluk eğitim modeli de uygulanacaktır. Merkezler, çalıştaylar ve mobil otobüs sınıfları, toplum temelli erken çocukluk hizmetlerinin çoğaltılması bağlamında devreye alınacaktır. Dezavantajlı koşullar altında okullara devam eden erken çocukluk eğitimindeki çocukların beslenme ihtiyaçları karşılanacaktır. Buna ilâve olarak, her çocuğun erken çocukluktan yükseköğretime kadar tüm gelişim alanlarını izlemesi, değerlendirmesi, iyileştirmesine yönelik olarak bir e-Portföy kurulacaktır. Nihai olarak, Türkiye’nin 11. Ulusal Kalkınma Planı’nda belirtildiği şekilde, fırsat eşitliği

⁶³ <https://stratejikplan.saglik.gov.tr/>

ilkesi esas alınarak her düzeyde eğitime erişim sağlanacaktır. Ayrıca, Plan okullaşma ve mezuniyet oranlarının artırılmasını, eğitimin her kademesinde devamsızlık oranının azaltılmasını hedeflemektedir. Plan, her düzeyde eğitim kalitesini artırmaya yönelik tedbirleri de kapsamaktadır.

IPA III'ün eğitim, öğretim ve yaşam boyu öğrenmenin kalitesini artırma ve bunlara erişimi sağlama amacı sayesinde, mesleki, sosyal ve kültürel becerilere yönelik HBO programları güncellenecek ve çeşitlendirilecektir ve yaşam boyu öğrenme süreci hakkında toplum farkındalığını artırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Yaşam boyu öğrenme sürecinin bir parçası olarak farklı hedef kitlelere ulaşmak ve öğrenmeye erişimi genişletmek için uzaktan eğitim teknolojileri kullanılacaktır. Birden fazla okuryazarlık alanında (dijital, finansal, sağlık, ekolojik) 21. Yüzyıl becerilerine yönelik beceri eğitimi ve farkındalık programları düzenlenecektir. Mevcut PIAAC sonuçlarına göre, Türkiye'de yaşayan yetişkinlerin en büyük ihtiyaçlarının temel becerilerdeki eksiklikler (sözel, sayısal ve dijital beceriler) olduğu görülmektedir. Bunları ortadan kaldırmak amacıyla eğitim politikaları ve eylem planları hazırlanmalıdır. İlgili alandaki becerilerin geliştirilmesine yönelik ders programları, hayat boyu öğrenme kapsamındaki derslerden yararlanma oranı ve hayat boyu öğrenmeye katılım oranları göz önüne alınarak izlenecektir. MEB'in 2019-2023 Stratejik Planında ilgili gösterge hedefleri sırasıyla %85 ve 2023 sonu için %8 olarak belirlenmiştir.

Öğretmenlerin mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi Bakanlığın diğer önceliklerinden biridir. Dijital okuryazarlık da bunların en yararlılarından biridir. MEB'in 2019-2023 Stratejik Planında yer alan ifade şu şekildedir: "öğrenme süreçlerini destekleyen dijital içeriklerle ve beceri destekli dönüşümle, Türkiye'nin dört bir yanında yaşayan öğrenci ve öğretmenlerin eşit öğrenme ve öğretme fırsatlarını yakalamaları ve öğrenmenin sınıf duvarlarının ötesine geçmesi sağlanacaktır".

Türkiye, pandemi nedeniyle okulların kapanması sırasında eğitimin sürekliliğini sağlamak için çevrim içi öğrenme imkânlarını uygulamaya koymuştur. Uzaktan eğitim, öğretmenlerin dijital okuryazarlığının yanı sıra dijital içeriklerin kalitesinin önemini bize göstermiştir. Avrupa Komisyonunun 2021-2027 Dijital Eğitim Eylem Planında belirtildiği üzere, dijital teknoloji, eğitimciler tarafından ustaca, adil ve etkili bir şekilde uygulamaya konulduğunda, tüm öğrenenler için yüksek kaliteli ve kapsayıcı eğitim ve öğretim gündemini tam olarak destekleyebilir. Dijital teknoloji eğitim ve öğretimin tüm aşamalarında ve fazlarında daha kişiye özel hale getirilmiş, esnek ve öğrenci merkezli öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Bunun yanında, eğitime erişim ve eğitimin kalitesi, 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin motivasyonunun ve mesleki gelişimlerinin geliştirilmesi şeklinde belirtilen, öğretmen ve okul yöneticilerinin eğitimine daha fazla odaklanılması suretiyle artırılabilir. Bu bağlamda, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin mesleki gelişimleri dijital stratejiler vasıtasıyla teşvik edilebilir.

Bu itibarla, insanlara dijitalleşme teknolojik değişim, inovasyon ve ekonomik değişime göre ayarlanmış beceriler kazandırmak için mesleki eğitim ve öğretim sistemleri de dahil olmak üzere eğitimin kalitesini, etkinliğini ve iş gücü piyasası ilgililik düzeyini desteklemeyi amaçladığından Ulusal strateji belgeleri IPA III Programlama Çerçevesi ile uyumludur.

Tematik Öncelik 2 – Özel sektörün geliştirilmesi, ticaret, araştırma ve inovasyon

Programlama çerçevesinde belirtildiği üzere, özel sektör ve araştırma ve geliştirme kuruluşları ile birlikte sektörün imalat kolları Türkiye ekonomisinin temelini teşkil etmektedir ve ülkedeki istihdam olanaklarının çoğunu oluşturmaktadır. KOBİ'ler, Sanayi, Akademi ve Girişimciler tematik önceliğin ana hedef grupları olup, bu dört sütun arasında iş birliğinin sağlanması Türkiye'nin uluslararası ticari ilişkileri, rekabet gücü ve ekonomik büyümesinin devamı için hayati önem arz etmektedir. Sanayi altyapısıyla ilgili olarak, Türkiye'nin daha yeşil, daha temiz ve daha dijital teknolojilere yatırım yapması gerekmektedir; KOBİ'lere ilişkin olarak ise Türkiye'nin özellikle üretken ve ihracat odaklı şirketlere yönelik finansman fırsatlarına erişimi çeşitlendirmesi gerekmektedir. Akademik dünya açısından, Türkiye, özel sektörle iş birliği içinde ticarileşme potansiyeli yüksek araştırma projeleri geliştiren araştırma altyapılarına yönelik destek sistemini artırmalıdır.

Ve nihai olarak girişimciler açısından, Türkiye hem kurumları yetkili kılmaya hem de yeni finansman fırsatlarına ilişkin olarak teknolojik yeni işletme ekosistemine daha fazla yatırım yapmak zorundadır. Cumhurbaşkanlığı Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu (BTYPK), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, güçlü bir stratejik planlama temin ederek sektörün genel koordinasyonunu sağlamaktadır. Bu dört ana sütunu kapsamak amacıyla, Türkiye ulusal ölçekte çeşitli politikalar ve stratejiler geliştirmiştir. 11. UKP kapsamında **rekabetçi üretimi ve verimliliği** destekleyen kilit stratejik belgeler şunlardır: 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi⁶⁴, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının 2020-2024 Stratejik Planı⁶⁵, TÜBİTAK'ın (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) 2019-2023 Stratejik Planı⁶⁶, KOSGEB'in (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) 2019-2023 Stratejik Planı⁶⁷, TPMK'nin (Türk Patent ve Marka Kurumu) 2019-2023 Stratejik Planı⁶⁸, Ticaret Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı⁶⁹ ve 2023 Dijital Türkiye Yol Haritasıdır.⁷⁰

Tüm bu politikalar ve programlar, daha iyi bir iş ortamının ve güçlendirilmiş Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji bağlamının önemine vurgu yapmaktadır. Ulusal Kalkınma Planı, çeşitli sanayi sektörleri ve stratejik sektörler ile genel endüstriyel ilerlemeye yönelik bazı önemli müdahalelere odaklanmaktadır. Müdahaleler ağırlıklı olarak dijital dönüşüme, Ar-Ge ve inovasyon desteğine, kritik teknolojilere desteğe ve daha iyi endüstriyel bağlantısallık için lojistik ve enerji altyapısına yönelik yatay desteklere odaklanmaktadır. UKP'de tanımlanan öncelikli (yüksek teknoloji) sektörler şunlardır: kimya endüstrisi, ilaç ve tıbbi cihazlar, elektronik, makine ve elektrikli ekipmanlar, otomotiv ve raylı sistem araçları. Diğer (orta teknoloji) sektörler tekstil-giyim-deri endüstrisi, metalik olmayan mineral ürünler endüstrisi, temel metal endüstrisi, gemi inşa endüstrisi ile mobilya endüstrisidir. Öncelikli sektörleri desteklemeye yönelik yatay politika alanları da güçlü finansal yapı, dijital dönüşüm, yüksek kurumsal kapasite, lojistik ve enerji altyapısı, iş ve yatırım ortamı, beşerî sermaye, Ar-Ge ve inovasyon ile kritik teknolojilerdir.

2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, 11. Ulusal Kalkınma Planı'nın hedeflerini, temel performans göstergeleri ve 5 özel hedef altında gruplandırılan 26 temel hedefle birlikte tematik müdahale alanlarına dönüştürmektedir. Bu alanlar **yüksek teknoloji ve inovasyon, dijital dönüşüm ve sanayi hamlesi, girişimcilik, insan kaynakları ve altyapıdır**. Bakanlığın ilgili kuruluşları olarak TÜBİTAK, KOSGEB ve TPMK'nin stratejik planları, Bakanlığın kendi Stratejik Planına ilâve olarak eş düzeydeki eylem planları durumundadır. Tamamlayıcı bir plan olarak, Ticaret Bakanlığının stratejik planı, yüksek teknoloji ihracatını ve Türk gruplarının uluslararası ticaret içindeki rekabet gücünü artırmaya vurgu yapmaktadır.

11. Ulusal Kalkınma Planı'nda belirtilen (518 sayılı) hedef doğrultusunda, Türkiye, tüketici haklarının korunması seviyesinin artırılmasına yönelik kalite odaklı, yenilikçi yaklaşım ve uygulamaları teşvik edecek eylemleri hayata geçirecektir. Bu eylemler, Ticaret Bakanlığının (2019-2023) Stratejik Planında belirtildiği şekilde, tüketici bilincinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara da katkı sağlayacaktır. COVID-19 pandemisi e-ticaret faaliyetlerinin artırılmasının önünü açmıştır. Hem 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda (520.4 sayılı hedef) hem de Ticaret Bakanlığı Stratejik Planında (1.3 sayılı hedef) belirtildiği üzere, Türkiye'nin e-ticarete bölgesel bir merkez olma şeklinde stratejik bir hedefi vardır. Bu hedef, Pencere 2 ile kesişen gümrük işlemlerinden ve ürün güvenliği ve uygunluk ölçüm testlerinden sorumlu makamların yapısal olarak yeniden tasarlanmasını gerektirmektedir. Belirtilen bu eylemler nihai olarak

⁶⁴ <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>

⁶⁵ <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/2637/Sanayi+ve+Teknoloji+Bakanligi+2020-2024>

⁶⁶ <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/2050/Turkiye+Bilimsel+ve+Teknolojik+Arastirma+Kurumu+2019-2023>

⁶⁷ <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/1837/Kucuk+ve+Orta+Olcekli+Sanayi+Gelistirme+ve+Destekleme+Idaresi+Baskanligi+2019-2023>

⁶⁸ <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/1842/Turk+Patent+ve+Marka+Kurumu+2019-2023>

⁶⁹ <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/1785/Ticaret+Bakanligi+2019-2023>

⁷⁰ <https://cdnendustri40.4flyy.com/file/e267e931e0794d50b5e4ba40306cfffcb/tsddtyh.pdf>

e-ticaret süreçlerinde yer alan son kullanıcıları, üreticileri ve diğer aktörleri içerecektir. Gümrüklerde fikri mülkiyet haklarının korunmasını artırmak amacıyla koordineli çalışmalar devam edecektir.

Tematik Öncelik 3 – Tarım ve kırsal kalkınma

Halen 2021-2027 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmakta olan IPARD III Programı; AB'nin Yardımlarını Pencere 4 (Rekabetçilik ve Kapsayıcı Büyüme) kapsamında yoğunlaştıracağı dört *Tematik Öncelik*ten biri olan ve *Tematik Öncelik 3* olarak belirlenen “*Tarım ve Kırsal Kalkınma*” hedefleri ile 2021-2027 yılları için seçilen sektörlerdeki öncelikleri belirleyen Taslak IPA III Programlama Çerçevesinin Pencere 3 (Yeşil Gündem ve Sürdürülebilir Bağlantısallık) kapsamında *Tematik Öncelik 1* “*Çevre ve iklim değişikliği*” hedeflerine uygun olacaktır.

IPA III'ün Tarım ve Kırsal Kalkınmadaki özel hedefi, tarım ve kırsal kalkınma alanında AB yasal çerçevesine ve ilgili veterinerlik, gıda güvenliği ve bitki sağlığı standartlarına (SPS standartları) kademeli olarak uyum sağlarken, piyasa güçleriyle rekabet edebilecek bir tarım sektörünün kademeli olarak inşa edilmesi olarak tanımlanmaktadır. AB gıda güvenliği *müktesebatıyla* uyum ve gıda sistemlerini adil, sağlıklı ve çevre dostu hale getirmeyi amaçlayan AB Yeşil Mutabakatının merkezinde yer alan AB Çiftlikten Çatala Stratejisi ile yaklaşma göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir gıda sistemlerine geçişin sürdürülmesi zaruret teşkil etmektedir. IPA III ve ilgili araçları gıda güvenliğinin sağlanmasına, kırsal alanların ekonomik ve sosyal gelişimi yoluyla kırsal kesimde yaşayanların yaşamının iyileştirilmesine ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı dayanıklılık oluşturmaya katkıda bulunacaktır. IPA III aynı zamanda, çeşitlendirme eksikliği, uygun danışmanlık hizmetlerinin eksikliği ve düşük kaliteli kırsal altyapı gibi sektördeki mevcut yapısal zorluklarla mücadele edilmesine de yardımcı olacaktır.

IPARD III Programı kapsamında finanse edilen eylemler, tarım-gıda sektörünün pazar yönelimini ve rekabet gücünü artırmayı ve çiftçilerin gıda zincirindeki konumunu güçlendirmeyi, kırsal alanların gelişiminde kadınların ve genç çiftçilerin rollerini artırmayı ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini amaçlamalıdır.

Türkiye'nin 2021-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS), tarım ve kırsal politikaların AB *müktesebatıyla* uyumlu hale getirilmesini desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda AB Çiftlikten Çatala Stratejisi ve çevrenin korunması ve iklim değişikliğine karşı dayanıklılığın artırılması dahil olmak üzere Yeşil Mutabakat gibi yeni politika yönelimleriyle uyumu da kapsamaktadır.

IPARD III Programı, UKKS'nin sektör stratejilerinin yanı sıra IPA III Programlama Çerçevesinin ilgili önceliklerini esas alacak ve IPARD II Programının devamı niteliğinde olacaktır. Mevcut mali kaynaklar ve siyasi çerçevenin yanı sıra, tarımın çok işlevli rollerini geliştirmek, rekabet gücünü artırmak ve kırsal alanlardaki yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla ulusal tarım politikasının Ortak Tarım Politikası ile uyumu da göz önünde bulundurulmuştur. Bunun yanında, IPARD III Programı kapsamında iklim değişikliği bağlamında kaynakların sürdürülebilir yönetimine, iklim değişikliğine karşı dayanıklılığa ve düşük karbonlu ekonomiye özel önem atfedilmiştir.

IPARD III Programında amaç tarım üreticilerinin hem birincil üretimde hem de kaynakların ve kısa değer zincirlerinin sürdürülebilir kullanımı yoluyla işlenmesinde ekonomik rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu Program kapsamında yer alan tedbirler, tarımsal işletmelerin ve işleme tesislerinin kurulması ve özellikle modernizasyonu ile ilgili yatırımları ve bunun yanı sıra çeşitli sektörlerin iyileştirilmesine ve kırsal alanlarda yaşam standartlarını iyileştirecek iş olanaklarının yaratılmasına katkıda bulunan kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesini finanse edecektir. Bunun yanında, AB çevre gerekliliklerine uyum sağlamak amacıyla, IPARD III dönemi için mevcut Program kapsamında zaten desteklenen yenilenebilir enerji ve atık yönetimi yatırımlarına yönelik yatırımlara artan miktarda destek verilecektir. Ayrıca, Yeşil Mutabakat hedefleri doğrultusunda döngüsel ekonomi odaklı yatırımlar teşvik edilecektir.

LEADER'a ilâve olarak, tedbir daha fazla ili de içeren genişletilmiş bir jeo-grafiksel kapsamla uygulanmaya devam edilecektir. Programın daha etkin bir şekilde uygulanmasına ve çeşitli paydaşlar arasında koordine edilmesine odaklanan faaliyetler Ulusal Kırsal Ağ kapsamında yürütülmeye devam edecektir. Tarım-Çevre-İklim ve Organik Tarım konusundaki tedbir, yeni bir alt tedbirinin eklenmesi suretiyle kapsamının genişletilmesine yönelik devam eden hazırlıklarla birlikte uygulanmaya devam edecektir. Ortak bilgi birikimiyle ilişkili olan ve tarımsal işletmeler ile kırsal alanlardaki işletmelerin genel ekonomik ve çevresel performansının iyileştirilmesi amacıyla hizmet eden Danışmanlık Hizmetleri ve Kırsal Altyapı çalışmaları hakkındaki Tedbirlerle ilgili çalışmalar halen devam etmektedir. Ayrıca, IPARD III Programı kapsamındaki Teknik Yardım tedbiri daha kapsamlı bir şekilde kullanılacaktır.

IPARD III Program hazırlık çalışmaları kapsamında, 12 sektörün (SWOT dâhil) Sektörel Analizi ve paydaş toplantıları tamamlanmıştır. Dahili toplantıların tamamlanmasını müteakiben, IPARD III Programının hazırlanması süreci sonlandırılacaktır.

IPARD III dönemi kapsamında uygulanacak tedbirler aşağıda belirtilenleri yapabilmek amacıyla tasarlanmıştır:

- Sektör yatırımlarını AB gıda güvenliği *müktesebatına*, hijyen ve çevre standartlarına uygun hale getirmek
- Çeşitlendirme ve iş geliştirme tedbiri yoluyla gelir seviyelerini artırmak
- AB standartlarının karşılanması amacıyla çiftçinin gıda zincirindeki konumunu işleme ve pazarlama açısından geliştirmek
- Kolektif yatırımlar vasıtasıyla küçük çiftçileri desteklemek
- Kırsal alanların sosyal ve ekonomik kalkınmasını sağlamak
- AB Yeşil Mutabakatı doğrultusunda kırsal alanlarda kadınların ve genç çiftçilerin kırsal işlere katılımını teşvik etmek
- İklim değişikliğine karşı dayanıklılık oluşturmak
- Çevrenin korunmasını artırmak
- Sürdürülebilir ve yenilenebilir enerji üretimini artırmak
- Atık yönetimi ile bağlantılı sıvı atık ve atık yönetimine ilişkin yatırımları ve döngüsel ekonomi odaklı yatırımları teşvik etmek

Tedbirler ve bunların Program bütçesindeki payları, müktesebata uyumu hedefleyen faaliyetler arasında uygun bir denge kurmak ve Yeşil Mutabakat hedefleri doğrultusunda çevrenin korunmasını ve iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı artırmak ve daha geniş anlamda sosyo-ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak üzere tasarlanmıştır. IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Politikaları arasında tamamlayıcılık da sağlanacaktır. 11. Ulusal Kalkınma Planı, temel hedeflerini yüksek teknolojiye dayalı ve çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir etkin bir tarım sektörünün oluşturulması, arz-talep dengesini gözetken yapısıyla artan uluslararası rekabet gücü, ülke insanının yeterli ve dengeli beslenmesi ve altyapının iyileştirilmesi olarak tanımlamaktadır.

Bu kapsamda, aşağıda belirtilenleri yerine getirmeye yönelik eylemler gerçekleştirilmektedir:

- tohumdan sofraya dijital bir değer zinciri oluşturmak,
- tarım sayımı yapmak ve güncellenebilen bir veri tabanı oluşturmak,
- iklim değişikliğinin tarım üzerindeki olumsuz etkilerini ölçmek amacıyla Bakanlığın Ar-Ge altyapısını teknoloji, araç gereç, yazılım ve ekipman açısından güçlendirmek.

11. Ulusal Kalkınma Planı'nda, tarımsal altyapı ile alakalı olarak aşağıdaki eylemlere de yer verilmiştir:

- Gıda kontrol laboratuvarı altyapısı güçlendirilecek ve kontrol hizmetlerinin etkinliği artırılabilecektir (410.5.).

- Tarım ürünlerinde soğuk zincirin tesis edilmesine yönelik lojistik altyapı iyileştirilecektir (411.2.).
- Sağlam bir denetim ve yönetim altyapısına sahip bir dağıtım modeliyle tarım ürünlerinin piyasaya daha hızlı ve uygun fiyatlarla sunulabilmesi için düzenlemeler yapılacaktır (413.3.).

Türkiye, mevcut 11. Ulusal Kalkınma Planı'ndan kaynaklanan ve Ortak Tarım Politikasına daha iyi uyumu savunan önceki stratejiyi temel alan 2021-2027 Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisini kabul etmek üzeredir.

Ana sektörel strateji belgeleri olarak, **Tarım ve Orman Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı**⁷¹ ile 3. Tarım ve Orman Şurası Kararları IPA III ile ilgili aşağıdaki eylemleri yürürlüğe koymaktadır:

- Türkiye tarımsal ve kırsal politikalarını AB'nin ilgili politikalarıyla uyumlaştırmaya devam edecektir.
- Tarım, kırsal kalkınma, ormancılık ve su politikaları ile mevzuat; stratejik üretim, sürdürülebilirlik, verimlilik ve rekabet ilkelerini esas alacak ve bütüncül ve bütünlük bir yöntemle uygulanıp değerlendirilecek, AB ile uyumlu basit ve çelişkili olmayan bir mevzuat oluşturma yapısı oluşturulacaktır.
- (Biyolojik, kimyasal tehditler gibi) kriz durumlarına karşı planlar hazırlanacaktır.
- Çiftlik Muhasebe Veri Ağının (ÇMVA) Çiftlik Sürdürülebilirlik Veri Ağına dönüştürülmesi üzerinde çalışmaya devam edilecektir.
- Gıda ve yem güvenliği, halk sağlığı, bitki sağlığı, hayvan sağlığı/refahı ve tohumdan sofraya kadar tüm zincir içerisinde etkin izlenebilirliğin sağlanması amacıyla resmî gıda/yem kontrolü, veterinerlik/bitki sağlığı ithalat kontrolü ve laboratuvar sistemleri iyileştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. Gıda güvenliği hakkında doğru ve güncel bilgiler kamuoyu ile paylaşılacaktır. Gıdada sahtecilik ve tağşiş açısından etkin caydırıcılığa yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
- Hayvan sağlığı (hayvan hastalıklarının tanısı, sürveyansı ve kontrolü açısından), hayvan refahı, hayvan hareketleri, hayvan pazarı ve mezbaha altyapısı, hayvan yan ürünleri, tescil ve zoonotik hastalıklar alanındaki kapasite iyileştirilecek ve gerekli tüm sistemler AB Müktesebatına uygun şekilde kurulacaktır. Ülkenin tümü şap hastalığına karşı aşılacak ve FMD Free statüsüne kavuşacak ve hastaliksız işletmeler bölgesel bazda genişletilecektir.
- Hayvan hastalıklarıyla etkili mücadele edebilmek amacıyla hayvan aşuları geliştirilecektir. Veteriner tıbbi ürünlere yönelik kontrol ve denetim faaliyetlerinin etkinliği artırılacaktır. Antibiyotiklerin mikroorganizmalar üzerindeki etkinliğini izlemek amacıyla bir sürveyans ağı kurulacak olup, geliştirilmekte olan ve pazara giren (klinik çalışmalar dahil olmak üzere) veteriner tıbbi ürünlerin tüm test ve analizlerini yapan uluslararası akredite (OIE, EDQM, vb.) bir merkez kurulacaktır. Hayvancılık ve su ürünleri yetiştiriciliği sektöründe antimikrobiyallerin satışları azaltılacaktır.
- Tohumculuk sektörünü ilgilendiren ulusal mevzuat AB Mevzuatıyla uyumlu hale getirilecek ve ilgili altyapı iyileştirilecektir. Sektör tarafından talep edilen bitkisel üretim çeşitleri ve ürünleri geliştirilecek, sertifikalı fidan ve tohum kullanımı artırılacaktır.
- Bitki sağlığı ile ilgili kurumsal kapasite geliştirilecektir. Düzenlenen bitki zararlıları ve hastalıkları ile ilgili ulusal referans laboratuvarları kurulacak ve ilgili mevzuat AB ile uyumlu hale getirilecektir.
- Organik ve organomineral gübrelerin üretimi ve kullanımının ve biyolojik ve biyoteknik kontrollerin teşvik edilmesi suretiyle kimyasal gübre kullanımı ve çevre kirliliği azaltılacaktır. Hasat öncesi pestisit kontrol programının etkinliği açısından kayıt ve takip sistemi kullanılacaktır. Bitki koruma ürünleri, tarımsal kontrol araçları ve makineleri ulusal ve uluslararası standartlara uygun şekilde ruhsatlandırılacak ve kontrolleri sağlanacaktır.
- Nitrate duyarlı alanlar tespit edilecek ve nitrat kirliliğini önlemeyi amaçlayan eylem planları hazırlanacaktır.

⁷¹ <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Lists/Duyuru/Attachments/87/2019-2023%20stratejikplan.pdf>

- Atık yönetiminde sıfır atık hedefine ulaşmak amacıyla geri dönüşüm tesislerinin sayısı artırılacak ve atık geri dönüşümüne yönelik Ar-Ge projeleri desteklenecektir. Gıda zincirinin tüm aşamalarında çevreye verilen zararı en aza indirmek için çaba sarf edilecek, üretim aşamasında gıda kayıplarının tespitine yönelik çalışmalar yapılacak, gıda kayıp ve israfının önlenmesi amacıyla ulusal politikalar geliştirilecek ve ulusal ve uluslararası iş birlikleri artırılacaktır.
- Tarım ve ormancılık alanında doğal kaynaklar, yerel genetik kaynaklar ve biyoçeşitlilikle ilgili çalışmalar artırılacaktır. Risk altında olan bitki gen kaynaklarının kaybı önlenecek, bunlar kayıt altına alınacak ve bunların sürdürülebilir kullanımı sağlanacak olup, genetik kaynaklar Ulusal Veri Tabanı yardımıyla gen bankalarında ve toplama bahçelerinde kayda geçirilecektir.
- Arazi ve su kaynakları sürdürülebilir yönetim ilkeleri çerçevesinde kullanılacak, korunacak ve izlenecektir. Tarım arazilerinin verimliliğini ortaya koyan bir toprak veri tabanı oluşturulacak ve toprak bilgi sistemini esas alan tarım arazisi kullanım planları hazırlanacaktır. Arazi toplulaştırma ve sınıflandırma projelerine hız verilecek ve bunlar tamamlanacaktır.
- İklim değişikliğine ilişkin olarak, izleme, araştırma, (kuraklık, sektörel kırılganlık, su bütçesi gibi) analizler, önleme ve uyum faaliyetleri artırılacak, eylem planları geliştirilecek ve gerekli tedbirler alınacaktır.
- Yenilenebilir enerji sistemlerinin tarımsal üretim ve ormancılık faaliyetlerinde kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- Modernize edilmiş ve geliştirilmiş tarımsal işletmeler ile KOBİ'lerin sayısı artırılacak ve sürdürülebilir bir ölçüğe ulaştırılacaktır; tarım sayımı yapılacak ve güncellenebilir veri tabanı oluşturulacaktır.
- Bilişim teknolojilerinin tarım sektörüyle bütünleşik hale getirilmesiyle Akıllı Tarım Uygulamaları yaygınlaştırılacak, tohumdan sofraya dijital değer zinciri kurulacak ve sektörün akıllı tarım konusundaki kapasitesi artırılacaktır.
- Özel sektör, STK'lar ve üniversitelerin tarımsal Ar-Ge faaliyetleri geliştirilecek, alternatif yem ve protein kaynakları ile diyetlere yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılacaktır.
- İyi tarım uygulamaları, organik tarım ve beslenme okuryazarlığı gibi çevre dostu ve insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen uygulamalar artırılacaktır.
- Tarımsal yayım faaliyetleri ve danışmanlık sistemi yaygınlaştırılacak ve tarım danışmanları, STK'lar ve üreticilere yönelik gerekli yayımlar ve eğitimler geliştirilecektir; mesleki kurslar artırılacak ve çeşitlendirilecektir; tarım ve ormancılık sektöründe yürütülen faaliyetlere ilişkin meslek standartları oluşturulacak ve kadınlar ile gençlerde girişimcilik desteklenecektir.
- Üretici Gruplarının/Örgütlerinin sayısı ve işlevi artırılacak, bunlar girdi temini, üretim, pazarlama, tanıtım ve coğrafi işaret alanlarındaki etkinliklerini artırmak amacıyla yönlendirilecek ve güçlendirilecektir; Üretici Birliklerinin (ÜB) teknik kapasitesi, CMO üretici birlikleri ile uyumlu olarak iyileştirilecek ve güçlendirilecektir.
- Tarım ve orman ürünlerinde kalite ve standardizasyon çalışmaları tamamlanacak, markalaşma ve katma değerli üretim ve coğrafi işaretlerin yönetim ve denetim süreçleri gözden geçirilerek bunlara ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve Marka Geliştirme ve Tanıtım Ajansının kurulmasına ilişkin hukuki ve işlevsel gerekçeler araştırılacaktır.
- Tarımda tarım sanayi entegrasyonu ve ileri teknoloji uygulamaları yaygınlaştırılacaktır ve tarım ortamının ve doğal kaynakların korunmasına yönelik bir tarımsal destekleme modeli geliştirilecektir.
- Tarım ortamının ve doğal kaynakların korunması amacıyla aktif çiftçilere odaklanan, küçük ve orta ölçekli işletmeleri kapsayan, üretimi, kaliteyi, uygun fiyatları ve sürdürülebilirliği esas alan yol gösterici bir tarımsal destekleme modeli geliştirilecektir.
- Stok takip sistemi oluşturulacak ve gıda depolarında izlenebilirlik sağlanacaktır: Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuğu kapsamındaki ürünlerin sayısı artırılacak ve sistem iyileştirilecektir; yerli hayvan ırklarının ve bitki türlerinin korunması ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalar artırılacak, buzağı ölümleri azaltılacak ve küçükbaş hayvan ırkını ıslahı yaygınlaştırılacaktır.

- Tarımsal, kırsal ve sosyal altyapı hizmetleri güçlendirilecek, kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinde artış sağlanacak, IPARD Yönetim Otoritesi ve IPARD Ajansının kapasitesi artırılabacaktır.

Yeşil Mutabakat Eylem Planı'na ilişkin Cumhurbaşkanlığı Genelgesi 16.07.2021 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. F2F stratejisinde tanımlanan öncelikler de bu Eylem Planı kapsamında ele alınmıştır.

Eylem Planının “Sürdürülebilir Tarım” başlığı altında belirlenen eylemler kapsamında, AB'nin pestisit ve antimikrobiallerin azaltılmasına yönelik belirlediği hedefler doğrultusunda ülkemizde pestisit, antimikrobiyal ve kimyasal gübre kullanımının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Pestisitlerin azaltılmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde, biyolojik ve biyoteknik kontrol yöntemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Ülkemizde organik tarım üretiminin geliştirilmesi, AB'nin organik tarım mevzuatına uyumunun tamamlanması, Türkiye ile AB arasındaki organik tarım ticaretinin desteklenmesi amacıyla organik tarım alanında AB ile karşılıklı tanıma sağlanması için girişimlerde bulunulması hedeflenmektedir. Ayrıca, arazi toplulaştırma faaliyetleri, tarımda yenilenebilir enerji kullanımının artırılması, tarımsal üretimde atık ve kalıntı yönetiminin iyileştirilmesi ve AB Çiftlikten Çatala Stratejisi ve Biyoçeşitlilik Stratejileri konusunda farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir. Eylem Planında, yukarıda belirtilen faaliyetlerle ilgili olarak tanımlanan hedeflere ulaşılmasında sorumlu kurum olarak Tarım ve Orman Bakanlığı belirlenmiştir.

Bu kapsamdaki hedefler arasında üretimden tüketime kadar gıda ve yem güvenliğini sağlamak, bitki ve hayvan sağlığı ve refahı için gerekli tedbirleri almak, gıda ve yem resmî kontrol hizmetlerinin etkinliğini artırmak, gıda güvenliği konusunda doğru ve güncel bilgi sağlamak, gıda güvenliğine yönelik uygulamalar geliştirmek, bitkisel üretimde çevre dostu bitki sağlığı tedbirleri almak, hayvan hastalıkları ve zararlılarıyla mücadele hizmetleri geliştirmek, hayvan refahını korumak, hayvan hastalıkları ile mücadelede kullanılan veteriner sağlık ürünlerinin kalitesini ve etkinliğini artırmak, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği kaynaklarını korumak ve bunların, Çiftlikten Çatala Stratejisinin hedeflerine uygun olarak Tarım ve Orman Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planında tanımlanan sürdürülebilir işletimini sağlamak yer almaktadır.

Tematik Öncelik 4 – Balıkçılık

Balıkçılık, AB'nin ve Türkiye'nin en hassas sektörlerinden biridir. 8.592 kilometrelik kıyı şeridi, 26 milyon hektarlık deniz ve göl yüz ölçümü ve 12 nehri ile Türkiye balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği üretimi konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Sektöre ilişkin politika vizyonu, Ulusal Planın 409-409.4 paragrafında yer alan su ürünleri yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi, balık stoklarının sürdürülebilirliği, ürün çeşitliliği, markalaşma ve kapalı devre sistemlerin kullanılması ve yaygınlaştırılması şeklindedir.

1986 tarih ve 3288 sayılı, 2003 tarih ve 4950 sayılı ve 2019 tarih ve 7191 sayılı kanunlarla değiştirilen haliyle 1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğiyle alakalı faaliyetlerin çerçevesini belirlemektedir. Kanun, Tarım ve Orman Bakanlığının yetkisi altında çıkarılan yönetmelik ve tebliğler için zemin oluşturmaktadır. Kanun, Bakanlığa balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğine ve balıkçılık ve su ürünleri faaliyetlerinin yönetimine ilişkin politikalar geliştirme ve uygulama, deniz kaynaklarının iyileştirilmesi, teşvikleri ve korunması, yasaklar, balık pazarları, denetim ve kontrol ve balıkçılık araştırmaları konusunda yetki vermektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı⁷², bu sektörü ve TÖ'yü ilgilendiren çeşitli tedbirler öngörmektedir; bunlar: 3.1 - balık stoklarını izlemek ve yönetim planları hazırlamak, 3.2 - balıkçılık ve su ürünleri kaynaklarını korumaya yönelik kontrollerin ve izleme sisteminin etkinliğini artırmak ve 3.3 - deniz ürünleri üretimini artırmak. Plan, rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle başa çıkma

⁷² <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Lists/Duyuru/Attachments/87/2019-2023%20stratejikplan.pdf>

yeteneğini artırmayı ve Birlik kural ve standartlarına kademeli olarak uyum sağlamayı, su ürünleri yetiştiriciliğini teşvik etmeyi ve balık stoku ile balıkçılık sektörünün sürdürülebilirliğinin pekiştirilmesini savunan IPA III Programlama Çerçevesi ile büyük ölçüde uyumludur. Türkiye halihazırda balıkçılık işletmeleri, su ürünleri yetiştiriciliği ve balıkçılık birlikleriyle ilgili mevzuat ve standartlara sahip olup, şu anda en iyi uygulamaları sergilemeye ve Ortak Pazar Örgütleri ilkeleri doğrultusunda balıkçılık örgütlerinin kapasitesini tesis etmeye çalışmaktadır. Plan doğrultusunda, Türkiye, AB Müktesebatı ve Ortak Balıkçılık Politikasıyla uyum sağlamak amacıyla balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği, denizlerde ve iç sularda balık üretimi yaşam döngüsünün araştırılması, vb. hakkında bilgi sistemleri geliştirmeye yönelik projeler yürütmektedir.

3. Faydalanıcı Stratejisinin AB Genişleme Politikası ile Tutarlılığı

Pencere 4, Komisyona sunulan mevcut **ERP** ile tamamen senkronize haldedir. Hem milli bütçe hem de IPA fonları kullanılarak finanse edilen mevcut destek tedbirleri, aşağıda belirtilen *Müktesebat* fasılları kapsamında Türk müzakere pozisyonuna katkıda bulunan faaliyetlere tekabül etmektedir: TÖ1 ile ilgili olarak, Fasıl 19 (Sosyal politika ve istihdam), Fasıl 26 (Eğitim ve kültür) ve Fasıl 28 (Tüketicinin ve sağlığın korunması), TÖ2 ile ilgili olarak, Fasıl 25 (Bilim ve araştırma), Fasıl 7 (fikri mülkiyet haklarının korunmasının güçlendirilmesi), Fasıl 10 (Bilgi toplumu ve medya), Fasıl 6 (Şirketler hukuku) ve Fasıl 1,3,4, 22 ve 27, TÖ3 ile ilgili olarak, Fasıl 11 (Tarım ve kırsal kalkınma) ve Fasıl 12 (Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası) ve bunların yanı sıra Fasıl 13 (Balıkçılık). Görünüşe göre, bunların en hassas olanı, ülkenin ilerleme sağlamaya çalıştığı, mevcut 11. Ulusal Kalkınma Planı ve 2021-2023 Ekonomik Reform Programında (ERP) yer alan tarım istatistiklerin toplanması veya tarım sayımının iyileştirilmesi de dahil olmak üzere ulusal bütçeden birçok eylemin finanse edildiği Fasıl 11'dir.

İstihdam ve İşgücü Piyasası başlığı altında 2021-2023 Ekonomik Reform Programı (ERP), İŞKUR sorumluluğu kapsamında, İş Kulüpleri (Tedbir 19), İşte Anne ve Çocuk Bakım Desteği (Tedbir 20), Mesleki Eğitim ve Beceri Geliştirme İş Birliği Protokolü (Tedbir 21), Geleceğin Meslekleri (Tedbir 22) olmak üzere 4 tedbiri kapsamaktadır. Bunlar, Mesleki Eğitim ve Beceri Geliştirme İş Birliği Protokolü (MEGİP), geleceğin mesleklerinde işbaşı eğitim programı, nitelikli BİT uzmanı yetiştirme projesi, işte anne projesi, çocuk bakım desteği gibi programlar aracılığıyla İŞKUR'un üzerinde çalıştığı alanlardır.

Fasıl 11, 12 ve 13'ün çeşitli bölümlerinde Türkiye farklı ilerleme seviyelerine sahiptir. 2021 Türkiye Raporu'na göre, Türkiye tarım ve kırsal kalkınma, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası ve balıkçılık alanlarında belirli bir hazırlık seviyesine ulaşmıştır.

2021 Türkiye Raporu'na göre, Fasıl 11 ile ilgili olarak, Türkiye; tarım ve kırsal kalkınma alanında belirli bir hazırlık seviyesine ulaşmıştır. Önümüzdeki yıl, Türkiye özellikle, tarım istatistiklerinin oluşturulması için bir strateji benimsemeli ve uygulamaya başlamalı ve çapraz uyum standartlarının tanımı da dahil olmak üzere, tarımsal destekleme politikasını AB müktesebatı ile uyumlu hâle getirecek bir strateji geliştirmeli ve uygulamaya başlamalıdır.

Entegre idare ve kontrol sisteminin (EİKS) uygulanması için Türkiye'nin daha fazla adım atması gerekmektedir. Çiftlik muhasebe veri ağı (ÇMVA) 81 ilin tamamını kapsamakta olup, tarımsal üretim ve kayıt sistemiyle bütünleşik hale getirilmiştir. Tarım sayımı henüz yapılmamış olup, tarım istatistikleri stratejisi henüz kabul edilmemiştir. AB politikalarına daha fazla uyum sağlanması, ödemelerin üretimden ayrıştırılmasını ve alan bazlı ödemelerin iyi tanımlanmış çapraz uyum standartlarıyla ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Türkiye'nin, sığır eti ve canlı hayvan kotalarını kalıcı olarak açarak, AB-Türkiye arasındaki tarım ürünleri ticaretine ilişkin anlaşma kapsamındaki yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi beklenmektedir. İthalat kotalarının doğru ve şeffaf bir biçimde yönetilmesi gereklidir. Tarım istatistiklerinin oluşturulmasına yönelik strateji henüz sunulmamış olup, Türkiye'nin tarımsal destekleme politikasını AB ile uyumlu hale getirecek bir stratejiyi uygulamaya başlaması tavsiye edilmektedir.

Rapor'a göre, Fasıl 12 ile ilgili olarak, Türkiye gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası alanında belirli bir hazırlık seviyesine ulaşmıştır. Hayvanların tanımlanması ve kayıt altına alınması uygulamasına ilişkin sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Gıda işletmeleri henüz ilgili AB standartlarını karşılayacak şekilde iyileştirilmemiştir. Bu alandaki AB müktesebatının tam olarak uygulanması için kayda değer ilave çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Önümüzdeki yıl, Türkiye özellikle, gıda işletmelerini AB standartlarını karşılayacak şekilde iyileştirmeli ve bir ulusal program sunmalı, AB pestisit kalıntı – azami kalıntı limitlerine uymada önemli ilerlemeler sağlamalı ve bir izleme planı sunmalı ve zoonozların ele alınmasında daha fazla ilerleme kaydetmelidir.

Genel gıda güvenliği konusunda AB müktesebatına uyum ve uygulama konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye henüz veterinerlik politikasını AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu hale getirmemiştir. Tarım ürünleri için ticaret rejimine ilişkin Şubat 1998 tarihli AB - Türkiye Ortaklık Konseyi kararına tam uyum gösterilmesi de dahil olmak üzere, nakledilebilir süngerimsi beyin hastalıkları ve sürveyans sistemleri konusunda AB müktesebatıyla tam uyum sağlamak için hala önemli çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Veteriner biyolojik numunelerine ait ticaret rejimine ilişkin numune alma, nakletme, ithalat, ihracat ve laboratuvar koşullarına dair bir Yönetmelik yayımlanmıştır.

Hayvanların nakilleri sırasında refahı ile ilgili mevzuatın uygulanması başlatılmamış olup, bu alanda AB müktesebatının tam olarak uygulanması için daha fazla yapısal ve idari çalışma yapılması gerekmektedir. Salmonella kontrol programının uygulanmasıyla zoonozlar konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Tarım-gıda işletmelerinin iyileştirilmesine yönelik ulusal planın geliştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Gıda işletmelerinin kayıt altına alınması ve onaylanmasına yönelik yeni kuralların uygulanması konusunda hâlâ kayda değer çalışmalara ihtiyaç vardır. Hayvansal yan ürünler konusunda da kayda değer çalışmalar yapılması gerekmektedir. Denetimlerin finansmanına ilişkin hükümler henüz AB sistemiyle uyumlu değildir. Gıda güvenliği kurallarının AB müktesebatıyla uyumlaştırılmasına ilişkin olarak, etiketleme, katkı maddeleri ve saflık kriterleri, aromalar, gıda takviyeleri ve enzimler gibi konularda ilerleme kaydedilmiştir. Yeme ilişkin özel kurallar konusunda ilerleme sınırlı kalmıştır. Bitki sağlığı politikasındaki ilerleme sınırlı seviyededir. Yeni gıdalar ve genetiği değiştirilmiş organizmalara ilişkin uyum henüz sağlanmamıştır.

Fasıl 13 ile ilgili olarak, Türkiye balıkçılık alanında belli bir hazırlık seviyesine ulaşmıştır. Su Ürünleri Kanunu'nda kilit değişikliklerin kabulüne ilişkin ve balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği, kaynaklar ve filo yönetimi ile denetim ve kontrol konularında iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Diğer taraftan, Türkiye'nin Su Ürünleri Kanunu'nu uygulaması ve balıkçılık yönetimine, uyuma, yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş balıkçılığa ilişkin olarak da dahil olmak üzere balıkçılık konusunda çok taraflı iş birliğini daha fazla geliştirmesi gerekmektedir.

TOB'nin 2019-2023 Stratejik Planında, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası konularında çok kapsamlı bir SWOT analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç itibarıyla, hayvan hastalıkları ve zoonozlarla mücadelenin teşvikine yönelik araç ve mekanizmaların geliştirilmesi, veteriner hizmetlerinde kullanılan tıbbi ekipmanların kalite ve etkinliğinin artırılması, bitkisel üretimde çevreye duyarlı bitki sağlığı tedbirlerinin alınması ve gıda güvenliğine ilişkin uygulamaların geliştirilmesi Plan'da ana hedefler olarak belirlenmiştir. Bitki sağlığı, hayvan refahı ve veteriner hizmetlerine ilişkin benzer hedefler 11. Ulusal Kalkınma Planı'nda da belirtilmiştir. Ayrıca, Ekonomik Reform Programında, mahsul üretimi, hayvancılık, gıda güvenliği, bitki sağlığı ve veteriner hizmetleri ile ilgili devam eden birçok projenin AB müktesebatına uygun olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, tarım ve gıda alanlarında resmî kontrol sistemini pekiştirmek amacıyla laboratuvarların altyapısını modernize etmek ve insan kaynağını geliştirmek için yatırımların yanı sıra yeni analiz yöntemlerinin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapıldığı ve laboratuvarlar için akreditasyon çalışmalarının yürütüldüğu belirtilmektedir.

EİKS sisteminin kurulumu tamamlanmış olup, ilgili mevzuatı hazırlık aşamasındadır. 2021'de teknik altyapı kontrollerinin tamamlanması sonrasında EİKS hazır olacaktır. Bunun yanı sıra, EİKS sistemi destek ödemeleri için kullanılacağından, AB Komisyonunun tavsiyelerine uygunluk sağlamak amacıyla Çiftlik Danışma Sistemi (ÇDS) kullanılacaktır. Bunun dışında, Türkiye, AB Çiftlikten Çatala

Stratejisine uygun olarak tüm sistemin izlenmesini sağlamak amacıyla “Tohumdan Sofraya” isimli bir zincirin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bununla birlikte, Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde, Türkiye’nin Gümrük Birlik üzerinden AB ile gelişmiş entegrasyonu doğrultusunda, Türkiye’nin yeşil dönüşümünün uygulanmasına ilişkin bir Eylem Planı hazırlanmıştır. Fası 13 açısından, Ortak Balıkçılık Politikasına daha iyi uyum sağlamak amacıyla, yeni tadil edilen Su Ürünleri Kanunu’nun ayrıntılarını ortaya koyacak bir ikincil mevzuat hazırlanacak ve Stok Değerlendirme Projesinin tamamlanmasından sonra, veri toplama ve bilimsel araştırma kapasitesi iyileştirilecek ve balık stoklarının sürdürülebilirliğine ve ekosisteme dayanan yaklaşıma katkı sağlanacaktır.

Türkiye bu Pencere ile ilgili çeşitli Birlik Programlarına katılım sağlamıştır (Ufuk 2020, COSME, EaSI, Yararıcı Avrupa). Aynı zamanda, Türkiye önümüzdeki dönemde Ufuk Avrupa, InvestEU, EFSD+, Tek Pazar, ESF+(EaSI) ve EU4Health’ı içeren, ancak bunlarla sınırlı kalmayan birlik programlarına ve ajanslarına katılmayı amaçlamaktadır. Bu katılımlar genişleme gündemiyle tamamen uyumludur.

İlave olarak, yeni AB Programlarının yönetimini ve uygulanmasını desteklemek amacıyla, Avrupa Birliği Başkanlığı, bu Başkanlığın kapasitesinin geliştirilmesinin yanı sıra bu yeni AB Programlarının koordinatör kurumları olarak sorumlu olacak kurumlar için bir proje teklifi yapmayı amaçlamaktadır. Bu mevcut proje teklifinin faydalanıcısı Avrupa Birliği Başkanlığı, ortak faydalanıcıları ise programları yönetecek olan kurumlardır. Bu tür bir projenin ele alacağı programlar ESF+ (EaSI bileşeni), InvestEU, Dijital Avrupa Tek Pazarı, Yararıcı Avrupa, LIFE ve Vatandaşlar, Eşitlik, Haklar ve Değerler Programının Vatandaşlar bileşenidir. Bu programların yönetiminden sorumlu olacak kurumlar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Turizm ve Kültür Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Belediyeler Birliğidir.

Bu programlar aslında farklı Pencere kapsamina girdiğinden, bu teklif şimdilik Pencere 4 altında yer almaktadır. AK’nin yorumlarına bağlı olarak, başka bir pencere altına taşınabilir. Ayrıca, ilgili düzenlemelerin AK tarafından kabul edilmesi ve AB Programları ve Ajansları Kurulunun bu programlara katılma/katılmama kararını takiben, programların bir kısmı bu proje teklifi kapsamında yer almayabilir ve bu nedenle, teklifin dâhil olacağı pencereye buna göre karar verilebilir.

Avrupa Komisyonu Türkiye Raporlarındaki açıklamalara paralel olarak, Sağlık Bakanlığı 2018’de “Ulusal Antimikrobiyal Direnç Önleme Stratejik Eylem Planını” hazırlamıştır. Plan, gereksiz antibiyotik kullanımını azaltmayı amaçlamaktadır. 2020 Türkiye Raporu, bulaşıcı olmayan hastalıkların (BOH) toplam hastalık yükü içindeki payının arttığına altını çizmektedir. Bu kapsamda, Türkiye (2017-2025) BOH Çok Paydaşlı Eylem Planı, bir çerçeve belgesi olarak yayımlanmıştır. Bu plan, önleme ve kontrol faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini ve etkili müdahaleyi sağlamak amacıyla bütüncül ve üst düzey çok disiplinli bir yaklaşımı benimsemektedir. 2020 Türkiye Raporu, Avrupa’nın Kanseri Yenme planının, Türkiye’nin ulusal kanser kontrol politikalarını güçlendirmesi açısından potansiyel bir rehber olduğuna vurgu yapmaktadır.

4. Sektörel Analiz

Tematik olarak, Pencere 4, çok sayıda sektörü ve alt sektörü kapsadığı ve Türkiye’nin 11. Ulusal Kalkınma Planı’nda yer alan kalkınma vizyonunun çoğunu oluşturduğu için tüm IPA III müdahale stratejisinin en geniş öncelik eksenini teşkil etmektedir. Sektörel stratejiler ve planlar, örneğin, Türkiye İş Kurumunun Ulusal İstihdam Stratejisi ve Stratejik Planı ve 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, IPA’nın sektör temelli yaklaşımıyla tamamen uyumludur. Bazı durumlarda, bu eylem planları ve strateji belgeleri özel olarak Türkiye’yi AB gerekliliklerine yaklaştırmak amacıyla tasarlanmıştır. IPA II kapsamında sektör yaklaşımının istişaresi ve düzenlenmesinden sonra, her sektöre ilişkin kurumsal çerçeve ve Lider Kurumlar konusunda mutabakata varılmıştır. Ancak, IPA II’den farklı olarak, TÖ1 kapsamda yer alan mevcut sektörler eğitim, istihdam, sosyal koruma ve içerme politikaları ve sağlık dâhil olmak üzere geniş kapsamlıdır. Türkiye; **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**, Türkiye İş Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,

Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı gibi çeşitli bakanlıkları ve ulusal makamları kapsayan bu Tematik Öncelik çerçevesinde, izleme çerçevesini geliştirmek amacıyla sektörler arası koordinasyonu daha iyi şekilde devreye sokmayı amaçlamaktadır. Çalışma ve sosyal hizmetlerden sorumlu Bakanlık aynı zamanda istihdam, eğitim ve sosyal politika sektörleri arasında bağlantı kurma konusunda merkezi bir role sahip olan bir IPA Program Otoritesi olup, aynı zamanda AB tarafından ortaklaşa finanse edilen çok sayıda müdahaleyi de finanse etmektedir.

WIPO'nun 2021 "Küresel İnovasyon Endeksi"ne göre, Türkiye 132 ülke arasında 41. sırada yer almaktadır. Dünya Ekonomik Forumunun 2019 "Küresel Rekabetçilik Endeksi"ne göre Türkiye 141 ülke arasında 61. sırada yer almaktadır. TÖ2'de yer alan kurum ve kuruluşlar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı⁷³ ve ilgili kuruluşları (TÜBİTAK ve KOSGEB) ile Ticaret Bakanlığıdır. Sanayi ve teknoloji hizmetlerinden sorumlu Bakanlık aynı zamanda özel sektör üzerinde kapsamlı etkileri olan sanayi, teknoloji ve inovasyon politikaları arasında bağlantı kurma konusunda merkezi bir role sahip olan bir IPA Program Otoritesi olup, AB tarafından ortaklaşa finanse edilen çok sayıda müdahalenin finansmanında kanıtlanmış bir deneyime sahiptir. TÜBİTAK⁷⁴ rnas olarak, merkezi düzeydeki çeşitli programlarla araştırma, inovasyon, Ar-Ge kapasiteleri, tekno-girişimcilik kültürü ve akademik Ar-Ge'nin geliştirilmesi konularına odaklanmaktadır. Oysaki KOSGEB⁷⁵ ve Kalkınma Ajansları 81 ilde yıllık programlara dayalı olarak çeşitli tematik alanlarda KOBİlere/girişimcilere pratik yardım sağlamak suretiyle bölgesel düzeyde faaliyet göstermektedir. Türk Patent ve Marka Kurumu⁷⁶, başvuru sahiplerine ekosistemlerin rekabet gücünü daha da güçlendiren fikri mülkiyet hakları hizmeti vermektedir. Bu sektör bünyesindeki Ticaret Bakanlığı, Türk firmaları açısından uluslararası ticaret ortamının daha elverişli olmasının sağlanması amacıyla ihracatçılara ve gruplara hizmet vermektedir. Bu sektör kapsamında, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) uyarınca kamu harcamaları ve finansal hesap verebilirlik sistemi uygulanmaktadır. Aynı Kanun uyarınca, Bakanlık, yatırımların hükümet politikalarında belirtilen hedeflere uygun olmasını sağlamak amacıyla eylem planlarını ve harcamalarını da izlemektedir. Bu kurum ve kuruluşlar, Türk inovasyon, sanayi ve özel sektör destek ekosistemine yılda toplamda yaklaşık 150-200 milyon euroluk bir gelir aktarmaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığının (TOB) aşağıdaki sektörleri koordine etmeye yönelik bir politika görevi söz konusudur: tarım, kırsal kalkınma ve balıkçılık - IPA III Penceresinin TÖ3 ve TÖ4 kapsamındaki konular. Bakanlık, IPARD yönetim otoritesidir; TKDK⁷⁷ da ödeme kurumu görevini münhasıran ifa etmektedir.

TOB sektörün lider kurumu olup, bu doğrultuda politikaların geliştirilmesi, sektörün her alanında mevzuatın hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin faaliyetlerin iyileştirilmesi ve koordinasyonundan ve politikaların uygulanmasının izlenmesinden sorumludur.

TOB, tarım ve hayvancılık üretimi, su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesi gibi sektörün ana faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, sektörün geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapılması ve tarım politikasının oluşturulması, gıda üretimi, gıda güvenliği, kırsal kalkınma, arazilerin korunması ve etkin kullanılmasının sağlanması, su kaynakları ve biyoçeşitlilik ile paydaşlar için farkındalık faaliyetlerinin düzenlenmesi, tarımsal sübvansiyonların etkin bir şekilde yönetilmesi ve tarımsal piyasaların düzenlenmesi çalışmalarını yürütmektedir.

TOB'nin 2019-2023 Stratejik Planının hazırlanması sırasında Tarım ve Orman Bakanlığının faaliyetlerini etkileyen paydaşlar etki ve önem düzeylerine göre önceliklendirilmiş, Bakanlık hakkındaki görüşlerini ve kurumsal algılarını anlamak amacıyla geniş çaplı anket araştırmaları yapmıştır. Analiz sonucunda, ana paydaşların görüşleri alınmış, tarım ve kırsal kalkınma sektörünün karşı karşıya olduğu zorluklar ile sahip olduğu zayıflıklar, verilere erişimdeki zorluklar, yetersiz

⁷³ <https://sanayi.gov.tr>

⁷⁴ <https://tubitak.gov.tr/en>

⁷⁵ <https://en.kosgeb.gov.tr/>

⁷⁶ <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/?lang=en>

⁷⁷ <http://www.tkd.gov.tr/>

personel sayısı ve/veya dağılımı, biyokaçakçılıkla ilgili sorunlar, tarımsal pazarlamadaki aksamalar, kooperatif ve örgütsel eksiklikler, uzun vadeli tarım politikalarındaki eksiklikler, sosyal imkânlardaki eksiklikler, çok küçük, parçalanmış ve dağınık tarım arazileri, tarım alanları, ormanlar ve su kaynakları üzerindeki kentleşme ve sanayi baskısı, doğal afetlerin doğaya etkisi, tarım dışı alanlarda tarım arazilerinin kullanımı, kayıt dışı üretimin varlığı, tarımsal girdi ve teknolojilerde dışa bağımlılık ve yüksek maliyetler, hayvan ve bitki hastalıkları, sektördeki genç iş gücünde azalma ve göç, kırsal altyapı eksiklikleri, mevcut altyapının modernizasyon ihtiyacı, iklim değişikliği ve çevre kirliliği olarak tanımlanmıştır.

Son yıllarda, kırsaldan kente göçün tetiklediği hızlı kentleşme ve sanayi baskısı, hızlı nüfus artışı ve tarım alanlarının genişlemesi ve turizm faaliyetleri nedeniyle doğal kaynakların aşırı kullanımı, küresel ısınma ve birçok faktör iklim değişikliği sorunlarına neden olmaktadır. Ayrıca, endüstriyel alanlardaki emisyonlar hava kirliliğine ve çeşitli çevre sorunlarına sebep olmaktadır. Türkiye’deki su potansiyelinin yaklaşık %74’ünü kullanan tarım sektöründe su tasarrufu; koruma ve kullanma dengesi gözetilerek su kaynaklarının etkin, verimli kullanılması ve sürdürülebilir ve dayanıklı yönetimi açısından Türkiye’nin öncelikli politikalarının en önemlilerinden birini teşkil etmektedir. Modern basınçlı kapalı sistem sulama projelerinin yaygınlaştırılması, sulama amaçlı kullanılan suyun tasarrufunda en etkili yol olarak ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan, su miktarı ve kalitesindeki her türlü değişiklik tarımsal üretimi etkilemektedir. Buna ilâve olarak, başta sıcaklık ve yağış olmak üzere meteorolojik parametrelerdeki değişiklikler tarımsal verimliliği doğrudan etkilemektedir. İklim değişikliğinin hem meteorolojik parametreleri hem de suyu nitelik ve nicelik açısından etkileyeceği göz önüne alındığında, iklim değişikliğinin tarımsal üretime etkilerinin ne kadar büyük olacağı anlaşılabilir.

İklim Değişikliğinin Su Kaynakları Üzerindeki Etkileri bilimsel raporuna göre, Türkiye’nin tüm bölgelerinde iklim değişecektir. Bölgesel iklim modelinin sonuçlarına uygun olarak, Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü batı ve güney bölgelerde yağışlarda önemli bir düşüş beklenirken, ılımlı bir orta enlem ikliminin görüldüğü Karadeniz bölgesinde yağışlar artacaktır. Sıcaklık ve azalan yağışlar, özellikle İç Anadolu, İç Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kuraklığın şiddetini, sıklığını ve süresini artıracaktır. Dolayısıyla, iklim değişikliğine bağlı olarak tarımsal üretim ve doğal kaynaklar, üretim miktarının azalması, tarımsal üretimin verim ve kalitesi, balıkçılık ürünlerinin azalması, biyoçeşitlilikte azalma, erozyon, arazi ve ekosistemde bozulma, kuraklık, orman yangını, sel, vb. açısından olumsuz şekilde etkilenmektedir.

5. Sektörel Stratejilerin Bölgesel ve Küresel Stratejilerle Tutarlılığı

Türkiye’nin bu Pencere ile alakalı stratejileri, programları ve eylem planları aşağıdaki Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine tekabül etmektedir: SKH 2 (Açlığa son), SKH 3 (Sağlıklı ve kaliteli yaşam), SKH 6 (Temiz su ve sıhhi koşullar), SKH 8 (İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme) ve SKH 9 (Sanayi, inovasyon ve altyapı), SKH 10 (Eşitsizliklerin azaltılması), SKH 11 (Sürdürülebilir kentler ve topluluklar), SKH 12 (Sorumlu üretim ve tüketim), SKH 14 (Suyun altındaki yaşam), SKH 15 (Yeryüzünde yaşam) ve SKH 17 (Hedeflere yönelik ortaklıklar).

11. Ulusal Kalkınma Planı başta kadınlar olmak üzere genel olarak iş gücüne katılım oranının ve istihdam oranının artırılmasına ve işsizlik, genç işsizlik ve kayıt dışı istihdam oranının düşürülmesine yönelik hedefler belirlemiştir. Ayrıca, kadınlar, engelliler ve gençler gibi özel ilgiye ihtiyaç duyan gruplar için de ayrı hedefler bulunmaktadır. Kalkınma Planı’nda aynı zamanda yoksulluk sorunları da ele alınmış olup, Gini katsayısı ve göreceli yoksulluk oranına yönelik hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler yukarıdaki tabloda da sıralanmıştır.

Çalışma hayatının tüm paydaşlarının katkılarıyla hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi, eğitim ve iş gücü piyasası arasında güçlü ilişkiler oluşturmayı, esneklik sağlamayı (iş gücü piyasasında esneklik ve güvenlik arasında kurulan dengeyle), kırılgan grupların istihdamını artırmayı ve istihdam-sosyal koruma ilişkisini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Strateji, Avrupa İstihdam Stratejisini ve Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerini esas alarak hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Aynı şekilde, Strateji, başta kadınlar, engelliler, gençler ve uzun süreli işsizler olmak üzere özel politika gerektiren

grupların katılımının önündeki engelleri kaldırmayı amaçlamakta olup, bu gruplara yönelik tespitleri, hedefleri ve eylem planlarını içeren “Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Artırılması” eksenini de kapsamaktadır. GAP III doğrultusunda, kadın istihdamının da bu stratejide özel bir yeri vardır ve kadınların iş gücü piyasasına girip, kalıcı olmalarını sağlamak, iş hayatındaki konumlarını güçlendirmek, çalışma hayatının değişen ve gelişen koşullarına uygun politikalar üretmek istihdamlarını desteklemek amacıyla yönelik hedefler ve eylemler bulunmaktadır. İlâve olarak, plan kapsamında ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerle ilgili bazı eylemler ve hedefler de mevcuttur. Bu eylemlerin ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranının azaltılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Antimikrobiyal direnç (AMD) halk sağlığının en ciddi sorunlarından biridir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile Sağlık Bakanlığı arasındaki iş birliği devam etmektedir.

2019-2024 Bir Sonraki Avrupa Komisyonu için Siyasi Rehber İlkeler kapsamında, kanser, Avrupa Komisyonunun sağlık alanındaki temel önceliklerinden biridir. Bu önceliğe paralel olarak, ülkemizde yürütülen kanser tarama programı kapsamında, belirlenen yaş gruplarına yönelik ülke genelinde toplum tabanlı ve fırsatçı taramalar şeklinde meme, kolorektal ve rahim ağzı kanseri taramaları yapılmaktadır. Ancak, koruyucu sağlık hizmeti olarak taramalara daha fazla kişiyi dâhil etmek için altyapı çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Sağlık Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planına göre, bireylerin sağlıklı yaşam sürmeleri desteklenmeli ve koruyucu ruh sağlığı hizmetleri herkesin erişimine açık şekilde sunulmalıdır. Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı revizyon metninde, ergen ruh sağlığının geliştirilmesine yönelik çok sektörlü programların geliştirilmesi, personel ekipmanlarının eğitimlerle desteklenmesi, gençlere yönelik diğer eğitim ve sosyal hizmetlerle bütünleşik, erişilebilir koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi ve bu kapsamda ulaşılan genç sayısının artırılması hedeflenmektedir.

2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, imalat sanayinin GSYİH içindeki payını artırmaya öncelik vermektedir. Bu şekilde, işçi başına üretilen katma değer artırılabilecek, yüksek teknolojlü ürünlerin payı açısından ihracatın kompozisyonu ve Ar-Ge harcamaları artacaktır.

Tarımla ilgili sektörel strateji, Türkiye tarafından Tohumdan Sofraya olarak daha da geliştirilen, daha geniş Yeşil Mutabakat ve Çiftlikten Çatala Stratejisini zaten göz önünde bulundurmaktadır. Bu Pencere kapsamında finansmana yönelik eylemler aşağıdaki yeni Uyum Politikası hedeflerine tekabül etmektedir: PH 1 – Yenilikçi ve akıllı ekonomik dönüşümü teşvik etmek suretiyle daha akıllı bir Avrupa ve PH 3 – Daha bağlantılı bir Avrupa - hareketlilik ve bölgesel BİT bağlanabilirliği ve PH 4 - Daha sosyal bir Avrupa - Avrupa Sosyal Haklar Sütununun uygulanması.

Tarım ve Orman Bakanlığının 2019-2023 Stratejik Planı hazırlanırken, BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) göz önüne alınmış ve Bakanlığın görevleri aşağıdaki ilgili SKH'leriyle ilişkilendirilmiştir: SKH-2 Açlığa son, SKH-3 Sağlıklı ve kaliteli yaşam, SKH-6 Temiz su ve sıhhi koşullar, SKH-7 Uygun fiyatlı ve temiz enerji, SKH-9 Sanayi, inovasyon ve altyapı, SKH-11 Sürdürülebilir kentler ve topluluklar, SKH-12 Sorumlu üretim ve tüketim, SKH-14 Suyun altındaki yaşam ve SKH-15 Karada yaşam.

BÖLÜM 2 – IPA II YARDIMI KAPSAMINDAKİ ÖNCELİKLER, HEDEFLER VE EYLEMLER

1. İstişare Süreci

IPA III Tematik Öncelikler ve hedeflerin seçimine ilişkin istişare süreci, IPA II'nin programlama deneyimine binaen tesis edilmiştir. Öncelikler ve hedeflerin seçimi, 2019-2020 yılları için mevcut proje havuzuna dayanarak ve tüm potansiyel faydalanıcıların Eylem Fişleri şeklindeki taslak eylem önerilerini Nisan 2020'de Komisyon tarafından talep edilen şekilde her bir Lider Kuruma sunmalarının gerekli kılındığı aşağıdan yukarıya doğru bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. İlgili Bakanlıklar ve yerel aktörler ile onların çatı örgütleri de dahil olmak üzere çeşitli kamu kurumlarından öneriler alınmıştır.

Bu öneriler daha sonra Tematik Hedefler ve Pencereleler etrafında kümelendirilmiş ve ilgililik düzeyi kontrolleri için NIPAC ve Strateji ve Bütçe Başkanlığına sunulmuştur. Bunlar daha sonra ön onay için Komisyon birimlerine iletilmiş olup, bu da yalnızca Aralık 2020'nin sonlarında NIPAC'a iletilmiştir. Elde edilen sonuç, 2023-2024 dönemine özel önem atfederek IPA III'ün geriye kalan yılları için Tematik Öncelikler kapsamında proje önceliklendirmesi ve ilgili proje fikirlerinin geliştirilmesine yönelik daha fazla kamu istişaresi için temel görevi görmüştür. Stratejik Cevabın (gerekli görülmesi halinde ve gerekli görüldüğü anda) yıllık olarak güncellemelere tabi olacağı ve özellikle bu Kısımın, ilgili metnin her yıl revize edilmesi ve yeniden sunulmasıyla sonuçlanan değişken bir yapıya sahip olduğu kabul edildiğinde, istişare süreci de; ilgili sektörlerin en güncel ihtiyaçlarını ilgili Eylemler yardımıyla destek alanlarının belirlenmesine yansıtma amacıyla süregelen bir niteliğe sahip olacaktır. Özellikle, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, IPA III'ün tematik müdahalelerinin daha iyi tasarlanması amacıyla, Mayıs 2021'de bir anket araştırması yapmış ve Haziran 2021'de STK'lar, özel sektör ve akademi ile istişarelerde bulunmak ve görüşlerini almak üzere 4 farklı toplantı gerçekleştirmiştir.

2021-2022 dönemine ilişkin destek önceliklerinin, Komisyon tarafından ilgililik kriterlerini esas alarak oluşturulan ayrımcı tedarik yoluyla seçildiği belirtilecektir.

2. Kilit tematik öncelikler

Tematik Öncelik 1 – Eğitim, istihdam, sosyal koruma ve içerme politikaları, sağlık

Önerilen hedefler üç kategori altında toplanmıştır: 1) İstihdam: İş teftiş ve rehberlik hizmetlerinin uluslararası çalışma standartları seviyesine yükseltilmesiyle insana yaraşır işlerin desteklenmesi ve gençlerin gelecekteki meslekler için desteklenmesi ve istihdam edilebilirliklerinin artırılması suretiyle istihdamın teşvik edilmesi planlanmaktadır. 2) Eğitim: Dijital teknolojinin getirdiği imkânlardan yararlanarak, öğretmenlerin; iş gücü piyasasının gereksinimlerini karşılama ve engelli çocuklar veya farklı öğrenme ihtiyacı olan çocuklar ve mülteci çocuklar da dahil olmak üzere tüm öğrenciler için öğrenmeyi en üst düzeye çıkarma kapasitelerini geliştirmek suretiyle, (şoklara dayanıklılık dahil olmak üzere) kaliteli dijital eğitim, öğretme ve öğrenme sağlanması amacıyla ulusal kurumsal kapasitenin geliştirilmesi planlanmaktadır. 3) Sosyal politikalar: Kırılgan çocuklar için kurumsal bakım yönteminden alternatif bakım yöntemine geçilmesi, kırılgan çocuklar için evde bakım desteklerinin ve kalite standartlarının iyileştirilmesi, her türlü bakım hizmetinin izlenmesi, denetlenmesi ve değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu yüzden, Türkiye'deki kırılgan çocukların sosyal olarak korunmasının ve sosyal olarak içerilmesinin teşvik edilmesi planlanmaktadır.

Sağlığın korunması alanında, AMD'nin ortaya çıkışını ve yayılmasını azaltmak ve yeni etkili antimikrobiklerin geliştirilmesini ve erişilebilirliğini artırmak amacıyla ilgili AMD kapasitelerinde iyileştirmelere ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca, kronik hastalıklarla ilgili çalışmalar önleyici ve koruyucu bir bakış açısıyla desteklenebilir. Çok sektörlü bir yaklaşım vasıtasıyla, AB Gençlik Stratejisine paralel olarak gençlerin ruh sağlığına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi önemli olabilir. Bu faaliyetler gençlerin potansiyeline katkıda bulunabilir.

Tematik Öncelik 2 – Özel sektörün geliştirilmesi, ticaret, araştırma ve inovasyon

Pencere 2 müdahaleleri, daha döngüsel, yeşil ve sürdürülebilir ekonomiye sahip olmak için özellikle araştırma, teknolojik gelişme ve inovasyon, dijitalleşme (ikincisi özellikle COVID-19 bağlamında) ve özel sektör gelişimine ve girişimciliğine daha geniş bir destek sağlamak suretiyle olmak üzere, Türk iş sektörünü tek pazara yaklaştırmak amacıyla ulusal fonların ve IPA kaynaklarının birleştirilmesi ve harmanlanmasını temel alacaktır. Bu hususlar zaten IPA II desteğinin merkezinde yer almaktadır fakat MFF 2021-2027'nin bu öncelikler için daha fazla finansman sağlaması beklenmektedir. Aynı zamanda, Teknik Yardımın tamamlayıcı faaliyetlerine ihtiyaç olacaktır.

AB'nin programlama çerçevesi kapsamında sağladığı politika müdahalelerini göz önüne alarak ve ulusal hedeflere de çapraz atıfta bulunmak suretiyle, aşağıdaki tematik alanlar Pencere-4 tematik öncelik 2'nin odak noktaları olarak belirlenmiştir:

- Döngüsel Yeşil Ekonomi ve Kümelenme
- Girişimcilikle ilgili Yeni İşletmeler ve Yaratıcı Ekonomi
- Dijital İnovasyon ve Dönüşüm
- Ar-Ge, Kilit ve Kolaylaştırıcı Teknolojiler ve Akademik Girişimcilik

11. UKP, 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi ve 2018 Dijital Türkiye Yol Haritasına göre, dijital teknoloji sağlayıcılarının ve imalat sanayi kullanıcılarının desteklenmesi önceliklendirilmiştir. Bu amaçla, dijital teknoloji sağlayıcılarını ve aynı zamanda imalat sektörü kullanıcılarını desteklemeyi amaçlayan eylemler Pencere 4 tematik öncelik 2 altında oluşturulacaktır. Tematik öncelikler arasındaki tamamlayıcılığı artırmak için, teknoloji sağlayıcısı tarafından tasarlanan bu dijital çözümlerin (dijital enerji, bağlanabilirlik, ulaşım) ortaya konmasıyla ilgili tematik öncelikler altında desteklenebilir.

Tüketiciler için Yeni Mutabakat ((AB) 2019/2161 sayılı Direktif), Dijital İçerik ve Hizmetler hakkında 2019/770 sayılı Direktif ve Mal Satışı hakkında 2019/771 sayılı Direktif'te belirtilen ilkelerin bütünleşik hale getirilmesi için yapılan çalışmalar kapsamında, piyasadaki aktörler arasında ekonomik ve çevresel ilişkilere ilişkin olarak daha yüksek düzeyde şeffaflık, güven, güvenlik ve farkındalığa ulaşılması hedeflenmektedir. Tüketicilerin ürünlerin sıralaması, tüketici incelemelerinin toplanması ve sunumu için kullanılan yöntemler, kişiselleştirilmiş fiyatlandırma uygulamaları ve karanlık ticari kalıplar hakkında iyi bilgilendirilmesini sağlamak için atılan adımlar, sadece yasa tasarılarını değil, aynı zamanda hem sektörün hem de genel olarak kamunun erişimine açık açıklayıcı kılavuzları da içermektedir. Ticaret Bakanlığının mevcut Stratejik Planında tanımlanan Bakanlık hedefleri doğrultusunda, tüketici ve satıcıların açık bir şekilde tanımlanmış ve makul kurallar altında çevrim içi pazarla bütünleşik hale gelmelerinin ekonomik ilişkilerin etkinliğini artırması beklenmektedir. Yakın tarihli Yenilenmiş Ürünlerin Satışı Hakkında Yönetmelik (Ağustos 2020), daha fazla geri dönüşümü ve yeniden kullanımı hedefleyen Döngüsel Ekonomi Eylem Planına uyma yolunda atılan ilk adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Avrupa Birliği dış pazarına ihraç edilecek veya ihraç edilmesi hedeflenen ürünleri düzenleyen 7223 sayılı yeni Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nun da bu iki ekonomik alanın entegrasyonuna katkı sağlaması beklenmektedir.

Tematik Öncelik 3 – Tarım ve kırsal kalkınma

Bu Tematik Önceliğe ait eylemler, ilgili AB mevzuatına ilişkin Ortak Tarım Politikası ve ilgili politikaların gelecekte uygulanmasına yönelik hazırlık yapmak suretiyle Tek Pazar entegrasyonunu sorunsuz bir şekilde sağlamayı, gıda güvenliği, veteriner ve bitki sağlığı hizmetlerini ve kontrollerini AB gereklilikleri doğrultusunda iyileştirmeyi, tarımsal üretimi iklim değişikliği etkileriyle uyumlaştırmayı ve Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye'nin Yeşil Mutabakat Eylem Planı hedefleri doğrultusunda çevrenin sürdürülebilirliği ve korunmasının pekiştirilmesi amacıyla kırsal ekonomiyi yönetmeyi amaçlayacaktır. Çiftlikten Çatala Stratejisine uygun şekilde pazar yönelimini, rekabet gücünü artırmak ve sektörün güvenli, sağlıklı, besleyici gıda ve hayvan refahına yönelik toplumsal taleplere tepkisini iyileştirmek ve çiftçilerin gıda değer zincirlerindeki konumunu güçlendirmek amacıyla, gıda güvenliği, hayvan refahı ve sürdürülebilir gıda sistemlerine geçiş de aranacaktır.

Çiftliklere doğrudan destek, kırsal ekonomiyi çeşitlendirmeyi ve kırsal kesimde yaşayanlara iş yaratmayı da amaçlayan IPARD Programının yetki alanına girmektedir.

Tematik Öncelik 4 – Balıkçılık

Bu TÖ kapsamındaki müdahaleler, AB Müktesebatına ve Politikasına uyum sağlamak amacıyla, su ürünleri sektöründeki doğal kaynakların, sürdürülebilirliklerini pekiştirmek üzere yönetimine, yenilenebilir kaynakların rasyonel şekilde kullanımına ve piyasa düzenlemeleri, yapısal politikalar, gözetim, kontrol, uygulama, bilgi paylaşımı ve iş birliği konularına özel önem atfederek reforme edilmiş Ortak Balıkçılık Politikasındaki gereklilikleri karşılamak amacıyla balıkçılık yönetimine ilişkin kurumsal kapasiteyi ve yasal uyumu güçlendirmeyi hedefleyecektir.

Genel olarak, bu Pencerenin Eylemleri, bu Pencere kapsamında izlenen hedeflere tam olarak uygundur ve aşağıdakileri içerir:

- Mesleki eğitim ve öğretim dâhil olmak üzere eğitime erişimin ve eğitimin kalitesinin güçlendirilmesi, her düzeyde Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı ile yaşam boyu öğrenme olanaklarına iştirak edilmesi, kaliteli istihdamın ve iş gücü piyasasına erişimin teşvik edilmesi, adil çalışma koşullarının sağlanması, sosyal diyalogun geliştirilmesi, kayıt dışı istihdam edilenlerin oranının azaltılması, eşitliğin ve ayrımcılık yapılmamasının teşviki, sosyal koruma ve iştirak ve yoksullukla mücadele, istihdam seviyelerinin artırılması,
- Faydalanıcıların iş ortamının, inovasyon ekosisteminin ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, (ayrıca COVID-19 salgını sonrası sosyo-ekonomik toparlanmanın desteklenmesi açısından) AB endüstriyel değer zincirleriyle entegrasyonun desteklenmesi ve bu ekonomilerin rekabet gücünün artırılması, araştırma, teknolojik gelişme ve inovasyonun güçlendirilmesine yönelik akıllı uzmanlığın desteklenmesi ve (ayrıca Pencere 2 ile bağlantılı olarak) özel sektör ve ticaretin desteklenmesi,
- Tarım ve kırsal kalkınma alanında AB yasal çerçevesine ve ilgili veterinerlik, gıda güvenliği ve bitki sağlığı standartlarına kademeli olarak uyum sağlarken, piyasa güçleriyle rekabet edebilecek tarım sektörünün kademeli olarak tesis edilmesi,
- Balıkçılık sektöründeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle başa çıkma yeteneğinin artırılması, Birlik kural ve standartlarına kademeli olarak uyum sağlanması ve sürdürülebilirliğe ve yenilenebilir kaynakların rasyonel şekilde kullanımına odaklanarak su ürünleri yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi.

3. 2021-2024 IPA III Desteği İçin Önerilen Eylemlerin Listesi

2021 PROGRAMLAMA YILI

İnsan Kaynakları ve Sosyal Haklar: Eylem; koruyucu aile, iş teftiş rehberliği, sosyal diyalog ve gençleri gelecekteki mesleklere hazırlamayı hedefleyen 4 Eylem Fişinden oluşmaktadır.

Akıllı ve sürdürülebilir ekonomik dönüşüm: Bu Eylem, döngüsel ekonomi kavramını, dijital dönüşümü ve Türkiye'nin Ufuk Avrupa Programına katılımını desteklemeyi hedeflemektedir. EB, 3 Eylem Fişini temel alacaktır.

2022 PROGRAMLAMA YILI

2022 programlama yılı için ilâve eylemler sunulacaktır. Bütçe kesintisi nedeniyle 2021 listesinden elenen öncelikli eylemler de 2022 listesine eklenmektedir. 15 Kasım 2021 tarihi itibarıyla eylemlerin listesi aşağıdaki şekildedir:

- AB Programlarıyla bütünleşik hale gelerek KOBİ'lerin ve Ar-Ge ekosistemi oyuncularının güçlendirilmesi
- KOBİ'lerde iş sağlığı ve güvenliğinin desteklenmesine yönelik organize iş birliği
- Yükseköğretimde Kalite Güvence Sisteminin Kapasitesinin Geliştirilmesi
- Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Kalitesinin Artırılması
- Ortak İş Birliğinin Geliştirilmesi Yoluyla Çocuk İşçiliği ile Mücadele
- Konutlarda ve Okullarda Asbest Tespiti ve Yönetimi
- Sağlık Bakanlığının Dezavantajlı Gruplara Yönelik Nüfus Bazlı Kanseri Tarama Kapasitesinin Güçlendirilmesi

- Türkiye’de ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin (NEET) ve NEET olma riski taşıyanların becerilerinin ve istihdam edilebilirliğinin artırılması

2023 PROGRAMLAMA YILI

Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgisinin Dijital Yöntemlerle Yaygınlaştırılması
Yükseköğretim Düzeyinde Öğrenim Gören Kadınların ve Dezavantajlı Öğrencilerin İstihdam Edilebilirlik Becerilerinin Geliştirilmesi

Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlere (NEET) Destek

Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarıyla Dezavantajlı Bireylerin Sosyal ve Mesleki Gelişimine ve İstihdamına Yönelik Kapasitenin Geliştirilmesi ve Özel Eğitimde Dijital Dönüşüm Sağlama

Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Eğitiminin Kalitesinin Artırılması (DVEKA)

Besin Maddelerinin Yoğun Tarımdan Deşarjının Yönetilmesi ve Türkiye’de Mevcut En İyi Tekniklerin (MET) ve En İyi Çevre Uygulamalarının (EÇU) yaygınlaştırılması

AB Yeşil Mutabakatı doğrultusunda Tarım Arazilerinin Karbon Stok Kapasitesini Artırmaya yönelik Karbon Tarımı altyapısının güçlendirilmesi

Türkiye’de Tarımsal Üretimde Doğa Temelli Çözümlerin Uygulanması ve Yaygınlaştırılması ve Buna İlişkin Kapasitenin Geliştirilmesi

Türk Denizlerinde Terk Edilmiş Balıkçılık Aletlerinin (Kayıp Tesisatların) Kaldırılması

Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinin güçlendirilmesi yoluyla Türkiye’nin Yeşil Gündeminin Teşvik Edilmesi (SF&A4RCC)

AB Programlarının yönetimine ve uygulanmasına verilen destek: Operasyonun genel amacı, programlardan sürdürülebilir sonuçlar ve etkiler elde etmek amacıyla AB Programlarının Türk kurumları tarafından daha iyi yönetilmesini sağlamaktır.

KOBİ iş birliğinin döngüsel ekonomiye uyumunun artırılması

Yeni işletme ekosisteminin ve yaratıcı endüstrilerin ekonomiye katılımının artırılması

2024 PROGRAMLAMA YILI

Dijital dönüşüm vasıtasıyla imalat sanayinin güçlendirilmesi

Üniversite-sanayi iş birliği vasıtasıyla kilit kolaylaştırıcı teknolojilerde Ar-Ge kapasitesinin geliştirilmesi

İleri Tarım Teknolojisinin Kullanımının Yaygınlaştırılması

Tohumculuk Sektöründe AB Mevzuatına Uyum Altyapısının Güçlendirilmesi

Ulusal Gıda Referans Laboratuvarının Altyapısının Güçlendirilmesi ve Analizlerin Kalitesinin İyileştirilmesi

Ulusal Bitki Sağlığı Laboratuvarlarının Kapasitelerinin AB’deki Ulusal Referans Laboratuvarlarının Seviyesine Yükseltilmesi

Bakanlığın Ulusal Kalıntı İzleme Planının Uygulanmasına Yönelik Kurumsal Kapasitesinin İyileştirilmesi

Türkiye’nin Tarımsal İstatistik Kapasitesinin Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması

Türkiye’de EİKS’in Uygulanmasına ve Arazi Parsel Tanımlama Sistemine ilişkin Kapasitenin İyileştirilmesi

Sürdürülebilir ve İklim-Akıllı Tarımsal Üretim için Kaynak Verimliliğinin ve Ekosistem Hizmetlerinin Kullanımının İyileştirilmesi

Türkiye’de Stok Değerlendirme Faaliyetlerinin Güçlendirilmesi ve Genişletilmesi

Türkiye’nin Gıda Kayıp ve İsrafına Karşı Eylemlerine İlişkin Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi

Tarımsal Bilgi ve Danışmanlık Bilgi Sisteminin Kurulması

Sürdürülebilir Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi için Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Türkiye’de Stok Değerlendirme Faaliyetlerinin Güçlendirilmesi ve Genişletilmesi

Politika Oluşturma ve Stratejik Planlamaya Temel Olmak Üzere Tarımsal Atık/Biyokütleyle ilişkin Güvenilir İstatistiksel Veri Envanterinin Oluşturulması

Pandemi ile Mücadelede İyi Tarım Uygulamalarının Uygulanması ve Kuralların İyileştirilmesi

Coğrafi İşaretlere İlişkin Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi
İleri Tarım Teknolojisinin Kullanımının Yaygınlaştırılması
Markalı Ürünlerin Üretimi ve Tüketimine Destek
Genç Çiftçilerin ve Kadınların Desteklenmesi Projesi –AGRIYOUTH yardımıyla Kırsal Kuşak Yenilenmesi ve Kırsal Kalkınma yoluyla Tarım Sektöründe Rekabet Gücünün Artırılması
Sürdürülebilir Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi için Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi.

4. Endikatif Bütçe ve Uygulama Planı 2021-2024

	Tahmini AB Katkısı (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 1 – Eğitim, istihdam, sosyal koruma ve içerme politikaları, sağlık		
2021		
Türkiye’de acil koruyucu aile sisteminin kurulması ve iyileştirilmesi	5.180.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmet (TA)
İş Teftiş Rehberliği ve Sosyal Diyalog Yoluyla İşyeri Uyumu	2.513.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Uygun olduğu değerlendirilen kuruluş (ILO) ile dolaylı yönetim
Gençler Geleceğin Mesleklerine Belediyelerle Hazırlanıyor Programı (İSKEP-II)	7.900.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA): 2.500.000
Dijital içerik ve becerilerin geliştirilmesi için öğretmenlerin kapasitelerinin iyileştirilmesine yönelik bir ekosistem kurulması	3.700.000	EB Teslim tarihi: Mart 2021 Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021)	19.293.000	
2022		
KOBİ’lerde iş sağlığı ve güvenliğinin desteklenmesine yönelik organize iş birliği	3.550.000	EB Teslim tarihi: Ocak 2022 (planlanan tarih) Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Yükseköğretimde Kalite Güvence Sisteminin Kapasitesinin Geliştirilmesi	3.521.550	EB Teslim tarihi: Ocak 2022 (planlanan tarih) Dolaylı yönetim: hizmet (TA) ve tedarik
Türkiye’de Yabancı Dil Eğitimi Kalitesinin Artırılması	4.789.924	EB Teslim tarihi: Ocak 2022 (planlanan tarih) Uygun olduğu değerlendirilen kuruluş (Avrupa Konseyi) ile dolaylı yönetim
Ortak İş Birliğinin Geliştirilmesi Yoluyla Çocuk İşçiliği ile Mücadele	10.000.000	EB Teslim tarihi: Ocak 2022 (planlanan tarih) Uygun olduğu değerlendirilen kuruluş (UNICEF) ile dolaylı yönetim
Konutlarda ve okullarda asbest tespiti ve yönetimi	924.000	EB Teslim tarihi: Ocak 2022 (planlanan tarih) Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin (NEET) Desteklenmesi	3.000.000	EB Teslim tarihi: Ocak 2022 (planlanan tarih) Uygun olduğu değerlendirilen kuruluş (UNICEF) ile dolaylı yönetim

Sağlık Bakanlığının Dezavantajlı Gruplara Yönelik Nüfus Bazlı Kanser Tarama Kapasitesinin Güçlendirilmesi	5.500.000	Dolaylı yönetim: hizmet (TA) ve tedarik
Toplam Tematik Öncelik 1 (2022)	€ 31.285.474	

2023-2024		
Tarım Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgisinin Dijital Yöntemlerle Yaygınlaştırılması	2.800.000	EB Teslim Tarihi: TBC Dolaylı yönetim: TA
Yükseköğretim Düzeyinde Öğrenim Gören Kadınların ve Dezavantajlı Öğrencilerin İstihdam Edilebilirlik Becerilerinin Geliştirilmesi	4.000.000	EB Teslim Tarihi: TBC Dolaylı yönetim: TA ve Tedarik
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlere (NEET) Destek	3.000.000	EB Teslim Tarihi: TBC Dolaylı yönetim: TA
Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarıyla Dezavantajlı Bireylerin Sosyal ve Mesleki Gelişimine ve İstihdamına Yönelik Kapasitenin Geliştirilmesi ve Özel Eğitimde Dijital Dönüşüm Sağlama	10.000.000	EB Teslim Tarihi: TBC Dolaylı yönetim: TA ve Tedarik
Türkiye’de Dijital Becerilerin Kalitesinin Artırılması	5.500.000	EB Teslim Tarihi: TBC Uygun olduğu değerlendirilen bir kuruluş ile Doğrudan Yönetim
Toplam Tematik Öncelik 1 (2023-2024)	25.300.000	
Toplam Tematik Öncelik 1 (2021-2024)	75.878.474	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 2 – Özel sektörün geliştirilmesi, ticaret, araştırma ve inovasyon		
2021		
Akıllı ve Sürdürülebilir Ekonomik Dönüşüm	17.300.000	EB Teslim tarihi: 15 Eylül 2021 IMBC: Hizmetler (TA)
Toplam Tematik Öncelik (2021)	17.300.000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 2 – Özel sektörün geliştirilmesi, ticaret, araştırma ve inovasyon		
2022		
Eylem Belgesi : AB Programlarıyla bütünleşik hale gelerek KOBİ’lerin ve Ar-Ge ekosistemi oyuncularının güçlendirilmesi	26.500.000	EB Teslim tarihi: 1 Ekim 2021 IMBC: Hizmetler (TA) ve Ulusal Kamu Kuruluşuna (NPB) Doğrudan Hibe

Toplam Tematik Öncelik 2 (2022)	26.500.000
--	-------------------

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 2 – Özel sektörün geliştirilmesi, ticaret, araştırma ve inovasyon		
2023		
KOBİ iş birliğinin döngüsel ekonomiye uyumunun artırılması	25.000.000	EB Teslim tarihi: 2022'nin 2. çeyreği IMBC: Hizmetler (TA) ve Ulusal Kamu Kuruluşuna Doğrudan Hibe (NPB), hibe programı, EFSD+ kapsamında harmanlanmış finansal araç
Yeni işletme ekosisteminin ve yaratıcı endüstrilerin ekonomiye katılımının artırılması	20.000.000	EB Teslim tarihi: 2022'nin 2. çeyreği IMBC: EFSD+ kapsamında hizmetler (TA), tedarik, hibe programı ve harmanlanmış finansal araç
Toplam Tematik Öncelik 2 (2023)	45.000.000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 2 – Özel sektörün geliştirilmesi, ticaret, araştırma ve inovasyon		
2024		
Dijital dönüşüm vasıtasıyla imalat sanayinin güçlendirilmesi	30.000.000	EB Teslim tarihi: 2022'nin 4. çeyreği IMBC: Hizmetler (TA), tedarik, hibe programı, NPB'ye doğrudan hibe ve EFSD+ kapsamında harmanlanmış finansal araç
Üniversite-sanayi iş birliği vasıtasıyla kilit kolaylaştırıcı teknolojilerde Ar-Ge kapasitesinin geliştirilmesi	35.000.000	EB Teslim tarihi: 2023'ün 1. çeyreği IMBC: Hizmetler (TA), tedarik, hibe programı, NPB'ye doğrudan hibe ve EFSD+ kapsamında harmanlanmış finansal araç
Toplam Tematik Öncelik 2 (2024)	65.000.000	
Toplam Tematik Öncelik 2 (2021-2024)	153.800.000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 3 – Tarım ve kırsal kalkınma		
2023		
Besin maddelerinin yoğun tarımdan dışarjının yönetilmesi ve Türkiye'de Mevcut En İyi Tekniklerin (MET) ve En İyi Çevre Uygulamalarının (EÇU) yaygınlaştırılması	7.500.000	EB Teslim: TBC Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Doğrudan Hibe
AB Yeşil Mutabakatı doğrultusunda Tarım Arazilerinin Karbon Stok Kapasitesini Artırmaya Yönelik Karbon Tarımı Altyapısının Güçlendirilmesi	7.500.000	EB Teslim: TBC Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Doğrudan Hibe

Türkiye’de Tarımsal Üretimde Doğa Temelli Çözümlerin Uygulanması ve Yaygınlaştırılması ve Buna İlişkin Kapasitenin Geliştirilmesi	4.500.00	EB Teslim: TBC Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Doğrudan Hibe
Toplam Tematik Öncelik 3 (2023)	19.500.000	
2024		
İleri Tarım Teknolojisinin Kullanımının Yaygınlaştırılması	1.700.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: servis sözleşmesi (TA)
Tohumculuk Sektöründe AB Mevzuatına Uyum Altyapısının Güçlendirilmesi	1.180.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: eşleştirme
Ulusal Gıda Referans Laboratuvarının (UGRL) Altyapısının Güçlendirilmesi ve Analizlerin Kalitesinin İyileştirilmesi	12.000.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: Hizmetler (TA) ve tedarik
Ulusal Bitki Sağlığı Laboratuvarlarının Kapasitelerinin AB’deki Ulusal Referans Laboratuvarlarının Seviyesine Yükseltilmesi	1.600.000	EB Teslim: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Bakanlığın Ulusal Kalıntı İzleme Planının Uygulanmasına Yönelik Kurumsal Kapasitesinin İyileştirilmesi	4.500.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: eşleştirme ve tedarik
Türkiye’nin Tarımsal İstatistik Kapasitesinin Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması	3.500.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA) ve tedarik
Türkiye’de EİKS’in Uygulanmasına ve LPIS’e ilişkin Kapasitenin İyileştirilmesi	4.000.000	EB Teslim: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Sürdürülebilir ve İklim-Akıllı Tarımsal Üretim için Kaynak Verimliliğinin ve Ekosistem Hizmetlerinin Kullanımının İyileştirilmesi	4.300.000	EB Teslim: TBC Uygun olduğu değerlendirilen kuruluş (UNDP) ile dolaylı yönetim
Türkiye’nin Gıda Kayıp ve İsrafına (FLW) Karşı Eylemlerine İlişkin Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi	2.500.000	EB Teslim: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA) ve tedarik
Tarımsal Bilgi ve Danışmanlık Bilgi Sisteminin Kurulması	2.000.000	EB Teslim: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA)
Toplam Tematik Öncelik 3 (2024)	37.280.000	
Toplam Tematik Öncelik 3 (2021-2024)	56.780.000	

	Tahmini Bütçe (EUR)	Uygulama Planı
Tematik Öncelik 4 – Balıkçılık		
2023		
Türk Denizlerinde Terk Edilmiş Balıkçılık Aletlerinin (Kayıp Tesisatların) Kaldırılması	3.000.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA) ve tedarik
Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinin güçlendirilmesi yoluyla Türkiye’nin Yeşil Gündeminin Teşvik Edilmesi (SF&A4RCC)	5.000.000	EB Teslim: TBC Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Doğrudan Hibe

Toplam Tematik Öncelik 4 (2023)	8.000.000	
2024		
Sürdürülebilir Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi için Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	1.000.000	EB Teslim tarihi: TBC Dolaylı yönetim: servis sözleşmesi (TA)
Türkiye’de Stok Değerlendirme Faaliyetlerinin Güçlendirilmesi ve Genişletilmesi	12.000.000	EB Teslim: TBC Dolaylı yönetim: hizmetler (TA) ve tedarik
Toplam Tematik Öncelik 4 (2024)	13.000.000	
Toplam Tematik Öncelik 4 (2021-2024)	21.000.000	

Pencere 5 – Bölgesel ve Sınır Ötesi İş Birliği

2021-2027 döneminde, Türkiye, Interreg IPA Bulgaristan-Türkiye SÖİ Programı ve Interreg NEXT Karadeniz Havzası Programına katılmaya devam edecektir. Bu Programlara ilâve olarak, Türkiye Interreg NEXT Akdeniz Havzası Programına katılmayı amaçlamakta olup, ülke bu eylemin hazırlanması ve programlanması için görev gücü grubunda aktif olmaya devam etmektedir. Bu Programların tamamı; üye ülkeler, Interreg NEXT (önceki ENI programları), ETC ve Ulus Ötesi programlar ile IPA CBC'yi tek bir yaklaşım altında toplayan ETC kurallarına ve Sınır Ötesi İş birliğine ilişkin ortak düzenlemelere tabidir. Bu nedenle, daha önce AK tarafından da teyit edildiği üzere, Türkiye IPA III Tüzüğündeki Pencere 5 ile ilgili maddelere tabi olmayacaktır. Politika Hedefleri, ETC Tüzüğünde listelenen beş PH ve iki İÖH (Interreg Özel Hedefi) arasından her program tarafından seçilecek olup, Sınır Ötesi İş birliği Programları Ulusal Otoritesi olarak (Avrupa Birliği Başkanlığı), ilgili çalışmalara yönetim otoriteleri, diğer katılımcı ülkeler ve DG REGIO (Bölgesel ve Kentsel Politika Genel Müdürlüğü) ile birlikte katılmaktadır. Bu programların bütçeleri henüz Komisyon tarafından belirlenmemiştir.

